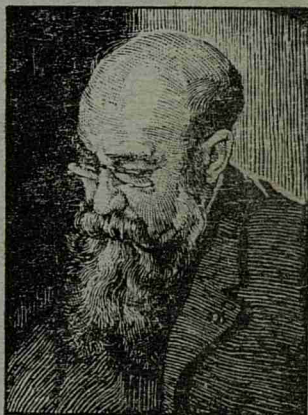

MEMORII

N. IORGA

A. BORDENACHE

BUC. 1931

VOL

III

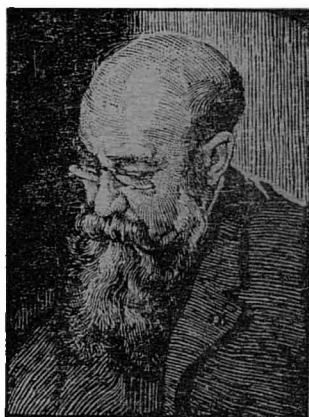

EDITURA „NATIONALA“ S. CIORNEI
www.dacoromanica.ro

MEMORII

N. IORGA

A. BORDENACHE

BUC. 1931.

VOL

III

EDITURA „NATIONALA“ S. CIORNEI
www.dacoromanica.ro

N. IORGA

MEMORII

(TRISTEȚEA ȘI SFÂRȘITUL UNEI DOMNII)

VOL. III

EDITURA „NAȚIONALĂ” S. CIORNEI

Dr. Jorga

1920, 26 Mart.

Seara, la clubul nostru, pun chestia Cuza. El a convocat cu de la sine putere un congres la Iași. Prietenii noștri se declară solidari cu mine.

27 Mart.

Fracțiunea basarabeană se unește, supt rezerva aprobării din Chișinău, cu țărăniștii.

*

Se anunță măsuri de stare de asediu, munca prin armată, etc.

28 Mart.

Splendidă întrunire la Dacia. O mulțime enormă. Sunt și socialiști, cari aplaudă mai ales pasagiile contra bogașilor fără merit. Mihalache este foarte bine primit. Expunerea populară a lui Lupu are un deosebit succes. Fostul deputat Man, preot de la Gherla, care asemănă izgonirea guvernului Vaida cu o a doua cădere a Bucureștilor și vorbește, palid de emoție, de datoria față de dorobanțul român, liberator, dar neliber, stoarce lacrimi.

În uimirea lumii, care revine dela Șosea, în automobil și trăsură de lux, trecem, cu țeranii de la Niculițel în frunte, pe Calea Victoriei și pe Bulevard, în cântece naționale, până

la Vaida, care, salutat de mine, ne asigură că, oricare i-ar fi „tactica“ și succesul, nu se va despărți de democrația cea adevărată. Urmează Agârbiceanu; ceva mai rezervat, Cicio Pop.

29 Mart.

„Indreptarea“ califică adunarea noastră de strânsura a două sute de trepăduși și asigură că am făcut numai anti-dinasticism și bolșevism.

*

„Galații Noi“ ai lui Burbea, candidatul „poporului“, își pregătește terenul, arătându-și regretul că Dumnezeu nu mi-a dăruit o oarecare inteligență.

30 Mart.

Întâlnesc pe Bodnărescu și Văluță, întorși de la Varșovia. Imi spun că îndată după căderea Guvernului și-au părăsit misiunea. Colonelul Antonescu, însă, în numele Regelui și din însărcinarea Marelui Cartier, rămâne. Ministrul Florescu lucrează bine, dar îi lipsește mai multă inițiativă. Polonii arată un mare patriotism. Li seduc însă iluziile imperialiste. Râvnesc și până la Odesa și se miră că nu cerem și noi ceva dincolo de Nistru.

*

Schullerus și Roth vin la mine, indignați că Averescu nu-i înțelege. Lui Schullerus însuși Duiliu Zamfirescu i-a spus că guvernul va vorbi Papei ca să se încheie un concordat în favoarea... Sașilor și că drepturile minorităților sunt asigurate prin tratatul cu.. Germania.

Averescu refuză orice concesiune partidului național din Ardeal, care face un memoriu către Rege.

31 Mart.

Chemat de L. Havet și Petit-Dutaillis la Paris pentru conferințe la Collège de France, arăt că în împrejurările de față nu se poate.

*

Amenințat cu suprimarea Consiliului Dirigent și desființarea dreptului de reprezentare a minorităților, partidul național din Ardeal ia, în sfârșit, o atitudine energică.

1-iu April.

Brandsch a fost iar la mine. E indignat de situație. Ceia ce îngrijorează mai mult e totala lipsă de siguranță în orice. Regele la care s'a prezentat — și i s'a părut „ganz zusammen gebrochen“—spune: „da“ la orișice. Pare însă a fi totdeauna de părerea celui din urmă. Goga e un om de cultură superficială și de ambiție nemăsurată, Moconii cu totul inofensiv; cu privire la Tăslăuanu, are cele mai slabe idei. Brandsch pare hotărît la lupta contra guvernului.

*

Intenția de a se ataca drepturile minorităților arată a fi părăsită.

2 April.

Schimbare, neînsemnată, a legii electorale. Disolvarea Consiliului Dirigent. Legea chiriilor.

3 April.

Vaida a chemat pe Lupu pentru a-i propune să între în partidul național. Ba încă să-mi spuie și mie.

Lupu a răspuns că e loc în „Federație“ și pentru partidul național.

4 April.

Imbogățitii se aruncă la alergările de cai de la Băneasa.

*

Garoflid, președinte al Comisiei Agrare, e făcut ministru.

5 April.

În Comisia Agrară a lui Garoflid sunt numiți Răducanu, care a fost cu greu convins a nu primi, și țăranul, aderent al nostru, Șerpeanu.

Cu toate mijloacele se încearcă a se provoca defecțiuni între noi.

La Fălciu fostul senator țăran Ploaie a fost arestat ca instigator.

*

Profesorul cernăuțean Vasile Gheorghiu aduce acuzații lui Nistor și se declară aderent statornic al lui Flondor.

6 April.

Vaida trece pe la mine. Arată cum s'a aflat, cu uimire, la Paris înlocuirea lui. Nu vorbim de atitudini electorale.

*

De la Paris vine Al. Lăpedatu. E îngrijorat. Se răspinse-
seră obiecțiunile Ungurilor cu privire la Sătmar și Oradea,
ca și în alte privinți. Dar Nitti a dezaprobat imediat pe Scia-
loja. S'a cerut avizul Americii, care poate fi periculos. Lă-
pedatu credea cu nu trebuia să se atingă nici din partea
noastră chestia hotarelor.

*

Soricu vine la mine ca membru al partidului țărănesc din
Ardeal. Ii spun că nu pot lua o hotărâre decât după con-
gresul de la Alba-Iulia.

Cuza ne dă, pur și simplu, afară din partid.

7 April.

Lăpedatu a fost la Ion Brătianu. Acesta îi vorbește de
primejdia bolșevismului, de convenția comunistului Bujor cu
Lupu, de nevoia ordinii... Le spune acestea solemn, ca
lucruri de care nimeni nu are voie să se îndoiască.

*

Membrii partidului țărănesc din Ardeal se prezintă la
mine. Ii sfătuiesc să se înțeleagă întâiu cu partidul național
și apoi să între în Federație.

*

Sever Dan spune că înțelegerea s'a făcut. Se va da lupta
împreună. Tinerii au biruit în partidul național. Mă poftesc
să vin la congresul din Alba-Iulia.

13 April.

Partidul țărănesc din Basarabia s'a declarat contra înțelegerii lui Inculeț cu Averescu; ei sunt gata, dacă înțelegerea se menține, să excludă pe Inculeț.

*

Cineva mă asigură că tratativele dintre Brătianu și Averescu continuă. Acesta ar oferi liberalilor numai douăzeci de locuri în Cameră.

*

Generalul Ballif se retrage de la PPalat, pentru a intra în Administrația Domeniilor Coroanei.

*

Christodorescu dela Căile Ferate îmi spune cum era primită mai bine în Ardeal administrația din Regat decât cea locală. Sașii, satisfăcuți odată, i-ar fi declarat că administrația noastră e mai bună decât.... cea din Franța.

14 April.

Întâlnesc pe Cicio Pop și M. Popovici. Au încredere în rezultatul alegerilor. Popovici i-a descris Regelui politica ultimelor decenii, a relevat serviciile ce i-am adus și i s'a părut că vede lacrimi în ochii Suveranului.

15 April.

Profesorul Eliescu vine dela Brașov. Partidul național ar fi părăsit de tineret. Criticile se fac liber. I s'ar asemna

în viitor rolul unei grupări conservatoare. Averagesanii sunt reprezentați acolo de cele mai rele elemente Prefecți dinn Ardeal s'au umilit pentru a fi păstrați.

După amiazi mă cercetează Dragnea, redactor la „Patria“. Generalul Petala li-a suprimat cuvintele mele din ședința de disolvare: „farsă sinistră“. De atunci a început prigonirea lor.

Maniu li-a telegrafiat să pregătească unirea partidului național cu „Federația“.

16 April.

Molin, fost deputat bănățean, povestește o întrevedere cu Averescu, înainte de disolvare. I-a spus că nu trebuie mai multe partide într'o țară ca a noastră, pentru că aceasta aduce prea multe suprafețe, care, „se freacă“. El se trudește de doi ani ca la partidul lui să facă o singură suprafață. Țara are nevoie numai de două partide: unul „tare“, altul „de control“. Intr'un partid, șeful poate avea o părere și fiecare membru părerea lui, dar, când șeful hotărăște, ei sunt datori „a pune mâna la capelă“ (o arată și cu gestul, sculându-se).

Lui Mihalache i-a spus că el vrea să fie „ursar“, nu „urs“.

*

Azi, Congresul averagescan la Arenele Romane. Membrii Congresului poartă tricoulul la butonieră — unii, din greșeală, mă salută; sunt aduși cu tren special și ținuți pe socoteala Statului.

Pe scenă apar și două doamne.

La fiecare cuvânt al generalului, care face să fie proclamat președinte pe trei ani, aclamațiile.

După un discurs al lui Goga, Teodor Mihali, care acum câțiva ani mă căuta la otel ca să-mi destăinuiască amănunte privitoare la Goga, cere să fie înscris în oastea biruitoare. Dori Popovici era, firește, departe; se pare că Nistor lipsia. Vreme foarte frumoasă, pe care aranjatorii au aierul s'o prezinte ca omagiul lui Dumnezeu față de șeful guvernului. După amiază ploaie: bielșug pentru același motiv.

Apoi întrunirea la Eforie.

*

Mihalache mă asigură că partidul național e într'adevăr dispus să între în Federație.

17-18 April.

Propaganda oficială pentru alegeri se face fățiș. Prefecții comunică sătenilor prin afișe legea agrară care va veni.

Un învățător îmi spune că la alegerile parțiale pentru Senat succesul averescanilor a fost datorit ocupării localurilor de vot, cu concursul jandarmilor, de către dâșii.

Azi, pe ici pe colo, este câte unul care își dă sama, că „ăi cari au fost“, să mai fi rămas câteva zile, făceau ceva bun.

Proprietarii se înscriu pe un cap la averescani.

Prin trenuri unii strigă că eu voiesc... să mă fac președinte de Republică.

*

De pe urma scenelor de Vineri, când a fost o bătaie între agenții guvernului și socialiști, cu profanarea bisericii Cuțitul de Argint de cei d'intâi și trântirea în stradă a

unui cadavru, căruia i se făcea pogribania, o nouă agitație între muncitori. Sâmbătă s'au făcut demonstrații de stradă. La Căile Ferate a fost grevă, și se încearcă greva generală.

19 April.

Întâlnesc pe însărcinatul de afaceri al Franciei, Cambon, care pleacă în concediu, după audiența solemnă a noului ministru, Daeschner. Imi spune că e acuzat de „vaidism“.

20 April.

Doi publiciști unguri, aderenți ai lui Oscar Jaszi, la care au fost de curând în Pesta, vin la mine; cu ei și fostul deputat Maurer.

Mă întreabă ce e de făcut. Li vorbesc sincer. Să rămâie Unguri. Nu ne temem; avem nevoie chiar de aceasta. Avizați unii la alții în chipul cel mai imperios de nevoi economice, capabili de a ne înțelege prin faptul că stăm pe aceeași treaptă a culturii sufletești, legați prin atâtea amintiri istorice, Românii și Ungurii, ca popoare, se pot împăca, în ciuda romantismului vechilor clase dominante.

Vizitatorii sunt democrați. Li se pare că autoritarismul român de ieri ca și cel de azi nu e decât o reeditare a celui maghiar. Deosebire este numai în ce privește pe cei apăsați. Unii dintrê dâșii s'au gândit la o atitudine de pasivitate. Nu li-o recomand. Care sunt intențiile mele, li-am arătat ca președinte al Camerei și, dacă voiu avea vre-o influență de acum înainte, ele se vor vedea și mai bine.

*

Adunare la mine acasă pentru a se fixa candidaturile

Federației. Pe alocurea neînțelegerea între naționaliști și țăraniști se menține. Se poate să se ajungă și la liste deosebite, dintre care niciuna însă nu va avea caracterul oficial.

22 April.

Spre Alba-Iulia, pentru congresul partidului național. În ultimul moment, din cercurile Palatului a intervenit o nouă încercare de împăcare cu Averescu-Goga. Maniu și Vaida au venit în București anume pentru aceasta. Nu s'au putut înțelege.

Merg la Mihalache. Lupu e reținut de un accident al tatălui său.

23 April.

Destul de multă lume în tren. Și Ardeleni de mult așezați în România, cari se fac membri ai partidului național în vederea alegerilor: Brânzeu, dr. Tălășescu.

La Alba-Iulia mă primește cu vorbe în adevăr elocvente protopopul Teculescu. Îi răspund că trecutul îl cunosc, dar îmi pare bine că hotăriri ca acelea ce stau să se ia acum mă pot asigura în ce privește un viitor fără care acel trecut ar fi o muștrare mai mult.

24 April.

Congresul numără 460 de membri: mulți țărani, cari stăruie să între și sânt, în sfârșit, introduși. Maniu cetește o declarație de luptă cu guvernul. Apoi, Goldiș luând președinția, urmează cuvântarea aceluiași Maniu, foarte interesantă, rostită, fără nicio nedumerire în formă, timp de două ceasuri. Apoi se alege o comisie de patruzeci pentru rezoluțiile definitive.

Ele zăbovesc. După amiazi sunt rugat a vorbi, și anume... despre Mihai Viteazul! Prefer, pe sama mea proprie, să expun chestia rurală. Adunarea, cu țărani în frunte, strigă contra lui Averescu și Goga. Discursul lui Mihalache, care vorbește despre legea lui, e foarte bine primit.

La 9 noaptea, după plecarea celor mai mulți congresiști, se aduce hotărîrea „colaborare cu partidele democratice care au aceleași idei și aceleași sistem“. Se evită numirea lor. Apoi Voicu Nișescu cetește un lung, prea lung program, cu părți luate din al blocului: se aplaudă numai punctele care cuprind unificarea monetară și controlul averilor de războiu. Vaida, mișcat (a fost și bolnav de curând), arată cum s'a încheiat Ministeriul lui, Goldiș, care a prezidat și acum, declară că partidul național, care, și după noul program, „se extinde“ și dincoace, e cel mai național, cel mai democratic, și — aici își pune ochelarii și cetește încet pe o hârtie: „cel mai țărănist“ dintre partidele românești.

Se desface adunarea. Din balcon, unde am stat până atunci, răspund la un semn de prietenie al lui Ștefan C. Pop că nu trebuie să fim chemați pentru a ni propune înscrierea individuală în partidul național, dar că, de și jig-niți, îi vom sta totuși la îndemână în ceasurile grele.

Pop cată a-mi da asigurări. Tineretul, cu Agârbiceanu, Metes, etc., e vădit, și tot mai mult, de partea noastră.

25 April

Maniu și Vaida vin la mine. Refuză ideia Federației, a unei „opoziiți unite“ chiar, dar primesc un cartel. Au îndoieli în ce privește legăturile noastre cu partidul țărănesc ardelean, care ar fi numai o frântură a unei foarte grupări și cuprinde pe un fost mangrist ca Ienciu. Par-

tidul acesta, care ni telegrafiasse unirea cu Federația, prezintă un proces-verbal de condiții, prevăzând un număr de deputați și senatori, precum și aceiași reprezentare în comitet ca și a celorlalte partide federate. Făgăduiesc, fiind și Mihalache de față, că noi vom lungi discuțiile cu partidul țărănesc ardelean până după alegeri și asigurăm că nici noi nu vom desfacea unității politice a Românilor din Ardeal.

*

După amiazi spre Brașov. În tren se vorbește de năvala întreprinderilor liberale în Ardeal. Se cumpără tot.

26 April.

La Brașov țin întâiu, la ora 5, o conferință despre problemele actuale ale României Mari. Apoi, seara, una despre regionalism. Foarte multă lume, foarte călduroasă. Mulțamește profesorul Blaga, fost senator.

Aici averescanismul este foarte slab. Bătrânul Nicu Popovici, care îl reprezintă, se plânge că a fost lăsat ca prefect Baiulescu, care a promis să scoată pe toți candidații guvernului.

*

„Gazeta Transilvaniei“ aduce vestea că în Consiliul de o sută de la Alba-Iulia s'a admis în primul rând colaborarea cu naționaliștii conduși de mine, cu țărăniștii lui Mihalache.

*

Fac cunoștință cu redactorul sas Neugeboren, care a

fost mult timp în Germania. E prieten cu Vaida și autorul broșurii Sașilor, pe care am publicat-o.

*

Un bătrân îmi observă că de la unire Românii din Cetate își vând casele la străini...

27 April.

În tren Gheorghe Dobrescu din Ploiești, care merge la Take Ionescu cu un protest contra candidaturilor de la centru. Îmi vorbește despre puțința desfacerii partidului.

*

Întâlnire cu Mihalache și Lupu. Acesta din urmă propune un cartel cu Evreii constituiți în „bloc“, sub conducerea lui Stern și Fildermann; Averescu, din partea lui, vorbește cu rabinul Niemirower. Refuz. Am pierde foarte mult în spiritul public.

Mihai Popovici se întâlnește cu noi. Explică ultimele hotărâri de la Alba-Iulia. El crede că Vaida și Maniu nu ar trebui să candideze la București... din cauza doctorului Lupu, ci mai curând în Oltenia. În Ardeal, dintre ai noștri, aș candida eu, la Blaj, și Mihalache. Lupu simte puțină aplecare a Ardelenilor către dânsul. Oferă să facă listă aparte. Declar că nu sunt dispus să calc pactul Federației.

Adunarea dela Cluj a lui Goga a fost foarte puțin cercetată și întreruptă de studenții cari aclamau pe adversari. Ar fi fost și bătaie, cu intervenția poliției.

28 April.

Lupu aduce lista pentru București. La Giurgiu, unde candidează Vasile Kogălniceanu, dar nu și la Prahova, s'a ajuns la o înțelegere între naționaliști și țăraniști.

1-iu Maiu.

La Râmnicul-Vâlci, unde descopăr existența unei organizații naționaliste. La întrunire, puținii țărani sunt atrași din sală de agenții guvernului. Se pune la cale un scandal cu obișnuitul bețiv. Până la Orlești o ceată de țărani averescani își aclamă idolul.

La Craiova. Imens scandal la întrunire, provocat de ta-kiști și de averescani. Din discursurile lui Lupu și Mihalache nu se aude mai nimic. Eu izbutesc a impune liniștea, pentru a spune lucruri pe care la București le vor taxă, fără în-doiială, de „comunism“.

3 Maiu.

La Severin. Foarte mulți țărani. Nota o dau adesea socia-liștii, pe cari îi măgulește în discursul său Madgearu.

5 Maiu.

Mă cercetează la București preotul bucovinean Dan. La Consistoriu unii membrii s'au gândit că ar putea tăgădui celor din provinciile alipite dreptul de a participa efectiv, fiindcă legea de unire bisericească n'a trecut prin Cameră.

*

Georg Müller, directorul Arhivelor săsești din Sibiu, îmi aduce pentru Rege două memorii: Unul cerând crearea unui institut filologic-istoric al națiunii sale, celalt în vederea unei Universități săsești.

*

În cancelaria Universității profesori liberali îmi vorbesc de „bolșevismul“ alor miei.

6 *Maiu.*

Denize vine la mine. Se pare că, măcar în ce privește pe Regina, situația lui Averescu e extraordinar de bună.

Nici Denize, nici Morawski, dela Legația polonă, cu care mă întâlnesc, nu prea au încredere în marele succes, pe care acum nici Averescu nu-l mai așteaptă de la alegeri.

*

Expulzarea bancherului Ciprut, socialist, supus persan: e acuzat că la o societate de afaceri a insultat pe Vintilă Brătianu.

9 *Maiu.*

La Galați. Foarte frumoasă întrunire dimineața, cu neînsemnate întreruperi din partea guvernamentalilor.

Dar, după masă, la Brăila, un enorm scandal. Ni se aruncă în cap, de o ceată de bețivi, scaune de fier; suntem amenințați cu stîngii rupte; plouă pietrele asupra noastră. Afară, un bandit caută să mă străpungă. Întrunirea nu poate continua.

Pe vas, la întoarcere, un maior de jandarmi găsește că „bine i s'a făcut șefului de bolșevici“.

10 Maiu.

La Râmnicul-Sărat. Aici admirabilă întrunire, cu toate încercările de întrerupere ale energumenilor guvernului.

Afișuri pe stâlpi, cu chipul lui Averescu, invită lumea a se feri de „bolșevici“ și „lupi în piele de oaie“, ca noi.

12 Maiu.

Ziarele guvernului ne insultă. După știri „oficiale“, scandalul de la Brăila l-ar fi făcut... cuziștii, iar cel cu cuțitul avea doar foarfeci ca să facă „gluma“ de a-mi tăia barba.

13 Maiu.

Amicul meu spaniol Bastera vine la mine. E bolnav și obosit. Și-a terminat cartea despre România. Vrea să trăiască într'un loc unde n'a fost războiul, cu lipsurile și cu mizeriile lui. Și-a cerut și căpătat mutarea. Va merge în Portugalia, în America de Sud.

E pentru împăcarea cu Averescu, care i se pare lui că „lucrează“. Discordiile ne-ar duce la împărțirea României.

*

Partidul național îmi pune candidatura la Arpaș, dar îmi recomandă ca la Săliște să-mi pun candidatura ca naționalist din Vechiul Regat.

Regele m'a invitat și pe mine, ca fost președinte al Camerei, la excursia de la Putna. Trebuie să răspund marelui Palatului că „împrejurări bine cunoscute mă împiedecă de a sta alături de miniștrii actuali ai Maiestății Sale“. Ci-

neva care a văzut pe Rege îl arată ca slăbit și trist. Ministrului Spaniei i-a spus că „politica nu e un lucru plăcut“.

*

Regina, în tăcere, vizitează pe Marghiloman la „Albatros“.

15 Maiu.

La Cluj, chemat pentru o „conferință“. Mi se refuză Teatrul. Vorbesc la Prefectură, unde au mai ținut întruniri politice Goga și Maniu. Lămuresc lumea asupra practicelor politice din Vechiul Regat și asupra datoriei Ardelenilor de a nu întări răul, sprijinind politica lui Averescu.

Asistă o lume imensă. Adversarii pândesc la Hotel New-York, cartierul lor general. Se face un trafic enorm al conștiințelor. Se oferă orice cui se leapădă de „nebulul de Iorga“; unui preot, după chiar spusa lui, un câștig de 500.000 de coroane.

I. Suciu și-a dat până acum demisia de câteva ori. „Nu se poate lucra“, spune el, „cu acești oameni“.

16 Maiu

În „Câmpie“. La Cojocna, la Ghiriș, la Mociu, pentru candidatura fostului deputat Sever Dan. Un țărănist ardelean mă îndeamnă să nu merg. Îi răspund că nimic în angajamentele mele politice nu mă împiedecă de a combate acolo regimul actual.

Primire cu steaguri și flori. La Mociu foarte multă lume în câmp deschis. Unii par nehotărâți. Li s'a făcut propagandă de guvern, care nu și-a pus candidatul până acum.

Mi se înfățișează frumoase jocuri populare.

Seara, spre Alba-Iulia, unde primarul Sava îmi spune că el singur dintre funcționari nu s'a făcut guvernamental.

17 Maiu.

La Săliște, mare primire. Vorbesc în sala școlii, pe vreme de ploaie, — cea dintâiu, după o lungă așteptare.

La Sibiiu, poetul Soricu asigură că partidul național a pierdut pretutindeni situația.

Deocamdată doctorul Coșa, prefectul cercului, a fost la Săliște și a recomandat să se aleagă Bucșan de la „re-sortul de la Interne“, cumnatul lui Goga, iar nu „celalt“, adică eu. La Poiana li s'a spus că procesul cu Săliștea pentru munte li l-a câștigat Bucșan și că, la apel, tot numai el li poate câștiga.

La Arpaș, unde voiam să merg, nu s'a aranjat ce trebuie. Las, și după dorința localnicilor, locul lui Mihalache.

*

Văd pe Mitropolitul ales. Li pun în vedere caracterul de reclamă electorală al sfințirii lui în mijlocul agitației și la capătul vizitei din Ardeal a primului ministru, care începe la 25. El menține data: nu mai poate zăbovi. Il sfătuesc în zădar să deie un caracter popular serbării: se teme de demonstrații politice. Totuși se va merge la Rășinarii lui Șaguna — și ai lui Goga, care candidează acolo. Li dau sfatul de a se ridica măcar în cuvântarea lui peste spiritul de partid. Nu vrea praznic pentru țărani, nici concert de coruri sătești, dar Sibiiul intelectualilor va da un concert clasic. Li amintesc că de acum înainte ce face el trece în istoria Bisericii noastre și că are răspundere grea. El stăruie să

vin și eu. Nu avea de gând să invite, pe lângă Maniu, și pe Vaida, dar se convinge.

Averescanii îl prezintă șovăitor și pe Agârbiceanu.

18 Maiu.

Prin Săliște la Rod, unde, la întors, am o foarte frumoasa adunare. La Poiana s'a dat ordin să nu vie oamenii; de alminteri, pretutindeni instrucțiile erau să mi se ceară permisie de la comandament. Agenții guvernului aduc contra-argumente propagandei mele. La Jina sătenii sunt cu noi, dar nu și preotul. Prefectul amenință cu prigonirea: azi chiar, el ține întrunirea cu primarii la Sibiiu și-i „roaga“ să voteze pe ai guvernului.

La gară un bătrân ofițer superior pensionar își râde în gura mare de limba presei din Regat, de anarhia în uniforma armatei. Trebuie să-i spun că, dacă urmează, îl denunț.

19 Maiu.

Acasă. Regele a fost cam rece primit în Bucovina. La Putna țeranii abia umpleau curtea. El a vorbit frumos, mărturisind că ne chemase pentru o încercare de înfrățire. La Cernăuți Regina a fost rău rănită la un ochiu de un buchet. La Suceava un zid s'a surpat pe ministrul de Războiu.

*

La Academie fac ca Sextil Pușcariu să propuie excursie la Sibiiu pentru sfințirea lui Bălan, care ne-a invitat. Se aprobă, dar cu protestări și rezerve.

*

Preotul Burcă, tatăl sculptorului, îmi vorbește de fostul Mitropolit Ghenadie ca de un om desinteresat, darnic, milos, cast (n'a primit pe Partenie, după marele scandal) și iubitor de popor (la sfințirea Catedralei de la Argeș a oferit țăranilor praznic din banii lui).

*

Telegrama lui Vaida că primește candidatura la Senat în București a venit prea târziu. Oficiosul guvernului, care nu-mi cruță, zilnic, injuriile, spune că Vaida ar fi făcut-o intenționat.

*

După zăbăvi și nesiguranțe, și cu o mică schimbare pentru a nu se spune că avem același program, și „Patria“ publică manifestul partidelor din fostul bloc, pe care, neschimbat, cum îl redactasem eu, îl dăduse „Gazeta Transilvaniei“. Programul e întâmpinat cu interes.

*

Prin județe, bătaușii guvernului primesc cu ciomege pe candidații și propagandiștii noștri.

*

Socialiștii ar recomanda alegătorilor desorientați și pe „Tata Averescu“ și semnul lor: două ciocane.

20 Maiu.

Rece serbare a eroilor, cu monumente de Iernn și de ipsos.

*

La Academie, Onciul arată că la Putna a vorbit chemând pe Ștefan-cel-Mare ca să se închine „Maiestăților Lor Regale“, fără a uita „excelenta bucătărie“ a Curții.

21 Maiu.

La Academie, discuție inutilă în jurul participării la sfințirea din Sibiiu.

22 Maiu.

Secția istorică a Academiei cere a se zăbovi un an alegerea inlocuitorilor lui I. Bogdan și A. D. Xenopol. Poni părăsește scaunul prezidențial „pentru a nu face o propunere pe care n'o aprobă“.

*

Seara, Pelivan, acuma întors din Paris. E uimit de ce se petrece, de arestarea lui Inculeț și a deputaților basarabeni, de ce face guvernul și de ce suferă opinia publică. La el, în Basarabia, răbdarea e mai puțină. Astfel de purtări ar putea să aibă cele mai rele urmări. Și față de armată ar fi nemulțămiri.

*

Regele și Regina se întorc spre București de la Cetatea-Albă.

23 Maiu.

Intrunire la Dacia. Foarte multă lume. Destui socialiști, cari aplaudă ce li convine. După plecarea noastră cântă cântecele lor. Un sătean, bătrânul Grigore Popescu, a dat măsura istețimii clasei sale.

In tot acest timp o puternică ploaie generală.

Alexandru Lăpedatu îmi arată că Duiliu Zamfirescu i-a cerut să asiste la lucrările comisiei de delimitare pentru Maramurăș. Zamfirescu nu părea lămurit nici în ce privește această chestiune, nici despre valoarea angajamentului luat de Lloyd George pentru Basarabia.

25-26 Maiu.

Alegerile încep, liniștite aici, în mijlocul potopului de a fișe. Amicii lui Take Ionescu, pe care averescanii nu l-au primit la Brașov, plimbă pe stradă un car cu snopul. Il văd pe Take Ionescu trecând foarte necăjit.

În provincie, toate sălbătăciile.

*

Regele s'a întors. Călătoria a mers bine, — dar nu în folosul Guvernului.

Întâlnesc pe Știrbei, foarte supărat. Se apără că ar fi conlucrat la schimbare. El ar fi dat ceva „mai puțin prost“. E neadmisibil să se fi aruncat țara în acest „haos“.

29 Maiu.

Sosire la Sibiiu, cu Sextil Pușcariu, pentru hirotonisirea lui Bălan. Pe drum, zăbăvi, din cauza subdirectorului Căilor Ferate ardelenene, care trece înaintea noastră în eleganta sa drezină-automobil.

Priveghere solemnă în biserică. Primul ministru și ministrul de Instrucție sunt de față.

*

Strălucită ceremonie a hirotonisirii. În discursul ministrului

Negulescu, aluzii politice, vorbindu-se de „ordine“. Discursul Primatului, cu amănunte istorice, atinge, nedibaciu, chestia Unirii, în prezența delegaților Bisericii surori. Cu un preambul despre importanța serbării Rusaliilor, Bălan vorbește bine, modern, în sensul nostru. Vlădica Pop află prilej pentru două interminabile disertații de modă veche.

Păcat că publicul țărănesc, imens, n'a putut prinde nimic.

După aceia deputațiile. Funcționarii sunt puși înaintea Academiei și ei amenință că iese dacă se intervertește ordinea, care totuși a trebuit să fie intervertită. Intru când vorbesc reprezentanții celorlalte confesiuni: Sașii blând, Ungurii tare. Bălan li răspunde cu o dulce amabilitate.

La masă obișnuitele toasturi. Era prevăzut să nu se vorbească „neoficios“. Mă văd silit însă, după repetate chemări ale publicului, să fac, ca „bolșevic“, călcări de ordine pe care numai „oamenii ordinii“ și le pot permite. Vorbesc apoi ca președinte al Ligii, ca fost președinte al Camerei care a contribuit la alegerea Mitropolitului și ca istoric, mai ales, înălțând valoarea, în Ardeal, a „satelor și preoților“, înfățișați prin simpatica păreche bătrână a părinților lui Bălan. Adug că ei au știut să-și crească fiul curat într'o vreme când aceasta nu pregătește o carieră, ci o strică. Goga a vorbit despre „omenirea sângerândă“, „altar“ și... congrua.

La Asociație, conferința mea despre statutul șagunian e primită foarte simpatic de un public foarte numeros.

*

Oficialii merg la Rășinari pentru prăznuirea lui Șaguna și masa de ceremonie.

Plec la Săliște, de unde, cu trăsura, din nou la munte și în împrejurimi, pentru propaganda electorală.

La Orlat, preotul, succesorul lui Agârbiceanu, mă pri-

mește foarte bine, ca și sătenii, de și din cârciumă pornesc urletele unui agent beat. La Gura-Râului lumea se ferește de a pune mâna pe manifest; la școală vin numai câte unul. Cei doi preoți, de și legați prin interese de oamenii guvernului, ne ospătează acasă la dâșii.

1-iu Iunie.

La Tilișca, unde asist la slujbă, vorbesc de supt poarta bisericii unei mari mulțimi entuziaste. Preotul găsește cuvinte duiioase pentru mine. La Rod e o întâmpinare regală. Călăreți, steaguri, flori. Nu e femeie care să nu ție a-și arunca și ea buchetul. Făgăduiesc sătenilor o bibliotecă pentru popor, pe numele profesorului Florian Aaron, născut acolo.

Călăreții se opresc în hotarul Poienei, unde o săteancă ne poștește în casa ei împodobită cu țesături care cuprind versuri de Eminescu. Doamna văduvă Paicu ni va întinde și masa la întors. Meseriași și săteni formează un public rural extraordinar de înțelegător și cald. Ei cer neconținut să li se vorbească și, cum jandarmii și-au făcut „datoria“ de a-i împărășia, mă adun cu meseriașii în simpla lor odăiță.

Le Jina, săteni și preot au atitudine rezervată: iarăș cârciuma urlă. Totuși trăsura mi-o împodobesc oamenii cu jneapăn din munte.

La Apoldul-de-Jos, unde găsesc lumea la un capăt de nuntă, preotul, învățătorul sunt vădit pentru guvern. Vorbesc și Sașilor. La Apoldul-de-Sus, feuda familiei preotului Beu, zgomotul agenților mă face să li refuz cuvântarea de candidatură. La Amnaș, noaptea, abia câteva cuvinte în treacăt cu un grup de săteni, foarte buni ascultători.

2 Iunie.

La Galeș, cuvântarea în Primărie. Apoi seara la Amnaș iarăși, unde aflu bătrâni cari știau despre I. C. Brătianu și C. A. Rosetti. La Topârcea, noaptea, întrunire lângă biserică: țărani, purtați prin România, imi dau bune asigurări.

3 Iunie.

Sf. Constantin și Elena. Slujbă foarte frumoasă în biserica de la Săliște. Apoi discurs școlar.

Prefectul a răscolit totul. Afișe mincinoase spun că trei milioane de țărani au votat pe „tata“ Averescu, care a cules 188 de deputați, iar opoziția abia 30. Primăriile au ordin să le afișeze oficial. Le găsești și pe ușa bisericii.

Urna se închide cu scandal la ora 6: au rămas afară sute de alegători. Sașii din Apold n'au fost așteptați să vie de la câmp: acolo locotenentul a închis la patru. La Amnaș mi se promite să nu se îngăduie aceasta de preotul săsesc, foarte favorabil.

Rezultatul îl aflu la Săliște: în Gura Râului am 9 voturi, față de 333 ale celuilalt; Săliștea încă i-a dat 120, față de 288 ale mele. Orlatul a mers aproape ca Sibiul, satul natal al acestuia.

Intâia mea candidatură în Ardeal, și cerută...

4 Iunie.

La Sibiu. Văd pe Bălan: e indignat că s'a încercat a se face din el „Mitropolitul Sibiiului“ prin diploma regală. A protestat în actele Consistoriului. Biserica lui e autonomă: o vă apăra. A zăbovit și investitura. Alt om a răsărit în el, și acest om, simplu, senin și bun, ar putea fi mare.

Brandsch critică vehement alegerile. Îl bucură că la Iași Cuza, ale cărui glume nu le apreciază, are numai 5.000 voturi, față de 15.000 ale noastre. El crede în noi și ni promite tot concursul.

5 Iunie.

La București guvernamentalii știu de ieri căderea mea la Săliște, și se bucură. Îi așteaptă însă vestea că în Făgăraș au reușit ai partidului național, că Averescu a căzut în **două** locuri. Goldiș nu e mai fericit.

Mihalache merge din nou în Ardeal, la Blaj. Întâlnesc și pe Lupu. El laudă marile virtuți ale Basarabenilor, cari au trimis la Cameră 32 de opozanți. Câți suntem, putem da lupta cu succes.

La Tighinea au ieșit ai noștri la Senat, și tot așa la Drobeta.

6 Iunie.

Sedință solemnă la Academie. Prezidează Regele, care, foarte fluent, adresându-se „colegilor“ săi, vorbește de ce a făcut Academia pentru unitatea națională.

Mehedinți își ține, după mai mulți ani, discursul de intrare, vorbind despre legăturile dintre muncă și celelalte ocupații omenești. Răspunde Bianu, cu o caldă apreciere a personalității și rolului lui D. A. Sturdza. El prezintă pe Mehedinți ca pe emulul în literatură al lui Creangă și Gane.

Regele caută a-mi vorbi, ocupându-se de cartea de istorie universală germană pe care o am înaintea mea (publicul manifestă un interes aproape zgomotos pentru această scenă). Trec de la lauda lucrării în care nu se ațîță sentimentele crude ale războiului, care e o tristă necesitate, la alegeri, altă necesitate, adesea și ea tristă. Din ea am scăpat cu viață prin norocul meu, dar se putea și altfel. Re-

gele se face a nu auzi, dar îl rog să asculte și aceste lucruri, și, cum se depărtează jenat, adaug că s'a împlinit una din prevederile mele, așteptând pe celelalte, până la sfârșit.

Urmează, după ședință, o neplăcută discuție cu Lupaș, care a cetit răspunsul meu și nu-l află corespunzător meritelor sale. I se pare că insult pe fetele din Săliște când le asămăn cu domnițe fugite în codri de pe urma cine știe cărui dragoste vinovate. Insistă cu brutalitate asupra cererii sale. Și e totuși un așa de vechiu fiu sufletesc al meu, și pare un om așa de bun!

O, cât avem de făcut pentru a schimba starea de spirit a acestui moment, de exagerări grotesce ale personalității fiecăruia!

7 Iunie.

Mihalache desminte hotărât, ca și Bujor, că partidul țărănesc ar dori să se desfacă din Federație. Intrigile cătorva, supărați de neizbânda lor personală, vor rămânea deci sterpe.

*

Seara, ministrul Italiei la mine. Observă că la ei regalitatea a căutat totdeauna mâna partidelor înaintate.

8 Iunie.

Recepția lui Lupaș. Regele subliniază cu zâmbetul și cu gesturile mențiunea atacurilor lui Moldovănuș contra lui Maiorescu. La urmă el se apropie de mine. Nu mai e loc pentru aluzii politice.

*

La Finanțe, două steaguri tricolore îndoite. In jur, „gal-

benii“, cari s’au așezat ca să protesteze contra „roșilor“ reintegrați.

9 Iunie.

Averescu dă o „deciziune“ pentru muncitorii în gâlceavă.

*

Certe în jurul intrării lui Take Ionescu în Ministeriu.

*

La Covurluiu mi se spune că unii țărani de-ai noștri se rugau să-i lăsăm data aceasta a vota cu Averescu, ca să se vadă ce o ieși.

*

Răducanu îmi spune că Take Ionescu, lepădându-se de „boieri“, ar vrea se între în Federație.

10 Iunie.

De două zile, Inculeț vine la Academie. Imi spune azi că intrarea lui și a lui Nistor în Ministeriul Averescu a fost cerută de Rege, care voia dispariția guvernului Vaida înainte de a se discuta legea agrară.

La Academie, discuție în jurul bugetului, care se ține numai din economiile trecutului.

11 Iunie.

Primirea la Academie a lui Sextil Pușcariu, cu o interesantă cuvântare despre locul limbii românești între celelalte limbi romanice. Răspunsul obosit al lui Bianu, interesant prin ce spune despre „autarkia“ Universităților noastre.

Regele n'a venit: e răcit.

S'a amânat până la 20 deschiderea Parlamentului.

*

Seara, demonstrație a sindicaliştilor naționali, „galbeni“, la șosea. Strigă „Trăiască Regele“, cântă Imnul Regal. Sunt cei de la Căile Ferate, cari au lucrat în timpul grevei, neadmiși de „roșii“, întorși la lucru, pe cari îi voiseră smeriți și pocăiți.

La Clubul socialist păzesc santinele.

Grevă la uzina de gaz: lucrează „galbeni“ și prizonieri.

12 Iunie.

Academia alege ca președinte pe Onciul, cu o mare majoritate.

*

Seara, conferință la club despre alegerile din Ardeal.

14 Iunie.

Toader Crețu, fostul deputat de Suceava, îmi explică de ce a căzut, având în față pe un omonim, avocat, prieten al lui Zelea Codreanu. Toader Crețu a fost apărat împotriva bătăușilor guvernului de Lipovenii din sat, cari au votat toți pentru noi. Din partea lui, Borgia îmi arată cum se tocmise rătălhari ca să-l aștepte și să-l bată, cum el a luat alt drum, dar, la capătul întrunirii, banda a apărut și l-a lovit, iar pe prefectul de ieri l-au aruncat sângerat în șanț. La un moment dat, primarul a făcut semnul „destul!“.

În satul unde stă mama și rudele lui Borgia s'a ordonat a-

restarea preotului, pentru că elevii de școală ar fi șuierat pe primul ministru; satul protestând, a fost încunjurat, ca rebel, cu mitralierele.

Take Ionescu a intrat în guvern.

15-16 Iunie.

Un inginer italian mi se prezintă cu dorința de a întemeia o nouă fabrică de hârtie în România.

17-18 Iunie.

Vaida vine cu Mihai Popovici. Sunt îndârjiți contra guvernului și critică în declarația pregătită de noi partea care ar însemna o păsuire măcar a Parlamentului. Se pare că ar dori ca un atac violent să plece **de la noi**. Asigură că și Maniu este de aceeași păreri. Vaida ar dori să refacem blocul sau să creăm o „uniune parlamentară“. Ne îndeamnă stăruitor să venim, să ne instalăm la clubul lor. Veșnica iluzie că partidul național ardelean ar putea să acapareze toată situația...

Au și o dispoziție foarte combativă contra Sașilor, cari, la Brașov, au votat toți cu Take Ionescu.

În schimb Șt. C. Pop vorbește, în ziare, foarte reverențios de același Take Ionescu.

19 Iunie.

Lupu mă asigură că rămâne în legătura noastră.

Vaida și Popovici n'au venit la oarele 6, cum era vorba.

20 Iunie.

Deschiderea Parlamentului. Am voit să facem vizibilă Regelui abținerea noastră de la aplause. Ni s'a pus în față un cordon de entuziaști, cari să ne ascundă.

Brătianu a apărut târziu, cu Al. Constantinescu și dr. Angelescu. Părea mai sigur de sine decât oricând.

Regele strângea în mână hârtia Mesagiului, a cărui nulitate ajungea exasperantă. Aplause rare și silite. Regina părea foarte mulțămită, și saluta adânc. Take Ionescu arăta foarte jenat în noua sa tovarășie.

*

Ardelenii convoacă fără niciun drept la clubul lor mâne, pentru ora 11, pe țărăniști și pe ai miei. Mă invită și pe mine telefonic. Incercarea de captare continuă. Dau amicilor miei instrucții cu privire la ținuta lor, care va evita orice scandal și orice servire a unor scopuri care nu sunt ale noastre și nu aduc niciun folos țării.

21 Iunie.

Camera o prezidează provizoriu Vasile Lucaciu, care a părăsit partidul național cu explicația că simte necesar un singur partid: al României Mari. Republicanul de la Iași tălmăiază Dinastia. Maniu și Cicio Pop singuri aplaudă.

Fără a se constitui Camera, în aplausele entuziaste, se mută ședințele dimineța, la ceasurile 8.

În secții energumeni cu mutre de frizeri perorează asupra grabei lor de a lucra pentru Patrie.

Vaida și Popovici m'au văzut iar. Li explic că sunt la dispoziția lor pentru o apropiere, dar cu observarea formelor necesare. La oarele 5 era să fie o adunare a Federației. Mihalache spune că a convins partidul național de necesitatea de a deveni „țărănesc“ și cere voie să discute cu el. Imi ia și declarația ce trebuie citită în Cameră, pentru a o prezenta sovietului său.

*

Dimitrie Greceanu mă roagă să renunțăm la discuția Mesagiului, pentru a grăbi legea izlazurilor. Ii spun că n'am niciun interes la aceasta și nicio autorizație în acest sens.

El vorbește de chestia Tăslăuanu, care va fi rezolvată în două săptămâni.

21 Iunie.

Ședință de 8 oare dimineață, prezidată de Lucaciu. Apoi discuție de validare în secții. Dăianu se face a observa că eu turbur liniștea și... mă chiamă la ordine. Un majoritar cu cel mai urât trecut vorbește chiar de „obrăznicia“ mea. Un alt deputat strigă că „alegeri fără bătaie nu se pot“. Un al treilea spune că la Prahova socialiștii au fost bătuți cu adevărat de „cetățenii indignați“.

Tilică Ioanid mă asigură că Averescu va face să se voteze legea rurală așa cum o prezentase partidul muncii la Iași.

La Senat președintele declară că trebuie să facă voia guvernului. La o validare, aceasta are 600 voturi contra lui. Opoziția, insultată, iese din ședință.

*

Un arhimandrit, Visarion Giovanni, mi se prezentă ca episcop al Albaniei mijlocii, care ar dori să fie sfințit la noi, ceia ce oficialii îi refuză.

*

Regina, care a plecat la Vichy, ar fi spus că mi-a dat bună ziua ca unui prieten și i-am răspuns ca unei Regine.

22 Iunie.

Cu toată mărturisirea lui Mârzescu cu privire la sensul atribuit de dânsul legii pe care însuși a redactat-o, o Cameră încă neconstituită refuză dreptul de succesiune al listei care n'a întrunit numărul necesar de voturi pentru a da de-a dreptul deputați. Totuși sunt 112 voturi contra. Duiliu Zamfirescu cere reluarea votului pe față.

Dau explicație asupra cuvântului „acefal“, cu care, față de Greceanu, am calificat Camera și care se întrebuințează pentru a ațâța majoritatea contra mea; Greceanu neagă că el ar fi destăinuit conversația.

Averescu intervine înaintea votului cu privire la lista de mai sus pentru a spune că, dar ar fi știut că legii se atribuie acest sens, ar fi modificat-o; el cere să se țină samă, nu de textul legii, ci de intenția sa.

23 Iunie.

Ședință și mai zgomotoasă: se ajunge aproape la bătaie. Guvernamentalii nu iau decât hotărâri de partid: un caz judecat într'un fel, când e vorba de Averescu, e judecat altfel, când e în joc un adversar. Președintele Consiliului face în zădar morală acoliților săi, cari totuși se mai potolesc puțin.

Cum e vorba de alegerea profesorului Ioan Ursu, acesta spune în particular că, să nu fi fost el la Paris, el singur, ca reprezentant al Țărilor de Jos, timp de un an și jumătate, n'aveam Ardealul.

Cristescu, socialistul, arată că armata a atacat cu baioneta pe muncitorii de la Regie. Se vorbea întâiu de cazuri de moarte. Ministrul de Interne tăgăduiește, isprăvind cu obișnuita făgăduială de ordine. Se propune o Comisie de anchetă și guvernul o primește, cerându-mă chiar pe mine.

*

La plecare, se împart afișe care chiamă la greva generală. Un ziarist revenit din Rusia spune că țara e total ruinată, dar armata e disciplinată și fanatică. Toată lumea muncește. Așa e scris pretutindeni. Altfel nu se capătă de mâncare. Polonii au contra lor toată țara. Cei vre-o 600.000 de comuniști sunt numai momentan șefii ei. Revoluția a creat o mentalitate deosebită a mulțimilor, care nu e marxistă.

24-26 Iunie.

Ședință extraordinar de zgomotoasă și cu scene de pugilat. Conducerea debaterilor caută să și-o atribuie în același timp Lucaciu, Duiliu Zamfirescu și Otetelișanu. Observațiile Președintelui de Consiliu, care intervine des, sunt naive. Majoritatea îl aplaudă totdeauna și nu-l ascultă niciodată. Aruncarea insultelor este lucru obișnuit, și ele pornesc mai totdeauna dela majoritate.

Sâmbătă, 26, scandalul a venit de la discutarea alegerilor, evident necurate, de la Caliacra, unde s'a ales Papacostea de la Poștă, naționalist trecut la averescani. Bulgarul Boris Stefanov, care vorbește foarte bine românește, a dat lungi explicații. Majoritatea, care îl contestase și-l admisesese apoi, îl contestă din nou. Se strigă contra „Bulgarului“. Cer primului ministru o declarație pentru a „reabilita“ țara. O face cum trebuie, adăugând însă un sfat de „sentimente românești“, pe care îl poate interpreta fiecare cum vrea.

O cerere a lui Maniu de a se invalida alegerea unui „ministru“ ardelen ales contra legii nu e ținută în seamă. Guvernamentalii flutură „Indreptarea“ cu insulte la adresa lui Șt. C. Pop, care ripostează. În această atmosferă se amână debaterile pe Luni.

27 Iunie.

Azi n'a fost ședință, cu toată cererea noastră.

*

Vaida mă roagă să ridic chestia insultelor aduse lui Șt. C. Pop.

28 Iunie.

Se dă o satisfacție lui Pop. La cuvintele mele, majoritatea nu reacționează.

Dar Dori Popovici e pus să insulte.

După amiazi chestia comunistului Bujor. La propunerea de a fi adusă în Cameră, Lupu votează pentru, dar declară că n'are nicio legătură cu dânsul.

Duiliu Zamfirescu se ridică de două ori către Lupu, căruia îi spune: „la ieșire vă voi spune un cuvânt“. Lupu iese încunjurat de țărani.

29 Iunie.

Generalul Rășcanu, care acum apare la Cameră, rugat să ia măsuri contra ofițerilor agenți electorali, mă învinuiește că „insult armata“. Cum noi a trebuit să îngăduim pe țărănistul Antonescu de la Buzău, nemșofil impenitent, C. Sturza, cumnatul lui Tăzlăuanu, ne solidarizează cu politica lui. Răspund la ambele învinuiri, arătând că Banca ministerială însăși e legată de politica lui Antonescu.

Seton Watson e întâmpinat la Cameră de Lucaciu, care își regăsește oarecare mijloace oratorice, de Goga și de Vaida, care ține un frumos discurs. Prietenul englez asistă la o ședință în care i se pare că deputații „se distrează“.

Alegerile de la Prahova dau prilej lui Dobrogeanu și lui

Dunăreanu, deputați socialiști, să dovedească talent. Se aduce înaintea cazului unui Bănățean, care a fost osândit ca escroc pentru furtul zestrei logodniciei sale. Mulți din majoritate votează fățiș pentru validarea imediată sau se abțin.

Vaida și Popovici îmi cer să fac eu proiectul nostru de răspuns la Mesaj.

30 Iunie.

Alegerea lui Duiliu Zamfirescu ca președinte al Camerei. Majoritatea a fost foarte disciplinată. În discursul noului președinte s'a spus că va veni momentul când Alianții nu ni vor mai fi aliați, ceea ce mă face să anunț o interpelare.

1-iu Iulie.

Răspunzând la interpelarea mea, Take Ionescu a încercat să-și salveze colegii cari au fost împotriva Alianților.

*

Seara banchetul dat de ministrul de Externe lui Seton Watson. La discursul de fraze al lui Take Ionescu serbătoritul răspunde în cuvinte pline de miez, dar și de critici și de rezerve.

3 Iulie.

Congresul Ligei Culturale la Râmnicul-Vâlci. Foarte bună primire cetățenească. Autorităților li s'a dat numai în ultimul moment voie să participe. Primarul se arată; prefectul mai puțin; armata de loc.

Seara, primirea „Astreii“ cu președintele ei, Andrei Bârseanu, și a corului din Săliște, care dă un concert, în grădină, foarte aplaudat.

4 Iulie.

Cele două ședințe ale Congresului. Și liberalii locali caută să facă o atmosferă rea.

5 Iulie.

Excursie la Cozia, pe care o găsesc în ruine, cu toate sforțările egumenului, care se plânge de aceasta.

Congresiștii trec la Sibiu unde se arborează și multe steaguri săsești. Primarul, un Sas, salută la gară. Dar Asociația a refuzat concursul Sașilor.

Sunt în gazdă la Mitropolitul Bălan. E tot așa de decis să apere autonomia Bisericii sale. Nu i se pare că ministrul de Culte ar avea rost în Sinod. Regele, la darea cârjei, i-a spus: „îți doresc tot ce poate dori o inimă de om bun“.

Mitropolitul crede că Mangra, morfinoman de mult, a putut „greși“ doza, provocându-și, în clipa supremului dezastru al politicii sale, moartea.

6 Iulie.

După vizitarea Mitropoliei, a bisericii săsești, a muzeelor, se merge spre Săliște, unde se petrece și noaptea. Întâmpinarea e frățească. Cercetarea unei simple case țărănești umple de uimire pe toți congresiștii.

7 Iulie.

Întoarcere prin Sibiu.

8 Iulie.

Găsesc Camera două zile după un mare scandal, la capătul căruia armata a evacuat tribunele. Protestez contra acestui act nechibzuit. Se adaugă impunerea unui regulament „după cel francez“, care ni promite expulzarea prin

forța armată și pentru ofense aduse președintelui sau miniștrilor. Intreb ce mai poate fi „ultragiul“ pentru unii oameni a căror conștiință morală nu mai poate răspinge nimic.

Pus la vot de-a dreptul, — formele fiind admise ca îndeplinite în trecutul Parlament (!) —, regulamentul e admis, cu toate protestările noastre, cari ieșim ostentativ, declarând nelegal orice s'ar vota de acum fără noi, supt imperiul unui asemenea regulament.

La club se discută ce e de făcut. Unii Basarabeni merg până acolo, încât par aplecați a lovi și în actul Unirii. Se cere un apel pentru țară.

Vaida comunică întrevederea pe care i-a cerut-o, la Cameră, Averescu: acesta n'a înaintat un singur pas față de concepțiile lui tiranice.

*

Toma Ionescu insultă pe culoare pe Basarabeni.

9 Iulie.

Discuție la Mesagiu. O declarație seacă a lui Banu: I. Brătianu vine prea târziu ca să-l asculte. Într'un lung discurs, Pella anunță intenția de a se introduce votul plural. Pelivan vorbește îndelung, aducând și multe fapte noi.

*

Intră în Cameră Cuza, ales la Teaca.

*

Cineva care a văzut pe Take Ionescu spune că după dânsul „mergem la dezastru“, și pentru că funcționarii nu mai vor să muncească.

*

Grevă la Poștă pentru salarii și pentru reprimirea în serviciu a unor șefi detestați.

10 Iulie.

Pelivan își isprăvește discursul. El ar fi influențat către liberali. N'a pomenit un singur cuvânt de Inculeț. Mișcător, a cerut să se ajute Basarabia oropsită. I se acordă comisia de anchetă pe care a cerut-o.

Lucaciu vorbește cavernos și gol. Face din România Mare opera sa. Măgulind pe Ion Brătianu, acuză feroce pe Marghiloman. Il întreb de ce nu o făcea aceasta, fiind de față, când îl acuza că a traficant cu vagoanele. Majoritatea mă insultă. Sunt silit a-i spune și lui Tâslăuanu că omul public e dator să se desvinovățească de orice acuzare care îi atinge onoarea. Ii aduc ziarul „Dacia“, cu denunțul iscălit de G. Leon. El aruncă jos foaia, zicând că nu discută cu ziarele, ci așteaptă interpelarea, anunțată, a lui Madgearu.

Lucaciu arătându-ne ca dușmani ai concordiei, destăinuiesc ce oferte am făcut Regelui în ultimele două audiențe din Martie.

O parte din majoritate însetoșează după o înțelegere.

*

Regele a chemat pe Maniu și pe Mihalache. A vorbit de marșul bolșevicilor spre Varșovia. Mihalache i-a expus toate ticăloșiile electorale. Regele le scuză prin moravurile curente.

11 Iulie.

Intrunire la „Dacia“. Cu toată ploaia grozavă de astă noapte și timpul care continuă a fi rău, multă lume, adunată pe încetul.

Maniu e bolnav. Inculeț nu se poate găsi. Vorbește Vaida, frumos și energic, Mihai Popovici. Lupu e primit cu o extraordinară căldură. Nu par a fi în sală socialiști, nici Evrei. Odată se strigă „Trăiască Revoluția“. Buzdugan spune că acela nu știe ce e o revoluție. Moțiunea, foarte potrivită, a făcut-o Lupu.

*

Bocu spune că în Banat e starea care premerge revoluțiile. Nu se administrează de loc, dar oamenii regimului au început a face averi năprasnice.

12 Iulie.

Duioasă serbare a împărțirii premiilor la școli.

13 Iulie.

Ședință de după amiază la Cameră. Interpelări. Take Ionescu li răspunde de trei ori cu o mare virtuozitate.

*

Polonii sunt groaznic bătuți. Take Ionescu are intenția de a-i susține.

14 Iulie.

Lucaciu e pus din nou să ne insulte, și președintele e acolo pentru a ne chema tot pe noi la ordine.

Inculeț vorbește la Mesagiu, destăinuind abuzuri care nu se pot tăgădui și încheind cu părerea ca opoziția să rămâie unde este.

15-16 Iulie.

Sâmbătă, discuție la Mesaj. Programe de guvern ale unor oameni cari nu guvernează și nu vor guvernă. Compoziții literare cetite. Broșu caută a sămăna neîncredere între mine și Ardelenii partidului național, ale căror legături cu Viena și negociații cu Pesta le-am combătut totdeauna. Li explic lui Goga de ce a trebuit să merg cu „oamenii“, nu cu „talentele“.

*

Averescu, probabil după un îndemn mai de sus, propune, prin Mihai Popovici, modificarea regulamentului și chiar participarea noastră la comisiunile de reforme. Nu facem dificultăți.

*

Deputatul Lascu învinuiește pe Goga de legături cu A-lexics și cu Academia maghiară.

17 Iulie.

Atacurile lui Cuza provoacă la Cameră un imens scandal.

18 Iulie.

La Vălenii-de-Munte. În cale se observă spiritul de anarhie în muncitorime și chiar între țărani. Bețivi pe toate cărările. Trenul, plecat din București la oara 5, ajunge în Văleni la 3 din noapte.

19 Iulie.

Președintele chiamă la ordine pe I. Răducanu, care, în numele opoziției naționale, protesta contra neconținutelor chemări la ordine ale celorlalți. Ne retragem din ședință până ni se va da satisfacție deplină. Averescu ni trimete pe

Matei Cantacuzino și pe Take Ionescu. Acesta vorbește iarăși de primejdia bolșevică: Rușii n'au răspuns Englezilor, și stația lor de la Nicolaev ne chiamă pentru o convorbire. La urmă, după ce cetesc declarația noastră, foarte aspră, Averescu „regretă incidentul“ și-l invită pe Duiliu Zamfirescu să facă tot așa.

După frazele umfilate ale lui Zelea Codreanu, socialistul Cizer e o revelație.

20 Iulie.

Teribil rechizitoriu al lui Madgearu contra lui Tăzlăuanu, care, ca și Averescu, râde. Președintele Consiliului amintește că și el a fost calomniat, de oameni cari, azi, sunt demonetizați ori în temniță; el propune o ligă a oamenilor cinstiți și declară că, după explicațiile pe care le va da ministrul său, nimeni nu va mai păstra o îndoială.

21 Iulie.

Tăzlăuanu răspunde, fără a putea dărâma faptele. Termină cu o perorație, în care face apel la mine. După replica lui Madgearu, îi arăt că nu avea nicio calitate să se bage într'un Ministeriu pe care nu știe și nu poate să-l conducă. Averescu se declară solidar cu dânsul. La sfârșit, pe o chestie de regulament, președintele provoacă un nou și absolut zădarnic scandal.

22 Iulie.

Urmează discuția asupra cazului Tăzlăuanu. Duiliu Zamfirescu nu e la prezidenție. Majoritatea, care a avut aseară o întrunire, în care s'a certat și asupra legii agrare, e din nou provocantă. Contra lui Tăzlăuanu votează și vre-o patruzeci de majoritari. Averescu declară că retrage Decretul-Lege.

Dragu vorbește ascultat întâiu, apoi întrerupt când divaghează pe chestia războiului.

24 Iulie.

Foarte liniștită expunere a lui Brandsch, care, plângându-se de reaua administrație, lasă a se înțelege ce consecinți „politice“ poate să aibă aceasta. Urmează discursul lui Pistiner, deputat evreu din Bucovina. Ambii sunt ascultați cu atenție.

*

„Viitorul“ publică telegrama din Timișoara a lui Aurel Cosma, care cere partidului național din Ardeal ca în zece zile să se rupă de noi și să se lege de partidul de la guvern.

*

Se afirmă că flota aliată ar fi bombardat Oceaacovul.

24 Iulie.

După o scurtă și cam jenată expunere a lui Răducanu, Vaida vorbește. Caută să explice jocul său diplomatic cu Centralii prin atitudinea față de aceștia a tuturor politicienilor de la noi, afară de mine. Se trezesc protestări violente. Ședința se suspendă. La întoarcere, Vaida pare a face **mea culpa**, cerând a se închide procesul trecutului și vărșând în bloc lauda tuturor celor cari l-au reprezentat. Atacând pe cei cari au lovit în Ardeleni, furia majorității se deslănțuește din nou. Numai expunerile de politică externă sunt ascultate liniștit și atent. La urmă, Berea, fost naționalist, vrea să strecoare o înfierare a lui Vaida, pentru că ar fi spus că și opinia publică era germanofilă. Dr.

Dobrescu, Ardelean, îi smulge hârtia din mână. Imbroane, care prezida, ridică ședința.

Matei Cantacuzino se arată foarte enervat de discursul lui Vaida.

*

Lucaciu insinuiază, iarăși, că la Ligă am fost contra politicii de desrobire a Ardealului.

*

Cererea membrilor din comitatul Timișului și partidului național de a se face fuziunea, despărțindu-se de Federație, se vede, în formă autentică, a cuprinde dorința fuziunii cu **liberalii**.

La Camera Maniu stăruie continuu ca opoziția să se domolească.

26 Iulie.

La Mesagiu vorbește Crihan, foarte aprins, despre jignirile și pagubele aduse Basarabiei. La un moment dat, întreat de Averescu, el se prinde a zice că nu este procesul Guvernului, ci al Vechiului Regat. Crihan pare bolnav, tușește; cuvântarea i se rupe în bucăți. Il întrerup des cei mai ignobili guvernamentali, adunați în jurul bizarului Schitătănescu. Aceleași scene urmează când, cu gesturi absurde, Chiorăscu, conducătorul cooperativelor Basarabiei, cetește o cuvântare în sens guvernamental, negând orice merit partidului țărănesc, de oare ce toate s'au făcut de nație, spontanee și anonim. Nici Pelivan nu e lăsat să dea explicații. Suntem insultați și huiduiți.

Inainte de Crihan, Bănățeanul guvernamental Ghilezan apăruse marea proprietate și pe Ungurii proprietari de case din Cluj.

27 Iulie.

Zi pierdută de Cuza cu atacuri, pe care le aplaudă majoritatea. Totuși unii din majoritari îl țin de rău.

28 Iulie.

Mihalache are un foarte mare succes cu o expunere bogată, în care s'a dovedit om învățat pe altă cale decât a diplomelor școlare. Seara, i se inscenează întreruperi pentru a-i scădea efectul. Presa conservatoare și „Adevărul” lui Take Ionescu îi fac avansuri firește zădarnice.

29 Iulie.

Sunt silit a vorbi de la aproape 12 până la 2. Incercări timide de a mă întrerupe; ale lui Averescu sunt dureros de naive.

30 Iulie.

După un discurs al profesorului Petrovici de la Iași, Take Ionescu vorbește volubil și familiar, ignorând complet pe Averescu și partidul poporului.

Vorbirea primului ministru e un dezastru, care jenează și pe ai lui, ale căror aplause scad neconținut. Abia dacă perseverează, pe banca ministerială, Goga, care îi strânge mâna. Averescu trece de la tăgăduiri, de la atacuri nedrepte, de la „morală” jignitoare, la simple rugăminți de ajutor. Iși povestește momentele de mândrie satisfăcută, când Românii provinciilor alipite îl cereau „șef”. Pare zdrobit fizicește: tușește des. În unele momente ai crede că și-a pierdut firul.

Din întreruperi se deslușește că Goga transmisese oferte

pentru alegeri lui Mihai Popovici și că acesta nu le-a comunicat lui Maniu, care e foarte supărat. Un moment penibil pentru noi.

Discursul, extrem de lung, al lui Averescu face ca țeranul Vasiescu din Banat să vorbească până la miezul nopții. Scenă deplorabilă. Votarea Mesagiului se face incorect, supt surâsul vice-președintelui. Intre cei ce iese la sorți pentru a duce Mesagiul, socialistul bulgar Stefanov și coreligionarul său politic Tănase, care scrie pe convocare: „Trăiască Revoluția, Trăiască Republica“.

31 Iulie.

Răspunzând la Adresă, Regele recomandă concordia. In aceeași zi oficiosul „Indreptarea“ spune ritos că n'are nevoie de dânsa.

2 August.

Ședință de după amiază, cu votarea legilor generalului Rășcanu. Averescu vrea să se spuie în procesul-verbal că noi nu le-am votat. Arăt că ele au fost pregătite supt Ministeriul nostru.

*

Funcționarii de la Poștă se arată gata a-și relua lucrul.

3 August.

Coltor vorbește foarte frumos la legea lui Trancu, foarte îngustă și reacționară.

*

Contra opiniei Comisiei de cercetare Camera, răspingând pe Gh. Pop neadmis a candida, după metodele pur ungu-

rești, validează pe Fekete Andras, Secuiu, dar membru al partidului poporului.

*

Greva de la Postă va continua. Generalul Mihail a cerut funcționarilor să meargă pe la sentinelă cu **ausweiss**, apoi i-a amenințat cu arestarea, și i-a dat afară.

*

Știrbei se plânge că intrigile lui Boyle l-au îndepărtat de Palat. E contra Englezilor, cari ar fi făcut o bază navală la Sulina și ar ținea, ca instructori, ofițeri englezi pe vasele date de dâșii. El nu crede în posibilitatea Guvernului de coaliție, pe care Regele l-a recomandat în discursul la Adresă.

*

Foarte rele știri despre războiul ruso-polon. Bolșevicii merg spre Liov și Varșovia.

Take Ionescu, care o întărește în ședința de seară, crede serios că învingătorii ard orașele pe unde trec. Se teme că armata noastră, redusă azi la 180.000 oameni, cu luptători, cu neluptători, n'ar putea fi sporită simțitor prin mobilizare!

*

În ședința de seară se discută schimbarea rublelor și a coroanelor.

4 August.

La Cameră tot legea muncitorească a lui Trancu.

5 August.

Cu generalul Rășcanu, Vaida, Maniu, Mihai Popovici la Argeș. Neuitate clipele când morții domnești apar înaintea noastră: cel din mormântul de piatră e mai ales impresionant.

Găsim zvârlite supt un șopron lespezile sepulcrale ale Doamnei Despina și Mitropolitului Anania.

*

Maniu descrie frumos peirea la Campo-Formio a unui escadron de cavalerie italiană, cu ofițeri nobili, lupta de la Monte Tomba, arzând în flăcări, cu cele două baterii care au tras până ce au perit toți servanții. La Udine Austriecii au fost primiți demn de femei, ospitaliere pentru a-și salva copiii. Regimente din Roma și Neapole, lucrate de socialism, se predau. La Tolmino ceia ce a decis a fost noul gaz care irită nărilor, așa că se lepăda și masca și atunci **blaugazul** uciea. Grămezi de morți au fost găsite așa.

Maniu descrie pe fostul diplomat român Beldiman, venit anume ca să aducă pe Tisza la concesii, numai să nu intervieve România, și dând pașapoarte ca „staatenlos“ Ardele-nilor.

*

Excursie la mănăstirea Vieroș. Mormintele sunt foarte bine îngrijite de preotul tânăr. Invățătorul ni arată că sătenii doresc să revenim la guvern.

*

Aflu moartea lui Fleva, la moșia lui.

*

Rășcanu crede că bolșevicii nu ne vor putea ataca decât doar peste o lună. Atunci, după recoltă, s'ar putea mobiliza două-trei contingente.

6 August.

La București se vorbește de negociații politice pe care le-am purta cu Rășcanu.

*

Se discută legea de represiune a grevelor, adusă de Trancu.

7 August.

Discurs, foarte mișcat, al lui Cizer la această lege. Răspunsul lui Anibal Teodorescu e slab.

*

În tren cineva îmi comunică radiograma prin care Sovietele ni reînviesc oferta de negociații unde voim, în locul Harcovului, și asigură că nu vom avea motiv să ne plângem.

8 August.

Aflu din ziare cuprinsul însuși al radiogramei. Din partea lor, Anglia și Franța ni-ar cere să ajutăm militar Polonia. Ar fi fost un Consiliu de miniștri, cu consultarea Regelui. Take Ionescu și Goga ar fi fost de părere să ne supunem acestei injoncțiuni.

9 August.

În tren, Sever Dan îmi spune că și liberalii ar fi pentru intervenția armată, cerând în schimb concesii de la Aliați.

Pe ziduri înștiințarea, „anuală“, de a anunța obiectele de rechiziție.

*

La Camera, întrebat de mine și de Vaida, Averescu desminte nota Alianților, cererea de ajutor a Poloniei și pretinsa ciocnire la Nistru, de care-i vorbise Pelivan. Declarând că suntem în stare să ni apărăm granița, e aplaudat în picioare de toți.

10 August.

La Buftea, cu Vaida, Mihalache și Mihai Popovici (Maniu e ușor bolnav; Pelivan, invitat, e oprit în familie).

Vorbesc cu Știrbei despre situație. El o vede foarte gravă. În Basarabia, după știri de la un militar, abia dacă avem 4.000 de puști; aducerea de trupe, de muniții, de hrană e foarte grea în actualele condiții de transport. Regele, la care Știrbei a avut o audiență, nu tăgăduiește cu totul aceste lipsuri așa de îngrijorătoare.

Și acum Știrbei apără patriotismul lui I. Brătianu, pe care a ajuns, spune el, să-l cunoască bine. Asigură însă că supt el anume presiuni ale Ministeriului liberal asupra Regelui aflau rezistență.

După masă, discuție asupra situației. Regele ar fi vrând să fie ușurat de răspunderea ce o are astăzi, dată fiind slăbiciunea Ministeriului. Arăt că el poate cere plecarea miniștrilor incapabili sau compromiși și poate declara că are nevoie de un Consiliu de Coroană. Știrbei pare că se teme încă de popularitatea lui Averescu, de legăturile lui în armată. El ar dori, oricum, să-i facem Regelui un memoriu asupra situației.

În automobil, la întors, Mihai Popovici pare grăbit în speranțele de schimbare. Moștenirea ar avea-o, după el,

partidul național din Ardeal, care și-ar adăugi „elemente bune din Regat“... Mihalache ar vrea să se uzeze întâiu generalul și să se recurgă la noi la un ceas de nevoie, în loc de a ne împulzi noi, ceia ce nu ni-ar permite să ne atingem de prerogativele regale.

11 August.

Arăt la telefon lui Știrbei rezervele pe care le-am exprimat aseară. Rămâne să ne întâlnim singuri pentru a ne explica.

*

La Cameră discuția legii lui Trancu, pe care cearcă s'opere un droghist din Galați. Cocea impresionează prin înșirarea câștigurilor realizate de un capital care nu e măcar indigen.

Sala răsună de strigătele și cântecele a „40.000“ de muncitori, cari manifestează contra legii. Duiliu Zamfirescu trebuie să primească o deputație. Trancu, foarte speriat, se silește a râde și a glumi. Deputații socialiști au flori roșii în piept. Li s'a spus minciuna că legea se va retrage.

Papacostea, azi, după Mârzescu, ieri, reia chestia grevei dela Poștă. Greviștii sunt trimeși, — 700! — la regiment. Casa lor de conferință și studii e sechestrată. Averescu, absent astăzi, spunea ieri că greviștii sunt niște „rebeli“, cu cari se duce o luptă de forțe!

*

Continuu a primi cele mai murdare scrisori anonime, ca „bolșevic“.

Sedintă de noapte pentru discursul pompos al lui Trancu. Obișnuitul scandal nu lipsește.

12 August.

Se votează la răpezeală, fără a îngădui discuția — pentru care opoziția se retrage —, legea Trancu. Se pare că ea va muri în drumul spre Senat.

13 August.

Vaida vorbește la tratatul cu Austria; frumoasă cuvântare liniștită. Take Ionescu face apoi cel mai bun discurs al său. Se votează și legea pentru școlile românești la Paris și la Roma.

*

Ziarele atribuie Ardelenilor și lui Mihalache negocieri cu Averescu și Take Ionescu. Se desmint.

*

Pe când lucrăm, seara, la regulamentul cel nou al Camerei, se trece ca un lucru fără importanță epișcopia de Oradea-Mare și tratatul cu Bulgaria. Take Ionescu recunoaște greșeala. Această Cameră nu are niciun simț al decenței.

*

Litograful Henegariu, Ardelean de naștere, vine din Rusia. Porția zilnică e un șfert de pâne de orz. Totuși inima îl trage către „libertatea“ de acolo.

14 August.

La Cameră Dăianu e împins să atace pe Vaida pentru a împiedeca presupusa viitoare colaborare cu opoziția. Discursul lui, violent, provoacă întreruperi, răspunsuri și, la capăt, un imens scandal.

Henegariu vine la mine. El spune că în Rusia e mai bine decât se crede. Încă odată, dacă hrana e în adevăr puțină, este cel puțin „libertate“. Copiii sunt în deosebi îngrijiți. A-ceiași stofă i se dă oricui, dar cu voia de a o croi după plac. Toți muncesc; la Chiev îi opriau pe stradă pe „burjuii“ leneși (și pe femei); secretarul cutărui Ministeriu, căzând leșinat la muncă, reîncepea. Ziare iese numai patru, dar păreri divergente se pot exprima în broșuri și în cărți. Se lucrează la stârpirea analfabetismului.

16 August.

Regele contramandază serbările pentru Mihai Viteazul. Va fi o simplă strămutare a moaștelor de la Iași la Târgoviște între 23 și 24. Colonelul Manolescu și ministrul de Războiu sunt rău impresionați. Ei atribuie deciziunea unui anume cerc de la Palat.

*

Joffre vine mâne seară la București.

*

La Cameră, dr. Dobrescu aduce cele mai grele acuzații lui Tăzlăuanu, care e prezent. Cum eu îl întrebam de ce nu dă un răspuns, el are cutezanța să spuie că „dreptul la răspuns nu-l am eu“. Am fost silit să-i spun din nou ce cred despre dânsul, în ce privește și competența și autoritatea. Argetoianu îl ținea de rău pentru necuviință.

*

Trupele românești au ieșit din Hotin. Prefectul evacuează și administrația. De aici, panică. Apoi s'au întors funcțio-

narii. Tanțu a crezut că trebuie să aducă lucrul la Cameră. Argetoianu, pe care îl îndemn să desmintă, declară distrat că nu s'a evacuat Cetatea-Albă.

*

Academia nu are cu ce-și mai face tipăriturile.

17 August.

Tăslăuanu provoacă iarăși scene scandaloase după interpelarea iresponsabilului Schitănescu contra lui Madgearu. Se propune o comisie de anchetă pentru a cerceta cum s'a făcut un concurs acum opt ani! Președintele trimete din greșeală la secțiuni.

*

Beneș sosește în astă seară.

*

Dimitrie Tacu îmi aduce un memoriu al proprietarilor. Se plânge de caracterul ireal al legii de expropriere, găsită de Duca, neisprăvită, în cartoanele lui Fotin Enescu.

*

La Cluj apare ziarul „Infrățirea“. Colaboratori „literari“ Alexandru Lăpedatu și Bănescu. Director, ușor schimbătorul D. Tomescu.

*

Se crede că Varșovia a fost ocupată de bolșevici.

18 August.

La Cameră o propunere a lui Schitănescu, iscălită abia azi, a fost înregistrată ieri. Zamfirescu pleacă pentru a ieși din încurcătură.

Doi deputați guvernamentali, Gioroceanu din Olt și Toplicescu din Dorohoiu, atacă pe prefectii militari de acolo. Urgența se admite pentru primul. Averescu pleacă furios, și se vorbește de demisia lui. O neplăcută scenă cu Argetoianu.

La urmă se constată formal că se făcuse o greșeală în socotirea votului, care e nul.

*

Văd pe Joffre ieșind de la Palat: placidă figură de bun burghez francez.

*

Seara, cu Maniu, Vaida și Popovici, dau forma definitivă memoriului către Rege cu privire la situația imposibilă a țării.

19 August.

Beneș vine la Cameră. Un om mic, nepretențios, cu un puternic craniu rotund și niște ochi de timid. Zamfirescu îl salută într'o formă îngrijită, dar neuitând să laude talentul muzical al Cehilor. Averescu mă invită apoi pe mine să vorbesc, ca să aibă avantajul ultimului cuvânt. După mine, Mârzescu face o declarație absolut ștearsă. Generalul spune solemn lucruri banale. Apoi trece în loja lui Beneș. Urmează obișnuitul tumult: majoritatea a aplaudat îndelung pe stăpânul ei la intrare și e, ca dovadă de cumințenie, mai intolerantă decât oricând.

Seara, masă la Palat. Atrăgându-se atenția asupra caracterului guvernamental al celorlalte, e poftit Vaida și sunt poftit și eu (pe fostul președinte al Senatului, Bujor, l-au uitat). Sunt așezat al șaptelea la dreapta Regelui, după Trancu și lângă Mocioni; în față e Vaida, pus lângă Averescu, care explică îndelung de ce a refuzat să vie la cartierul general lângă actualul Suveran și apoi se apucă să facă desemnuri prințului Nicolae.

După masă vorbesc cu Daeschner despre Școala românească la Paris și noile mijloace de apropiere culturală. Regele vine la mine. Întâiu vorbim de mormintele dela Argeș. Apoi îi arăt situația imposibilă, mai ales în Ardeal și Basarabia. Cere timp pentru a se face schimbarea cum trebuie. Își va numi și un adiutant sas, Phleps. Pregătește o călătorie în Ardeal și Banat. Memoriul pe care l-a cerut admite să i-l prezinte Popoviți spre a nu se atrage atenția. La spusa mea că nu-i pot fi ministru fiindcă nu-și susține miniștrii, Regele protestă: e numai aparența. Apoi trece la Vaida, cu care vorbește îndelung, de și trenul pentru Beneș ar trebui să plece. La plecare, Vaida se întreține mai mult timp cu colonelul Stârcea, și mareșalul Catargiu nu știe cum să se arăte mai amabil cu noi. Primarul Gheorghian e gata să ni explice de ce a trecut la Averescu...

Sunt recomandat și lui Joffre, căruia îi propun să vadă colecțiile Academiei și Muzeul.

20 August.

Joffre la Senat, unde vin și deputații. Președintele Senatului, Coandă, salută de două ori, pe mareșalul... Foch. Dui-liu Zamfirescu își arată plăcerea „estetică“. Brătianu insistă asupra faptului că el e acela care a încheiat tratatul cu Aliații. Averescu a cetit un discurs bun, făcut, se zice, de Take Ionescu. Joffre îl sărută. La urmă, vorbesc eu.

Averescanii se supără rău că laud la Joffre modestia cu care, după victorie, el s'a întors în viața privată.

li dau lui Joffre medalia de la Sf. Elena, pe care cândva am găsit-o aici.

21 August.

La Camera Cudalbu, apărându-se de învinuiri pe care le crede nedrepte, insultă pe unul din membrii opoziției și face o lecție chiar opoziției întregi. Apoi Tăzlăuanu glori-fică din nou onestitatea sa.

*

În părțile Făgărașului, țărani români nemulțumiți spun limpede pentru ce ar voi să aibă o armă în mână. În Muscel satele declară că n'ar mai asculta de o nouă chemare mi-litară.

22-26 August.

Ceremonia transportării capului lui Mihai Viteazul dela Iași la Dealu.

Întâia zi, 22, la Iași. Foarte frumoasă slujbă la Mitropolie pentru primirea Primatului; Ardelenii, între cari Lupaș, re-cunosc că se servește mai frumos ca la dânșii.

La masă oficialii reeditează toate calomniile la adresa mea și sunt silit să li răspund. Seara, conferința mea la Teatru.

A doua zi, serviciu pentru Mihai și conducerea moaște-lor la Gară. O lume imensă, foarte călduroasă, pe când ieri socialiștii, cari s'au obișnuit să adreseze primarului, Mihai Negruzzi, somații în numele „Clubului internațional“, n'au a-vut supt steagurile roșii decât vre-o câteva sute de oameni.

Parada militară, la gară, e admirabilă.

La Podul Iloaii, la Târgul Frumos, multă lume. Vorbește Mitropolitul Miron, cu energie.

La Ruginoasa, în sărăcăcioasa biserică goală cu șuvițe pretențioase de mozaic, se face slujba pentru Cuza-Vodă.

La Mircești vedem pe văduva lui Alecsandri: în rochie neagră, cu broboadă neagră. Vorbește foarte la locul ei. E născută în Iași; avea șase ani când cu focul cel mare; poartă grija mormântului. De la moartea soțului fumează: altă slăbiciune n'are. Trăiește cum poate din pensia de 280 de lei, cu sporul de scumpete. A fost altfel odată, dar „fost-ai, lele, când ai fost“. Vestita cupă de la Montpellier e la fiica ei, d-na Bogdan. Nu e lipsită de humor; ochii albaștri, foarte mari, amintesc alte vremuri. Vorbește cu accent polon. Ar fi fata otelierului de la Mărășești.

Casa, joasă, nesănătoasă, goală. Câteva cărți neînsemnate. Puține tablouri, și de familie. Într'un dulap, uniforma de ministru plenipotențiar a lui Alecsandri. Mormântul, o coșmagă de scânduri putrede peste îngrămădeala cununilor veștede, în fund, pe patru cărămizi, sicriul de zinc. În jur, livada părăginită.

La 24, în Roman. Generalul n'a venit la Gară. Vizităm orașul. Apoi la Bacău. Primire entuziastă.

La Mărășești. Buruiana a cuprins cea mai mare parte din imensul câmp de luptă. Soldați desfac pregătirile pentru primirea lui Joffre. Vedem mormântul căpitanului Ignat. O fabrică de săpun infectează aerul. Ruina — pretutindeni.

La Focșani. Excursie la Odobești până târziu noaptea. Regiunea e refăcută.

A început ploaia, care ne urmează până la Buzău, unde întâmpinarea e onorabilă. La Ploiești autoritățile o fac de tot meschină. După o seară petrecută la Nucet, suntem, la 26, la Târgoviște. Se gătise un dric ordinar, care trebuie lărgit, pentru a cuprinde sicriul. Altfel, totul în cea mai bună ordine. Au venit niște tineri tocmai de la Hotin. Mitropolitul Bălan e de față.

Pe jos până la biserică. Femei din mahalale aruncă flori.

Regele sosește. Rostește cel mai frumos discurs al său. Ceilalți, banali sau pretențioși, unii cu gesturi de-a dreptul nepotrivite.

La urmă, când se coboară sicriul, Regele stă cu mâna la chipiu. Primește propunerea mea de a pune în mormânt crucea lui Mihai Viteazul pe care o are la gât. El însuși, cu cei trei Mitropoliți, așează capul. Tot așa se face cu al lui Radu-cel-Mare, sfărâmat, la năvălirea Nemților, în trei bucăți.

Cu cei cari au vorbit, dejunăm în vagonul regal. În legătură cu o lectură a mea, Regele spune că a cunoscut la Tegernsee pe soția morganatică a lui Alexandru al II-lea, pe fiica ei Olga, măritată cu un bastard de Nassau, pe cealaltă fiică, pe fiul Gheorghe. Marii Duci îi tratau ca egali. Observ că Frederic al Germaniei n'a voit s'o țină în samă la înmormântarea Țarului. — Frederic era, contra părerii admise, foarte trufaș, iar bătrânul Wilhelm, blând și familiar. „Odată m'am prezentat la el, când făceam stagiul de ofițer la Berlin, și, ca prinț, i-am spus Moștenitorului: **ich stelle mich gehorsamst**, nu: **untertänigst—vor.—Gehorsamst?** — **Ja, gehorsamst.**” Conversația atinge pe Fritz Reuter și dialectul plattdeutsch. Regele, care a vorbit în copilărie dialectul renan, cetește **Ut min Tid** fără greutate. Observă că, dacă Luther ar fi scris în **acest** dialect, el ar fi ajuns limba literară. Adaug că atunci **acolo** ar fi fost centrul politic german, în legătură cu Scandinavia și Anglia.

Regele nu stimează armata bolșevică. Succesele grecești le crede exagerate; Venizelos e un om dibaciu. La Cehoslovaci, Germanii și clerul catolic din Slovacia lucrează contra Statului. E neorânduială și lipsă. Lucrătorii „socializează” prin case.

Ca și Rășcanu, care e în fața mea, Regele e indignat de

ce se face la Ministeriul lui Tăzlăuanu și i-a spus-o. Rășcanu adaugă ca **azi** ministrul compromis trebuia să demisioneze. Se vorbește și de prădăciunile la drumul mare (lângă Albești, contra lui Paul Greceanu). Regele e uimit. Rășcanu spune că va organiza putere. Jandarmii nu se simt siguri că vor fi menținuți.

*

La Cameră au fost, Luni și Marți, scandaluri. Mihalache n'a putut vorbi la legea islazurilor. Se lucrează febril pentru închiderea sesiunii extraordinare. Orice mijloc e bun. Matei Cantacuzino își menține demisia. A plecat la Iași. I. Petrovici, care ne-a întovărășit ca delegat al Camerei, așteaptă un loc de ministru.

27 August.

Take Ionescu spune, față de sutele de prinți români cari se numără astăzi, că singurul, odată, era beizadeaua Dimitrie Ghica. Pe cutare din prinții cei noi ministrul Americii, primind după căsătoria lui o cartă de vizită cu „*prince et princesses*“, l-a întrebat dacă Regele l-a făcut prinț.

*

Se votează statutul Casei Regale. Se propune mărirea pensiei soției generalului Grigorescu și pensia doctorului Demostene.

*

Averescu cetește decretul de închidere a sesiunii. Dar pe urmă el și președintele țin majorității discursuri ca și cum ședința ar continua.

3 Septembrie.

Averescu anunță într'un interview că nu ni face onoarea unei colaborări — pe care n'am cerut-o — pentru că l-am „ofensat“ și pentru că nu avem nicio valoare personală.

*

Cavaleria lui Budiueni, care îngrozise Polonia, e total sfărâmată. Încă odată tactica franceză a biruit pe cea germană.

13 Septembrie.

De la Galați, unde am mers pentru o conferință, la Reni. Institutorii de la școala medie se ceartă; administratorul e acuzat că se bate prin cărciumi. Un grup de militari pe-trece. Intelectualii locali încep a se da la brazdă. Corul lui Căpriță atrage foarte multă lume la Casino.

14 Septembrie.

Cu automobilul la Cahul, prin sate pline de veche viață moldovenească. În cale, un plutonier de jandarmi ne oprește și jandarmii lui încarcă arma, pentru că împărțim manifeste inofensive. Prefectul, pus de noi, și om de carieră, se apără de orice răspundere și telefonează blânde muștrări.

15 Septembrie.

Prin Oancea, Rogojeni, Oarba, Bujor, pretutindeni întâmpinați de cea mai caldă iubire țărănească.

16 Septembrie.

La București aflu raportul lui Virgil Drăghiceanu, despre găsierea la Argeș a inscripției murale cu data morții lui Basarab-Vodă.

17 Septembrie.

Se adună „Constituanta bisericească“, din care am fost înlăturat, pentru că nu am avut niciodată Ministeriul respectiv. Liberalii găsesc că așa e bine, de oare ce pretutindeni eu aduc necompetență și pasiune politică.

29 Septembrie.

Adunarea partidului nostru cuprinde, afară de Bucureșteni, vre-o cincizeci de delegați. Se discută în cea mai bună înțelegere și cu discreția cuvenită. Se ating chestii delicate, pe care le provoacă ideea fuziunii cu țărăniștii, cari nu s'au cernut încă în de ajuns, și cu partidele, care s'au prea cernut, din provinciile alipite. Mi se vorbește de o bancă sătească a aderenților noștri, pe care eu aș înțelege-o ca o mare unealtă de progres economic al sateilor, făcând școli, aducând instructori agricoli și industriali, organizând vânzarea produselor.

8 Octombrie.

Masă dată prințului Carol, la care n'am participat. Au fost chemați și președinții Parlamentului lui Marghiloman, care, legal, este „neexistent“. Brătianu, care s'a deranjat să vie, se laudă cu atenția specială a Regelui.

15 Octombrie.

Un ziar anunță apropiata sosire la București a lui Venizelos.

*

Von Linde (acum de Lindé), consul polon, la mine. Se arată neplăcut impresionat de „Mica Înțelegere“ a lui Take Ionescu. Iugoslavii nu vor merge niciodată contra Rusiei, marea noastră primejdie, de Unguri putându-ne apăra și noi singuri. Ar voi, firește, legătura cu Polonia.

*

Beza vine din Londra. A fost la Atena și prin Macedonia, unde nu fusese de cincisprezece ani. O cale ferată leagă Atena de Belgrad. E făcută de Francezi. Supt toate raporturile lucrurile merg mai bine ca la noi.

*

Sindicatul cer Guvernului o serie de reveniri și reforme, fără care la 20 Octombrie vom avea greva generală.

Luxul e mai mare ca oricând. La prăvăliile principale prețurile nici nu se mai discută.

15-16 Octombrie.

Teribil drum la Oradea Mare. Trenul pleacă din București la 2 în loc de 9,50. O navetă a deraiat la Predeal. Abia găsim un automobil oficial care să ne ducă la Brașov. E acela care-l aduce pe Goldiș, chemat la București de Averescu pentru nu mai știu ce combinații de cârpeală. De la Brașov pornim la 4 după amiazi.

*

Braşovul apare mai săşesc decât oricând. E atâta viaţă în baieţii, în fetele, cu chipiu roşu, care iese de la şcoală. Noi suntem reprezentaţi doar prin câteva uniforme ofiţereşti.

17 Octobre.

La Oradea Mare serbare militară pentru desvelirea bustului Regelui. Trupele se prezintă foarte bine. În numele Guvernului le trece în revistă Trancu-Iaşi.

La autorităţi, numai Unguri, cari nu ştiu româneşte. Populaţia ungurească arată o curiozitate care nu pare să ascundă, la popor, antipatie. Episcopul Szechényi, pe palatul căruia flutură tricolorul nostru, ar fi venit negligent, într'o reverendă uzată.

În numele „suveranităţii Parlamentului“ a vorbit Amos Frâncu, cu banda tricoloră a „fraţilor de cruce“ la braţ.

Masă oficială dată de prefectul oraşului, Gheorghe Popa, fost magistrat, ceia ce-l jenează, se zice, om de treabă. Provocat vorbesc despre necesitatea sufletului ardelenesc. Clica averescană face zgomot în colţul ei, dar e redusă la tăcere.

18 Octobre.

Conferinţile la „Asociaţie“. Eu vorbesc despre trecutul Orăzii; Alexandru Lăpedatu face o foarte cuminte expunere privitoare la problemele hotarului nostru apusean.

Masă, de o bogăţie princiară, la episcopul Radu. El vorbeşte înduioşător despre scopul măreţii clădiri ce s'a ridicat „nu pentru dânsul, a cărui casă în pământ e gata, ci pentru neam“.

*

În tren am întâlnit pe Ciser, care vorbeşte elocvent des-

pre suferințele poporului și despre credința lui, despre hotărârea grevei generale pe ziua de 20.

*

Spre seară vizităm biserica episcopului catolic, cu cele trei rânduri ale ei și porticele canonicilor în față. Acestea sunt lucruri care nu se distrug.

19-20 Actombre.

La Brașov oprire în zorii zilei de 20. Greva mecanicilor de la Căile Ferate a început încă de Sâmbătă. La locul deraierii trecem pe jos. Un tren militar trece iute, prin gări pustii, la Ploiești. De aici altul întrebuințează **nouă cearsuri** până la București.

21 Octombre.

Orașul e liniștit. Tipografii singuri sunt în grevă. Luamea lucrează.

Totuși guvernul întrebuințează prilejul pentru a aresta pe deputații socialiști și pe șefii sindicatelor, pentru a introduce starea de asediu la București și a supune cenzurii numai „Chemarea“, „Luptătorul“, „Mântuirea“, și... „Neamul Românesc“.

Cer o audiență la Rege. E la vânătoare.

*

Lupu, întors din Praga, unde a fost foarte bine primit de Masaryk și Beneș, vechi cunoștințe, e foarte încălzit de luptă. Răspinge însă orice solidaritate cu socialiștii, cari au făcut prostia de a declara greva generală, neizbutită,

și de a da pretext tiraniei, care, supt egida lui I. Brătianu, s'a instalat.

*

Mihalache, Madgearu, etc., vin din Ardeal. Au scos deputat la Șuncuța pe Emil Panaitescu. Au vorbit despre fuziune cu Maniu (Vaida e bolnav la Brașov), care se derobează prudent. Eu li declar că nu sunt în principiu contra, dar vreau să fie după aceia mai bine decât acum. Țărăniștii Berbecaru îi arăt că ar ajunge comitete comune pentru propagandă și alegeri și împărțirea, deocamdată, a cercului de activitate reciproc după districte. Și presa s'ar putea unifica.

22 *Octobre.*

Regele nu mă poate primi nici azi.

Se zvonise că socialiștii au fost liberați. Din contra, aduși pe jos de la Văcărești, li s'a confirmat mandatul.

Trupe trec cu muzica pe străzi pentru a intimida.

Lucrătorii tipografi se întorc în ateliere (pentru mine n'au vrut să facă excepție). Ziarele partidelor reacționare coalizate nu și-au întrerupt niciun moment apariția.

*

Morawski, însărcinatul de afaceri polon, vine la mine. Armistițiul s'a încheiat cu bolșevicii. Se dorește prietenia cu România. Guvernul polon, cu un țaran având patru clase de liceu în frunte, cu un socialist și cu prințul Sapieha, e hotărât democratic.

*

Mihai Popovici mă asigură că nici în Basarabia, nici în Bucovina partidul național n'a încercat o acțiune separată.

23 Octombrie.

Ziarul meu nu iese din cauza nerecunoștinții lucrătorilor, poate ațâțați de adversarii politici.

Sunt silit a publica articole, pe care cenzura mi le masacrează, în „Luptătorul“ și în „Adevărul“.

*

Denize la mine. Regina n'ar fi dat ea ordin să mi se răspundă numai prin ofițerul de ordonanță la urările mele din Iulie trecut. Ea nu s'ar amesteca în politică. Logodna prințesei s'a făcut fără prezența Regelui și în chip cu totul particular. Prințul Gheorghe ar fi un om cu toate calitățile de inimă și societate, ca și sora lui mai mare.

24 Octombrie.

Lupu trece pe la mine. Constatăm amândoi idioția unei mișcări total nepregătite, în cel mai defavorabil mediu intern și extern. În prostia lor, socialiștii au dat mult doritul pretext de tiranie. Armata lor de bərbieri, chelneri și birjari a dat greș; dintre conducători, Dragu **plângea**, arătând că a fost iscălit fără voia lui...

Lupu vorbește despre Stere, și el recunoaște că nu-l putem lua lângă noi. Il taxează de capricios și incapabil de o acțiune urmată. Brătianu l-a întrebuințat douăzeci de ani pentru a stoarce informații din lecturile lui.

25 *Octobre.*

Ziarul meu se lucrează. Cea mai mare parte din tipografi s'au întors. Cenzura îmi taie jumătate din articolul prim.

Aceiași liniște perfectă. Sosesc trenuri imense, dar rare. Gara, păzită de trupe, are aspectul pustiu. Simplonul pleacă în orar.

*

Revista „Art and archaeology“ din America scoate un număr consacrat nouă. Tânărul I. Lugoșianu din „Comisia consulară română în Statele-Unite și Canada“, îmi cere o contribuție despre arta religioasă în România.

26 *Octobre.*

Vizita profesorului italian Michele Silvestri, venit pentru o misiune economică. E un istoric, care a lucrat adesea în aceleași domenii cu mine.

*

Cenzura nu-mi mai persecută ziarul. Pare că anume ordine au oprit-o de la aceasta. Cenzorul e un băiat care a învățat la mine...

*

Pe cheiul Dâmboviței trec ceferiștii arestați, în duba. Lasă să cadă un protest că n'au fost îngăduiți a merge pe jos ca să-i vadă „poporul“.

27 *Octobre.*

Cu Silvestri la Muzeu și la biserici. E uimit de frumusețile vechii noastre arte.

*

Amiralul Bălescu vine la mine. S'a retras, învins, din marină. I s'a primit demisia. Totuși Regele îi strângea mâna, acum câteva luni, îi vorbia de caracterul lui, de autoritatea lui morală și-l asigura de tot sprijinul.

*

Mișu devine ministru al Curții Regale, care e din ce în ce mai devotată liberalilor.

I. Brătianu începe a cere dictatura militară, ca să-i dea Parlamentul, cu care apoi să guverneze.

28 Octombree.

N. Lupu Costaki și Ghelerter fac pace cu Averescu și rechemă la datorie pe lucrători. E însă o tragere pe sfoară. Liberarea celor arestați, care li-a fost promisă îngăimat nu se va face.

29 Octombree.

Cenzura și starea de asediu se mențin. Sint ei proști să li scape din mână!

30 Octombree.

Ger cumplit. O adevărată zi de Ianuar. Frunzele au încremenit verzi pe pomi.

31 Octombree.

Cu Silvestri la Pantelimon, Cernica și Pasărea. El se îngrozește de trivializarea morții în mănăstirea de călugări.

*

Maniu îmi spune că Primatul, a cărui alegere a pregătit-o el, zăbovind alegerea de la Sibiu ca să nu cadă față de Bălan, a stăruit pe lângă Rege pentru aducerea lui Ave-rescu ca om indispensabil, iar acum ajută pe liberali în Banat.

*

Discuții la comisia pentru schimbarea regulamentului Camerei. Cu bunăvoință reciprocă se ajunge la rezultate apreciable.

*

Regina, pe care o felicitasem de ziua ei prin Denize pentru ca felicitările să nu fie interceptate de cine o încunjură, îmi răspunde așa: „de și prin intermediar, urările dumneavoastră mi-au pricinuit o mare bucurie și vă mulțumesc din suflet și sunt încredințată că, **en dépit** de toate fluctuațiunile politice, bucuriile ca și năcazurile noastre nu vă lasă niciodată indiferent“.

Regina pleacă la Londra pentru înmormântarea mamei ei. Prințul Gheorghe e rechemat de tatăl său în Elveția.

*

Vorbesc cu Madgearu despre fuziune, pe care Maniu ar primi-o, scoțând înainte și cazul lui Stere, pe care îi declar că nu l-aș primi în fruntea Basarabenilor, și discutând și titlul, din care Maniu n'ar voi să lipsească „național“ sau „naționalist“. Atrag atenția lui Madgearu asupra îmbulzirii jignitoare a țărăniștilor pretutindeni (în Ardeal au făcut din Meteș un țărănist) și-l rechem la simțul realităților **permanente**.

Madgearu îmi spune că, prezentând Regelui, în Decembre

1918, programul cercului lor de studii, era trimis la fiecare pas la Brătianu și la Duca.

1-iu Novembre.

Lupu îmi aduce petiția către Rege a mecanicilor de la Căile Ferate. Declară că nu sunt socialiști și-și înnoiesc cererile; denunță că până acum s'au stricat de soldați cincizeci și șapte de locomotive, că în zece zile nu vor mai merge trenurile și cer, dacă sunt socotiți inutili, să li se dea voie să plece din țară.

Scriu Regelui, căruia îi comunic cererea, prezintând gravitatea situației și observând ce ne-am face dacă, fără trenuri, am fi atacați. Fac apel la patriotismul lui ca să pună capăt unui războiu civil idiot și fatal.

*

Din Bacău vin două persoane cu asigurarea că dentistul Aroneanu a fost zugrumat în închisoare pentru că era socialist.

*

La Timișoara a ars Teatrul și Uzina electrică asemenea cu care nu era alta în România.

*

Și Maniu îmi spune că la Cluj au fost bătuți socialiști români în așa fel că li s'a înegrit spinarea.

*

Kirileanu îmi arată că plângerile mecanicilor prezentate

Regelui la trecerea prin Bacău nu cuprindeau decât revendicări profesionale. Nu li s'a răspuns nimic. Li se aduce acuzația că ei strică locomotivele după ordine fățișe de la Moscova.

*

Două trenuri au rămas în câmp.

*

La comisia pentru regulament, care își isprăvește azi lucrările, toți sunt contra sălbătăciilor și îndărătnicei opunerii la orice negocieri. Dau vina pe generalul Văleanu.

3 Novembre.

Lungi discuții cu Mihalache și Bujor, cari vreau fuziunea supt numele „țărănesc“, cu o conducere de trei de-asupra unei organizații ca aceia a țărăniștilor din Bulgaria. Se pare că nu vom ajunge la nimic. Se lasă greu în ce privește delimitarea teritorială a acțiunii partidelor federate.

4 Novembre.

Pleacă Silvestri și studenta cehoslovacă Jindra Flajshan-sova, trimeasă de Urban Jarnik, care a pregătit o antologie românească și un studiu despre terminologia creștină în românește.

*

Guvernul izgonește din casă — pe acest frig! — familiile lucrătorilor de la chibrituri, cari continuă a fi în grevă.

*

Incepe militarizarea Căilor Ferate.

*

Maurice Croizet îmi propune reluarea ideii conferințelor mele la Collège de France. Ministrul de Instrucție publică francez, Honorat, se ocupă special de Școala română în Franța.

*

La Academie câțiva colegi caută să zăbovească, să împiedece recomandarea mea și a lui Pârvan pentru școlile din Paris și Roma, cerând ca ministrul de Instrucție să intervie cu o întrebare.

*

Mecanicii au reluat lucrul printr'o telegramă către Rege.

7 Novembre.

Deschiderea cursurilor Institutului sud-est european. Asistă miniștrii ucrainian și polon.

10 Novembre.

Fostul meu elev Zaborovschi se întoarce de la Viena. Acolo viața normală s'a reluat. Aprovizionarea a creat restaurante pentru săraci, cu prețul de un leu prânzul. Ordinea e perfectă. Redlich spune că s'a făcut prin războiu o „epocală greșală“ ignorând tendința națiunilor de a trăi oricum la ele acasă. Austriei trebuie să i se recunoască acest drept.

*

Denize spune că prințul Gheorghe a rămas aici. Nu lipsesc speranțele de a veni pe tron. Princesa Elisabeta n'o

dorește: vrea libertatea vieții burgheze. Căsătoria, din cauza îndoitului doliu, s'ar face în cerc intim, până la Crăciun.

11 Novembre.

Primatul vine la mine pentru explicarea unor cuvinte contra mea care i s'au atribuit de ziarul „Chemarea“. Comisia pentru Constituția bisericească lucrează. S'a și ajuns la o înțelegere principală.

El spune că, înainte de căderea Ministeriului Vaida, Regele l-a chemat la prânz. După masă i-a cerut părerea despre socialiști. Mitropolitul a fost de părere că fiecare trebuie tratat după cum este. Atunci Regele i-a declarat că „omu' viitorului“ e Averescu. Mitropolitul arătând acest lucru lui Mihali, acesta răspândise zvonul că el, Mitropolitul, a **recomandat** pe Averescu.

13 Novembre.

Anton Bibescu, ministrul României la Washington, trece pe la mine. Vorbind de planuri culturale în America, Bibescu arată puțină simpatie pentru politicienii noștri: pentru Take Ionescu, ca și pentru „vărul“ Brătianu.

14 Novembre.

Seton Watson la mine. La Londra se creiază un Institut de studii înalte, în care el va avea teritoriul fost austro-ungar și balcanic. Îmi cere conferințe acolo. Apoi îmi aduce imitația sârbească a foii sale „New Europe“, pe care nu se gândește, momentan, a o scoate, și îmi cere a colabora la dânsa.

Li vorbesc de regimul sârbesc tiranic în Banat. El îmi spune că e mai mult o afacere de partid. Radicalii speră

să aibă, excluzând pe alogeni, majoritatea în cercurile din Banat și Bacica. Mulți Sârbi sunt contra acestei păreri: și Gavrilovici, ministru la Londra.

Serbia se reface mai iute ca România.

În ce privește tratatul franco-bulgar pe care liberalii îl publică, bucuroși, și în „l'Indépendance“ și în „Viitorul“, iar oficialitatea noastră îl desminte, Seton Watson crede că era o intenție, pe jumătate realizată, a lui Paléologue, dispărut acum de la suprafață.

Laudă pe Trumbici, în absența căruia și contra intențiilor căruia s'au făcut mari greșeli la Belgrad, de Sârbii din Vechiul Regat. N'are multă considerație pentru Vesnici.

Seton Watson merge în Ardeal spre a vorbi cu Ungurii. Va sta trei săptămâni acolo, plecând apoi la Praga.

El vede posibilitatea venirii liberalilor la putere, dar o crede „o tristă eventualitate“, și nu iubește pe Brătianu. Împărtășește și întărește părerea mea că Take Ionescu face politică bună cu mijloace proaste.

La Londra s'a înființat o societate închisă fără dări de samă publice, în care 500 de oameni înscriși ascultă conferințe de miniștri și de diplomați despre politica externă.

Seton Watson recunoaște că Goga a stricat Ardealul și vede primejdia ca fiecare partid să-și creeze, din puținul capital uman de acolo, încă un rând de utilități, de o calitate din ce în ce mai inferioară.

*

Laurențiu Oanea vine la mine desgustat de atitudinea egoistă a miniștrilor și de cea nesinceră a Ardelenilor săi. Recunoaște că aceștia vreau din nou guvernul **pentru ei**.

*

„Epoca“ reproducând două cuvinte spuse unui trimes al „Chemării“, mă confirmă bolșevic și-mi prezice temnița.

15 Novembre.

Lupu aduce pe Ghelerter, pe un Bucovinean român Rosnovanu și pe un Român maghiarizat, Dascălu, veniți ca să ceară să se aducă în Parlament tratamentul ilegal al socialiștilor arestați, care e vorba ca până Joi să fie condamnați la cinci ani de închisoare.

Ei prezintă întrebările pe care la Curtea Marțială vor să le puie lui Averescu, Argetoianu și Negulescu, cari oferiseră socialiștilor trei locuri în Ministeriu, între care al Muncii pentru Moscoviți. În opoziție ei cereau ca greva generală să aducă schimbarea de regim, ca legea electorală să nu fie ținută în samă, ca dinastia să fie înlăturată, unii voind un prinț englez, iar alții republica.

În Bucovina se dăduse ordin a se aresta socialiștii. Interogați în fața generalului Mircescu, s'au purtat dârz cu acesta, care a cedat, înștiințând că nu poate executa ordinul. Acest ordin i-a fost repetat în zădar. Viind Averescu la Cernăuți, el li-a răspuns delegaților că nu știe nimic de plângerile lucrătorilor, cari ar fi trebuit să se adreseze lui, și nu lui Văleanu, care, acesta, nu i-a spus nimic, pe când Văleanu protestă că i-a spus de atâtea ori lui Averescu, de și fără folos. Grecianu a fost adus să dea înscris instrucții de neurmărire, iar, **după aceia**, Ministeriul a cerut arestările.

Vorbim de Racovschi, pe care Ghelerter îl apără numai ca pe un om inteligent și foarte învățat; îmi destăinuiește că el mi-a scris la Iași cele două scrisori la care am răspuns în „Neamul Românesc“. Ghelerter recunoaște și el că invazia Chinezilor și Letonilor lui Racovschi aici ar fi o imensă ne-

norocire, dar observă că Racovschi a fost cu noi în chestia Dobrogi.

Dascălu se recomandă ca fără neam și fără patrie și vorbește de „barbariile“ armatei noastre.

Cererea de a se face un plan comun de acțiune în Parlament o înlătur hotărât. Voiu protesta numai contra flagrantelor ilegalități.

16-18 Novembre.

În procesul socialiștilor se dă la iveală complotul cu Averescu.

Emoție mare — și nu prea.

Se vede că orice e permis în această nenorocită țară!

20 Novembre.

Pe un viscol cumplit parastasul lui Vlahuță. Numai familia și redacția noastră.

21 Novembre.

La parastasul lui Mihai Viteazul douăzeci-treizeci de bătrâne, cu copii și oameni din popor de pe aproape.

*

Mihalache vine la mine singur. A auzit că aş fi supărat. Ar dori să știe ce cred despre statutul țărănist. Protestă că ar fi avut legături cu cineva de aiurea (dr. Angelescu, pe stradă, îmi „demonstra“ că țărăniștii și Ardelenii fac casă cu Take Ionescu, iar eu trebuie să vin la Brătianu). Hotărârea Ardelenilor de a continua colaborarea deocamdată nu-l satisface deplin. Crede că se va ajunge la fuziune, pe care o dorește. Nu mai refuză a se adăugi în titlu cuvân-

tul „național“. Și eu îi declar că acela de „țărănist“, fie și „țărănesc“, mi se pare util. Recunoaște și organizațiile județene până la o nouă formă comună. Maniu i-a spus că unii din Ardeal sunt contra prezidenției mele, dar ca el a obiectat impunerea ei dela sine.

Propun — și el primește — ca, plecând de la fuziunile locale, care se înmulțesc (și la Suceava), să se numească o comisiune care să se ocupe de chestia fuziunii în timpul cât va lucra Parlamentul. Garoflid a căutat să-l întâlnească pe Mihalache. El vrea asentimentul opoziției la retragerea promisiunii lui Averescu că Statul ia asupra-și dobânzile pământurilor date la țărani și mai ales că țăranul care plătește **acum** își va avea dobânzile depuse. Stăruie și pentru schimbarea prețului din decretul-lege, care e „neconstituțional“. Rezervă proprietății mari câteva zeci de mii de hectare încă. Evident că nu s'a ajuns la nicio înțelegere.

Îi vorbesc lui Mihalache de nevoia impozitelor pe câștigurile de războiu și de puțința ca proprietarii reali și activi să fie ajutați printr'o transformare a Creditului Rural.

22 Novembre.

Chéradame, scurt, gros, blond, cu părul adus pe frunte ca o perucă, vorbește cu încredere în sine, Arată în câte limbi a fost tradus, cât se vând cărțile sale. E vechiul reprezentant a ceia ce numește el „Antanta Continentală“. Pangermanismul, pe care îl descopere pretutindeni — și în criza Căilor Ferate de la noi —, o face necesară: pangermanismul a trântit pe Venizelos. Dacă diplomații nu vreau, armata, opinia publică s'o impuie! Și trebuie s'o impuie, căci prăpastia e înaintea ochilor. El lucrează, „singur“ în acest scop prin călătorii și conferințe.

25 Novembre.

Doamna de Cosmutza, foastă colaboratoare a „Luceafărului“, iar acum măritată cu un Ungur care vrea să scoată un ziar unguresc la București, femeie dârză, care vorbește de francheța ei, strângându-ți mâna ca un caporal, îmi anunță prezența aici a lui Oscar Jaszi, care, desgustat de poporul său, vrea să meargă în America. Ea crede că trebuie să mă întâlnesc cu dânsa.

La întâlnire, el lipsește. Ea îmi spune că e „obosit“. Va veni mâne.

*

Nistor publică un comunicat ambiguu, în care arată neîncredere față de Guvern. E gata să susție Guvernul democratic, dar tare, al unui **singur partid**.

*

Generalul Anastasiu a văzut la Mihalache o scrisoare a lui Bârcă, prin care îl chiamă la Chișinău pentru că partidul țărănesc de acolo e gata să meargă cu liberalii, dându-și samă că aceștia au un program asemănător, pe care ar fi gata să-l întind și până la autonomia Basarabiei.

26 Novembre.

Jaszi vine la mine. Un cap romanic, cu ochii aprinși și un păr alb scurt, dârz pe frunte. Cu totul altceva decât ce așteptam. Incepe prin a spune că, dacă, într'o veche anchetă, în care îi spusese că ne vom înțelege îndată după osebirea națională, a refuzat să-mi publice răspunsul, n'a fost din partea lui o lipsă de loialitate. A venit să expuie situația din Ungaria și să ceară, ca democrat, concursul de la democrați.

Karolyi, pentru care hrănește o mare stimă, ca pentru un perfect cavaler, mistic însă și ireal, voia, cu Ministeriul din care și el, Jaszi, făcea parte, soluția chestiei sociale. De aceea a căzut. Roșii, în parte foști elevi și cetitori ai lui, l-au tolerat. Albi de acum l-ar asasina.

Ei practică antisemitismul înăuntru și predică revanșa în afară ca mijloc de a se menține. Dacă Evreii mici sunt prizoniți și uciși, cei mari, cu băncile, n'au fost niciodată mai tari decât pe lângă acești aristocrați și cavaleri medievali, cari pregătesc întoarcerea Habsburgilor. Armata de 150.000, în mare parte compusă din ofițeri, are voie să facă supt Bronay-ii și Hejas-ii ei, orice.

Ungaria va muri cu dâșii. E o primejdie și pentru vecinci.

Jaszi ar dori să cerem Franciei, căreia, ca și celorlalți Aliați, de către cei din Pesta i se fac toate concesiile economice, Budapesta fiind paradisul aventurierilor capitalului, demobilizarea până la 35.000 a Ungariei și evacuarea teritoriului care revine Austriei. Dar mai ales dăinuirea regimului republican de la Pécs, pe care Sârbii, cu minele lui, îl ocupă, după cererea lucrătorilor, cari se tem să nu fie asasinați de oamenii lui Horthy; regimul acesta să se întindă în tot comitatul Baranya, pentru a se face de acolo sâmburele Ungariei democratice. Cu aceste condiții regimul Horthy s'ar înăbuși în propriul său putregaiu.

Este ceva de student entuziast în acest om, care era speranța radicalilor maghiari. Ar admite și un guvern Apponyi, contele fiind om modest și cu metode de cârmuire corecte....

*

P. P. Negulescu vrea să încunjure legea pentru școlile din

Paris și Roma, cerând avizul Senatului universitar, cu motivarea că legea e de inițiativă parlamentară.

*

Cenzura i s'a ridicat „Adevărului“. Pe mine mă lasă să condamn sentința care trimete la ocnă, pe cinci ani, comitetul diriguitor al socialiștilor. Dragu, desolidarizându-se și umilindu-se, a scăpat cu trei voturi contra două.

*

Mândrescu îmi spune că, în 1919, cerând lui I. Brătianu să i se dea mână liberă în Ardeal, i s'a răspuns că nu-i trebuie un al doilea partid acolo.

27 Novembre.

Maniu vine la mine, înainte de a primi pe Argetoianu, care i-a anunțat vizita sa. Găsesc și eu că poate îndeplini o datorie de politeță față de acesta, dar, dacă se poate lucra cu acest Parlament, în acest Ministeriu nu se poate intra.

El îmi spune că Regele l-a rugat să-mi explice nepri-mirea mea în audiență prin totala imposibilitate materială în acea zi. Regele își dă samă de situația teribilă a țării; cere sfat. Maniu i-a răspuns că la el e hotărârea. De venirea liberalilor Regele n'ar fi bucuros.

Maniu vrea ca Federația să se instaleze din nou la guvern. — Numai nu pentru a se face a doua oară de răs, adaug eu.

*

Seara arăt deputaților, foștilor deputați și candidați nă-

ționaliști situația și hotărârea mea de a cruța majoritățile cât se poate, ca să putem avea în momentul crizei ușa deschisă către un nou guvern, corespunzând reprezentării partidelor în Cameră.

28 Novembre.

Deschiderea Parlamentului. Asistența mai slabă, din cauza trenurilor. I. I. Brătianu nu se coboară să vie. Opoziția e puțin reprezentată.

Regele e întovărașit de Regină. El arată suferind: tușește de două ori, a doua oară îndelung. Nu apasă pe niciun punct din mesagiul extrem de pretențios, „ca pentru patru regi“, spune Al. Constantinescu. Regina apare slăbită și tristă în haina neagră de doliu. Se înviorează numai când se anunță logodna fiului. La anunțarea aceleia a fiicei, nu se numește logodnicul.

Un grup de mameluci aplaudă furios—pe Averescu. Acesta zâmbește șiret și are ca un gest de mulțămire. Se strigă chiar „Trăiască Averescu“. De la țărâniști, scos întâiu de Răducanu, țîșnește strigătul „Trăiască Regele, jos conspiratorii“, repetat de mai multe ori. Majoritarii caută a-l înăbuși strigând. Regele, preocupat și amărât, pare că nu observă.

Ii spun lui Take Ionescu că e mesagiul cel mai complect al celui mai necomplect șef de guvern și că n'are nicio lipsă, pe când de partea cealaltă sunt toate. — Ești rău, caută el să corecteze. — Fiindcă spun ceia ce gândești și dumneata?

Take Ionescu încearcă să mă convingă că fratele său, doctorul, e cel mai bun reprezentant al României pe Jângă Liga Națiunilor.

29 Novembre.

Întâia ședință a Camerei. Se alege președinte Zamfirescu. Mituș Dimitrescu, avocatul ploieștean care i se opunea, a renunțat. Discursul președintelui scurt și încurcat, e întrerupt de opoziție cu strigătele „Reșița, Reșița!”

La alegerea vice-președinților, D. R. Ioanițescu, care prezidase, de și trebuia președintele de vârstă, cade în balotaj cu Brăiescu. Totuș se ceruse re alegerea întregului birou vechiu.

*

Unii din takiști se plâng că șeful lor e „rău geambaș de oameni”, că are o adevărată idolatrie pentru fratele său Toma și că pune pretutindeni „ciurucuri”.

30 Novembre.

Camerele lâncezesc. La Maniu a venit Argetoianu și Goga, „fără știrea generalului”, dar aprobarea lui e garantată. Iși dau sama că administrația în provinciile alipite e detestabilă. Vreau să se înțeleagă cu opoziția din ele. Dar numai cu ea. În Vechiul Regat sunt siguri. Generalul are: pe Rege, țăranul și armata. Ce-i mai trebuie!

Maniu declară că nu crede în tăria Guvernului. Să se negociază deci cu toată opoziția!

Astfel, „negocierile” sunt rupte de aceia chiar cari le-au început.

*

Șt. C. Pop ar dori o înțelegere cu liberalii.

1-iu Decembre.

Contra lui Zamfirescu se aduce, și de Mârzescu, o învinuire de ordin privat. Apărarea președintelui o ia Amos Frâncu. Peste câteva minute, după un duel între doi sprijinitori ai Guvernului, alți doi deputați guvernamentali se pumnesc lângă tribună.

*

Sunt de părere să nu facem discuție la Mesaj, arătându-mi neîncrederea în Guvern printr'o declarație scrisă, pe care, ca și proiectul de răspuns la Mesajiu, o redactez. Maniu ar dori, ca și Inculeț, să vorbească vre-o doi reprezentanți ai minorităților.

*

Foarte mișcător, Maniu îmi spune cum a intervenit pentru Jumanca, amintind că, acum doi ani, acesta dădea sprijinul unui glas socialist unirii Ardealului cu România Veche. I s'a făgăduit liberarea lui, i s'a dat chiar încredințarea că s'a și făcut. Dar Jumanca, aruncat câteva zile pe cimentul gol al cazărmii, e escortat la Timișoara.

Un prieten îmi anunță că s'a **descoperit** la socialiști lista demnitarilor regimului revoluționar, cu mine ca președinte al Republicii!

Te întrebi de ce mai pot fi capabili acești falsificatori.

2 Decembre.

Audiența la Regina, cerută supt pretextul călătoriei mele la Paris și a Expoziției de artă medievală, pregătită de o societate, în fruntea comitetului român al căreia e Regina.

Cum îi aduc recenta mea carte românească despre Istoria Românilor, o răsfoiește și, aflând lungă listă a Domnilor, observă: Se schimbau des prinții la dumneavoastră. — Da, dar acum nu se schimbă nici Ministerele dovedite rele.

Vorbește de căsătoria fiului ei, care o bucură mai presus de orice. Prințul e „amoureux fou“ de viitoarea lui soție. Această e foarte bine crescută. Odată în România, va fi numai princesa României. „Ca și mine.“

Recunoaște că, politicește, dubla legătură nu promite mult bine. Dar lucrurile s'au schimbat. „Mi se spune că eu port noroc.“ Regele Constantin, bolnav, cu fistule în plămâni, n'avea puțința de a reacționa față de anume situații. În conflictul cu mateloții francezi nu trebuie să se uite că se dezarma armata grecească. Într'o zi, producându-se conflictul, au căzut și dintr'o parte și dintr'alta: mai mulți Greci. A doua zi, aceștia au fost ingenunchiați. Regele a trebuit să plece supt sila străină. N'are dreptul, el care se simte numai Grec, să dorească a se întoarce? „Am obiceiul de a vedea lucrurile și din partea celorlalți.“

După expunerea obiectului audienței, trec la situația politică. E detestabilă. Mergem la ruină. Plățile stau să înceteze; impozitele pe bogați nu se pun. Imoralitatea e îngrozitoare. Șefii guvernului au fost dovediți că au uneltit contra Regelui. Cum poate el să fie păzit de asemenea oameni? Călătoria ministrului de Externe n'a adus niciun rezultat. Milioane cheltuite cu inconștiența obișnuită, pentru o simplă satisfacție personală.

Condamnarea socialiștilor, pentru ideile lor politice, e nedreaptă, e ilegală și e imorală. A-i trimete pe cinci ani la ocnă e mai rău decât o sentință de moarte: e o agonie îndelungată, pe care o au înainte de acum.

Regina e responsabilă și ea față de puterea misterioasă,

de sigur divină, care ne încunjură, față de viitorul copiilor ei. Recursul socialiștilor oferă puțința unei casări fără trimetere. Iar țara cere un Ministeriu de competențe, fără șef de partid.

În Mart s'a încercat o schimbare, cu intenții pe care le recunosc bine. Calculul s'a dovedit greșit (Regina recunoaște printr'un gest). Cel mai rău dintre noi era mai bun decât cel mai bun al lor. Cei ce au stricat să dreagă! Vorbesc Regelui prin Regină, a cărei superioară inteligență și inimă admirabilă poate înțelege tot ce se impune astăzi.

Promite a vorbi. Imi pare că a șters o lacrimă.

La Cameră validări, cu obișnuitul scandal. Nu pot reține nici pe cei mai de aproape ai miei. Haosul revine. Argetoianu curtenește pe Ardeleni și țărăniști. Maniu dispare misterios.

3 Decembre.

Camera ia vacanța până Luni.

*

Partidul țărănesc ia o hotărâre demnă și loială față de târguielile ce i se atribuie.

4 Decembre.

Un Englez, ziarist și scriitor, Charles Wood, vine la mine. Se plânge că a fost rau primit la noi. N'a putut răsbate la Averescu; Derussi, la Externe, i-a dat zece minute, lăsându-l să înțeleagă că ar fi mai bine să plece. — N'aveți interes să fiți apreciați în presa engleză? Derussi i-a mai spus despre Bulgari lucruri pe care Wood, cunoscător, le știe false.

(A fost la I. Brătianu, care i-a ținut o conferință de trei șferturi de ceas despre tratatul de pace; la Marghiloman, care i-a vorbit o oră, limpede și plăcut, despre situație, lăsându-i cea mai bună impresie.

Li spun ce cred eu despre originea, dezvoltarea și viitorul partidelor noastre politice. El repetă întrebările și cere precizări. Știe că suntem ruinați și fără mijloace de comunicație, că ne-a infectat corupția. — De ce mai mult decât aiurea? Li aduc înainte mizeriile materiale și morale ale celor două ocupații: nemțească și rusească. Un moment el pune întrebarea dacă Românii din Ardeal n'ar prefera pe Unguri, fiind deziluzionați de noi. Li răspund, indignat, că nu de aceia au ieșit oamenii din robia de o mie de ani și că, din frigul și flămânzia de unde au venit, se poate să li pară soba rece și masa goală, dar nu s'ar întoarce înapoi.

5 Decembre.

Deschiderea Congresului agronomilor. Se comentează cele câteva minute de convorbire ale Regelui cu Vintilă Brătianu.

6 Decembre.

Dragu, cu ceva din vechea lui energie, aduce în Cameră chestia socialiștilor arestați. I se opune textul constituțional, care permite arestarea, și se lovește articolul din regulament care pretinde verificarea imediată a motivelor de către Adunare. Arăt că nu e o nepotrivire și cer, conform regulamentului, imediata comunicare a dosarului.

Multe interpelări. Guvernul a cedat în chestia doctorului Aroneanu. Se va face o nouă anchetă. Dr. Lupu se duce acolo.

Discuția asupra regulamentului se deschide. Takiștii, cari

cer rolori în guvernarea țării și cărora li s'a dat azi o nouă lovitură, aducându-se, înainte de venirea lui Titulescu, un program complet de reforme financiare, se agită, cercând a face dificultăți. Arăt că zăbava n'ar veni din cauza noastră. Se desemnează o opoziție takistă și boierească, reprezentată de Grigore Filipescu, care își face prima intervenție parlamentară, C. Sturdza și generalul Cantacuzino. Generalul atacă risipa cu misiunea prințului Carol, Filipescu cere să se poată discuta interview-ul acestuia, etc.

*

Intrunirea delegaților opoziției naționale. Se reduce discuția la Mesagiu, afară de Senat, la declarații scrise.

7 Decembre.

La Cameră, Cuza aprobat de liberali și secundat de Zelea Codreanu discută regulamentul. Se provoacă un mare scandal. La intervenția mea vorbește de legăturile mele cu Blank, Zelea precizând că Banca mi-a platit „Istoria Românilor“. Arăt că n'am luat un ban pe o carte pe care Guvernul n'a știut s'o tipărească la vremea ei și cetesc lista liberalilor din Consiliul de administrație al lui Blank. Take Ionescu explică negocierile lui cu Englezii pentru Căile Ferate. Atmosfera este excesiv de dușmană liberalilor, cari se retrag in corpore fără explicații.

8 Decembre.

Groaznic atentat la Senat. Episcopul Radu e ucis. Episco-

pul Ciorogariu are o mână zdrobită. Grecianu va avea mâna paralizată, dacă nu se declară o infecție la plămâni. Președintele Coandă e destul de greu rănit. O mașină infernală a fost introdusă pe la spatele tribunei prezidențiale.

La Cameră, Zamfirescu găsește cuvinte răsunătoare. Mârzescu vorbește în tonul polițist al partidului său. Dragu se umilește din nou. Cuza ne arată pe noi ca vinovați. Nu mă pot opri de a aminti că „libertățile publice sunt principala scut al ordinii într'un Stat constituțional“. Și Inculeț atinge vinovăția Guvernului, pentru ca îndată să se insinueze că Basarabeanu se pricepe la conspirație. Averescu a spus câteva cuvinte cu glasul întretăiat de emoție. Ridicarea ședinței în semn de doliu s'a anunțat numai după o consfătuire secretă.

În oraș puțină emoție. Un vânzător de ziare striga: „Au început să piară șoarecii“.

9 Decembre.

Podarilor cari așterneau nisip pe trotore, un țăran li strigă: „și în stradă, că boierul se poate ridica, dar calul nu!“.

La Cameră obositoare discuție a regulamentului, cu atacuri ale lui Cuza.

*

Basarabeni cer să se oprească un sistem de schimb al coroanelor care îmbogățește numai pe speculanții satelor.

10 Decembre.

„Neamul Românesc“ era să fie suspendat. E pus la cen-

zură printr'o adresă obraznică, pentru „articole“ care ar fi aprobat crima de la Senat. Intreb guvernul, și de pe Banca ministerială mi se promite „pumnul în gură“. In acest timp majoritatea urlă fără precedent. Culeg: „ocnaș“, „mojic“, „epileptic“; „am de ales între ocnă și casa de nebuni“. Sunt acuzat formal că aș fi dorit moartea lui Goga. Cuza tace; liberalii fac pe sfinții, indignați de moravurile **ambelor** tabere.

Sfârșitul ședinței este consacrat discursului prin care Goga amintește pe Grecianu. La sfârșit întreb pe asociații miei politici dacă felul meu de a fi nu-i jenează.

Maniu și ceilalți prieteni mă asigură loial de contrariu. Ei iau măsuri pentru a se solidariza formal și public cu mine.

11 Decembre.

Se exploatează și mai departe, în tot felul, nenorocirea de la Senat. Toate silințele se fac pentru a răsfrânge o-diul ei asupra mea. Aceasta mă împiedecă de a fi în rândul acelor cari își fac ultima datorie față de morți.

12 Decembre.

Conferința lui Ehrlich la Institutul sud-est-european. Nistor nu-l vrea profesor la Cernăuți pentru că ar fi trimes cândva pe Români la grapă și sapă.

Conferința e extrem de interesantă.

*

Slujbă pentru ebiscopul Radu și pentru Grecianu. Mitropolitul Primat ar fi vorbit foarte frumos, făcând lecții aspre și acelor cari se îmbogățesc pe spinarea țării. Goga

ar fi făcut fraze cu efect, iar Take Ionescu și I. Grădișteanu politică.

*

Seara, Vaida, Bujor, Pop, Pelivan, Nistor, Popovici, Emil Panaitescu și încă un Basarabean vin să-și arate indignarea pentru insultele ce am suferit și, recunoscând partea ce am putut avea la întruchiparea stărilor de acum, să-mi ceară să rămân la locul de conducere.

Se vor face și declarații formale în Cameră și Senat.

12-13 Decembre.

Popovici cetește la Cameră o declarație pentru libertățile publice, în care se vorbește și de injuriile ce mi s'au aruncat. E lăsat să se rostească în speranța că astfel relațiile dintre majoritate și minoritate se vor restabili.

Îndată însă intervenția lui Berlescu, care propune o moțiune de încredere în Argetoianu, deslănțuiește vacarmul. Oanea vorbește de afacerea prințului englez și de republică și i se răspunde că el a vrut să mituiască pe nu știu ce șef de gară. Scandalul reîncepe. Argetoianu nu poate vorbi.

La aducerea moțiunii sunt 93 de voturi contra. Îndată Lupu prezintă o altă moțiune, contra cenzurii, care, pusă la vot nominal, ni aduce aprobarea Sașilor și a multor tașiști, între cari Cămărășescu, care amintește că suprimarea cenzurii era pentru el, cândva, o condiție pentru a lucra în Ministeriul Vaida. Zamfirescu îi amintește moartea prietenului lui, Grecianu, ca o mustrare. Cămărășescu se explică în aplausele noastre. Cu toate eforturile, votul fățiș de 103 glasuri contra cenzurii față de 127 și 10 abțineri. Cămărășescu vorbește de la tribună de „majoritatea de șapte glasuri”. Liberalii, cari voiau să se eschiveze, revin pentru

a spune că măsurile represive nu pot veni decât pe cale legală.

Inchizând ședința, preotul Imbroane insultă opoziția, spunând că „pentru astăzi ni e destul“.

Se vorbește de un Guvern de generali.

*

Cenzura îmi suprimă orica aluzie la guvern. Redactorul meu e chemat la judecătorul de instrucție și amenințat pentru că „face anarhie“ la o foaie „ignobilă“.

14 Decembre.

Liniște la Cameră. Doi deputați, Bălan și Petre Popescu, arată că au fost chemați la judecătorul de instrucție ca unii cari ar fi anunțat un atentat, de acum în câteva zile, contra ministrului de Interne. Denunțatorul apare: e preotul Tomescu din Vâlcea, vestit pentru niște purtări scandaloase pe timpul războiului.

Se reia regulamentul, și asupra imunității în vacanță se pornește o vie discuție. Maniu vorbește înălțător. Mulți din majoritate demonstrează pentru părerile noastre. Textul de pus în legătură cu Constituția rămâne a se stabili Joi.

I. Atanasiu, atacând pe Popovici ca începător al sistemului navetelor, primește un strălucit răspuns al acestuia.

La ieșire Zelea Codreanu injură pe Lupu și vrea să-l atace.

*

O cocoană, într'o franțuzească specială, mă amenință cu soarta pe care Charlotte Corday i-a făcut-o lui Marat.

16 Decembre.

Discuție în Camera cu privire la navele și la greutatea. Căilor Ferate. Atmosferă relativ cuviincioasă.

*

Generalul Cantacuzino crede că la Curte se hrănesc planuri germanofile.

17 Decembre.

Ședință odioasă la Cameră, unde a venit și Averescu. Scopul ce se urmărește e aruncarea unei „bombe“ contra opoziției. După un discurs al lui Lupu în chestia navetelor, generalul Văleanu aduce un raport al lui Cosmovici de la Căile Ferate contra lui Oanea, care ar fi vrut să-l câștige pentru o furnitură a unei firme vieneze. Oanea, în mijlocul vuietului, acuză de necinste pe Cosmovici.

Take Ionescu aplaudă ostentativ. Ai lui nu-l urmează însă.

*

În lupta grea ce se duce încă de ieri pentru a se asigura în vacanță parlamentarii contra arestărilor ilegale, majoritatea refuză să primească orice garanție. Maniu a încercat în zădar să-i convingă printr'o foarte frumoasă cuvântare.

17 Decembre.

Cuza ia o întreagă ședință pentru obișnuitele lui atacuri. În chestia apărării deputaților în vacanță vorbește și Maniu. Raportorul, Berlescu, e de un reacționarism inegalabil. Ca

să nu se ajungă la un vot defavorabil, Zamfirescu, îndemnat de banca ministerială, suspendă brusc ședința.

Lui Madgearu președintele a făcut greșala de a-i spune că-l „răpède“ de la tribună.

18 Decembre.

Amendamentul nostru pentru apărarea deputaților în vacanță e răspins, dar avem 108 voturi pentru politica noastră de legalitate și umanitate; de cealaltă parte toate mijloacele de presiune au câștigat numai 133 glasuri. Take Ionescu a vorbit numai din datorie; ai lui au votat pentru noi.

19 Decembre.

În forma obișnuită a oficialității, Regele mă felicită de ziua mea; Regina prin telefon.

*

Condamnații socialiști, duși la Jilava, în loc să fie trecuți la Văcărești, fac greva foamei. Take Ionescu nu îndrăznește a-i scoate de supt autoritatea militară. Și Regele judecă tot așa.

Între cei închiși este și Jumanca.

20 Decembre.

Într'o expunere nemăsurat de lungă, Madgearu atacă „politica“ de la Căile Ferate.

*

Vaida a prânzit cu Marghiloman, care caută o apropiere. El cere a fi autorizat să meargă la Rege, pentru schim-

barea situației. Se plânge că „sunt supărat“ pe el. Spun lui Vaida că omul are o întreagă socoteală, care trebuie lămurită și îndreptată **public**.

21 Decembre.

Interpelare puternică a lui Mârzescu contra concesiunii Atelierele Căilor Ferate. Take Ionescu întrerupe extraordinar de enervat. El destăinuiește că Dimitrie Sturdza iscălise un act de concesiune a petrolului.

22 Decembre.

Văleanu se apară violent de învinuirile ce i s'au adus, vorbind de moștenirea ce va lăsa. Take Ionescu și Averescu întrerup cu pasiune. Mârzescu ripostează, semnalând „cris-șiiile“ omului care trebuie înlăturat din viața publică.

Liberalii au acum cincisprezece deputați, plus doi Basarabeni și un Ardelean de pripas.

23 Decembre.

Averescu explică legăturile lui cu socialiștii: indiferența acestora față de dinastie i-a permis să facă o „acțiune“ împreună cu dâșii. Și partizanii săi sunt scandalizați. Vaida a intervenit pentru a-i aminti conversații neplăcute cu privire la dinastie.

Lupta cu Mârzescu a urmat, pătimaș.

S'a intrat în discuția bilului de indemnitate budgetară, desvăluindu-se haosul din budgetul provizoriu, cu nesfârșite funcții ridicule.

Cum ministrul de Interne declară deputatului Bălan ca nu-i răspunde și deci să se adreseze gazetelor, Mihalache anunță că ne vom adresa pentru afacerile de la Interne direct primului ministru.

*

Vorbind cu dr. Anghelescu despre atitudinea lui Ion Brătianu în neutralitate, el arată că, în August 1914, la o adunare în casa lui Costinescu, s'a hotărât că vom merge cu Aliatîi: negocierile cu Rusia au și început. Morțun ar fi fost pus numai „să joace un rol“.

24 Decembre

Ardeleanul Lazar vorbește impresionant la budget. Halippa, bolnav, spune sincer și duios patimile Basarabiei. La acuzația că s'au furat milioanele rusești de la Chișinău, Inculeț, și el suferind, pune întrebarea cu ce drept ne amestecăm în gospodăria unui Stat pe care nu noi l-am creat. Enorm tumult întrerupt de tânguirea lui Halippa, la tribună: „dar pe mine mă dor picioarele,“

*

Lupu a fost la Rege, care i-a spus că recunoaște slăbiciunea Guvernului, dar noi n'avem cadre, liberalii n'au popularitate, Maniu e moale, Vaida e violent. De mine evită a vorbi.

25 Decembre.

Apriga interpelare a d-rului Lupu în chestia cenzurii și a lui Aroneanu, a cărui ucidere e aprobată din majoritate. Cetirea unui pasagiu suprimat din ziarul meu face pe Goga se exclame „obrăznicie“. I se dă răspunsul cuvenit.

*

Take Ionescu s'a făcut interpelat în chestia trimeterii trupelor românești în Armenia, ca să spuie că e vorba nu-

mai de o participare proporțională, care ne-ar îndatori doar la un contingent de vre-o 700 de soldați.

*

Mihalache crede că în adevăr se impune încercarea unei coaliții de guvern, dar, fără liberali, ea ar fi în dauna noastră.

26 Decembre.

Facultatea de Litere din București se opune la crearea Școlilor din Paris și Roma.

27 Decembre.

La Cameră, cetesc declarația opoziției naționale. E ascultată cu multă atenție. Declarația liberalilor, aceiași ca la Senat, se pierde.

Apoi Dragu revine la legăturile celor trei șefi ai partidului de la Guvern cu socialiștii, pomenind și pe prințul englez și republică. Socialiștilor li s'a oferit concursul invalizilor, li s'a afirmat nevoia revoluției și li s'a anunțat că două regimente din Capitală au și început.

În culoare, pe când Cuza, cald susținut de liberali, atacă pe Take Ionescu, socialistul Grigorovici spune cele ce urmează: el a fost însuși în casă la Negulescu unde Averescu a făcut o lungă expunere cu caracter de conferință, din care reieșia necesitatea unei revoluții. Moscovici a fost pentru regalitate. Grigorovici fixează rolul fiecăruia din vorbitori. Spune că el a ieșit scârbit de exemplul care se dă claselor de jos.

*

Am mâne audiența la Rege. Maniu și Vaida mă roagă să

pun în lumină avantajile venirii unui Guvern al Federației singur.

28 Decembre.

La Regele.

Îi comunic declarațiile lui Grigorovici. Știa totul. Râde de figura de revoluționar a lui Văleanu. Recunoaște greșala ce s'a făcut în Mart. Caută un mijloc ca să „scape“ de acest Ministeriu, în care este numai un om de ispravă, care a lucrat bine în străinătate și pe care-l dorește în țară, autorizându-mă să i-o spun: Titulescu. Lui Averescu îi recunoaște sânguința în căpătarea de cunoștinți speciale, dar concepția, aceia îi lipsește. Vorbește de buna organizație liberală, dar liberalilor nu li-a venit vremea, și de organizația țărănească, în care ne cuprinde și pe noi, naționaliștii. Sunt singurele care există. Vrea un Ministeriu de conlucrare al oamenilor cari sunt capabili de aceasta. — Dar dacă liberalii refuză? — N'a pierdut nădejdea în ce privește anume elemente dintre dânșii. I se pare că elementul determinant nu poate fi decât de aici din Regat. Ceilalți, deprinși cu politica negativă, au a se deprinde cu cea pozitivă. Îi vorbesc de Știrbei, arătându-i calitățile. Rămâne pe gânduri. Adug că eu îl înțeleg ca președinte al Consiliului.

Regele prețuiește pe Mihalache, onest, muncitor, modest și foarte stăruitor, ca țaranul. Intre ai lui sunt de aceia cari merg prea departe. Dacă Mihalache ar împărtăși părerile lor, stăruința lui ar fi un rău. Expediția armenească a lui Take Ionescu nu se va face.

Pare rece față de Înțelegere. Cu Sovietele ar face pacea, dacă n'ar fi scrupulele lui Take Ionescu, care se teme de eventualul lor reprezentant în București. Apără pe regele Constantin: la predarea forturilor, generalul grec a poftit pe Sarraill să ocupe fortul Ruppel. Acesta n'a vrut.

Când Regele a voit să-l decoreze pe Sarraïl, guvernul francez l-a arătat ca suspect.

, Vorbește de călătoria prințului în Iaponia, de surpriza delicată a traducerii cărții Reginei, „Țara Mea“, în limba iaponeză, cu prea frumoase vederi, de cărțile scrise de către Iaponezi în englezește pentru a inveda existența unei Asii orientale cu cultură proprie, trecută din India prin China și Iaponia, și pentru a cere ca aceste țeri să aparție locuitorilor lor. Își exprimă bucuria pentru legătura pe care o contractează fiul și fiica sa: cele două căsătorii sunt pentru dânsul „o rază de soare“.

În materie de ofițeri pensionați, el spune că Aslan avea calități, că pe Georgescu l-a trimes la Roma, ca să nu-i dea o comandă, că Bălescu era prea acru pentru a putea lucra cu alții.

E de părere că Ehrlich de la Cernăuți trebuie reluat în învățământ, părăsindu-se prejudecățile. A fost pentru un sub-secretariat al minorităților, ca să se dea o direcție unitară afacerilor care le privesc. Obiectându-i că nu este încă omul, el recunoaște. Laudă pe un Ardelean de la Casație, Nedici.

Își dă samă de situația dezastroasă a finanțelor. Relevează că nu se culeg impozitele în Ardeal. Vede greșala că s'a introdus sistemul nostru de percepție, care e inferior. „Unificarea a fost pripită și proastă.“ A intervenit de repetite ori, dar oamenii nu mișcă.

Foaia mea o cetește. A desaprobat cenzurarea ei, de altfel fără efect. Între Negulescu și Trancu preferă dorința de muncă a acestuia din urmă.

1 9 2 1

---

2 Ianuar.

Sosire la Paris. Aflu lucruri îngrozitoare. Zece mii de Români trăiesc pe sama Statului. Câte 1.000 lei pe lună se dau numai la studenți. Cutare funcționar costă 30.000 lunar. Toți profesorii francezi pe cari-i vizitez, Bémont, Roques, Croiset, Havet, se interesează de bolșevici și de căsătoriile grecești.

3 Ianuar.

Foile franceze aduc telegrame în acest sens.

4 Ianuar.

Ceremonie la Invalizi. Se dă un drapel românesc pentru sala Aliaților. Vorbește ministrul Ghica, frumos, măsurat, dar rece. Ii răspunde aprins generalul Maletterre, dându-ni sarcina de a apăra, împreună cu Polonia, Europa de bolșevici. Mult public românesc, desordonat ca de obicei.

*

D. N. Ciotori a venit să se înțeleagă cu Titulescu. Se întoarce la Londra pentru a negocia cu Crasin, reprezentantul Sovietelor. El crede că, dacă nu facem pace, bolșevicii ne vor ataca. Partizanii lui Troțchi sunt opuși curentului pacifist al lui Lenin. Titulescu ar fi scăpat țara de urmările

unor greșeli financiare ale lui Take Ionescu. În Februar eî încheiasc o convenție de neutralitate cu Rușii pâna în August. Take Ionescu prin declarația sa că suntem în luptă cu dânsii o rupsese. Apoi a orânduit ca înțelegerea să se prelungească. Averescu i-a trimes instrucții foarte cuminați. Intr'una, pe care Ciotori mi-o arată, Averescu spune ca Boyle n'are nicio misiune de la Ministeriu și astfel ceia ce negociaza el cu Wrangel n'are niciun efect.

Take Ionescu ar fi spus lui Lloyd George că e gata a se bate alaturi cu Polonia contra bolșevicilor. Englezii s'ar fi speriat.

5 Ianuar.

Incep conferințele mele la Collège de France.

7 Ianuar.

Deschiderea unui curs la Sorbona.

La prânzul prezidat de Havet, acesta are cuvinte bune pentru țară.

9 Ianuar.

La Louis Leger. Acesta vorbește de legăturile sale cu familia Hașdeu. Crede că Bulgarii sunt poporul „cel mai inteligent“ (îndreaptă apoi: „cel mai serios“) din Balcani. Recomandă înțelegerea și cu dânsii, nu numai cu Sârbii și Cehoslovacii.

*

La Boyer, directorul școlii limbilor orientale vii, era atașatul francez la Sofia, contele Fleury. Se pare că și pe această cale Bulgarii își caută legături.

Charles Victor Langlois, acum director la Archivele Națio-

nale, îmi vorbește de legăturile lui cu Brătienii și cu unul din frații Pherekyde.

15 Ianuar.

Lecții la Hautes Études și la Hautes Études Sociales.

16 Ianuar.

Conferința la „Foyerul studentelor“ despre literatura română.

17 Ianuar.

Dejun la Langlois. Soția lui este fiica chimistului Berthelot. Frumoasă atmosfera de veche familie burgheză. A avut în războiu patru fii aviatori: unul a căzut fără a se rani; ajutor era fratele lui. Ginerele, un Belgian, biolog, observă paguba pentru omenire a pierderii rasei roșii, cu acuitatea ei de simțuri și rezistența ei. Pot petrece două zile pe cal nemâncăți. Cea mai mare parte din alimentația omenirii au dat-o ei și Chinezii. Cartoful a creat puterea industrială a Angliei.

*

După amiază, conferință la Cercul Curții de Casație despre „starea de spirit la noi“. Face observații colonelul Lamouche, amicul Bulgarilor.

18 Ianuar.

Merg la Fontenay-aux-Roses, la familia Ferdinand Lot pentru alegerea localului Școlii românești.

21 Ianuar.

Comunicația la Institutul de Franța despre Biserica Dom-

neasca din Argeș și influența franceză la noi în veacul al XIV-lea. Intervin Durrieu și Diehl.

22 Ianuar.

Ultima lecție la Hautes Études. Asistă și Bémont. Duiose sentimente mă stăpânesc.

Seara, masă la d-ra Dick May. Asistă Alfred Croiset, un consul al Boliviei, care îmi vorbește de vechiul caracter conservativ spaniol al orașelor de acolo, de năvala Germanilor la Valdivia. Prințul Roland Bonaparte, întrerupt numai une ori de deputatul și profesorul Barthélemy, vorbește despre Liga Națiunilor, combătând-o violent.

23 Ianuar.

Prânz de plecare dat de ministrul României. Plec cu a-dânca părere de rău că am lăsat atâta lume bună.

24 Ianuar.

Conferință la Strasbourg. Bună primire a rectorului Charléty. Sunt aici douăzeci și patru studenți români.

27 Ianuar.

Conferință la Turin înaintea studenților Politehnicului, între cari Români; unul a fost la Charlottenburg și acum vrea să plece în America.

29 Ianuar.

Conferință la Milano.

30 Ianuar.

Ceaiul la profesorul Volpi, cu elevi și prieteni de-ai lui.

2 Februar.

Conferință la Roma, în salonul Asociației Presei, prezidat de Barzilai.

4 Februar.

După un drum lung și greu prin singura parte dezorganizată a Europei până la bolșevici, ajung, la 3 noaptea, în București.

5 Februar.

Aflu de scrisoarea prin care Ion Brătianu declară că lucrările Cămerei nu-l îndeamnă a lua parte la activitatea ei, dar se crede legat de votul alegătorilor lui. Duca a reușit prin enorme eforturi la Romanați, dar Vintilă Brătianu a căzut la București. Regele a protestat când cineva i-a spus că liberalii nu sunt democrați și a invocat umbra lui Kogălniceanu. Averescu ar fi spus că, orice s'ar face, tot ei vor fi succesorii.

La Cameră ședința se subtilizează prin trimeterea la secțiuni, unde se lucrează la legea electorală.

6 Februar.

Discuție la Mitropolie cu privire la încoronarea Regelui. El cere ca și ungerea și încoronarea să se facă la Alba-Iulia. Se propusese pentru ungere biserica Mihai-Vodă din Bucu-

rești. Propun—și se adoptă— să se ridice la Alba-Iulia din nou biserica lui Mihai Viteazul.

*

Discuție la opoziția unită. S'au făcut de Guvern oferte lui Bujor (prin Averescu însuși) și lui Madgearu (prin Cita Davila, care spune că generalul poate dispărea, dar partidul atârnă de Argetoianu). Intenția e de a ne desbina.

*

Cineva îmi spune că Nistor și Șt. C. Pop, ca și Inculeț, sunt gata a trece la liberali.

7 Februar.

La Cameră Cuza-și reia atacurile.

Se prezintă, prin procuratie (Văleanu în locul lui Argetoianu), o lege care trimete toată populația la birourile de poliție pentru trecerea în registre. O combate Xenii, Iunian, Lazăr. De și s'a votat cu bile contra amânării, se ajunge totuși la acest rezultat.

8 Februar.

Ședință pierdută cu interpelari școlare.

*

În comisia electorală se primesc cu atenție observațiile lui Maniu la proiectul guvernului.

9 Februar.

Cuza îmi strigă din nou că „sunt finanțat de Blank“ și provoacă noi explicații ale mele.

*

S'au discutat condițiile alegerii lui Duca. Trimeterea la Comisiunea de judecată a trecut cu o mare majoritate.

10 Februar.

Se cere a se lucra în secțiuni, fără a se deschide ședința publică, de două ori pe săptămână. Intervenția mea nu împiedecă măsura, dar președintele e silit să admită în a-tele două zile douăzeci de minute pentru comunicațiile urgente.

*

Tărăniștii voiau să trimeată un „informativ“ la Congresul țărănesc din Sofia. Am declarat că fac din aceasta un caz de ruptură.

*

Generalul Popovici, fost comandant în Basarabia, cere să-mi vorbească pentru a-mi arăta că granițele sunt deschise prin lipsa de pază, la Est ca și la Vest. Un memoriu prezentat Regelui și transmis lui Averescu a fost adnotat cu glume contra „pesimismului“. Vorbindu-i lui Rășcanu, el nu-și amintește de un asemenea memoriu și se oferă a veni la mine ca să-mi spuie adevărata situație. El ar vrea să nu ieie lumea de la lucru.

*

Marți, Mihalache a fost la Rege. I s'a spus că nicio asigurare de a veni la putere nu s'a dat liberalilor, al căror ceas n'a venit. Regele recunoaște că ultimele alegeri n'au dat rezultate decisive. A dorit să afle cu ce rezultate am venit de la Paris.

12 Februar.

La Take Ionescu pentru lămuriri privitoare la Școala română din Franța, contra căreia oficialii continuă a face intrigi.

Take Ionescu e nemulțămît de situație. Nu demisionează, el și Titulescu, pentru a nu provoca demisia Guvernului și, deci, venirea liberalilor. Il sperie intervențiile naive ale lui Averescu, în care vede și el pe cineva care dibuiește; „descoperirile“ lui, spuse pe un ton măreț, îl uimesc. E pentru o înțelegere care, puind neted chestiunile și ajungând la o soluție asupra lor, ar pregăti puțința unei colaborări.

14 Februar.

La Regele.

Mă întreabă de cele văzute în Franța. Pare a se mira de ce-i spun cu privire la perfectă ordine. Îi precizez amănunte.

Trecând la chestia politică, el își dă samă de insuficiența miniștrilor săi: unul este „negativ“, altul „biet“. Ar dori o înțelegere. Îi dau iarăși sfatul unui Consiliu de Coroană, în care șefii și-ar exprima părerea, s'ar lua proces-verbal iscălit și s'ar face un apel la dânșii. Regele râde: ar fi o scenă din „Reinecke Fuchs“, dar, privind lucrul serios, el nu este împotriva; însă odată spune că s'a convins de imposibilitatea lui, odată iarăși arată speranțe. Puindu-i întrebarea dacă vrea situația actuală, care primejduiește în-

săși ordinea de Stat, ori succesiunea liberalilor, el afirmă că nu intenționează aceasta. Pe Ion Brătianu îl crede respectat în străinătate chiar de cei cari nu-l iubesc, ceia ce n'ar fi cazul cu Take Ionescu. Recunoaște că, în relațiile cu Apusenii, Brătianu nu a găsit forma acceptabilă.

Il preocupă Concordatul, și i se pare absurdă întâmpinarea celor din Cernăuți, cari voiesc a denega Bisericii romane dreptul de a-și zice apostolică; citează titulatura Bisericii engleze. Amintește plângerile ce i s'au făcut de episcopul Teutsch, la care ține, și de Schullerus cu privire la intrusiunile Statului în Biserica lor autonomă. Și după consultarea cărților speciale recunoaște că Suveranul nu are în părțile foastei monarhii austro-ungare drepturi episcopale; cei doi trimeși ai Sașilor au cerut să se dea o garanție constituțională acestei Biserici a lor. Ungurii sunt absurzi, medievali: episcopul reformat a cerut chiar ca el să facă jurământul numai după ce Regele va jura și el că va respecta anume privilegiile ale reformaților unguri. Majlath, în schimb, va veni pentru jurământ. Regele dorește ca la încoronare să fie de față, participând activ, toate confesiunile.

În chestia agrară ar voi majorarea prețurilor. Consideră ca încă mai importantă chestia economică. În cea d'întâiu e un mijloc de a ține liniștiți pe țărani, în cea de-a doua însuși viitorul țării. E absolut necesară o politică economică a României mai presus de partide, politică neexistentă încă. Proiectele lui Titulescu sunt binevenite — și Regele se bucură că acesta s'a supus dorinții lui, comunicate prin mine, de a se întoarce —, dar nu i s'a răspuns până acum de nimeni cu privire la acest îndreptar invariabil al economiei noastre naționale.

Propaganda în străinătate o socoate ...—Rușinoasă, zic eu. — Nu rușinoasă, fiindcă e vorba de Români, dar tristă. Din lucrurile mici iese rezultatele mari. Sârbii lui Vesnici, Bul-

garii au priceput-o; noi nu. Cunoaște cartea despre arta bulgara a lui Filov. De ce totdeauna noi la urmă? Statul n'a cheltuit, particularii iar nu. Cei ce sunt în treacăt la Paris n'au niciun simț pentru aceasta.

Ii vorbesc de îngrijorările generalului Popovici cu privire la situația de la hotare. Regele crede că nu e o primejdie bolșevică; întreprinderea de aventură a unor capete aprinse poate fi taiată net. S'a înmulțit numărul soldaților, și este și o rezervă în Moldova. Generalii nu sunt rai; bolșevicii contează mai mult pe propagandă.

Aduc înainte ideea grațierii, cu prilejul nuntilor, a socialiștilor. Regele recunoaște că judecarea lor s'a făcut neregulat; dorește totuși să nu se compromită prestigiul Curților Marțiale; se teme că socialiștii grațiați ar întări comunismul (ii propun să încerc o declarație a lor; grațiarea n'ar înlătura scoaterea din viața politica). S'ar putea o amnistie. Regele recunoaște că, de vreme ce nu s'a lucrat energic în chestia tradatorilor — pentru inteligența și cultura lui Stere arată considerație —, ea se impune. N'ar putea atinge pe militari: față de ei și așa s'a mers prea departe.

Vorbesc de încoronare. Regele nu admite să se separe încoronarea de ungere, acte ale aceleiași ceremonii: Alba-Iulia a intrat în conștiința populară. E pentru biserica lui Mihai Viteazul. Când îi spun că încoronarea supt cerul liber ar fi prea „țerănească“, el obiectează că „țeranul n'ar consimți să facă nunta aiurea decât în biserică“.

Vorbind de Biserica unită, el a avut un moment foarte elocvent, amintind că și această Biserică, alături de cealaltă, a luptat pentru câștigarea drepturilor naționale.

Pomenesc cartea pe care o pregătesc eu pentru „nunțile grecești“. Găsește ideea bună. Aduce vorba de serbările pentru Tudor Vladimirescu. Le crede bine venite. Suferințele de la Greci trebuie însă uitate ușor. I-a spus Diadohului

despre dânsese, și acesta i-a răspuns că e vorba de Fana-rioși, cari nu sunt simpatizați de Greci.

Arăt că aș dori să se tipărească de către Statul grecesc „Istoria Imperiului Otoman“ a mea, tradusă de Sp. Lampros și adăugită de dânsul.

Mihalache s'a îndărătnicit să trimeată o telegramă Congresului de la Sofia al partidului țărănesc de acolo. Regele, ca și mine, e de părere că nu se poate altă Internațională decât cea socialistă. A văzut pe Stamboliischi, care i s'a părut sincer; cât despre Bulgari, în genere, ei păstrează opinia că ei urmăresc supt mască scopurile lor.

*

Un țăran din județul Constanța îmi arată în scris că pe la ei generalul Averescu și-a pierdut încrederea, dar nu în folosul nostru. Sătenii cred că toți fură și că ar fi mai buni liberalii, pentru că ei sunt bogați și sătui.

*

După cererea formală a lui Mihalache, partidul național ardelean a cerut o săptămână pentru a răspunde în chestia fuziunii. Același lucru s'a pretins și lui Nistor. Pe acesta l-am văzut la Academie, Vineri. A evitat o discuție pe tema politică.

Astăzi Mihalache e la Iași, unde apără candidatura țărănistă, susținută și de naționaliști, a profesorului Costachescu.

*

Unele ziare cred că la Soroca a reușit Stere. Ce situație îmi creiaza mie acest fapt, vroit de toți țărăniștii basarabeni!

Seara, la popota franceză cu dr. Cantacuzino pentru a serbători decorarea lui Le Théo.

*

Stere a fost ales cu o majoritate zdrobitoare la Soroca

15 Februar.

Continua vacanța Camerei.

*

Candidatul liberal (de formă?) era un localnic obscur; cel conservator, Pascal Toncescu. Ministrul Basarabiei colabora cu deputații țărăniști pentru a-l scoate pe Stere. N'ar fi imposibil ca Argetoianu să fi întrebuințat acest mijloc pentru a-l împinge din Ministeriu pe Take Ionescu. **Qui vivra, verra.**

16 Februar.

Se contestă partea luată de ministrul de Interne la alegerea lui Stere. Recomand lui Zamfirescu să împiedece o discuție pasionată în jurul validării pentru a nu crește situația alesului, care atâta așteaptă.

*

Camera, ieșind din vacanță, nu lucrează.

17 Februar,

Prin surprindere se aduce subsecretariatul minorităților, cu toate că Sașilor li s'a făgăduit că se va amâna; la protestările opoziției el e prefăcut într'un oficiu burf pentru orice, pentru propagandă ori pentru... tehnică. Astfel o expunere de motive cu un scop anumit se găsește în fruntea unui proiect fără scop. Reiau cuvântul ca să arăt că nu putem să admitem idei moștenite din vechea Ungarie, pentru că situația naționalităților nu mai este la noi cea ce era acolo. După alte intervenții, un majoritar, Ghilezan, cere ca proiectul să fie luat în cercetare afară din Cameră. Deputații pleacă pentru a nu fi siliți să voteze.

În aceeași ședință un proiect al lui Văleanu rămâne pentru două ore nevote.

*

La audiția muzicală de la Palat. Se cântă și lieduri nemțești, de o Germană care îndispune pe generalul Pe-tair și pe mulți alții. Spun Reginei, care mă chemase lângă dânsa, că, oricum, „Kultur“ pentru „Kultur“, prefer liedul ordonanțelor lui Mackensen.

O vorbă frumoasă a principesei Elisabeta. Îi spun că-i va fi dureros să se despartă de țară, și deci să se încunjure cât mai mult de amintirile ei. Ea spune liniștit: „nu am nevoie de aceasta“.

Între asistenți, C. C. Arion, ținut la o parte.

*

Takiștii contează pe o luptă a mea contra lui Stere și Guvernul speră că astfel se va rupe Federația.

18 Februar.

La Academie mi-a trebuit osteneală ca membrii să se convinga ca trebuie făcut ceva pentru îndoita nuntă din Familia regala.

*

Grigore Filipescu vine dimineața la mine. Imi spune că, la Iași, văzând pe Stere, acesta i-a spus că trebuie să fie cineva nebun ca să se gândească la înfrângerea Centralilor și că acei cari au susținut lupta contra lor merităm să fim spânzurați.

19 Februar.

Aseară, Mihalache a fost la Averescu, chemat de acesta. Generalul i-a mărturisit că vede prea răpedea slăbire a partidului său și întărirea liberalilor. A încercat fuziunea cu takiștii, și n'a izbutit. Acum o oferă țărăniștilor. Mihalache a răspuns că el speră că evenimentele îi vor fi dat alte păreri despre situație.

*

La Cameră continuă discuția cu privire la legea subsecretariatului minorităților. Cămărășescu o atacă. De aici ridicarea averescanilor contra acestuia. Se trece, după scene violente, fără nicio grijă de decor, din partea Băncii ministeriale și a Prezidiului, la votarea pe articole. Stingerea luminii electrice aduce amânarea votării.

*

Se spune că Argetoianu cere hotărât desfacerea de Take Ionescu.

20 Februar.

Amândoua legile ministrului de Interne trec. Cu acest prilej mi s'a spus că am cheltuit degeaba banii țării la Paris. Am răspuns cum am putut. Intr'adevăr, nu mai știe cineva cum să se poarte într'un asemenea mediu politic.

22 Februar.

Halippa îmi cere discret reluarea relațiilor cu Stere. Ii spun că, la întoarcerea din București, dacă aș fi fost șeful guvernului, l-aș fi trimis la Curtea Marțială, iar, dacă aș fi fost judecător, l-aș fi osândit la moarte. Inșă respect votul alegătorilor basarabeni și nu vreau să dau alesului succesul unei întăriri zgomotoase. Relații politice însă cu dânsul — niciodată!

*

Se discută, cu prilejul unei interpelări, activitatea lui Toma Ionescu la Liga Națiunilor. Acesta lămurește îndelung, simpatic, chestia. Take Ionescu vorbește frumos, cu generozitate, pe când Cuza aduce pasiunile liberalilor, și e aplaudat de dânsii.

*

Spun lui Maniu că în Cameră sunt oameni cari n'au o părere și vorbesc, oameni cari au o părere și nu vorbesc și oameni xcari n'au o părere și nu vorbesc. Adecă Cuza, eu Maniu și liberalii.

*

Un deputat liberal asigura, mi se spune, că în trei săptămâni Camera va fi dizolvată.

*

Grecii au fost rău bătuți în Asia Mică.

23 Februar.

La principele Nicolae al Greciei, care îmi aduce o scrisoare de la d-na Ana Lampros despre editarea traducerii grecești a „Istoriei Imperiului Otoman“.

Un om de cel mult patruzeci de ani, de cea mai plăcută conversație. Laudă pe Lampros sub toate raporturile. E președintele Societății pentru publicarea ineditelor lui: „Ca diletant...“ Dar se însărcinează însuși cu „Portretele Impăraților bizantini“. Dorește o reală și durabilă apropiere: schimb de profesori, de studenți, de cărți.

*

Cer la Academie să se facă o recepție acestui prieten al culturii care e prințul Nicolae al Greciei. Chestia se va dizolva mâine.

24 Februar.

La Cameră se aduce chestia refuzului de a veni, printr'o scrisoare jignitoare, a lui Ion Brătianu. Președintele îl atacă violent, împreună cu tot liberalismul lui. Solemn vorbește, după dânsul, Banu. La apelul spre unire al președintelui răspund, arătând convingerea mea personală că un singur partid nu poate governa țara. Arăt originea răului de astăzi: partidismul exclusiv. Atacul privește și pe

Averescu, cu propunerile lui de „fuziune“ către Mihalache și cu discursul lui de aceară la majorități, că nu vrea colaborarea simplă. Totuși majoritățile aplaudă furtunos. Mihalache, în chestie personală, se răfuieste violent cu liberalii, cari îl acuzaseră de... corupție electorală. Mârzescu îngaimă câteva cuvinte slabe la tribună.

S'a făcut jocul liberalilor, spune cineva: au cu ce se plânge la Curte. Răspund că s'a adus în schimb cea d'întăiu atingere prejudecății de inviolabilitate a lui Brătianu.

Recomand să fie validat Duca, pentru a se vedea că nimic din el nu sperie pe nimeni.

*

Aduc princesei Elisabeta daruri: cartea „Români și Greci“, un vechiu dicționar greco-ruso-francez din 1811 și o medalie. Imi spune să vin la Atena numai când voi ști-o că. este acolo.

*

Seara, concertul Filarmonice la Ateneu. Președintele e Marghiloman. Wagner și Strauss, dar la capăt Ceacovschi, cu splendida lui solemnitate tonitruantă, din care strigă accente de Marsilieză și domină „Boje Țaria hrani“. În loja regală e și soția prințului Nicolae, Mare Ducesă rusa. Regele e deosebit de bucuros.

*

Asistă și Brătianu: apariție regală în blana lui maiestoașă, el gustă plăcerea de a simți murmurul de curiozitate al Adunării.

Mi s'a spus ca Averescu s'ar fi înțeles cu Duca pentru o serie de succesiuni reciproce.

25 Februar.

Grigore Filipescu la mine. E gata să ajute schimbarea. Ar trebui la prețul moșilor expropriate un adaos de 70%, dar el admite ca nu se poate menține cifra de două milioane de hectare **ne varietur**; în caz de disolvare, să se sprijine unele candidaturi ale amicilor săi.

Imi arată o scrisoare a lui Ghica de la Paris care, în 1912, prezicea lichidarea politică, din lipsă de oameni politici, a Austro-Ungariei.

26 Februar.

Reprezentatie la teatru: partea cea mai grosolană din „As you like it“, cu lătrături de câni, o declamație seacă, absolut revoluționară, din „Răsvan și Vidra“ a lui Hasdeu, danțuri rusești moderne, cu picioarele goale (unul din bărbați le are goale aproape până la stîngii) și o splendidă scenă din „Haida“.

Federației i s'a dat al treilea rând de loji.

*

Aseară, Averescu a smuls majorităților autorizația exclusivă de a trata cu oricine și când va fi nevoie.

*

Asiduități liberale la teatru în jurul lui Maniu.

27 Februar.

Nunta Princesei Elisabeta la Mitropolie. Totul se petrece în bună rânduială. O scenă emoționantă. Regele are lacrimi în ochi, generalul Rășcanu plânge. Cuvântarea Primatului e simplă, dar mișcătoare. Mulțime enormă.

Seara, recepția e rece. Apariția pe estradă a Familiei regale prea teatrală. Musica se aude surd.

Și-au dat întâlnire toți germanofili. Era și Grigore Cantacuzino. La amiazi miniștrii Germaniei și Bulgariei ar fi fost mai aproape de Rege decât ai Aliaților.

28 Februar.

Discuție la Cameră în chestia plății monedelor străine. Titulescu ar fi dispus să lucreze printr'un sistem de impozite asupra câștigurilor imorale.

1-iu Mart.

Recepție la Academie a prințului Nicolae al Greciei. Rostește o frumoasă cuvântare, într'o limbă franceză impecabilă. Comunicarea lui Babeș și a mea par a-l obosi.

Sapieha vine mai târziu. E măgulit de legătura, pe care i-o descopăr, cu Ștefan-cel-Mare. Vorbește călduros de iubirea sa pentru poporul nostru.

Seara, banchet la Ministeriul de Externe. Discursul lui Sapieha e mai vioiu și mai fin decât al lui Take Ionescu. Se pomenește adesea de,.. pace.

*

Duca e validat. 83 voturi contra.

Cazul Stere la Cameră. Unii vreau amânare. Se răspinge după cererea mea de a nu se ținea neconținut de programul „numere senzaționale...” Generalul Cantacuzino vorbește fără a atinge chestia. Ne silește la declarații. V. Kogălniceanu are din nou o atitudine separată. Basarabeni declară ca Stere e eroul lor. La sfârșit li spun că strămutarea chestiei de pe terenul regulamentului pe cel polițic poate aduce o ruptură între noi. Par informați.

4 Mart.

Basarabeni, Lupu, mulți țărăniști manifestă pentru Stere. Berlescu vorbește bine în numele majorității, după ce Bogos, din Basarabia, stărnise cele mai turbulente scene, vorbind contra lui Stere.

Acesta vorbește cu o înfumurare fără păreche, prezintând politica sa fără defect (afară de un „mic amănunt”) și pe sine ca factor esențial al conștiinței naționale. E insuportabilă situația mea, și trebuie să intervin de mai multe ori. Propun la urmă să se continue și isprăvească discuția azi. În urlete cumplite, Basarabeni, ajutați de Lupu, protestă. Scriu lui Maniu că sunt silit a mă retrage din Federație și Opoziția Unită. Ai miei mă aprobă în toate.

5 Mart.

Marea reprezentație a lui Stere continuă, după ce ridic observația că Bălcescu, a cărui politică față de Unguri o aducea ca argument, n'a trădat țara lui pentru ca să ajute pe dușmani. Toate artificiile sunt utilizate nu numai pentru a scuză o crimă de Stat, dar pentru a prezinta pe vinovat ca pe începătorul tuturor lucrurilor de samă din țară. Basarabeni și socialiștii continuă să aplaude furios, susținuți de Lupu și de V. Sasu. La urmă Lucaciu și medicul macedo-

nean Papagoga vorbesc în numele majorității. Camera se descompletează.

În tribune, Pătrășcanu și toată banda nemțofilă aprobă când Stere se prezintă ca unul care ar putea fi șef de Stat, ca și Pilsudski și Lenin, tovarăși de Siberia. Când din majoritate i se strigă: „Președinte de Republică“, o isterică din lojă spune destul de tare: „Și de ce nu?“.

După stăruințele lui Maniu scot din ziar scrisoarea către dânsul.

6 Mart.

Mihalache și Inculeț vin la mine ca să încerce o împăcare. Li arăt formula, pe care ieri i-am propus-o și lui Take Ionescu, care se pare a o fi primit, prin care, ca moțiune înainte de votare, se reprobă atitudinea lui Stere supt ocupație, arătându-se însă că nu poate să-i fie oprită validarea. Pelivan pare mai liniștit; Mihalache are lipsă de tact de a-mi spune că „mi se atribuie atitudinea mea temerii ce aş avea-o de Stere“. Li spun că această feroce ambiție nu vine în Cameră numai pentru un rol de figurant, dar nu pot împiedeca Federația și Opoziția Unită, de care mă simt deslegat, de a se sinucide. Dau o nouă formulă, cruțătoare pentru Basarabeni, a desaprobării: ei n'o vor.

*

Mitropolitul Bălan vine la mine. Tatăl său a murit dăunăzi de pe urma unei știri false că fiul i-a fost grav rănit în atentatul de la Senat.

Imi vorbește de problema Românilor uniți. El crede că Biserica lor nu poate dura și că trebuie să se lucreze pentru desființarea ei. Cererile Romei la Concordat sunt inad-

misibile, mai ales paritatea, pe care Statul român s'ar fi arătat dispus a o recunoaște.

*

Halippa rămâne într'o stare de îngrijitoare exaltație. Face o declarație prin care amenință cu retragerea Basarabenilor din Parlament. De altfel, cu concluzia lui de iluminat, de speța lui Rasputin și Inochentie, Stere a amenințat cu revoluția în Basarabia.

Întâlnesc pe Inculeț: el pare liniștit. Se simte vădit amenințat de irupția lui Stere.

8 Mart.

Cuza vorbește limpede și bine în chestia Stere. Ciudată fire capricioasă! Grigore Filipescu face un debut convenabil. Cuvântarea lui Mihalache îi folosește lui Stere, ca și a lui Maniu, care-i pomenește meritele pentru Ardeal alături de ale mele.

Din parte-mi, mă mulțumesc să învederez intențiile „ale-sului de la Soroca“ prin propriile sale articole, comentate. Arăt că sancțiunea trebuia pentru toți, dar clasa noastră conducătoare nu avea autoritatea morală care se cerea ca s'o deie. Acum e prea târziu. Desolidarizarea politică față de vinovați e însă o datorie. Explic că, de și unit cu Federația și Opoziția Națională, în chestia reformelor, în materie de metode și de atitudini rămân tot naționalistul intransigent.

La un moment dat, silesc pe Maniu să declare că l-am convins de intențiile lui Stere de a aduce pe Carol de Austria ca rege al Românilor printr'o Adunare națională a Românilor de pretutindeni.

9 Mart.

Take Ionescu vorbește, foarte des și extrem de grosolan întrerupt. Se influențează, și discursul pierde foarte mult din ce ar fi putut să fie.

Stere pretinde să i se admită explicații, și, cum aceasta i se refuză, izbucnește un enorm scandal. Ședința se suspendă.

La redeschidere, după înțelegerea avută, Averescu ia cuvântul. E moderat și foarte la locul lui. Când Stere vine la tribună, majoritatea pleacă. El îngăimează scuze lamentabile. Detronarea era numai un mijloc de a înșela pe Nemți, dacă lucrurile ar fi ieșit în favoarea lor! Mă mărghinesc a zâmbi. O contestație intervine. Ea nu intră în prevederile regulamentului. Totuși majoritatea o menține. La votare, se retrage. Stere e validat prin răspingerea contestației. Au votat și Sergiu Niță și Chiorăscu, vice-președinte al Camerei, apoi câțiva nemulțămii și vre-o doi liberali. La proclamarea votului, îi explic sensul: răspingerea unei intrigi, nu aprobarea unei politici.

10-13 Mart.

Madgearu aduce contra lui Argetoianu acuzația că a dat bancherului Schuller bonuri de tezaur pentru a le specula în Italia. Ministrul declară că a fost înșelat de un „escroc“.

Opoziția, demoralizată de cazul Stere, asistă pasivă.

14 Mart.

Concert la ministrul Poloniei. Asistă și Batzaria, care pregătește memoriu asupra revoluției turcești.

Vaida vine la mine. E gata de luptă. Dar **cum**, după ceia ce a fost?

Mare scandal la Cameră pentru validarea lui Prie, ales, evident, prin fraudă, la Dicio-Sân-Martin. În zădar îl îndemn să ceară el însuși o anchetă.

În acest timp de descoperire un mare complot unguresc în Ardeal.

*

Ciotori e la București. Merge la Reval. Guvernul vrea să însărcineze cu conducerea negocierilor cu Sovietele, în luptă cu revoluția menșevică, pe Filaliti sau pe Hiotu.

Averescu asigură pe Ciotori că în legătura noastră cu Polonia e vorba numai de cazul unei agresiuni rusești contra acestui Stat și după doi ani putem denunța convenția.

15 Mart.

Discuție în jurul situației în Basarabia. Camera a pierdut orice ținută. Opoziția pare în completă lichidare.

16 Mart.

Take Ionescu vine la mine. Îi arăt starea de lucruri. Regele are ădatoria de a chema pe șefii de partid la un schimb de vederi. Motivul pe care poate și trebuie să-l invoce este că reformele au a fi făcute de toți ca să nu poată fi atacate de nimeni. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât averescanismul în descompunere n'ar putea să vegheze la păstrarea operei sale.

Take Ionescu povestește multe. Brătianu i-a spus și lui că nu vrea să rămână la pace cu învinșii. În 1914 el i-a declarat că așteaptă data, garantată de militari, a intrării Germanilor în Paris: mijlocul lui Septembre. Nu exclude să mergem alături cu ei. Take Ionescu însuși ar fi dator să

se ralieze la această politică. Mai târziu, a obiectat că regele Carol nu se poate hotări la o intervenție alături de Aliți. Take Ionescu i-a spus că el ar rezolvi chestiunea printr'un detașament de soldați care l-ar duce pe Regele la Brașov. Brătianu i-a răspuns că el preferă Ardealului Dinastia. Take Ionescu era de părere că Ardealul e un scop, Dinastia — un mijloc.

Pe prințul Ferdinand l-a văzut în acel moment, după dorința lui, comunicată prin Știrbei. Moștenitorul obiecta intransigența unchiului său, care e gata să abdice și i-ar impune în acest caz și lui și întregii familii a părăsi drepiturile. Take Ionescu a răspuns că atunci țara ar pierde mult, dar Dinastia și-ar înscrie o pagină neagră în istorie. Prințul a plâns. La plecare a cerut voie să raporteze conversația Regelui, de care e obișnuit a nu ascunde nimic. Din partea lui însă, el e încredințat că nu putem face războiul, cum ni se cerea, cu o armată de 300.000 oameni, rău pregătită.

Regele a păstrat dorința de împăcare cu Germanii. S'a înțeles cu frații, cari însă continuă a-l considera ca trădător. La masă, de față fiind și Diadohul, dăunăzi, el și-a arătat regretul că lumea tot mai e împărțită între nații binecuvântate și nații blăstămate (**réprouvées**).

Take Ionescu vede primejdia sterismului. I se pare că Basarabia a devenit o Irlandă. Averescu, veșnic încântat, n'a prevăzut-o. Mijloace de falsificație propuse de unul din miniștrii influenți n'au izbutit.

Take Ionescu spune ce i s'a întâmplat la Paris cu Goga, rugat să vie la o conferință cu Cvijic în chestia Banatului. Se discuta o linie mai favorabilă pentru noi, după îndemnul însuși al lui Goga. Dar, când, în Consiliul Național, s'a discutat soluția, el a tăcut. „Sunt Ardelean“, a spus el la ieșire.

*

17-18 Mart.

La Cameră încă un proiect de lege al lui Trancu-Iași.

*

Orașul e pavoazat pentru centenariul lui Tudor Vladimirescu. Se dau mese mari. Liberali și averescani s'au întrunit ca să confiște aniversarea.

*

Denize vine la mine. Vorbește de adâncă evlavie a prinților greci. În Elveția și-au organizat întâiu o capelă și în cea d'întâiu Duminecă au făcut slujba.

18 Mart.

Regele, la masă, s'a exprimat cu indignare cu privire la absolvirea krefeldiștilor. A spus adiutanților săi să nu-i salute pe stradă. Pe colonelul Stavrachi, care voia să se prezinte în uniformă, nu l-a primit.

*

La Cameră Maniu îmi cere să aprob hotărârea lor de a se retrage din Parlament pe tema că trebuie doui treimi la votarea reformelor și Guvernul nu admite. Eu refuz. Ii spun că retragerea e un mijloc uzat, care se poate întrebuița numai pentru a cere Regelui schimbare de regim și pentru a avea un Ministeriu de coaliție capabil de a face aceste reforme în numele tuturor partidelor.

*

Stere face cerc la bufet. Se pregătește a vorbi la legea sindicatelor.

19 Mart.

Îmens scandal la Cameră când se prezintă hotărârea comisiei financiare, care își declină competența în chestia bonurilor de tezaur. Se constată că s'a ținut o ședință ilegală și că procesul-verbal are semnăturile a patru deputați cari lipsiau. Se renunță la el, retrimiteându-se chestia la comisie, dar se prezintă o moțiune de încredere în Argetoianu. Aici tumultul, crescut de nepriceperea și brutalitatea lui Dăianu, care prezidează. Un Ardelean, Văleanu, ia bilele negre pentru a împiedeca votul. Chemat în grabă, Averescu cere imediata excludere a vinovatului **manu militari**. În comisia de disciplină Văleanu face scuzele care, după regulament, împiedecă orice măsură de pedeapsă. Lăsăm majoritatea să voteze singură moțiunea ei, și totuși sunt 21 voturi contra.

20 Mart.

Gr. Filipescu la mine. E descurajat de neputința lui Take Ionescu de a se desface din tovărășia cu Averescu, care continuă a-i cere fuziunea. Titulescu ar fi în aceeași stare de spirit: după budget se va retrage.

Filipescu spune că întâiul pact al generalului cuprindea șaptezeci și cinci de mandate pentru amicii lui. În ultimul moment făgăduiala a fost retrasă.

21 Mart.

Se discută cu pasiune în comisiunea financiară bonurile de tezaur. Incinta e goală la proiectul lui Trancu. Arăt zădărnicia legislațiilor muncitorești după tipicul liberal, care cuprinde idolatria Statului și fetișismul legii. Titulescu va depune mâne proiectele lui de organizare financiară.

*

La Râmnicul-Sărat, cu prilejul alegerii de deputat, reprezentanții Federației au fost atacați de bande.

22 Mart.

La masă la Ioan Callimachi, unde e găzduit Herriot, primarul Lyonului. Istoric odată, azi unul din cei mai mari organizatori ai Franciei. A ajutat de mai multe ori pe Români. Enorm cap rotund, de caracter mai curând germanic (e Alsacian); liniștită privire de comandă. Povestește cum, în războiu, artileria engleză își bombarda infanteria. Semnalându-se, răspunsul a fost: ofițerul e un bancher din Londra, care acum își învață meșteșugul.

Titulescu e foarte aclamat la prezentarea proiectelor sale.

*

Lungă ceartă, desgustătoare, la Cameră, între Ardeleni.

*

Seara, conferința lui Herriot despre starea de astăzi a Franciei.

23 Mart.

Se aduce hotărârea de incompetență a comisiei financiare. Tumult. Președintele chiamă la ordine pe Buzdugan, Bârcă, Dionisie Roman și Mureșeanu, cari de fapt au rostit dictoane latinești sau ceruseră pur și simplu cuvântul. Sunt trimiși la comisia de disciplină cu amenințarea că „ne dă afară pe toți cu armata“. Comisia cere expulzarea. Arăt că, în momentul când li se face violență, ne vom retrage cu toții.

Argetoianu se explică violent. Lupu cetește lista membrilor Consiliului de administrație al Băncii Țărănești. Președintele trece asupra chestiei în discuție și face a se vota, contra moțiunii Iunian, pentru ministrul acuzat. Cum Argetoianu a adus în discuție bonurile de tezaur manipulate de Consiliul Dirigent, aceasta dă lui Maniu și Vaida prilejul unor discursuri frumoase și concludente.

*

Prânz la Legația Franciei, cu Take Ionescu, I. Cantacuzino, dr. Gheorghian și două doamne. Take Ionescu are o lungă conversație cu Herriot.

24 Mart.

Expulzarea s'a făcut în Cameră, și deci am fost siliți să plecăm. Propunerea mea către Federație ca acuzații să ni ceară ei însiși rămânerea în Cameră n'a fost admisă. „Judecarea“ lui Mihalache e pentru astăzi.

După ieșire, ședință la Clubul ardelean. Se arată nemulțămiri. Se cere partidul unic. Șefii păstrează o tăcere prudentă. Destăinuiesc că nu din cauza noastre nu s'a mers mai departe, în ce privește partidele naționalist și țărănesc.

*

Înștiințez pe Take Ionescu că nu pot asista la banchetul de astă seară oferit de dânsul lui Herriot. Aceasta pentru că ai lui au votat cu Guvernul, făcându-ne mutre furioase fără niciun motiv.

25 Mart.

La Cameră, Mihai Popovici, venit să cetească declarația

noastră, a fost insultat și amenințat cu bătaia, în timp ce Cuza fulgera Federația.

Presa takistă ne acopere de injurii.

*

Stere a fost atacat de Inculeț în adunarea Basarabenilor. Câțiva dintre aceștia au venit la Cameră.

26 Mart.

Declarația noastră o repetă Pântea, adăugind că ni este imposibil să o aducem înainte zilnic. Se votează excluderea lui Mihalache. Liberalii se abțin.

Inculeț a izbutit să împiedice înțrarea la Basarabeni a lui Stere, cu tot discursul de patru ceasuri al acestuia. El îmi spune că Brătianu ar mai fi scăzut din morga lui și că, acum două luni, ar fi fost pentru o colaborare.

*

La Râmnicul-Sărat au ieșit liberalii, alegându-se un mare proprietar înrudit cu familia de latifundiați a Lupeștilor.

*

Maniu pleacă. Vaida îl înlocuiește la București.

27 Mart.

Imensă asistență, foarte călduroasă, la întrunirea noastră de la „Dacia“. E nevoie să se țină cuvântări și în curte. Dobrescu, decanul Baroului, ales senator acum câ-

teva luni, ține o cuvântare aproape socialistă, de și auditoriul pare mai puțin muncitoresc decât altă dată.

28 Mart.

Intrunire intimă a Federației. Răducanu ridică din nou chestia fuziunii. Arăt ce s'a petrecut până acuma. Procesul-verbal între naționaliști și țărăniști așteaptă încă o discuție, dar mi se pare preferabil să se cerceteze raporturile cu partidele din provinciile alipite. Se lasă chestia în sama comitetului.

29 Mart.

Comitetul se adună la „Majestic“. Vaida arată că e bine să se amâie decizia partidului național din Ardeal. Goldiș, venit pentru unirea elementelor ardeleni, ar putea deci să se prezinte, nu ca liberal, ci ca reprezentantul **adevăratului** partid național. Propun și se acceptă adunări generale de partide pentru a cincea zi de Paști. Și Nistor spune că are nevoie de o asemenea întărire.

30 Mart.

Carol de Habsburg a intrat pe la Stein-am-Anger (Szombathély), la Pesta, primit de Teleky în cale; Horthy refuză să-i cedeze puterea; fostul rege se retrage în localitatea pé unde a venit.

*

Take Ionescu spune la Cameră că nu-l recunoaștem și suntem gata și noi a trage consecințele.

*

Bucovineanul Pantazi vine din Viena. Oraşul e plin de zgomotul plăcerilor. Muncitorii mănâncă şi se îmbracă bine. Fabricile lucrează. Studenţimea e ajutată din America, din Olanda. Străinii însă încep a fi sături de cheltuieli şi recomandă Austriecilor munca proprie. Cea mai scumpă masă costă 300 de coroane, 30 lei. În Cehoslovacia atmosfera e socialistă, în Polonia linişte şi ascultare; armata e bine echipată; scăderea mărcii o aduc Evreii, persecutaţi. La noi, pretutindenii nemulţămiri, în provinciile alipite, dar fără dorinţa de a sparge Unirea. Carol de Habsburg ar fi un beţiv şi un simplu.

1-iu April.

Vaida vine la mine. Spune cum Carol de Habsburg era lăudat la început pentru gesturi gentile, cum a fost acela de a aduce de braţ la sicriul lui Francisc-Iosif pe Carolina Schratt, ignorată de toţi, ori pentru că odată cărase cu caii grajdurilor imperiale cărbuni la săraci. Peste un an însă ţăranii din Austria Superioară îi doriau un glonte.

*

La Regele.

E contra întoarcerii Habsburgului: lumea credea altfel şi spunea că Maria-Josephina, mama lui Carol, ar fi asistat incognito dintr'un balcon la serbările nunţii princesei Elisabeta. Trebuie întâiu să se consolideze Statele cărora li s'a restituit ce luase odată Ungaria: i-a spus-o şi lui Martin Franklin, ministrul Italiei. Poate mai târziu... Acum Sfânta Coroană e un mare mijloc de agitaţie. Ungurii au şase divizii de oaste, şase de jandarmi, soldaţi camuflaţi (6—700.000 soldaţi), plus 30.000 ofiţeri, cari stau gata. De frica lor Horthy, foarte corect, amabil chiar, cum spune ministrul

nostru Stârcea, în raporturile diplomatice, face declarații iredentiste ziarelor, spunând că nu recunoaște împărțirea Ungariei și că soldații săi sunt gata să reia lupta (I. Lăpedatu îmi spunea însă că se exagerează, că muncitorii nu sunt înrolați și că este vorba să se demobilizeze ofițerii).

Regele e și el îngrijorat de scăderea lefilor ofițerilor. Ei sunt nemulțămii și de înaintări. Regele voiește să se facă pe armată, nu pe arme. Regretă că după Constituție el e numai șeful nominal al armatei. Generalul Rășcanu e prea bun și cedează prea ușor.

Expun Regelui cum am fost scoși din Cameră. Regele recunoaște că e ilegal și abuziv. A făcut observație lui Argetoianu la fiecare ieșire, adăugând că un om inteligent n'are nevoie să se coboare la asemenea mijloace. A mustrat și pe Zamfirescu, care i se pare un om bizar. Nu se poate stăpâni, și îngreueie astfel situația.

Îi propun să se anuleze expulzările pentru vicii de formă. Așa am putea lucra cu toții la reformele dorite și inițiate de Rege. Altfel, eu voiu pleca definitiv. Legea agrară, pe care, ca și pe cele financiare, Regele o dorește, ar fi discutată în mod nesperios. Regele-mi spune că el a făcut ca proiectul să meargă la secții și să fie convocați și membrii minorității. Promite a încerca reluarea lucrărilor Camerei.

Cu privire la venirea liberalilor, spune că unii îl prezintă greșit pe dânsul ca „liberal“. E convins de scăderile acestui partid. Generația veche s'a dus, iar cei noi sunt, și acolo ca și aiurea, membrii unei generații slabe. Politica modernă cere coaliții de grupări, care trebuie de aproape supravegiate.

Recunoaște că nu mai putem încerca nimic cu Averescu.

De Take Ionescu vorbește oarecum simpatice: are inima slabă, e bun. Se îndreaptă și de servilismul lui față de Aliți.

Regele e contra adoptării taxei de 50% pe mărfurile germane. Doar și Aliații vând asemenea mărfuri, **dar pe prețul lor**. Nu putem să ne sacrificăm pentru scopuri care nu sunt ale noastre.

Cu liberalii s'ar putea încerca. Brătianu e însă „leneș“. De la Iași el a mers însă de două ori pe front: odată ca sa-și vadă fiul la o bombardare foarte periculoasă.

Regele vorbește cu laude de Titulescu, de dr. Proca, recomandat de dr. Cantacuzino pentru Ministeriul Sănătății. Se îndoiește de linia politică a lui Cămărășescu. N'ar mai răspinge ideia prezidenției de Consiliu a lui Știrbei, dar măcar până în toamnă nu trebuie disolvat Parlamentul.

Ardelenii îi par Regelui pregătiți numai pentru luptă negativă; politica pozitivă rămâne s'o învețe de acum înainte.

2-3 April.

Cu profesorul Frank Gold din California, trimeș de Hoover ca să adune documentele războiului. A fost în Finlanda: țara e așezată, curentul suedez scade; o mare parte din profesorii suedezi de la Universitate au fost înlocuiți. Estonia, Letonia sunt simple creațiuni provizorii ale Angliei; baronii germani sunt urâți; Germanii considerați cu mai multă simpatie. În chestia Basarabiei, vorbește de oarecare „delimitări“ posibile, la Hotin și în Sud. Pare influențat. Chestia Rusiei va veni în curând în discuție la ei, în Statele-Unite: ni-ar trebui un om de nădejde. Laudă pe Wilson. Hoover ar fi trebuit să-i succedă, dar Harding a fost impus de neînțelegerea dintre partide, ca un om mediocru și inofensiv.

4 April.

Intrunire la „Dacia“. Multe femei de la sate, care par a-

duse. Apoi muncitorime. Un public care prinde greu. Se strigă contra Guvernului, se aclamă șefii opoziției. Auditoriul continuă însă a nu vibra.

*

Take Ionescu la mine. Ți s' a încheiat tratatul defensiv cu Polonia, după discuție de trei zile. Conlucrare militară în caz de atac neprovocat asupra frontierei orientale a amânduror Statelor. Ele se îndatoresc a-și comunica noile legături ce ar interveni, dar cu voia de a se păstra alianțele făcute în vederea păstrării situațiilor create prin tratate. Am recunoscut tratatul anglo-polon, care ar fi foarte cuminte. Alianța poate căpăta și un caracter mai larg.

Take Ionescu a stărui să se încheie înainte de aceasta tratatul de la Riga. După o ezitare de câteva ceasuri, Sapiuha a primit.

În chestia lui Carol de Habsburg, care vădit rămâne, e vorba de retragerea reprezentanților Statelor interesate direct. Se va vedea dacă se poate căpăta, afară de aceia a ministrului Italiei și aceia a colegilor săi francezi și englezi. Poloniei i s' a cerut serviciul amical corespunzător, chiar și fără a face o protestare. Regelui i se va cere să iscălească tratatul cu Iugoslavia și Cehoslovacia. Altfel Take Ionescu se retrage.

Pentru o puțință de întoarcere a opoziției naționale va vorbi mâne și cu Regele și cu Averescu. Ii spun că întoarcerea e necesară, de oare ce mâne liberalii vin cu o declarație în chestia externă, care ar fi prea pacifică.

Și el e pentru Ministeriul de coaliție. Se interesează dacă facem ori ba fuziunea. Recunoaștem că, față de actuala situație externă, nu se poate provoca o criză; pe urmă, da.

Spune că la Iași Argetoianu îi denunțase cu indignare

intenția de pace separată al lui Brătianu, dar pretinde că peste trei săptămâni îi cerea să stăruie pentru dânsa în strainătate, fiindcă acum Guvernul Averescu era instalat.

Reprezentantul german, care pare foarte șiret, nu i s'a prezentat încă de la prima audiență. Când s'a discutat în Cameră chestia lui Carol de Habsburg, Stere rânjia de bucurie.

5 April.

După făgăduiala lui, Take Ionescu a intervenit, dar Averescu se mulțamește a cere Camerei să se ridice opreliștea lui Mihalache pentru ca să poată colabora la discuția proiectului agrar, ceia ce i se comunică.

*

Se pare că Adunarea ungurească s'a hotărât contra lui Carol de Habsburg.

*

Ieri Take Ionescu spunea că până în ultimul moment Brătianu nu voia să ieie Parlamentul la Iași. Și, la obiecțiile ce i se aduceau, spunea că nici Belgianii nu l-au luat pe al lor. Ignora sau se făcea că ignorează lucrările Parlamentului sârbesc la Corfu.

6 April.

Averescu a cerut ieri în Cameră ridicarea interdicției asupra lui Mihalache. Contra părerii lui Vaida, revenim în Parlament.

*

Aventura ungurească durează încă. „Regele încoronat“ se

face bolnav în pat ca să nu plece. Cehii și Sârbii par gata să-l scoată cu forța. Rolul nostru e foarte scăzut.

*

Racovschi a fost ales, spune ziarul oficios, președintele Sovietelor în locul lui Lenin. Ziarele din Paris au știrea din București că se gătește un atac împotriva noastră.

7 April.

Lunga discuție în comisia agrară a fost întreruptă de ucazul lui Averescu, care impune o amânare de o zi. Cum Kogălniceanu a primit să fie raportorul legii, sunt silit să declar că el nu mai face parte din organizația noastră. Rezultatul e că el iese din comisie și, ca să rămâie raportor, trebuie să treacă la averescani.

*

Seara, Brâncoveanu, cu alți doi reprezentanți ai proprietarilor, vine să-mi expuie punctul lor de vedere. În unele privinți au dreptate, dar sunt unele necesități ale unei societăți care trec și peste orice considerație de justiție.

8 April.

Averescu ar fi decis să menție legea votată la Senat și să puie chestia de încredere. „Adevărul“ takist vorbește mai hotărât de apropierea unui Guvern de coaliție.

9 April.

Vaida îmi spune că niciodată politicienii noștri nu ce-

reau Ardelenilor altceva decât să se întrecă în demonstrații de loialitate față de Habsburgi. Odată, la Disescu, Vaida a fost întrebat dacă se vorbește nemțește în Parlamentul din Pesta și dacă el stă la Viena și Maniu în capitala Ungariei.

*

Furtuna între averescani s'a potolit. Generalul a admis radicalilor din partidul său limita de o sută de hectare și concesiile asupra prețului. Dar e vorba ca lucrul să se decidă **în plen** (ca să treacă la comisie?).

10 April.

Comemorarea alipirii Basarabiei. Președintele împiedecă să se vorbească despre abuzurile administrative de acolo. Cu deputații prinși în comisii se trece prelungirea regimului excepțional la comune.

*

Maniu și Vaida cred că liberalii s'au asigurat pentru succesiunea la putere. De la altcineva aflu că Averescu ar fi mers la Brătianu ca să i-o ofere. Brătianu a întrebuințat prietele unei cărți ce i-am dat prin fiul său ca să lase o carte de vizită cu mulțămiri pentru mine.

Maniu și Vaida se tem de acțiunea lui Goldiș, care vrea să refacă partidul național pentru liberali. Ei pleacă la Sibiu pentru congresul preoților ortodocși, pe care Goldiș vrea să-i agite contra „uniților“. Ei ar dori o înțelegere cu Take Ionescu, pe care însă aderenții lui, afară de cei din Cameră, l-au părăsit.

*

Murgoci, venit de la Atena, spune că orașul, afară de

monumentele vechi, e „ca un Galați sau ca o Brăilă oarecare“. Regele și Regina duc o viață burgheză, dar, la recepții, stau pe tron și mareșalul li aduce cu toiagul pe cei cari vreau să li vorbească.

Lucrurile grecești în Asia merg rău. Grecii au fost bătuți la Eschi-Șer.

*

Colonelul Teodor Dumitrescu, din vechea suită a lui Brătianu, a spus la o conferință de militari că avem muniții numai pentru cinci zile.

10 April.

Sașii Binder și Roth se apără la Cameră contra învinuirii că nu sunt loiali, adusă de Savu, fost redactor la „Tribuna“. Au accente calde. Roth isprăvește spuind că nu e bine ca ei să fie siliți a face altă politică. Brandsch, venit în primele rânduri, îi susține.

Fac ca Șt. C. Pop să intervie în sprijinul lor și adaug și declarațiile mele personale despre loialitatea Sașilor.

Se prezintă o lege a chiriiilor pentru Basarabia în legătură cu decretul modificat la noi.

*

În Anglia, greva minerilor ar fi degenerat într'un fel de revoluție. Manchester, Birmingham ar fi ocupate de muncitori.

*

Basarabeni sunt indignați că li se strică legea agrară.

12 April.

Lupu denunță la Cameră jafurile de la atelierele Grivița, cedate de Guvern pentru o chirie ridicolă inginerilor Coțescu și Mareș.

Dr. Dobrescu continuă interpelarea în care, atacând administrația averescană în Ardeal, atinge Vechiul Regat, care supt toate raporturile îi apare inferior. Am o explicație cu Maniu și cu Vaida. Acesta din urmă e foarte indignat contra mea că mă ridic, în folosul dușmanului, contra unor asemenea atitudini nepatriotice.

14 April.

Câțiva dintre tinerii Federației vreau să se lămurească mâne asupra zvonurilor că Ardelenii tratează cu liberalii.

Mihai Popovici îmi declară că n'a fost nimic, dar convenim că într'acolo ne duc împrejurările. Inculeț a declarat-o public.

15 April.

Intâlnesc pe Vintilă Brătianu. Li arăt ce rău face politica lor de pândă și de exclusivism. Li spun că încă ar putea fi loc pentru o înțelegere. El e aplecat la aceasta. Vorbește de sufletul ce era odată și care lipsește acum. Vinovăția trecutului să nu se mai discute. Să se dea garanții că o înțelegere ar fi în adevăr durabilă.

16 April.

Mihalache ar dori ca numai după căpătarea Guvernului, având puterea în mână, să facem oferte liberalilor. Dar cine să dea puterea? Regele? Mihalache nu vrea. Il întreb

dacă, atunci, să luăm atitudine contra lui. El nu se dă învins.

Crede însă că fuziunea trebuie făcută, cu oricâți.

17 April.

Declarațiile pe care le-am dat în scris deputatului Buțureanu au fost cetite de dânsul în fața opoziției naționale. Răducanu a insistat pentru fuziune și a dezaprobat apropierea de liberali: Iunian a protestat, aprins, în numele democrației. Bârcă a fost pentru o politică de independență național-țărănistă, care e a lui Stere.

18-19 April.

Ardelenii puși în poziția de a fuziona, refuză. Arăt alor miei că în asemenea condiții o fuziune mai restrânsă nu mi se pare potrivită. În Federație domnește o răceală cum n'a mai fost.

*

Cu prilejul unei interpelări a d-rului Dobrescu contra abuzurilor din Ardeal, liberalii aplaudă pe Goga, care dă răspunsul.

*

Averescu a cedat Basarabenilor, cari amenințau că, dacă se menține sistemul, introdus de magistratul Erbiceanu, de a se fixa judecătorește prețul exproprierii, se retrag din Parlament.

Un Basarabean, primit de Rege, ar fi auzit de la acesta că prețul e prea mic, că nemulțămirea populației poate fi reprimată militarmente, că Federația, incapabilă de a da un partid, nu poate cere puterea.

20 April.

O încercare a averescanilor de a da un vot de blam unui ministru takist nu izbutește.

*

Take Ionescu îmi vorbește la Cameră. Iși dăduse demisia pe chestia impozitului asupra mărfurilor germane, sfătuind pe Rege să nu se opuiе. Peste câteva ceasuri Mișu l-a anunțat că Regele admite.

*

La Reval va fi numai o orientare generală a chestiilor de hotărât.

Ătașatul militar polon îmi spune că sovietistii cedează în chestii de hotare, dar sunt îndărătnici în cele de ordin economic. Joffe a `trebuit să-și grăbească tovarășii.

*

Bolșevicii au trimes o notă destul de dură cu privire la vasele noastre de războiu, care trec pe Nistru, pe când ale lor sunt bombardate. Li s'a răspuns că informația e falsă: n'avem monitoare pe Nistru; în materie de bombardat, ei au făcut-o; tot așa pretindeau că am tras asupra satului Țaruga, pe când erau simple exerciții pe malul nostru.

22 April.

Legea taxei de 50% pe mărfurile germane vine în discuție. Vaida vrea să se opună violent. Madgearu face ob-

servații în doi peri. Basarabeni strigă împreună cu socialiștii, și chiar cu câte un Ardelean. Apăr cu putere proiectul. Take Ionescu nu câștigă multe voturi: peste șaiszeci sunt contra.

La Senat, Grigorovici prezintă pe Germani ca pe adevărații urmași ai Romanilor. Și strigă „Trăiască Germania“. Take Ionescu îi răspunde violent.

23 April.

La Senat Matei Cantacuzino, care de-abia putuse fi oprit de a vorbi contra legii, se răsbună atacând în sens germanofil spusele lui Take Ionescu.

*

Ieri s'a prezentat la Cameră proiectul agrar. Vasile Kogălniceanu a fost continuu întrerupt. Doi deputați au pus un zăbranic negru pe bustul lui Mihail Kogălniceanu. De aici un enorm scandal. Președintele cere excluderea lor, dar, ca de obicei, revine, de și spusese că fără această măsură el pleacă. Take Ionescu, care a fost azi pe la mine, îmi spune că s'au opus energic la excludere Titulescu și chiar Argetoianu, chemat la telefon. Take Ionescu îmi spune că Argetoianu ar dori să vină la mine. Mi se pare că e prea curând.

*

Lungile discuții provocate de Stere în Federație s'au isprăvit. Niciun rezultat. Am știut eu de ce n'am voit să particip la dânsle.

24 April.

Generalul Rășcanu îmi spune că diviziile de la hotare sunt

întărite și capabile de a rezista. Va cere un mare împrumut de șapte miliarde pentru armament și muniții.

*

Excursie la Cernica cu Skrzynski, Gorka, cu atașatul comercial italian, cu Englezul Madge, cu un ziarist elvețian de la „Tribune de l'Est“ și doamna.

Cade cea dintâiu mare ploaie la București. În toată țara recolta e salvată.

Elvețianul a cunoscut pe Lenin la Geneva. Era un om sânguinos, dar mediocru, trăind în cercuri socialiste.

26 April.

De Martonne a venit la București. La Cluj a vorbit românește. Multe doamne îl ascultau. Dar studenții erau numai vre-o douăzeci, și încă nepregătiți. I se promisese aducerea celor de la alte Universități.

27 April.

Leeper, de la „Morning Post“, ar fi dorit ca în Anglia să fie o mână ca a lui Averescu.

*

Știrbei îmi spune că Guvernul de coaliție nu-l vor nici Brătianu, nici Averescu.

28 April.

Știrbei vine la mine. Vorbește de aceleași dificultăți. Amintește timpul când putea să deie sfaturi bune Regelui.

Mai ales pe vremea neutralității, când cu multă delicatețe Regele trebuia adus pe drumul cel bun.

29 April.

Titulescu dă o masă lui de Martonne. Imi arată o scrisoare a lui Daeschner, care îl amenință cu o telegramă dură la Paris, dacă nu satisface pe deținătorii bonurilor de tezaur franceze. Cum nu era vorba decât de un oarecare Boussac, dator la Marmorosch și Blank, Titulescu îi răspunde dârz.

30 April.

Dejun cu de Martonne la Legația franceză. Se vorbește de cazul Stere, de intrigile ce se fac pentru a crea un partid germanofil. Mi se trimete „Berliner Tageblatt“, în care un corespondent pe care n'am vrut să-l primesc mă face ațîțătorul urii contra Germanilor și, firește, om lipsit de orice simț politic. În Stere cei de față văd conducătorul intelectual al țărăniștilor.

8 Maiu.

Prinții moștenitori sosesc. Prințesa Elena are aierul de familie al descendenților Reginei Victoria; ea n'a răspuns nimic la prezentări. Prințul Carol spune că mi-a adus ceva de la Muntele Athos.

La Mitropolie frumoasă predică a Primatului.

*

Mihai Popovici vine să-mi explice situația și intențiile partidului său. E nemulțămît de interview-ul lui Sever Dan,

care dorește fuziunea, dar mă atacă pe mine pentru că am pus condiția să nu fie un partid de clasă și să nu se primească Stere. Popovici crede că partidul național, care a izbutit să aleagă pe Valeriu Braniște în Banat, recâștigă repede terenul. Nu mai prinde strigătul: „sus șuba, sus opinca!“. Lui Vuca Secășeanu, candidat țărănist contra lui Braniște, îi spuneau că oricare dintre dâșii poate face tot atâta. Liberalii nu înaintează: cei ce se împrumută de la dâșii plătesc greu procentele. Li se zice „libriști“, de la „libră“.

El ar fi dispus pentru o legătură cu noi, naționaliștii.

Crede că se va hotărî să se lase chestia fuziunii în sama comitetului restrâns, la adunarea ce este să se ție în curând.

*

Cristodorescu, de la Caile Ferate, vine din Paris. Foch, la care s'a dus, a promis să susție pe Români pentru ca materialul de Căile Ferate pe care l-au luat să fie considerat ca „non militaire“. Unii dintre Francezi ar voi să-l poată trece la despăgubirile noastre, rămâind mai mult la ceilalți.

Cristodorescu a trecut prin München: beție, corupție, neșpusă ură în toată Germania contra Francezilor, dar la cererile, exprimate brutal, ale acestora, se supun cu liniște.

9 Maiu.

Concert la Filarmonică pentru Prinți. Un interminabil Strauss după Wagner. La sfârșit Simfonia lui Enescu.

10 Maiu.

Reprezentăție la Teatrul Național. Oribilă „Electră“ de Hoffmansthal, cu urlate de Piei Roșii și danț cu torțe. Apoi un act din „Vlaicu-Vodă“ cu un asasinat și zece declamații.

La urmă „ura“... Aceasta e marea piesă, pe care o tă-mâiază presa!

12 Maiu.

La redeschiderea cursurilor văd din condica Universității că au funcționat numai Facultățile de litere și filosofie, menținând ordinele „administrației imperiale“.

Belgienii serbătoresc pe istoricul Pirenne, care n'a vrut să deschidă Universitatea din Gang la ordinul nemțesc și a fost întemnițat în fortăreață.

13 Maiu.

Partidul țărănesc basarabean „este și se menține“ unit cu „partidul țărănesc independent“ al lui Stere.

15 Maiu.

La Academie se discută chestia participării la serbările centenariului lui I. C. Brătianu. Pherekyde a invitat oral și personal pe Onciul, care face parte din comitet. (A asistat și la clubul liberal la conferința lui Duca.) El vrea să ia parte și să vorbească. Eu cer o adresă formală, cu program și locul convenit Academiei. Punctul meu de vedere reușește.

*

Madgearu vine din Berlin, Dresda, München și Viena. Germanii nu-și dau samă de răul pe care ni l-au făcut. Ordine perfectă în toate. Spirit bun la studenți. Enormă producție literară, cu prețuri nu prea mari. Viață politică mediocră. Stricăciune enormă. La 9 dimineața femeii acostează pe Friedrichstrasse. La Dresda și München e mai multă moralitate.

În Viena desfrâu enorm. Femei de ofițeri, de funcționari superiori se oferă pe bani ori cer în stradă. Copiii, în cartierele muncitorești, nu se pot ținea pe picioare.

Madgearu e absolut contra lui Stere. Nu se înțelege nici cu Mihalache. Pare că vrea să se apropie de mine. Din partea mea, îi spun, cum am declarat-o în „Luptătorul“ și în „Gazeta Transilvaniei“, că mă socot desfăcut de orice alte legături decât în chestia agrară.

16 Maiu.

Deschiderea Camerei.

Halippa îmi spune că țărăniștii din Basarabia nu s'au unit cu partidul lui Stere; e o reproducere greșită a procesului-verbal. În „Patria“ se spune că ei „sunt și se mențin partid țărănesc independent“.

Se aduce chestia fraudelor de la aprovizionare. Titulescu promite energic cercetare și pedeapsă. Generalul sare de-l corectează: nu e mare lucru, și apoi să nu compromitem reputația țării!

17 Maiu.

La Cameră chestia arestării comuniștilor e readusă de Cocea.

Se începe discuția proiectului agrar. Zelea și un alt guvernamental, Crețu, se fac aplaudați pentru criticile pe care le aduc.

18`Maiu.

Take Ionescu îmi spune că, după cele mai nouă știri din Rusia, bolșevismul stă să se prăbușească. I-ar urma o lungă anarhie.

În Serbia, wrangeliștii, până la ofițerii superiori, fac bolșevism, spre disperarea Sârbilor.

*

Inculeț îmi spune că Stere a fost introdus în cercul de la Soroca al partidului său, dar că i s'a refuzat venirea la congresul din Chișinău. Are un număr foarte restrâns de aderenți.

O ultimă stăruință a lui Mihalache pentru o fuziune cu Basarabeni, între cari ar fi și Stere.

19 Maiu.

Sunt îndemnat să intru în comitetul pentru comemorarea lui I. C. Brătianu, și primesc. De fapt i se va da un caracter fără nuanță de partid.

*

La Cameră începe discuția proiectului Titulescu.

20-21 Maiu.

La Senat, în prezența Prințului Moștenitor, se comite necuviința de a refuza trimeterea unei delegații la Florica pentru a asista la mutarea rămășițelor lui I. C. Brătianu.

La Cameră, țărăniștii au atitudini diverse, cu totul personale, față de proiectele financiare.

În conflictul dintre funcționarii lui Titulescu și ai lui Argetoianu la aprovizionare, cel d'întâiu, cu toate asigurările lui, păstrează solidaritatea cu colegul său. Take Ionescu îmi afirmă în particular că Titulescu va ști să tragă consecințele. Greu de crezut!

*

La 2 seara, prânz la Afacerile Străine pentru generalul Badoglio. Un militar zdravăn, cu figura distinsă, dar cu conversația cam naivă. Discursul lui e scurt, fără fond și rău pronunțat. Al lui Take Ionescu e elegant și fără originalitate.

22 Maiu.

La Florica. Prințul Carol m'a luat în trenul său special. Multă lume banală din împrejurimi, cred că și de la Pitești, de unde e corul. Foarte puțină pietate. Mai ales lumea vrea să vadă pe Prinț (două femei se întreabă dacă „vorbește românește“). Frații Brătianu iese la gară. Par îmbătrâniți și impresionați de ceremonia tristă din ajun. În mormântul său de pe deal, lângă oasele fetei moarte la trei ani, trupul lui I. C. Brătianu a fost aflat cu desăvârșire intact.

Pherekyde povestește, mergând în cortegiu, amănunte din viața șefului pe care se vede bine cât l-a iubit și cât l-a respectat. S'a stâns de artero-scleroză, nemai fiind în stare nici să urce scara de la casa tânărului său colaborator. Organismul nu mai putea să primească iodul, care i-ar fi putut prelungi zilele; un accident, lovitura în cap la răsturnarea unei trăsurii, îi atacase puterea de lucru. Pomeneste scena tragică în urma morții copilei Florica: șivoiul apelor unei furtuni de noapte mișcase din loc sicriașul, atrăgându-l către casa părintească.

Când Mitropolitul Primat își începe cuvântarea, trebuie să plecăm.

În tren, Prințul Moștenitor recunoaște meritele lui Stere, care ar fi trebuit să mai aștepte încă mulți ani amnistia morală.

23 Maiu.

La serbarea de Zece Maiu puțină lume afară, și slabă mișcare.

*

Ședință a comisiei pentru încoronare.

24 Maiu.

Comemorarea lui I. C. Brătianu la Academie. Țin cuvântarea despre dânsul. De față familia și câțiva credincioși.

*

La Cameră vine generalul Badoglio. Duiliu Zamfirescu îl salută în cuvinte alese. Mi se dă cuvântul mie după cererea lui Take Ionescu și a primului ministru. Ștefan C. Pop, după dorința lui Franklin Martin, face o cuvântare cam lungă. Se prinde în horă și Lucaciu, cu o vorbărie italiană de jumătate de ceas. Duca improvizează două cuvinte în numele partidului liberal. Cuvântarea lui Averescu e într'un stil italian elegant și face bună impresie.

*

Seara, Prințul ne chiamă la cercetași pentru a ni vorbi de planul său privitor la cultura poporului.

În afară de o Fundație, pe care lasă a se întrevedea, el vrea o instituție, supt control de Stat, dar cu munca particularilor, pentru educația fizică și morală a poporului: o „Academie“ sau o „Casă a culturii“. Ar dori mai mult întâiul titlu. Sfătuitorul lui, Mugur, pare a fi inspirat sau codificat proiectul.

Lunghi discuții între cei prezenți. Mitropolitul vorbește foarte bine. Ministrul de Instrucție desfășoară planul ca pentru zece ani de guvernare. Vintilă Brătianu reclamă pentru Stat dreptul de a conduce și în acest domeniu. Prințul, căruia i se cer precizări, promite a le da până a doua zi. Ii spun că, „dacă va merge așa de răpede și ca rege, desființează Parlamentul“.

25 Maiu.

Regele dăruiește, glorificând memoria lui Tudor Vladimirescu, 10.000 lei pentru cea mai bună lucrare despre dânsul.

La Cameră, Cuza atacă din nou. Primul-ministru, care se distrează lângă dânsul, nu face un singur gest de desolidarizare.

26 Maiu.

Discuția proiectului Titulescu și, în același timp, a chestiunii dacă Zelea Codreanu a injurat ori nu a injurat: chestia rămâne nehotărâtă. Arăt, seara, lui Take Ionescu că, în asemenea condiții, orice dispoziție de a căuta o împăcare trebuie să se dea bătută.

În ședința de seară, Lupu amintește lui Goga declarația lui de la Paris că se face și bolșevic numai să aibă puterea. Goga își dă cuvântul de onoare că n'a spus niciodată asta.

27 Maiu.

Comemorarea lui Dante la Academie. Vorbește Ortiz, explicând iubirea poetului florentin pentru Beatrice, și cu mine. Badoglio, pe care ni-l anunțase Take Ionescu, nu e de față. El s'a dus la Argeș să depeie coroane pe mormântul regelui Carol și al reginei Elisabeta, cari, precum se știe, n'au fost prieteni ai Italiei. Franklin Martin, care e de față, spune că generalul a trebuit să se supuiе unui indemn al Guvernului. Ministrul Italiei vorbește frumos în limba italiană și, la sfârșit, anunță că Guvernul său a re-deschis școlile românești din Istria, închise de Austrieci.

*

La Cameră, un guvernamental, Henri Suțu, vorbește contra proiectului lui Titulescu, care el însuși ar fi un om fără inteligență. Aceasta începe să pună pe gânduri și pe oamenii noștri. Astfel Lupu declară că Stere nu-i e șef și nu va ajunge să-l domine.

28 Maiu.

Lung discurs, foarte pretențios, al lui Stere, aplaudat foarte călduros de un grup de țărăniști.

29-30 Maiu.

Cineva îmi spune că, în 1916, la înmormântarea bunului profesor Tiberiu Popescu, rănit în luptă, un politician, în uniformă de ofițer superior, spunea bătrânului preot, tatăl ofițerului căzut pentru țară: „vezi, părinte, să fi mers el cu noi, scăpa ca și noi“. Iar preotul, amintind că fiul său a făcut totdeauna după convingerile sale, isprăvia: „e mai bine de dânsul așa cum e acum“.

*

La Cameră vorbesc doi țărăniști: un Craiovean, bogatul Vercescu, apără, nu fără violente contraziceri, marea proprietate.

*

Fiind vorba la Academie de noua secție de științi sociale și filosofice, care ar fi să se creeze, Take Ionescu își arată dorința de a face parte din ea.

*

Intelectualii de la țărăniști nu vreau pe Stere în partidul lor.

*

Congresul ardelean declară, arătând păcatele Guvernului actual, că păstrează doar o bună amintire despre colaborarea cu celelalte partide din opoziție.

*

Regele ar fi hotărât să nu facă încoronarea decât cu un Ministeriu național. Și Marghiloman ar face parte dintr'însul.

31 Maiu.

Primirea lui Bogdan-Duică la Academie. Face lauda filosofiei lui Maiorescu. Lui Pușcariu, care răspunde, i se pare că nu e de ajuns și, revenind la Maiorescu, îl laudă cu și mai multă căldură.

*

La Cameră, Berlescu vorbește cu hotărâre la proiectul de lege agrară.

1-iu Iunie.

Regina, la Alba-Iulia, îndemnată de Tzigara, desaproabă în public lucrările pentru încoronare. Arăt că atunci, voi fi silit a demisiona din comitet.

2 Iunie.

Vorbesc la proiectul lui Titulescu după Lupu, care l-a combătut cu vehemență, răscolind toate rănila pentru care de sigur că ministrul nu e vinovat.

3 Iunie.

La dejun la Palat. Nu mai e, afară de Curte, decât fostul Mareșal, generalul Râmniceanu.

Regele asigură că lucrările de la Alba-Iulia vor continua. I se spusese că e mult mai rău decât atât. Doar dacă nu aprobă chiliile d'impresjur și locuința regală. Li arăt, cu privire la Tzigara, care uneltește, ce spunea el despre Regele în Octombrie 1914, atribuind incapacității lui dezastrul. Regele e impresionat.

Vorbește de episcopii naționalităților din Ardeal. Majlath i s'a părut cel mai cinstit. A vorbit de rănilor învinșilor și de nevoia de a se turna pe ele untdelemn, nu oțet. Szechényi e foarte plăcut în convorbire, dar se rezervă. Lupfător e Glattfelder, căruia Regele i-a spus că-i întinde mâna cu aceleași sentimente cu care îi e întinsă și i-a recomandat ca privirile să nu fie îndreptate peste hotare. Nagy Karoly, episcopul reformat, îi pare tot așa de suspect ca sentimente.

Mă întrebă ce cred eu despre școlile confesionale. Să se menție cum sunt. Și Regele voiește așa, nu din cauza tratatului, impus, ci a hotărârilor de la Alba-Iulia. — Și a tradițiilor noastre, adaug. În Negulescu Regele află un împotrivor, care se complăce în negații, care a opus părerea sa părerii Prințului și la a doua adunare pentru planul cultural. De data aceasta, nu s'a putut face nimic nici cu Vintilă Brătianu, care stătea pe punctul de vedere strict de partid.

Regele a fost foarte mulțămît de aplausele care au primit la Cameră declarația mea că țin mai mult ca oricând la Guvernul de coaliție. — Li-am spus că e cel mai plăcut dar de încoronare ce mi l-ar putea face.

Averescu îl uimește cu naivitatea cu care afirmă patente

inexactități despre lucruri și oameni. Părerea lui nu este favorabilă nici lui Argetoianu, nici lui Trancu-Iași.

Regina vorbia la masă despre mama ei, care „știa să se uite urît“. O întreba odată pe dânsa, „păgâna“, dacă știe că la București are oasele Sf. Dumitru. — Da, pentru că le scoate la ploaie. Vorbește cu melancolie de bătrâneța care se apropie.

Am mers cu Prințul la Princesa Elena în micul lor home de patru odăi. Au cumpărat la Șosea casa Iarca. Aici au o bună colecție de tablouri. Prințul a părut foarte iubitor pentru soția sa.

*

La Cameră, Bucovineanul Ungureanu atacă proiectul lui Titulescu, după ce Morandini, ales undeva în Ardeal, își batuse joc de funcționarii fiscali, provocând o ieșire violentă a ministrului. Lupu are aierul de a da o cumplită luptă, dar îl surprind râzând cu Titulescu. El îmi lămurește că nu aduce ură personală în lupta politică și așa se face și în străinătate. Dacă ar fi o singură notă, ar fi monoton. Lupu se supără când îi observ că atunci el ar fi „un element de varietate“.

Maniu, care se va prezenta la Rege, vrea să-i vorbească despre înlocuirea regimului, Ar dori retragerea din Parlament, la legea agrară, a reprezentanților provinciilor. Il sfătuiesc s'o facă după aceea, când, 'ar cere să declare Camera Constituantă sau facerea formelor pentru o Constituantă.

Pare că apleacă în această direcție. Ii spun că odată Regele cerea un fapt parlamentar pentru ca să se hotărască.

*

După ședință, într'un grup de deputați, îi spun lui Ungu-

reanu că a făcut rău cedând unui interes de popularitate în Cameră și gășind laude pentru sistemul austriac, de jupoire cu forme, Legea fiscală tot va trebui să se voteze: de ce să creăm în public, și așa destul de agitat, rezistență când nevoile Statului cer bani fără zăbavă? Celor din majoritate li recomand să se gândească la un lucru: că Averescu e bătrân, că Argetoianu nu va fi niciodată popular și că viitorul lor e alături de Titulescu, contra căruia, chiar în mijlocul lor, se fac intrigi.

Li spun cât sunt de desgustat de această atmosferă de scandal perpetuu, care compromite Parlamentul. Se merge spre dictatură, și li mărturisesc că eu aș fi în stare s'o exercit, fără cruțare, împotriva oricui.

*

Regele vorbia de Memoriile lui Carol I. S'a convins că nu se poate face nimic dintr'însele. Sunt numai știri despre starea timpului.

4 Iunie.

La Cameră, după un lung discurs explicativ al economistului I. N. Angelescu, fostul secretar de Stat la aprovizionare, Atanasiu, dă știri despre gestiunea sa, cu multă dibăcie și cu încă mai multă sfidare.

5 Iunie.

Conferință la Cameră de Comerț. Pasagiile privitoare la stoarcerea țării prin înșeși produsele ei, fabricate în străinătate, la intrusiunea fără socoteală a Statului în viața economică și la nevoia reformării și întăririi Camerelor de comerț sunt foarte mult aplaudate.

*

După amiazi ședință festivă pentru Tudor Vladimirescu la Academie. Asistă Regele și Prințul Carol. Cuvintele de la început ale Regelui sunt rostite cu cea mai mare modestie și cu o deosebită grație. La sfârșit, el îmi spune: „acele lucruri erau în aier. Trebuia cineva care să miște piatra pentru ca apoi ele să meargă de la sine. Aceasta a făcut-o Tudor“.

*

Seara, Teatrul Național închide cu „Tudor Vladimirescu“ al meu. Și acum actul III e aplaudat îndelung.

9 Iunie.

Congresul Ligii la Târgul-Jiului și desvelirea statuii lui Tudor Vladimirescu. Oficialii au prefăcut comemorarea eroilor într'o serbare de conveniență, adăugând și desgroparea trupului Ecaterinei Teodoroiu. Prefectul, un copilandru, anunțase „Gorjenilor“ sosirea a cinci miniștri, plus Primatul și „Bălan“ al Ardealului. Ba, oral, se spunea că vine Prințul și Princesa. A venit numai Goga, care a vorbit ca „intelectual“, a luat parte la un banchet cu foarte puțini participanți, a prezidat o împărțire de pământuri la Vădeni, cu foarte puțini amatori, a vizitat pe inimicul său Iunian și s'a întors la București.

Congresul Ligii e foarte vizitat și bine orânduit, fără obișnuitul potop de vorbărie. Puțină lume din localitate. Președintele, dr. Hasnaș, fratele scriitorului, om inteligent și original, care cunoaște tot județul și râde cu fiecare, e liberal. Dar nici liberalii nu ne încunjură.

Seara, corul de la Săliște.

10 Iunie.

Discuțiile Congresului și conferința mea despre Tudor Vladimirescu, foarte cercetată.

*

La Vlădimiri, unde mi se spune că oficialii desvelesc un monument al eroilor (au perit aproape jumătate din soldații pe cari i-a dat satul). Săteni mulți, și din vecinătate, discursuri ale preotului și învățătorului. Administrația tace. Se vizitează biserica și casa lui Tudor, stăpânită de strănepotul fratelui. Aristide Schileru, fiul lui „Nea Dincă“, și soția lui, femeie inteligentă și activă, au făcut o expoziție. Se țin și discursuri de partid mulțimii. Un preot din Ilfov face averescanism. Înaintea frumoasei case vechi a lui Gârbea, Schilerii oferă o masă de țară cu lăutari. Sătenii mănâncă deosebit, cu lucruri aduse de dâșii.

Impart cărți poștale cu chipul și steagul lui Tudor și promit o fântână și o bursă școlară pe numele lui. La Tismana apoi, unde vedem înfinita mizerie a wrangeliștilor.

Seara, al doilea concert al Săliștenilor.

12 Iunie.

La Novaci, unde se gătise masă mare, pentru președintele Consiliului, pe care a mâncat-o primarul. La Cernădia, un mare gospodar sătesc și-a măritat fata la șaisprezece ani cu un tânăr care a venit din America. reluându-și portul și ocupațiile. Amândoi, socrul și ginerele, îmi cunosc foaia, cel de-al doilea prin reproducerea articolelor în foile românești din America.

Pe defileul Jiului, schitul Lainici se prezintă profanat de Germani, cari îl prefăcuseră în grajd și își zgâriaseră numele pe picturile altarului. Vechea clădire a vămii, părăsită, se dărâmă.

La Bumbăști, masa o oferă fostul senator Gheorghe Dimitrescu. Ii recomand să păstreze țărănismul pentru cei cari au legături cu țărani.

13 Iunie.

Intorcându-mă la București, în tren aflu moartea lui Emil Costinescu.

*

Franța a ratificat tratatul de la Trianon.

*

Episcopul Majlath a venit în sfârșit la Senat.

14 Iunie.

Discurs vehement al lui Lupu în chestia agrară. La urmă face însă un salut lui Averescu.

Se vorbește cu entuziasm despre discursul lui Titulescu. A revenit într'un astfel de mediu obiceiul pieselor oratorice de senzație, cu public de premieră. Argetoianu a avut lacrimi. Lupu s'a sărutat cu ministrul al cărui proiect îl atacase.

Duiliu Zamfirescu face elogiul lui Costinescu, și pentru atitudinea lui în chestia războiului, și află cuvinte de laudă și pentru I. C. Brătianu. O parte mare din Cameră era nu mai pentru suspendarea ședinței; președintele o ridică.

*

I. I. Brătianu e în Banat, unde ține mari discursuri pentru un viitor în care ar intra scoaterea Sârbilor din teritoriul ocupat de dâșii. Aceasta în momentul când Take Ionescu încheie alianța cu Pașici contra primejdiei ungurești...

15 Iunie.

Duca vorbește la legea agrară, ținând curajos piept intreruperilor, pe care le conduce Cocea! Face greșala de a apăra întreaga politică a liberalilor cu privire la chestiune. Vasile Kogălniceanu e total incoherent: atacă pe Garoflid, mă laudă pe mine și declară, că, de și naționalist-democrat, stă supt steagurile lui Averescu. Garoflid face o conferință slabă de agronom, adăugând teoria sa despre necesitatea țăranului-proletar. Discursul președintelui Consiliului e de o perfectă nulitate.

*

Ieri Lutz Korodi a fost la mine. Arată folosul pe care l-ar putea aduce țării legăturile lui cu Germania. Sașii sunt nemulțămii de administrația de acuma. „Naționalitățile se îndepărtează“, i-a spus el Regelui, care l-a întrebat, neplăcut atins, „cum?“. Grozea, noul ministru al Ardealului, a acuzat pe Sași că ei „cochetează cu Federația“.

16 Iunie.

Expunere de două ceasuri, solemnă și goală, a lui Stere, ascultată cu toată evlavia ignoranților și proștilor. Mihalache propune schimbarea articolului din lege în sensul „gospodăriei complete“. Nu-i place nici termenul de expropriere „de interes național“, propunând în loc: „socială și de Stat“. Combat această parte din amendament. Averescu, enervat, se zbuciumă. Adam Ionescu, din majoritate, combate punctul de vedere al Guvernului asupra caracterului de constituționalitate al Adunării. Primul ministru cere lui Zamfirescu să taie brusc ședința.

17 Iunie.

Se substituie în discuție proiectul financiar. Titulescu e bolnav. Il înlocuiește, nepregătit, stângaciu și fără putere asupra Camerei, Take Ionescu.

El îmi vorbește de misiunea lui la Belgrad. A fost vorba și de un adevărat schimb de comune la graniță. Toate partidele sârbești s'au arătat unite, pe când la noi I. Brătianu întrebuintează acest prilej pentru protestarea din Banat contra Sârbilor.

*

Directorul Senatului, Murgulescu, îmi spune că are știrea sigură a unei înțelegeri pentru succesiune între liberali și averescani. Lui Averescu i s'ar rezerva doar onoarea de a prezida încoronarea. De aceia, contra dorinții Reginei și chiar a Regelui, el ar vrea încoronarea în Septembrie. Ar urma apoi un guvern de delegați ai partidelor care ar colabora, și, la sfârșit numai, un guvern durabil.

19 Iunie.

Cercetarea Bucureștilor și a împrejurimilor (Cernica, Păsărea) cu profesorul suedez Psilander, care vorbește românește, și cu Americanul Keats, a cărui soție, tânără Evreică din părinți ruși, își arată scârba de Calea Victoriei și bucuria că numai dincolo de București începe a cunoaște România.

20 Iunie.

Pictorul Verona îmi spune că, în captivitate, a zugrăvit un soldat român întinzând steagul. Când comisiunea de generali austrieci a vizitat lagărul, l-au întrebat ce în-

semnează tabloul: „durerea noastră“. Atunci toți au făcut front, salutând.

*

La Palat, Prințul Carol, cu comisiunea compusă din Mitropolitul Primat, Onciul, Ștefănescu Amza, Filodor, Mehedinți și cu mine, prezintă Regelui statutele Muzeului Renașterii românești, întovărășindu-le cu o frumoasă cuvântare. Regele răspunde bine, apăsător, spunând că Tudor e și „fiul României Unite“. Are ochii în lacrimi la sfârșit, când mulțamește fiului său.

21 Iunie.

Între felicitările de cinzeci de ani gădesc pe ale fraților Ioan și Vintilă Brătianu.

*

La Cameră se votează contra unui articol al proiectului agrar care reduce prin moștenire masa de expropriat. Guvernul cere să se întrerupă discuția. Garoflid e furios.

*

Seara, imens și scârbos scandal în jurul alegerii de la Oravița, unde tânărul Nedelcu a luat locul cuvenit lui Braniște, și anume prin dispariția dosarului de la două secții. Raportorul, Ioanițescu, aruncă vorba de „bandiți“ membrilor opoziției. Ardelenii, Basarabeni urlă. Când invit pe Nedelcu să se explice, el vorbește de alte cele, iar președintele pune la vot contestația, care e răspinsă. Ce a urmat, e indescriptibil. Ardelenii strigă și contra Vechiului Regat, ceia ce mă face să am cu dânsii explicații neplăcute.

La întors, cum mi se cere colaborarea, arăt lui Vaida și

Popovici că singurul mijloc pentru a o avea din parte-mi e organizarea, începând de la provinciile alipite, a opoziției naționale. Țărăniștii vor trebui să se pronunțe. Pe urmă s'ar negocia pe această bază cu liberalii pentru Guvernul de concentrare.

22 Iunie.

Guvernul demonstrează la Cameră, înșirându-și miniștrii; o adunare a majorității îi impune docilitate, supt amenințarea schimbării de regim. Pentru că n'a lăsat să i se ieie cuvântul, Mihalache este condamnat de comisia de judecată, în care sunt oameni ca Brăescu și Bucșan, tipuri de brutalitate. Și Vaida este dat în judecată pentru strigătele de aseară. În acest timp se revine pur și simplu asupra votului. Mai toate amendamentele se răsping. Votarea e un scandal. Președintele execută servil ordinele miniștrilor.

23 Iunie.

Ședință liniștită, în care Titulescu trece un număr de articole din legea șa.

24 Iunie. . . .

Maniu îmi spune la Cameră că el e partidul național. Așa a fost și supt Pop de Băsești și supt Mihali. Ce vrea el, aceia se face, nu fiindcă o cere, ci fiindcă se impune.

25 Iunie.

Titulescu aduce o schimbare de cotă prin care se favorizează averile mari. Opoziția se opune violent, Țărăniștii și celelalte elemente din stânga, afară, poate, de naționaliștii miei, votează contra. La votare se face obișnuita

escrocherie cu pumnul de bile în mijlocul urletelor. Am la sfârșit o explicație cu Titulescu, arătându-i cât de urit s'a sfârșit votarea unei legi de atâta importanță.

*

Liberalii au atitudinea unor oameni pe cari puterea îi așteaptă mâne. Exagerează enorm importanța călătoriei în Ardeal a șefului lor.

*

Mihai Popoviçi e oprit de a lua parte la debateri timp de cinci zile; Mihalache, achitat.

26 Iunie.

Adunarea șefilor noștri de grupări pentru alegerea comitetului de conducere. Constat că în foarte multe locuri s'a adaus fără voia mea la titlu calificativul de „țărănesc“.

27-28 Iunie.

Imensele scandaluri, care se țin lanț, întovărășesc „votarea“, prin continuă falsificare, a legii agrare. Oamenii a-ceștia au pierdut orice rușine. Mamelucii terorizează și dez-onorează Camera.

29 Iunie.

Take Ionescu protestă și în particular că n'a fost nicio intervenție din afară pe lângă dânsul pentru a-l face să restituie foștilor proprietari străini casele, parcurile, etc.

El vorbește de căderea lui Sforza, determinată de atitudinea lui desprețuitoare față de Cameră.

*

La Cameră, aceeași atmosferă, puțin mai liniștită. Fac în zădar apel la sentimentele naționale ale majorității pentru a o aduce să admită proprietatea Statului asupra subsolului. O mică parte numai votează, cu bile, în acest sens. Dar, ca de câte ori e vorba de un lucru important, n'au avut curaj să voteze public, prin ridicare de mâni.

*

Titulescu îmi dă explicații cu privire la ridicarea cotei: o anunțase încă din marele lui discurs. Are o situație grea. Averescu i-a oferit Finanțele, de acum o lună, lui I. N. Angelescu, de care era vorba la Comerț. El, Titulescu, îi spusese lui Take Ionescu numai că se retrage în **cinci** luni. Averescu, tras la răspundere, n'a știut ce să răspundă.

Titulescu a depus proiectul impozitului pe averi. Generalul îi ceruse **întâiu** budgetul, **cum o fi**, cu evaluări oarecare. — Dar legile? — Putem trăi și fără legi. Titulescu, bine înțeles, a refuzat cu indignare.

*

Sesiunea parlamentară s'a prelungit până la 20 Iulie. Titulescu îmi spune însă că ar fi vorba de o închidere mai răpede.

30 Iunie.

Mișcătoare cuvântare a preotului Mănescu pentru ca vădulele și orfanii marelui războiu să treacă în primul rând la împroprietărire. Vorbesc în același sens. P. Brătășanu și generalul Cantacuzino. Generalul râde. Majoritatea scoate înainte pe un alt preot, figură ordinară, care cere ca orfanii să trăiască la oraș. Nou și imens scandal.

1-iu Iulie.

Seara, proiectul Titulescu se discută înaintea băncilor goale. Niciun ministru lângă al Finanțelor. Averescu îi spune lui Titulescu, despre proiectul reformei agrare: „legea noastră“, despre acesta: „legea dumitale“. La Senat ar fi declarat că legea nu se va vota. Majoritatea se ceartă cu ministrul pentru că a vorbit de ajutorul opoziției și de votul ei, fără a o lăuda și pe dânsa. Vaida adaugă că majoritatea e „Stimmvieh“.

Titulescu, care spune că n’ar fi votat amendamentul străinilor, îmi arată că nu știa să fi fost primit de Take Ionescu și de Averescu, în care caz ar fi făcut altfel. Se vorbește de o retractare...

*

Maniu mă informează despre propunerea lui I. Brătianu de a face o înțelegere cu liberalii: din toată opoziția națională, el vrea pe reprezentanții provinciilor alipite și pe naționaliști; pe țărăniști, partid de clasă, nu-i admite decât individual. Maniu îmi cere părerea.

Recunosc că orice Guvern e mai bun decât cel de azi, că situația în provinciile alipite e intolerabilă. N’am totuși încredere în loialitatea politică a lui Brătianu. Nu cred că în lupta electorală ar putea reuși fără violență și sunt sigur că, la o totală defacere de noi, țărăniștii ar merge, cu Stere, până la acte extreme. Admit însă ca reprezentanții provinciilor să încheie un pact, asupra căruia însă vor trebui să fie foarte veghetori, liberalii având oamenii și planurile lor și acolo. De o participare efectivă a noastră nu poate să fie vorba: ne-am mulțami a declara că păstrăm și mai departe simpatiile noastre pentru foștii aliați, siliți a face acest pas. Ni s’ar asigura alegeri libere. Țărăniștii

ar trebui consultați, și numai un refuz hotărât al lor ni-ar reda libertatea de acțiune.

Maniu se teme și el, vădit, de metodele liberalilor.

2 Iulie.

La Cameră iau cuvântul la legea pentru taxarea averilor. Duca se supără când spun că sistemul noilor îmbogățiri datează din vremea lor. Fac declarația că, dacă am colabora odată, ar fi cu înlăturarea trecutului nenorocit. I. Th. Florescu spune: „o invitație la bal”. — „Nu la bal, ci la baie”.

3 Iulie.

Duca relevază la sumar aceste cuvinte. Ii răspund încă odată că admiterea trecutului lor ni este imposibilă.

Contra legii lui Titulescu se face o intrigă de raportor, I. N. Angelescu, de D. R. Ioanițescu, de Bucșan, de câțiva prieteni ai lui Argetoianu și de liberali. Se întrebunțează articolul despre participarea Statului la afacerile societăților anonime, susținut de raportor, dar pe care nu-l vrea ministrul.

*

Ședința de seară, cu amestecul discuției asupra comunităților de avere din Ardeal și Banat, se începe abia la unsprezece. Trebuie intervenția mea pentru ca votarea să nu se facă atunci, după miezul nopții. La plecare, Titulescu pleacă întovărașit de Duca. Refuz să iau loc în automobil. Eu nu joc comedie în politică.

4 Iulie.

Legea agrară se discută, cu toate că expulzările continuă, într'o atmosferă mai liniștită.

*

Sever Dan îmi spune că doisprezece Ardeleni părăsesc partidul, dacă se face înțelegerea cu liberalii.

5 Iulie.

Maniu îmi comunică răspunsul lui Mihalache. Va simula lupta cu partidul național, dar va duce cea mai îndârjită campanie contra liberalilor. Maniu arată încă desorientat.

*

Regele ar fi amânat după încoronare călătoria în Apus cu miniștrii săi. La Cameră Garoflid vorbește de „legile ce va aduce la toamnă“.

*

Un amendament al lui Ioanițescu, strecurat după ora douăsprezece, permite, supt pretext de fabrici, posesiunea de pământ a străinilor în sate.

*

Mocsonyi ar fi spus că Regele nu dorește decât un pretext parlamentar pentru a scăpa de un Ministeriu care de mult îi displace.

6 Iulie.

Discuția asupra prețului pământului începe cu un nemai-pomenit scandal.

7 Iulie.

La Cameră, Maniu vorbește în chestia constituțională, des

întrerupt. Mihalache luptă eroic contra măririi prețurilor. Niciodată cuvântările lui nu au fost mai energice și mai limpezi, de și spiritul de clasă mă impresionează neplăcut.

Seara, înlăturând acest punct de vedere, arăt cum majorarea prețului atinge trăinicia legii, căci nu se va putea respecta de guvernele următoare această clauză esențială a reformei.

Votarea se face tumultuos, într'o atmosferă degradantă. Liberalii, îngăimând ceva rezerve, sunt pentru. Relevez ipocrizia lor. Și Sașii sunt pentru, în vederea avantajilor viitoare și a prețului ridicat pentru Ardeal. Și o mare parte din socialiștii votează legea (Dragu și Ungurul Daszkal, nu), poate în schimbul promisiunii că se vor libera tovarășii închiși. Cuza și Zelea votează pentru lege.

8 Iulie.

Conflict cu Argetoianu, insultat prin strigătele de: „Schuller“ și care, în schimb, ne declară „un cimitir“ și lasă Dumineca liberă pentru „parastasul“ nostru, ceia ce provoacă din partea noastră o cerere de satisfacție.

*

Se aduce convenția de comerț cu Cehoslovacia. Vaida și un deputat din majoritate cer ca diplomația noastră să nu mai fie absolut secretă. Un deputat al Maramurășului, Papuc, vorbește frumos, liric, despre rectificarea de granițe. Preotul Balea, tot Maramureșean, protestă că în provincia lui nu s'a câștigat nimic, ci numai în comitatul Ugocii. Vorbesc și eu despre întregirea de hotar și despre expansiunea în Apus, până la limitele naturale.

*

Se aduce prin surprindere, raportul nefiind încă tipărit, proiectul, de caracter electoral, prin care se mută capitala Teleormanului de la Turnul-Măgurele la Roșiorii-de-Vede, proiect susținut cu grosolănie de doi majoritari. Se cere amânarea până la venirea ministrului de Interne și, prin răstălmăciri de regulament, se capătă, de și votul era nul. Am arătat primejdia acestei jucării cu trecutul și cu interesele județelor după vechiul plan al Guvernului. Foarte mulți din majoritate sunt de părerea mea.

9 Iulie.

Primesc grosolane insulte pentru opunerea mea la mutarea capitalei Teleormanului.

*

Inculeț îmi spune despre ruptura provocată de Stere în partidul basarabean. A început făcându-se invitat de organizațiile județene ale țăraniștilor din Vechiul Regat. Acuma vrea ca la congresul acestora să apară ca delegat al Basarabiei. Cu el merg numai șapte dintre Basarabeni. Inculeț regretă că între dâșii e Halippa și țaranul „Moș Codreanu“.

*

Take Ionescu face, provocat de o întrebare a lui Vaida, o largă expunere a politicei României, foarte aplaudată și de opoziție. Nimic nou însă. Relațiile cu Țările de Jos și cu Bulgaria a bandelor de comitații rămâne, cu toată întrebarea care s'a pus, nelămurită. Nu se vede nici cine va dezarma de fapt Ungaria.

11 Iulie.

Proiecte de mai mică importanță.

*

Se ridică la Cameră chestia colonelului Boyle, care a reapărut, făcând afaceri de milioane (oferă îmbrăcarea întregii noastre armate, sfidând într'o uniformă de colonel, pe care n'o poartă la Paris). Se laudă pretutindeni cu protecții mari. Lui Madgearu i-a trimes „sfatul“ să nu se ocupe de dânsul.

*

Am întâlnit pe Știrbei. Vorbim și de Boyle. Brătianu, care îi dăduse o concesie de petrol, cu un câștig fabulos, a refuzat să se atingă de dânsul, ca să nu-și facă dificultăți.

Știrbei crede că, până în toamnă **măcar**, rămâne actualul Guvern. Ar fi și vina Ardelenilor.

12 Iulie.

La Cameră ni se aruncă înainte Reșița. Discuția începe cu două palme aplicate de Tăzlăuanu unui biet primitiv din Ardeal, care cerea și el o acțiune. Mârzescu dă o lungă consultație de drept, întrerupt de Averescu, care flutură o listă a acționarilor, dată de direcția însăși a Reșiței, în care ar fi membri ai opoziției. I se obiectează că aceștia sunt oameni **căroră li s'a oferit**. Refuză a o ceti, fiindcă, acuma, are îndoieli.

Nu se mai ține ședință seara ca să se adune majoritatea.

*

Primarul din Turnul-Măgurele îmi telegrafiază că s'a dat numele meu unei străzi de acolo și că m'au proclamat cetățean de onoare.

*

13 Iulie.

Mă cercetează o doamnă Devereux, scriitoare engleză, care se ocupă de colonii și face parte din redactorii „Times”-ului. A fost în Ardeal și se întoarce cu impresii foarte defavorabile pentru administrația noastră. Ii explic că nu este a țării, ci a unui Guvern, trecător.

*

La Cameră voiau să aducă proiectele financiare ale lui Titulescu, întrerupte. S'a cerut continuarea discuției cu privire la Reșița, și s'a admis.

Înainte de a vorbi Madgearu, a cărui expunere a fost, mi se spune, foarte clară, și de a încerca să vorbească Tăzlăuanu, întrerupt de cel mai îndelungat dintre scandaluri, merg în audiență la Rege.

Abia isprăvisese cu o delegație universitară a lui Mihai Vlădescu și Pangrati cu privire la școlile tehnice. Pare foarte obosit și slăbit.

Se plânge că de paisprezèce ani n'a avut o zi în adevăr liberă, cu puțința unei perfecte odihne fizice și morale. E bucuros că poate pleca pentru o lună, până la serbările încoronării, pe care, cum vor fi, le vrea pentru 24 Septembrie.

Li arăt că, dacă ne lasă pe mâna cui știe, o să trebuiască să ne caute, la întors, prin temniță. Ar fi bine ca Prințul Carol să aibă Regența. Regele răspunde că nu o prevede Constituția, care vorbește numai de Consiliul de miniștri. Și supt Carol I s'a pus chestiunea, de Lascăr Catargiu, al cărui bun simț îl laudă. E o lacună.

Vorbim de cartea pe care o pregătesc despre dânsul. Insistă asupra faptului că familia lui nu e de la Rinul-de-sus,

ci de la Dunărea Superioară. Își aduce aminte de așii de la Düsseldorf. Pe Rin mergeau transporturile lui Hugo Stinnes, — începutul unei mari averi pentru fiu. Acesta e un om genial, care biruie oriunde se prezintă. E și aici, supt alte nume, și va birui. Despre mamă-sa Regele are amintiri vagi. De la dânsa două-trei tablouri, nu din cele mai bune. Vorbește de profesorii pe cari i-a avut. La Maurenbrecher din Lipsca n'a putut urma. Acesta vorbea cu despreț de Frederic-Wilhelm al IV-lea: „jener König“, etc., care într'adevăr și-a pierdut mintea la sfârșit, dar era un om cu fină simțire pentru artă. Ca ofițer prusian, Prințul a protestat. Maurenbrecher a revenit în cursul următor și mai dârz. Atunci Prințul n'a mai urmat.

Vorbește de Veith de la Reșița, care a trebuit scos din culoarele Camerii. Îi laudă însă competența tehnică. I s'a părut om loial. Cea mai mare parte din capital, care e de la Staatsbahn, aparține Francezilor. Cu dânsii a și negociat. Și pentru fabrica de arme, în mare parte părăsită, el negocia cu Creuzot. La început Veith i-a refuzat lui Tăz-lăuanu acțiunile. În lipsa lui, ele au fost cerute telegrafic. Inlocuitorul le-a dat.

Intreabă dacă va fi o interpelare despre Boyle. Îi spun că a fost și Boyle i-a trimis lui Madgearu „sfatul“ de a nu-l ataca. Arăt că intimitatea afișată de Canadian compromite Coroana. Se vorbește de stăruințele Regelui pentru concesiile ce i-au fost acordate. Regele îl crede cu totul devotat, prietenul țării și extraordinar de capabil. A fost și miner în Klondyke, fumător, bețiv: soția i-a cerut să se desbere, și el a promis; ea l-a părăsit a doua zi, dar el și-a ținut cuvântul. Are un fiu inginer, însurat. Boyle a reușit să întrunească toate companiile de petrol englez. A căpătat și petrolul rus. Lorzi englezi îi scriu: „my dearest Joe“. — Tocmai de aceia e periculos. — Contractul lui de pe-

trol cuprindea „prețul mondial“. Contra acestei idei, Ministeriul a fixat el un preț. De aici paguba pentru țară. Boyle a deschis un proces, care nu s'a hotărît încă. E brutal; pe oficialii de la noi, cari păreau că vor să-i ceară avantajii, i-a dat afară. În lupta contra lui e ura lui Știrbei și pasiunea unei persoane influente din aristocrația noastră. Li amintesc Regelui cum s'a compromis Cuza cu Liebrecht, totuși om inteligent și energic, care a murit sărac. Boyle e văzut în excursiile regale, de ex. la Rucăr. Apare ca intim al Curții. Să facă și el ce am făcut eu, care am evitat totdeauna aparențe de familiaritate. Regele recunoaște că ar trebui să fie mai discret, și i-a și spus-o; de altfel e o lipsă de civilizație la noi că nu se admit legături personale ale Suveranului.

Ating situația politică. Regele a rămas la părerea că Averescu e un naiv, un „sub-ofițer“, care n'are baza cunoștințelor sale, un autodidact pe apucate. Se putea mulțami cu legea agrară. De ce a trezit Reșița? I-a spus-o; el a pretins că e prea mult angajat. Recunoaște temperamentul lui Argetoianu. I-a cerut să lase glumele pentru club, cu atât mai mult, cu cât oamenii nervoși le pot lua drept insulte. „C'est plus fort que moi. — Il faut être plus fort que vous-même.“ Râde de Trancu, pe care Franklin Martin la Ada-Calè îl vedea ca ultimul Pașă al insulei. — Cu dânsii merge Maiestatea Voastră la încoronare? — Au mai fost astfel de oameni și aiurea. Astfel, în Belgia, un de Pee-rebom.

Guvernul a trecut legi mari cu două treimi. Nu există prilejul de a-l înlocui. Apoi nu se prezintă succesorul. Ardelenii negociază cu toată lumea și nu încheie cu nimeni. Au negociat și cu Marghiloman, care n'are partid și nu poate veni la guvern și din acest motiv. Federația — i-a spus-o lui Maniu —, afară de tendinți de clasă, pe care Regele

nu le poate admite, a pierdut prin retragerea mea autoritatea morală. Pe liberalii singuri nu-i vrea: autoritarismul unui singur om, care nici n'are capacitatea de lucru. Înțeleagă-se, dacă vreau, Ardelenii cu dânsii (Maniu m'a rugat să nu-i comunic nimic în această privință, neavând autorizația lui Brătianu). Îi spun că, în acest caz, n'aș participa la Guvern, dar n'aș combate o astfel de formație, dacă ar fi alegeri libere. Regele le găsește absolut necesare, de și ideea unei disolvări îl jenează încă. Pe Maniu nu-l vrea ca șef de guvern. Îi lipsește deocamdată experiența.

*

Seara, la Cameră, Titulescu aduce impozitul pe moșteniri. Se adresează majorității, face declarații de solidaritate cu Argetoianu. Declară că sporul pentru proprietari va fi plătit, nu de îmbogățirii de războiu, ci printr'o supra-taxă pe cei ce au un venit de la 30.000 lei înainte, aceștia fiind „oameni bogați”. Se aprinde, strigă, caută aplausele marelucilor. Pentru mine e o deziluzie.

*

La Cameră, încă un schimb de palme.

14 Iulie.

Regele și-a arătat încă odată dorința unei politici economice a Statului român mai presus de partide. Ea n'ar răspinge capitalul străin, fără a i se robi.

*

La Cameră, Maniu și cu mine suntem împiedecați de a

vorbi în chestia Reșiței. Raportor e un profesor Musceleanu. Generalul, aplaudat neconținut, e — ca de obicei.

La articolul 1 reiau chestia, învederând că și proiectul primitiv al lui Tăzlăuanu era mai bun decât ce ni se înfățișează. Găsesc dovada gramaticală a redactării articolului de către Unguri. Sunt încontinuu întrerupt grosolan. Pe băncile majorității organizează cântări bisericești. Urmează Madgearu. Ministrul de Interne îi spune o expresie care nu se poate reproduce. Tumultul ce se stârnește e ușor de înțeles. Majoritatea urlă sălbatec. Averescu vrea să facă pe stenografi a tăgădui. Schitănescu stă să se răpadă asupra mea.

Impreună cu liberalii, suntem hotărâți să mergem la Regele pentru a-i denunța acest perpetuu scandal: în adevăr, de și regulamentul dă dreptul unui număr de patruzeci de deputați să ceară votul pe față, se înlătură acest sistem de votare și se votează, falsificând, prin vot secret. Intovărășiți de un grup de deputați, foștii miniștri și cu mine ne înfățișăm la Palat. Cererea de audiență, colectivă sau individuală, o redactează Duca și Mârzescu, cu ajutorul meu. O primește ofițerul de ordonanță al generalului Angelescu. Mihalache, trist, îmi spune că-și dăduse sama cum că se află între două bande, dar această situație trebuie să se mântuie odată.

*

Generalul Averescu anunțase că încă din Februar — lucrul nu se spune în expunerea de motive — Veith a mai oferit 25.000 de acțiuni. Aceasta trezește furioasele apetituri ale majorității.

*

Seara, repet declarația opoziției cu privire la votul Reși-

ței. În înțelegere cu liberalii și Ardelenii redactasem declarația retragerii din Parlament. Țărăniștii cer să aibă întâiu o discuție între dâșii. Liberalii par foarte nerăbdători.

Schitănescu e învățat să spuie că l-am înjurat. Majoritatea strigă: „rușine“. Aflu mai târziu ce a spus și rectific, întrerupt de urletele menajeriei. Spun lui Titulescu că nu mai pot avea relații personale cu cine se află în asemenea tovrășie. Ieșim apoi, deocamdată fără declarație, urmăriți de strigătul că ni se declară Colegiile vacante.

15 Iulie.

I. Brătianu vine la mine. Vorbesc de fiul său, care publică în „Revista Arheologică“ din Paris un frumos articol despre descoperirile de la Argeș. Ca oricând îi amintesc de dâșul, e foarte mișcat.

În cursul conversației, el face aprecieri asupra ambiției mele, care îl făcea la Iași să vie el la mine și mă împiedeca de la o colaborare cu dâșul. Ii spun clar că reputația lui de „enjoleur“ mă făcea și mă face să stau în defensivă. Bratianu spune că reputația nu e îndreptățită: numai față de Centrali a făcut așa, în anii neutralității. Maiorescu, ca și von dem Busche, erau siguri că cel d'întăiu vine la putere. El, Brătianu, n'ar fi consimțit la aceasta, fiindcă Maiorescu ar fi adus o îndreptare către Centrali.

Încă de la 1913 el a spus că nu putem executa tratatul cu dâșii pentru a susține astfel o politică de cuceriri. Maiorescu a înțit legătura, dar regele Carol a stat săptămâni de zile fără a o iscăli. Kalinderu, care îl disuada de a o face, i-a spus-o mai târziu lui Brătianu, poate din îndemnul Regelui.

În materie de politică internă, Brătianu crede și el că situația a devenit absolut imposibilă. E pentru retragerea din

Parlament. Admite și necesitatea de a ne abține de la serbările încoronării, dar amenințarea nu trebuie să vie prea de vreme. Averescu ar fi în stare să facă orice pentru a se menține. Spune, glumind: „ar telegrafia Regelui că nu mai trebuie să se întoarcă din străinătate“.

Omul i se pare și acum — orice ar zice Regele, care el e un naiv —, un om de puțină credință. La o glumă a mea el adaugă: „Eu am spus totdeauna că nu e încă ofițer“. Descoperindu-se relațiile lui cu „Adevărul“ când făcea parte din Ministeriul liberal, le-a tăgăduit, plângându-se că e urmărit de poliția secretă, iar, când i s'a vorbit de o întrevvedere cu Honigmann, a răspuns liniștit că nu știa de legăturile lui Honigmann cu „Adevărul“.

Brătianu e dispus a lucra cu Ardelenii. De și Maniu l-a asigurat că Mihalache e „genial“, nu admite decât colaborații individuale cu membrii partidelor de clasă. Crede că țărănișmul e în scădere. I-ar acorda alegeri libere, reprimând abuzurile ce s'ar putea comite. Dar lupta ar da-o contra acestor adversari. Ii vorbesc de zvonul numirii la Interne a lui Al. Constantinescu. Spune că obiceiul lui e de a se gândi la portofolii numai după ce i se dă însărcinarea de a forma cabinetul. Insist asupra necesității de a corespunde dorinței Regelui, care nu poate fi lăsat fără o cunoștință clară a ceia ce poate veni după o schimbare de regim.

I-am vorbit și de desconsiderarea față de mine când a re-luat puterea în 1918, de traiul îngrozitor pe care am fost lăsat să-l duc. E vizibil jenat.

Crede că această conversație e numai un început și că altele vor urma. I-am spus că, fără a-l combate, nu pot participa activ la guvernarea lui.

*

Declarațiile de retragere din Parlament se vor face pe partide. Aceasta reiese din discuțiile de la „Majestic“ (care se poate numi: „Iadul discursurilor“): țărăniștii, în lunga lor declarație, din care voiesc să facă o platformă de opoziție viitoare, atacă și pe liberali: „oligarhi“; deci Ardelenii și ceilalți nu-i pot urma.

Spun la ai miei că, din moment ce nu se cetește o singură declarație, cea propusă de mine, îi autorizez a spune în câteva cuvinte că ne raliem la declarațiile celorlalte partide din opoziție.

La ceasul șase, Mihai Popovici și Nistor îmi anunță că toți sunt gata de plecare cu declarațiile lor. Injgheb și eu una, și mă las convins să merg la Cameră. Oprindu-ne la clubul ardelenesc, aflu că din nou s'a reluat discuția asupra declarației țărăniște. Madgearu îmi spune că ar fi vorba numai de o absență până la demisia lui Argetoianu. Și ai miei par a șovăi, când ar fi vorba de o plecare definitivă. Mă întorc hotărât să nu mai calc la Cameră.

*

Seara, Duiliu Zamfirescu e adus la presidenție, și majoritatea capătă ordin să lipsească. Deci nu se deschide ședința.

16 Iulie.

Declarațiile s'au cetit astăzi. A noastră, de Paraschiv Chiriță. Eu am refuzat să vin: conduceam la mănăstiri (Văcărești, Pantelimon) pe scriitoarea engleză Devereux. Țărăniștii atacă, de fapt, pe liberali și pun ca termen al neparticipării la debateri retragerea lui Argetoianu.

Averescu a anunțat cercetarea gestiunii liberalilor. Ar fi cu voia Regelui.

17 Iulie.

Maniu vine la mine pentru a se informa. E hotărât să anunțe la Cluj că fără schimbarea de regim ei nu participă la încoronare. Dorința lui e să nu se despartă nici de țărăniști, în a căror mare popularitate crede. Îmi semnaleză oferta pe care li-o face acestora, ca „democrați“ și dușmani ai liberalilor, Argetoianu, în „Luptătorul“, care ne atacă violent. Mihalache și Lupu n’ar fi primit propunerea.

Azi se ține adunarea comitetului țărănist. Mihalache îmi spune că nu va fi vorba de Stere.

18 Iulie.

Vaida vine la mine înainte de audiența sa la Rege. Ne înțelegem asupra lucrurilor care ar fi să i se comunice.

*

Știrbei, pe care îl întâlnesc pe stradă, e de părere că nu se va face nimic, căci Regele se va inveda, cum n’a vrut să-l arăte până acum, ca perfect incapabil de a lua o hotărâre. El, Știrbei, l-a susținut în neutralitate, când Regele a avut crize de voință pe care Știrbei și le-a însemnat. Nu se poate împiedeca de a purta rancună pentru asemenea lucruri.

Trecând pe lângă Palat, unde Regele era la fereastă, el se retrage răpede la vederea mea.

*

Țărăniștii au primit în partid doisprezece Basarabeni, în frunte cu Stere. Mihalache, Lupu și Madgearu au mers să-l aducă de acasă la Club.

Ce murdărie!

Se oferă, prin „Dimineața“, două-trei locuri în Ministeriu fărâniștilor.

*

Guvernamentalii au avut un banchet de triumf: Take Ionescu, Titulescu s'au identificat complet cu colegii lor.

După toate câte mi le-au spus despre dânsii, Doamne!

*

Joi dimineață, Regele pleacă în străinătate.

*

La Senat, Al. Constantinescu a fost împiedecat prin urlete de a ceti declarația de retragere a partidului liberal.

*

S'a și cerut șefilor de grupări să desemneze delegați pentru a cerceta gestiunea guvernului liberal.

19 Iulie.

Vaida a făcut Regelui o expunere complectă a situației. Regele a încheiat cu aceia că „va asculta și pe ceilalți domni“. Vaida are puține speranțe.

*

I. Brătianu e în București. Doctorul Angelescu vine să mă îndemne a încerca și eu o presiune puternică asupra Regelui. Intâlnesc în stradă pe Mârzescu, care vorbește de guvernul liberal ca de un lucru în perspectivă imediată.

*

La cinci audiență la Palat. Întâlnesc pe Mihalache, care mă precede. Purtarea mea rece îl întristează. Foarte mișcat, vine să-mi dea explicații. Totul a fost fără voia lui. Cei din provincie, foștii parlamentari, nu erau în curent cu situația politică. Ei au decis. — De ce n'ai demisionat? Răspunde că la ei nu e ca la noi și că partidul hotărăște. Li spun că ce s'a petrecut e o nenorocire, că se lucrează la anularea lui personală și că nu peste multă vreme va vedea consecințele.

*

Aflu pe Regele foarte trist. Li spun: — Maiestatea Voastră știe de ce am venit. — Știu, și asupra lucrurilor petrecute nu poate fi nicio divergență de păreri. Și eu împărtășesc opinia generală. Nu-ți poți închipui cât am suferit de o bucată de vreme de ceia ce se întâmplă.

„Reșița“ a vrut s'o împiedece. Asigurase despre aceasta pe Duca. Averescu a venit fără autorizație cu proiectul, care a făcut să se reverse păharul. N'a aprobat nici cercetarea contra liberalilor, care e numai cercetare, nu punere supț acuzație. „Reșița“ nu va merge la Senat. Nici legea agrară pentru Ardeal, care distruge pădurile. E și contra desfacerii Universității săsești, pentru care aduce argumentele lui Vaida. Știe în ce hal se află țara. Li spun: „Voieste Maiestatea Voastră ca Domnia Maiestății Voastre, care, în ce privește hotarele și drepturile naționale, stă cea mai sus în dezvoltarea istorică, să fie supț raporturile moravurilor publice cea mai de jos?“. Pe Averescu continuă a-l socoti ca pe un naiv, chiar dacă e, cum i se spune, și un șiret. Se exprimă aspru, cum a făcut și față de Vaida, asupra lui Argetoianu. Recunoaște că furtul a năpădit în toate domeniile oficialității și observă cu tristeță că armata e infectată în rândul întâiu. Li arăt și nemulțămirea din armată: un ge-

neral se oferia să sprijine cu trupa sa o mișcare contra Guvernului. Regele o atribuie și „galomaniei“, după exemplul răpezilor înaintări din războiu.

Ce e de făcut? Recunosc că Ministeriul de funcționari e imposibil. Ar trebui să lucreze cu un aparat administrativ străin lui. Recunosc că Ministeriul de coalitie nu-l vrea nimeni. Rămâne Brătianu cu reprezentanții din provincii și cu îngăduirea mea. Regele obiectează că nu i s'a dat asigurarea unei înțelegeri, făcând-o a depinde de sancțiunea lui, chemarea la Guvern. Explic aceasta prin gândul Ardelenilor că s'ar putea păstra legături și cu țărăniștii și prin îndoiala dacă prin această legătură se va ajunge totuși la Guvern. Ating numele lui Stere. Regele îmi spune că a înștiințat pe Mihalache de caracterul destructiv al acestui om. Asigur pe Rege că înțelegerea de fapt există. E mai bine ca liberalii să vie acum, cu legături și garanții, decât mai târziu singuri.

La vorba de la sfârșit că „va asculta și pe ceilalți domni“, observ ca nu e un răspuns care mi se poate da mie. Regele ripostează: „Am înțeles. **J'ai les autouts**“.

I-am spus Regelui că nu vom putea participa la încoronare supt acest regim. — Dar încoronarea e ceva cu totul deosebit. — Eu am reînnoit asigurarea. Nici eu n'aș putea-o face, fiindcă interese politice i-am sacrificat Regelui, dar demnitatea mea de om, nu pot. Zăbava de o lună va deslănțui toate intrigile. Acest Guvern va încerca să se menție și prin forță. Ni-ar rămânea să ni luăm pașapoartele odată cu plecarea Regelui. In cursul conversației, i-am spus Regelui că Stere, stăpân pe țărăniști, va încerca să fie stăpân pe Coroană, niciun pas al Regelui neputându-se face fără voia lui.

Cum Regele vine după mine ca să-mi spuie, foarte amabil și animat, parcă, de dorința unei ultime dovezi de prietenie,

ceva despre niște cărți, îi mărturisesc că un martor al tinereții sale — e Regina, dar nu vreau să i-o spun, — îl arată ca fiind cel mai înzestrat dintre frați, însă totdeauna supus celorlalți. De aici a rămas... — Timiditate? — Obiceiul de a vă retrage trei pași când e vorba de un act de voință. Data aceasta, obiceiul ar trebui biruit.

*

Mișu a încercat o conversație cu mine, pe care n'am acceptat-o. Nu-l cred fidel nici liberalilor, cari l-au numit.

*

Seara, Stoica, revenit din Italia. Fasciștii au biruit. Ceilalți, siliți a striga la Veneția: „Viva l'Italia“, cer umil pentru cea. Popor energic în manifestarea conștiinței sale.

*

Dickinson, vice-președintele Ligii Națiunilor, vine la mine. Face o anchetă în Ardeal. Vorbim de păcatele Germaniei. El ar fi influențat de Unguri. Aici, ca ajutor, i s'a dat un biet copil de la Externe... Mă feresc de a atinge direct chestia care îl preocupă.

20 Iulie.

Averescu își închide Parlamentul cu un mesagiu regal smuls Suveranului și cu o cuvântare în care reeditează toate atacurile.

*

Nistor îmi spune că a vorbit cu Regele, care s'a arătat ne-

hotarât, scuzând Guvernul: generalul nu e așa de rău! A obținut de la el zăbava „Reșiței“. Nistor observă Regelui că un Rege nu „obține“ ceva de la miniștrii săi. A recunoscut că în Bucovina administrația nu există de fapt. A cerut dreptul de a se odihni, fără a fi egoist. A dat făgăduieli vagi.

*

Ciotori a venit să scuze pe Titulescu, care, la banchetul pentru legea agrară, a făcut elogiul generalului. Ar fi fost și „ironie“, și lui nu i s'a oferit niciun banchet. Rămân uimit de atâta elasticitate. Maniu, care e de față, îi spune că omului politic, pe lângă inteligență și cunoștinți, i se cere și „firmitate“.

*

Maniu ma consultă asupra răspunsului de dat președintelui, care îl întreabă dacă a demisionat, cum, de altfel, ne întreabă pe toți. Va răspunde că n'a demisionat: nu-i convin acum cizeci de alegeri în Ardeal. Din partea mea, declar că rămân și în această privință solidar cu partidul național din provinciile alipite.

Vorbim de platforma pe care, în cazul unui Guvern Brătianu, am putea lucra. Propun termenul de „Colaborarea Națională“. Acest termen îl încântă pe Maniu. Ar trebui, zic eu, să-l poarte și un mare ziar național.

21-23 Iulie.

Regele nu se poate hotărî. Față de Mihai Popovici, care a fost deosebit de duios și de elocvent, a lăcrămat. A lăsat să se înțeleagă că la toamnă se va lua hotărârea. Titulescu,

primit Vineri, a insistat, se spune, pentru rămânerea Ministeriului.

24 Iulie.

Brătianu, chemat la Palat, refuză: n'ar vrea să apară ca unul care cere încetarea urmărilor.

*

Take Ionescu vine la mine. Ii recomand „de tirer son épingle du jeu“. Răspunde că are de gând. E tot nemulțămît. Titulescu l-a jignit greu prin declarația lui, care îl înfățișa ca „avocatul străinilor“. La banchetul lui Averescu — primari cu tricolorul la brâu în galerie, aducând ca dar o machetă și poftiți la masa dezordonată, lojile goale, anarhie în toasturi, Averescu, atât de mult întrerupt, încât a cerut să i se îngăduie a vorbi—, el a luat cuvântul numai după cererea lui Argetoianu și a făcut numai vagi complimente generalului. D. R. Ioanițescu a cerut atunci fuziunea cu democrații. Take Ionescu n'a răspuns.

Titulescu ar fi fost foarte dârz. Ține la punerea în aplicație a legilor lui. Vineri, pe la două, fără să știe Averescu și Argetoianu, Ministeriul era în mare primejdie. Acuma — s'a amânat.

*

„Universul“ aduce știrea că se pregătia la Arad un atentat contra Regelui.

*

Take Ionescu spune că victoria Grecilor în Asia Mică este foarte importantă. Vor lua Angora, dar vor căuta să facă un front în dosul ei. Au de la Englezi aeroplane, tu-

nuri grele, tankuri. Conduși de generali buni, au biruit prin tactică. Indată Bulgarii au scăzut tonul.

*

Anarhia în țară continuă: banditul Vârlan din Tulcea a „arestat” pe procuror; în Vaslui s'a tras cu pușca și cu mitraliere contra generalului Zadic, comandantul corpului al IV-lea de armată. Pădurile Neamțului sunt pline de tâlhari. În Cadrilater se dau continue lupte. La Hotin cete de hoți pradă șiucid. Ministrul de Interne se ocupă prea mult de politică la București.

*

„Patria” de la Cluj e fățiș pentru Stere. Voicu Nițescu strecoară în „Gazeta Transilvaniei” atacuri contra liberalilor și invitații către „democrația națională” (vezi Stere). Mihai Popovici dezaprobă energic. El spune că Maniu, desgustat, rămâne la locul lui numai în urma insistenței prietenilor. Am reînnoit oferta unei colaborări mai strânse cu partidul național. Popovici ar voi-o.

*

Am întrebat pe Denize dacă o audiență la Regina ar fi bine venită. Niciun răspuns.

I se atribuie Reginei păstrarea Guvernului.

*

Take Ionescu spune că a demisionat de două ori: odată când cu taxa pe mărfurile germane, a doua oară din cauza

tratatului cu Cehoslovacia, care i se părea necesar înaintea celui cu Iugoslavia.

· Pare mirat când îi spun că și în afară de chestia de persoane Ion Brătianu e contra politicii lui externe. Se întreabă ce altă politică ar putea face România.

31 Iulie.

Deschiderea cursurilor de vară, foarte cercetate. Vin, conduși de directorul Pană Popescu, cursiștii profesori de la Ploiești, între cari Unguri și Ruși. Corul îl conduce un Rutean. În cuvântarea de deschidere evit tot ce i-ar putea jigni național. Soția mea explică învățătoarelor maghiare în limba lor scopurile noastre.

1-iu August.

Take Ionescu vine la Văleni cu soția și cu câțiva excursioniști (Ioan Callimachi și câteva doamne). Spune și el câteva cuvinte cursiștilor.

3 August.

La Hotin umblă bandele rusești în voie. „Indreptarea“ însăși o mărturisește.

*

Regele a sosit la Paris, se pare, foarte bine.

4 August.

Țărănismul revoluționar atrage pe o parte din partizanii miei.

*

Dr. Gaster din Londra a făcut o lecție despre importanța folklorului român, în cea mai bună limbă românească și cu foarte multă demnitate.

Și-a arătat dorința ca neînțelegerile din trecut între ai lui și Români să dispară, și s'a oferit pentru aceasta.

Pentru Șăineanu, căruia i-a ajutat începuturile, nu arată o deosebită considerație.

Vorbește de bunătatea Regelui Carol, de superioara valoare intelectuală și umană a lui Vasile Boerescu.

La București a fost primit triumfal. A întâlnit și pe tatăl său, în vârstă de optzeci și opt de ani.

Gaster pare să aibă cele mai bune sentimente pentru țară și să fie un suflet moral-religios.

7 August.

Prințul Carol vine la Văleni. Administrația județeană a luat toate măsurile pentru ca din satele vecine să nu vie nimeni. Au fost opriți și cursiștii de la Ploiești. Prințul a pus să-î cheme la telefon, dar tot n'au venit. Conducătorul sală, el răspunde foarte frumos la salutările care i se adresează. Recunoaște partea pe care cursurile de aici au avut-o în realizarea unității naționale; se declară cel mai călduros iubitor al culturii românești și ni urează tot sporul.

Masa o ia la mine. Se vorbește de încoronare. Prințul nu înțelege de ce n'am lua parte la acest act, care n'are nimic a face cu politica de partid. Biserica de la Alba-Iulia nu-i displace.

După amiazi, prelegerea mea despre mormintele de la Argeș.

Până la plecare, Prințul vorbește, cu libertatea lui obișnuită, de chestii curente și de persoane la ordinea zilei. Ii place conversația lui Take Ionescu, dar găsește că el prea mult favorizează interese care nu sunt ale noastre. Pe

Brătianu, reproducând o vorbă pe care am auzit-o atribuită tatălui său, îl crede singurul om de Stat, ceilalți fiind „oameni politici“ (eu fac... și politică). Regretă exclusivismul lui. Viitorul îl vede în coaliții de partid. Argetoianu i-a spus că „Guvernul lui e ultimul guvern de partid. Celelalte vor fi altfel, indiferent dacă vor fi mai bine ori mai rău“.

La plecare, întrebând de Princesa Elisabeta, Prințul spune că nu i-a scris nimic.

Cu Prințul era adiutantul, colonelul Condeescu, Mugur și un specialist în automobile, Dahon, Francez după tată, iar după mamă nepot al lui Petru Mavrogheni.

9 August.

Bogdan-Duică scuză încercarea țărăniștilor de la Siliștra de a câștiga pe Bulgari cu o foaie în limba lor, „Solia Dobrogei“ (sic), dar recunoaște că nu se va ajunge la nimic cu aceasta. Totuși el crede că ieșim din faza națională pentru ca să intrăm într'una economică.

*

Bande rusești atacă la Tighinea cu mitraliere. Deva, aprinsă de căldură năprasnică, e în flăcări. Țăranii din Dâmbovița pradă pe trecători.

10 August.

Profesorul Papacostea mă întreabă dacă nu recunosc că regimul Marghiloman a fost folositor.

12 August.

Bogdan-Duică amintește la cursuri opera de cultură națională făcută la „Tribuna“.

Și când o compari cu ce este astăzi în foile românești din Ardeal, te cuprinde scârba și mila. Aceasta e stăpânirea românească acolo în efectele ei?

*

Ziarele de aici sunt numai o cronică de crime și mizerii.

*

Foia sașească din Sibiiu reproduce după niște memorii ungurești recente cum a fost reținut Mackensen la Buda-
pesta. Se caută a se înălța figura mareșalului „trădat“, care strivește supt desprețul lui pe adversarii răsăriți în Ungaria.

16 August.

Județul Vasluiu parcă ar fi în stăpânirea bandelor de hoji; în Cadrilater s'ar fi făcut însă liniște.

*

Ploile au început. Se pare că în Bulgaria porumbul se uscă la rădăcină.

*

Aristide Basilescu arată că, din enorma noastră „datorie de războiu“, cea mai mare parte nu e datorită războiului.

*

Take Ionescu întovărășește pe Argetoianu în Ardeal.

19 August.

Sosesc trei Englezi, aduși de Murgoci, dintre cari un membru de la „Royal Society“, Chapman, un folklorist, Wright. Au fost în Serbia, de unde aduc impresii foarte de favorabile.

*

Take Ionescu a fost de fapt singur în Ardeal. El pleacă în Apus. Locul lui îl ține Argetoianu.

*

Guvernul promite războiul contra tâlharilor. Carele cu marfă de la Văleni, — căci la transportul cu trenul s'a renunțat —, vin cu escortă de patru oameni armați.

20 August.

Wright face o conferință foarte interesantă despre asimilarea obiceiurilor populare la Englezi cu cele de la noi; spune că ne are la inimă. Craigie, sosit aseară, un mare filolog, care lucrează Dictionariul limbii engleze, explică dezvoltarea și folosul ei.

Seara, sosește de Martonne cu patru elevi ai săi.

21 August.

Fromont, elev al lui de Martonne, vorbește despre munca, economia și patriotismul țăranului francez, precum și despre rolul lui covârșitor în războiu. Apoi de Martonne înșiși,

în românește, despre rolul munților în viața poporului românesc.

El pleacă spre Câmpina, Englezii se întorc la București. În numele lor, Craigie mulțamește pentru tot ce a putut să afle, în aceste puține ceasuri, despre țara și poporul nostru.

24 August.

Consiliul Național sășesc aruncă o energică protestare contra legii agrare din Ardeal. O prezintă ca votată fără amestecul lor, de oameni cari declarau că o fac contra lor, și arată cum instituțiile lor culturale rămân fără sprijin. Susțin cu dreptate că trebuia o singură lege pentru toată țara.

*

Bolșevicii ruși amenință că, dacă nu li se dă hrană, invadează, prin România, în Europa. Li s'a răspuns de la noi în chip demn, dar nu știu dacă și pregătirile militare corespund. Mai curând mă îndoiesc de aceasta.

*

Averescu a scris să se execute, nu legea agrară, ci decretul, care expropriază mai puțin. Când senatorul țăran Rotaru s'a plâns în numele alegătorilor săi, i s'a declarat că e „o chestie politică“. S'a cedat numai într'atâta că, unde cer țărani, se va negocia de consilierul agricol cu parlamentarii.

26 August.

Bogdan-Duică publică în „Patria“ un articol în care, confundând conglomeratul țărănist cu ideia țărănismului,

declară că numai în cel dintâiu e mântuirea și că, pentru a ni spune aceasta nouă, „foștilor aliați“, se așteaptă doar Congresul din Septembrie. Intrarea lui Stere la țărâniști o prezintă el ca o necesitate politică.

Stere e raportor pentru reforma Constituției în partidul său. Tot odată „Patria“ mă atacă pentru că sunt contra acestei reforme, care, după mine, nu poate să aibă a-deziunea tuturor partidelor și poate trezi ambițiile celorlalte națiuni.

27-29 August.

La Breaza, pentru inaugurarea solemnă a Casei Naționale. Mult popor, cam nedepins cu disciplina culturii. Enorm lux. O soție de învățător face pe milionara. Se joacă dansuri „moderne“. Oficialitate multă și mută. Cuvântări care nu toate răzbat la inima poporului.

31 August.

Emoționantă închidere a cursurilor, puțin frecventate. Anunț viitoarea Școală de fete, întregitoare a cunoștințelor căpătate mai ales în școlile din provincii.

Din America îmi vine știrea că subscripția pentru această școală se ridică la aproape 1.000 de dolari.

*

Mahno, teribilul șef de bande țărănești ucrainiene, a trecut Nistrul la noi și a fost dezarmat, ca și următorii lui sovietști. Cineva spune că paza noastră în aceste părți e insuficientă.

*

Mihalache ar fi dat pretutindenii instrucții să nu se rupă legăturile cu naționaliștii.

2 Septembrie.

Averescu cutreieră Ardealul împreună cu Argetoianu, anunțând pretutindenii că e inamovibil. Părerea Coroanei nu pare a-l interesa de loc. De „iubirea poporului“ se crede sigur. Invită „partidele noi“ la colaborare.

*

Excursie la Stari-Chiojd. La Râncezi sătenii, cari n'au pământ de împărțit și sunt la strâmtoare, se arată dispuși pentru colonizare. Un bătrân de optzeci de ani, la biserica lui Eufrosin Poteca, spune că odinioară era mai bine, ne-fiind lumea, ca acum, cu „mintea împărțită“.

4 Septembrie.

Vizita lui Beștelei, fost președinte la Curtea de Apel din Galați. Imi arată formularele declarațiilor de impozite: trebuie să fii un jurist sau un doctor în matematici ca să le înțelegi. Și ele se prezintă țăranilor...

În schimb inspectorii au automobilele, cu care vor alerga să prindă pe cei ce n'au înțeles.

*

Valuta noastră e la 14,80. Prețurile s'au îndoit la București.

6 Septembrie.

Cea d'întăiu ploaie bogată, poate prea târzie, cade asupra porumburilor ofilite.

7 Septembrie.

Comuniștii de la Jilava și Văcărești au vrut să evadeze și au avut o luptă cu soldații.

La Nistru ar fi fost o pregătire de atac bolșevică. Oficiiosul dă un comunicat că s'au luat măsuri la graniță și ministrul de Războiu a plecat acolo.

*

Beștelei povestește despre Dimitrie Sturdza că, odată, la o alegere, vorbindu-i de răul obiceiului de a se numi ne-specialiști la Ministere, micul ministru de Războiu i-a spus: „eu cunosc toate regulamentele oștirii pe de rost“.

8 Septembrie.

Un avocat din Sătmar, Cherecheș, vine să mă consulte cu privire la o plachetă a încoronării, făcută de un sculptor maghiar și care s'ar vinde pentru Oficiul Invalizilor, care-l recomandă. E o concepție imposibilă. Regele și Regina, în genunchi, striviți la o margine.

Încoronarea se amână. Așa a hotărât Consiliul de miniștri, lucrările nefiind gata. Ca „precauție“ s'au și dăruit câteva arcade din clădirea de la Alba-Iulia, spre marea satisfacție a lumii ungurești, care foiește în cetate.

Regele ar fi fost consultat, el care ținea numai decât să se facă încoronarea la 24 Septembrie.

9 Septembrie.

După moartea neașteptată a profesorului Precup din Blaj, care, acum câteva zile, mi se arăta desgustat de politica

școlară de partid, dispariția violentului liberal care a fost doctorul V. Sion.

11 Septembrie.

Câțiva dintre prietenii miei politici vin de la o consfătuire pe care au avut-o în București. Intrebat de Munteanu-Râmnic, li-am comunicat că hotărârea mea este: nici contaminare cu Stere, nici confuzie cu liberalii, ci solidarizare națională și doctrină democratică. Ei îmi spun că pretutindeni liberalii se prezintă ca siguri de putere. Pentru aceasta li trebuie eu, nu partidul meu. Mi se cere sfat asupra atitudinii lor față de țărăniști, cari răspândesc că m'am depărtat de dânșii fiindcă n'au vrut șefia mea: li răspund că mișcarea pentru țărani a plecat de la noi, că la ea s'au raliat țărăniștii, cu o formulă mai simplă și mai brutală, că, despărțindu-se azi, ei au de dat explicații, nu noi.

*

Francezi, conduși de profesorul Glotz, cercetează Ardealul, foarte bine primiți. În Vechiul Regat guvernamentalii s'au ospătat mai ales pe dânșii.

12 Septembrie.

Ungurii lui Lehar și Horthy poartă războiul în lege cu Austria și răspund Alianților că-și vor relua provinciile austriace, cu garanție că nimeni nu li va lua înapoi Burgenlandul. Se vorbește de intervenția „Micii Înțelegeri“. Beneș e la Praga, unde discută cu miniștrii Alianților.

15 Septembrie.

Ce haos la București! Mihalache a lăudat public la Brăila

pe Stere, pus alături de Oscar Jaszi și Maniu, ca „mare sociolog“. Lupu, al cărui frate s'a ales deputat la Tulcea — țărăniștii revin toți în Cameră — anunță că nu se negociază mai departe cu averescanii. Iar la Florica liberalii ar fi vorbit de apropiata lor venire la putere, cu Inculeț, cu Nistor, cu un delegat al partidului național. Din partea lor, partizanii miei, strâmtorați, ar vrea o participare la viitorul Guvern. Li spun că bucuros m'aș retrage de la conducerea lor pentru a face o **politică de conștiință**.

16 Septembrie.

Mihai Popovici vine la mine. Ardelenii nu fac politică alături cu țărăniștii, cari, din partea lor, printr'un comunicat al lui Mihalache, anunță că ei luptă și cu averescanii și cu liberalii. Li atrag atenția asupra faptului că legătura dintre ei și mine n'a fost formal ruptă. Ar putea-o recunoaște la întrunirea lor de Duminecă, întărindu-se astfel baza lor în negocierile cu liberalii. Acestora li-aș cere cele cinci județe unde ai miei și-au dovedit popularitatea: Dorohoiu, Suceava, Covurluiu, Putna, Prahova. S'ar putea și compensație de la un județ al nostru la unul ale lor, în punerea candidaturilor.

*

Deschiderea târgului de mostre de la Parcul Carol, cu un foarte frumos discurs al Prințului Moștenitor.

20-22 Septembrie.

Plecare la Paris. In ajun mi s'a vorbit din nou despre posibilitatea unei schimbări de regim.

23 Septembre.

Aflu la Paris că leul, crescut până la 15 centime, a scăzut din nou. Se zice că și din anularea planului lui Titulescu de a face un mare împrumut în Elveția pentru stabilizarea cursului.

Aici, Regele fusese întâmpinat, din cauza originii sale germane, cu foarte mare răceală. Pe urmă lipsa lui de morgă, familiaritatea vizitelor lui pe jos cu Regina de braț i-au câștigat inimile. Și Regelui Parisul i-a plăcut foarte mult. N'a voit să audă nimic despre politică.

24 Septembre.

Valuta a căzut la 12.6. Blank, pe care-l caut pentru amănunte de mobilare a școlii, se apară de orice răspundere. Nu numai că nu plătim în străinătate, dar nu răspundem creditorilor și nu prelungim măcar polițele. El prevede o nouă scădere. Se apară că ar sta cu banul său la dispoziția germanofililor, dar a primit pe Stere și a discutat cu el. Nu pare străin de susținerea bănească a țărănismului.

*

Profesorul Bédier vorbește de lipsa de consecvență a Rușilor, „seducători“, dar tot odată și „inquiétants“. Soldații lor, repartizați la bateriile fiilor lui, nu voiau să lucreze la refacerea caselor țărănești dărâmate. Articolul despre România de la „Revue de France“ este al lui Pétin.

*

Cineva îmi spune că are de la Știrbei, ca și de la Denize,

asigurarea că până la încoronare Regele nu vrea să schimbe Ministeriul și să încerce alegeri noi.

25 Septembre.

Avocatul Krainik, Evreu român așezat la Paris, care se îngrijește de succesiunea mamei Reginei, se plânge și el de neatenția și neglijența financiară a Românilor. Odată, pentru neplată, Statul român a fost „saisi“.

*

Seara, la studenții români, cari vor valută și mai departe, și au căpătat-o de la Titulescu în Elveția. Li arăt că singura condiție pentru continuarea valutei ar fi să se dea lista celor cari beneficiază abuziv de dânsa, precum și a celor cari, fiind studenți, nu-și fac datoria. Aduug sfatul că numai pentru specialitățile care nu se fac în țară să se ducă în străinătate studenți cari, pe lângă cunoștințele necesare, trebuie să trăiască în mediul particular al țării. Multe mișcări de desaprobară. Intre cei prezenți erau atâția pentru cari aceste sfaturi erau o amenințare.

26 Septembre.

Deschiderea Congresului de Istoria Artei. Bulgarii sunt reprezentați prin rezidentul lor obișnuit, Ivanov, Sărbii prin mai multe persoane.

După amiază, directorul Artelor, Léon, deschide Congresul printr'un frumos discurs, urmat de salutul reprezentanților deosebitelor State. André Michel, în numele biuroului, încheie seria cuvântărilor.

28 Septembre.

Văd pe Take Ionescu, care nu pare sigur de situația lui: ar dori Ministeriul de coaliție.

29 Septembre.

Excursie la Chartres. În tren, la dus și la întors, împreună cu Enlart. Vorbește de petrecerea lui în Cipru, plin de urme franceze. Locuitori blonzi în munte, cuvinte ca chanapi, ornieri, etc. A cunoscut și pe bizarul maior Tankerville Chamberlayne, care, căsătorit cu o princesă Ruspoli, a clădit o biserică catolică la Limassol și a supus-o Împăratului Austriei. Enlart merge acum în Siria pentru săpături la Margat și Tortosa.

1-iu Octobre.

Enlart face conferința lui despre arta cruciaților în regatul de Ierusalim, cu amabila pomenire a Istoriei cruciaților pe care o scriu.

2 Octobre.

Excursia Congresului la Reims, zguduitor prin ruinele lui.

Se cercetează bisericile St. Jacques și St. Rémi. În jurul acesteia din urmă, fiind hram, se desfășură bălciul, serbătoarea populară. Lipsă de gust, zic unii, probă de vitalitate, li se poate răspunde.

*

La Versailles se arată apartamentele regale. În tramvaiu lucrători beți, tolerați de toată lumea. Unul face să se ridice un biet Chinez speriat și, arătându-și rănilor, acopere de injurii pe conductor, aruncându-se să-l sfășie. Peste câteva momente vorbește cu dânsul ca doi camarazi.

3 Octobre.

La Fontainebleau, perfect păstrat după părăsirea lui Napoleon al III-lea. Cultul celui d'întăiu Napoleon domină, acoperind pe fondatorii din dinastia de Valois. Congresiştii se îngrămădesc să-i vadă tricornul. Această nouă idolatrie începe a fi desgustătoare.

Apoi la Courans, unde cunosc pe Schlumberger, cu totul zdrobit de vârstă şi de boală. Apoi la Vaux, casa lui Fouquet, acum a unui fabricant de zahăr, care ni-o explică. Grădinile sunt mai armonioase decât cele din imensul Versailles.

Théodore Reinach ne ia la dus şi la întors în automobilul lui. Fiica lui confirmă că sunt în Franţa oameni cari cred că singur Caillaux ar putea „salva“. Blocul radical s'a format numai pentru a combate clericalismul, înviat şi în literatură.

Deocamdată, într'o alegere comunală, biruie cutare comunist, fost ofiţer de marină, condamnat la cincisprezece ani de închisoare pentru că a vrut să-şi omoare superiorii şi să dea vasul în mâinile Germanilor.

Aceştia caută relaţii de comerţ cu Franţa. Cer mere din Normandia şi oferă granit pentru mormintele soldaţilor morţi! Unul a vrut să ia parte la congres. I s'a răspuns că aceasta priveşte comitetele naţionale şi, pentru diferite consideraţii, nu s'a crezut că trebuie format unul pentru Germania.

*

În ziarul „l'Éclair“ un critic de artă batjocoreşte pe „Suedezii şi Cehoslovacii congresului“, cari „deambulează“ şi „se gargarisesc“ cu citate şi date, în loc să ajute artei franceze prin glorificarea noilor formule!

4-5 Octombrie.

Inchiderea congresului cu o conferință a lui Venturi despre „artele în vremea lui Dante“, din care accentul împiedcă de a se înțelege ceva.

În cursul Congresului, la recepția de la „Frumoasele Arte“, ni se înfățișează vechea muzică franceză. În sunetele ei învie o societate dispărută, cu mișcări ușoare și elegante, cu gesturi totdeauna observate, cu zâmbetul ei, fie și ipocrit, dar plăcut. Și, ceia ce nu s'ar bănuși, sunt și puternice accente de simțire intimă, aproape religioasă, amestecate cu celelalte. Am inovat mult mai puțin decât credem, dar am complicat de sigur.

*

Directorul Muzeului din Christiania ni-a prezentat probele unei picturi de care țara lui e mândră. Vechiul Dahl e în plină convenție și nu vād cum a interpretat natura norvegiană. Dintrei ceilalți, câte unul doar dă lucruri remarcabile, mai nemerit lucruri **proprii**. De la naturalismul brutal al celui care prezintă, fără nicio știință a grupării, „prostitutele la vizita medicală“ ori al celui care aduce la nu știu ce adunare de sat țărani în pantaloni negri ca ai lui Courbet, se trece, afară de un stagiul la „Școala din Heidelberg“, la reproducerea tuturor formulelor de artă franceză, până la cea mai recentă, practică de artiști norvegieni așezați la Paris.

*

Seara, masă oferită de Societatea pentru istoria artei. Președintele cetește o foarte frumoasă cuvântare. Delegații naționali trebuie să-i răspundă. De relevat al Olandei, care se întreabă: „ce am fi făcut fără Franța“. Tys, al

Norvegiei, strecoară posibilitatea unei fraternități universale. Iau cuvântul și protestez contra unei asemenea fraternități, căutând să evidențiez umanitatea ideii latine.

La masă și rectorul Appell, care mă asigură că nu e vorba nici de catedră ungurească, nici de profesori unguri la Sorbona.

6 Octobre.

Discuția, la Congres, a dorințelor emise. Fiérens-Gevaert a oferit din nou Bruxelles pentru viitorul Congres. Scandinavii și Olandezii erau vădit contra propunerii. Președintele, André Michel, cere să se lase data și locul comitetului Societății pentru Istoria artei. Aceasta admitându-se după lungi discuții, se amintește „recunoscător“ oferta belgiană și aclamațiile cu care a fost întovărășită. Apoi se discută, de formă, învățământul Istoriei artei în școli.

*

La Fontenay-au-Roses, unde iau ceaiul la Lot. El îmi spune că în adevăr a fost vorba de catedra ungurească. În Consiliul Facultății de litere Aulard o susținea, ca mijloc de reconciliare. Lot a combătut-o violent. S'a lăsat chestia deschisă: adoptare, se pare, în principiu, dar realizare numai dacă nu se jignesc Aliații.

*

Seara, conferința mea despre arta și costumele românești, la Legație, cu asistența lui Appell, a delegaților elvețieni, a lui Mario Roques.

Take Ionescu, întors azi dimineață de la Londra, pare foarte obosit și rău dispus. Stoicescu, secretarul Legației din Paris, îmi spune că ministrul a dictat un lung memoriu

contra Ungurilor, cari cer iarăși, la Conferința Ambasadorilor, schimbări de frontieră.

Lot spune: politica Franciei e a burghezului onest, dar mărgenit. Se știe dator Angliei cu atâtea milioane și face deci politica Angliei. Germanii ar fi făcut altfel: ar fi cerut creditorului să-i ajute, căci, altfel, nu-i va plăti.

7 Octobre.

Zvonuri despre apropiata schimbare de regim la noi. La Iași, unde Averescu și-a adus partizanii, oficial, cu trenuri gratuite, el a spus că se ține în margenile Constituției: a o călca de jos este o revoluție, a o călca de sus o lovitură de Stat! Deci el se crede intangibil.

*

Mi se spune că d-ra Văcărescu a avut un mare succes la Geneva. Apponyi a felicitat-o, regretând că Ungaria lui n'are pentru propaganda ei astfel de femei.

8 Octobre.

Excursie la St. Denis. Pregătiri pentru hram în mijlocul unui oraș socialist, cu o municipalitate comunistă, care strânge bani pentru Ruși și ațâță greva din Nord.

*

Ziarele din țară vorbesc de nesfârșitele negocieri dintre Ardeleni și liberali.

9 Octombree.

La Musée Carnavalet și la Trocadéro. Aici Ungurii, Rușii, Bulgarii au frumoase vitrine în secția etnografică; noi, o batjocură!

10 Octombree.

Plăcută zi liniștită la Senlis, distrus, în parte de Germani, ca „represalii“.

Aflu din ziare de întrunirea naționalistă de la Craiova.

12-13 Octombree.

Appell îmi arată că nu e vorba la Sorbona de o nouă catedră ungurească, ci de continuarea aceleia pe care o creaseră Ungurii pentru Kont, la care succedase Eisenmann. Guvernul din Pesta a stăruiț, invocând pacea și arătând că e gata să dea mai departe subvenția de 2.000 de franci pe an. Din partea mea, mă ofer să fac, două luni pe an, lecții despre istoria Românilor pe lângă catedra lui Roques. Appell n'are nimic împotriva.

*

Și acum mai sunt în Paris Români cu cămăși de mătăasă cari merg să ceară sufletelor bune, ca d-ra Văcărescu, bani pentru a continua să petreacă.

În schimb, de când Blank' a tăiat subvenția la 200 studenți, ar fi, de fapt, aceia cari mor de foame.

14 Octombree.

Stoicescu de la Legație se ține ascuns de frica studenților cari-i cer valută.

15 *Octobre.*

Întâlnire, dimineață, cu delegații fabricilor de hârtie și ai tipografilor francezi pentru o mare întreprindere franco-română, cu legături peste hotarele noastre. Mi se obiectează că și Averescu a făcut așa ceva, că pădurile sunt scumpe, ca Guvernele se schimbă, că Brătianu n'ar fi dispus a îngădui concurența la planurile economice al partidului liberal.

*

La Ch. V. Langlois, la dejun, cu Jameson, reprezentantul Fundației Carnegie, care, cu cheltuieli de milioane, face să se copieze tot ce privește, în arhive, Statele Unite. A fost la Congresul din Londra. Vorbește de Rostovțev, care este acum la Universitatea din Wisconsin. A luat moștenirea profesorului de istoria antică și are un mare succes. Imi dă adresa: se oferă să mă ajute în viitoarea mea călătorie în America.

Langlois, când îi vorbesc de prada germană la noi, îmi opune a noastră în Ungaria. Protestez, arătând că sunt și lucruri inevitabile, dar că este o enormă exagerație. El a citit cartea fraților Tharaud despre bolșevismul în Ungaria. Mă tem că asemenea păreri sunt și la Ministeriul de Externe, unde are un mare rol cumnatul lui Langlois, Marcelin Berthelot.

*

La Institut, unde se face darea de samă despre lucrările din Egipt, Salomon Reinach, cu multe detalii, despre cară cu seceri și poduri pe bășici.

*

Ceaiul la d-ra Văcărescu. Este și Toma Ionescu, care

spune cum a maltratat pe profesorul Mureș, de la Lausanne, care lansase vorba lui Apponyi că am prefăcut în școală primară Universitatea din Cluj. D-ra Văcărescu prezintă discuțiile de la Societatea Națiunilor ca haotice: fiecare spune ce vrea, într'o franceză imposibilă. Delegația Columbiei amenința pe succesorii Rusiei cu trezirea „ursoaicei“.

E vorba de planul cu hârtia, și d-ra Văcărescu e gata să vorbească la Propaganda Franceză pentru a da încredere negustorilor.

*

În cuvinte de romantic pasionat, bancherul Blank vorbește de avioanele lui cu patru motoare, care în curând vor pune Bucureștii la câteva ceasuri de Londra.

17-18 Octobre.

Două zile la Amiens. Impresionant, ca trecut, iar, ca prezent, stăpânit de o arogantă democrație muncitorească.

19 Octobre.

La Paris vizita laboratorului de geografie fizică al profesorului Gentil, care a fost și în România. Unul din ascultătorii lui, Bourcart, care a scris despre Albania, unde a stat multă vreme, mă întovărășește și el la cercul Paris-Orient, unde țin o conferință despre România economică. Răspunzându-mi, Francezii de față și Gentil arată însemnătatea petrolului român și nevoia de colaborație pe acest teren.

20-21 *Octobre.*

La Nancy. Disproporție între cadrul elegant și aspectul cam comun al populației.

*

22 *Octobre.*

Bémont la mine. Vorbim de reluarea buletinului român la „Revue Historique“.

Seara, conferința mea în sala ichelieu de la Sorbona, despre „O călătorie în România“. Asistă vre-o 500 de persoane.

23 *Octobre.*

La Rouen. Dimineața, vestea că din nou Carol de Habsburg a intrat în Ungaria, după ce conferința de la Veneția dăduse acestei țări neastâmpărate Șopronul.

Ce nenorociri mai prevestește această lovitură a Internaționalei Albe?

*

În Portugalia Internaționala Roșie a ucis pe miniștri, iar la Paris aruncă bombe asupra poliției.

24 *Octobre.*

Habsburgul degenerat ar fi fost oprit la Buda Veche de trupele credincioase lui Bethlen, președintele Consiliului, care ar vrea să se ție de angajamentele diplomatice abia luate de Ungaria. Presa franceză vorbește de posibilitatea unei intervenții armate a „Micii Înțelegeri“.

*

In tren prin La Mans spre Rennes.

25 Octobre.

Rea experiență a ospitalității în vechea capitala a Bre-
taniei.

27 Octobre.

La Dijon.

28 Octobre.

O zi la Lyon, pentru mine neașteptat de interesant ca
istorie și artă.

29 Octobre.

Cercetez Arles și trec la Nîmes. Admirabil oraș clasic, cu
grădini extraordinare.

30 Octobre.

Trec la Geneva unde întâmpin buna primire a ministrului
României, Mărgăritescu-Greceanu.

31 Octobre.

Conferința la Institutul genevez. Lume destulă și foarte a-
leasă, între care, mi se spune, și străini, câțiva Ruși. Expune-
rea despre rațele și Statele din Europa Orientală e primită
cu interes. §

1-iu Novembre.

Plecare spre Turin prin Lausanne. Ce țară de admirabilă
gospodărie această Elveție care, e adevărat, trăiește mai
ales prin aceasta!

2 Novembre.

La Turin și la Milano, unde lumea e strânsă pentru ceremonia „soldatului necunoscut“.

4 Novembre.

La Roma aceleași serbări pentru „Il milite ignoto“. Mare participație populară și multă omenie în imensul public.

5 Novembre.

Deschiderea Universității. Rectorul, un profesor de zoologie, e împiedecat de studenți de a-și termina discursul despre „relativitatea științei“. Studenții aplaudă, sâsâie, strigă. Fac cunoștința profesorului Festa, directorul Institutului Oriental, a profesorului Vivante, care pleacă în România pentru o declarație de expert într'un proces și pentru pregătirea Codului de comerț român după modelul celui italian.

La Universitate, conferința mea despre Izvoarele Istoriei Românilor.

6 Novembre.

La 3 și jumătate altă conferință, la Legație, despre Artă românească. Asistă și Venturi.

7 Novembre.

La Veneția, unde copiez testamentul lui Philippe de Mézières. Neuitată zi de liniște și de frumuseță.

9 Novembre.

Intors la București, aflu falimentul băncii lui Marghiloman,

arestarea directorului ei, Stoian, sinuciderea bietului Ghica-Comănești. Cursul leului, 6.90.

Titulescu a plecat la Paris, Take Ionescu la Viena (?). Regele consultă pe șefii partidelor. Petrovici asigură că „nu este criză ministerială“, ci va fi numai o ușoară remaniere la deschiderea Camerelor.

10 Novembre.

Maniu îmi arată de ce negocierile cu liberalii, pentru a căror încheiere m'au așteptat pe mine, merg greu. Li s'a recunoscut existența partidului lor în Ardeal, dar liberalii cer să se „colaboreze“ cu dânsul, admițând administrația „naționalilor“, dar fără a împărți mandatele, ceia ce s'ar face numai după formarea Ministeriului.

Din partea lui, Regele este decis la o schimbare. A reluat firul făgăduielilor din Iulie, dar cere să i se ofere pentru viitorul Ministeriu o formațiune politică asigurată. Maniu crede că, neizbutind înțelegerea „partidelor Unirii“, Regele ar da puterea și liberalilor singuri. Aceștia își creiază, din oameni de nimic, foști averescani și maghiaroni, pretutindeni în Ardeal grupe de aderenți, plătindu-se gras recruitorii.

Maniu crede că, într'un fel sau în altul, trebuie să se ajungă la un capăt până Duminecă.

*

După masă, Vaida și Popovici. Chiar și cel din urmă e deziluzionat. Târguiala orientală a liberalilor nu se mai mântuie. Când s'ar crede că totul e terminat, se prezintă o nouă obiecție. Cel mai conciliant e Al. Constantinescu. I. Brătianu dispăre la Florica. Sforile le trage fratele său Vintilă. Li răspund că, în cazul când nu s'ar reuși la o

înțelegere, și chiar fără aceasta, o apropiere între partidul lor și al meu e o necesitate, și ar fi o binefacere pentru țară.

*

Seara, Nistor, foarte îngrijat. Nici el n'ar vrea să devie un simplu „fruntaș liberal“. Și lui îi recomand apropierea între partidele de naționalism și democrație. Numai astfel am deveni un partid de guvernământ. Va vorbi Ardelenilor și lui Inculeț, care revine Duminecă.

*

Averescu se încăpăținează să rămâie. Face propuneri Ardelenilor. Se crede sigur de colaborația la Finanțe a lui Marghiloman. Dar la unele Ministere s'ar face bagajele.

Un redactor de la „Adevărul“, acum câștigat de liberali, supt firma lui Rosenthal, care li-a vândut și „Izbânda“, pretinde că cei doi Evrei arestați ca autorii atentatului de la Senat sunt întrebuițați pentru o simplă diversiune politică.

*

Ghica-Comănești ar fi fost sfătuit de tatăl său să nu garanteze. Amicii l-ar fi asigurat că s'ar îngriji de copiii lui.

*

Kirileanu se informează din partea Regelui de sosirea mea. El spune că vizita reginei Sofia nu l-a prea mulțămît pe Rege. I se pare că o scrisoare a Reginei către Carol de Habsburg n'ar fi imposibilă. Ea se crede campioana formală a Monarhiei.

11 Novembre.

Dr. Angelescu la mine. Vine numai pentru informații, neaducând nimic nou în discuție.

Seara, Maniu îmi arată că situația ar fi aceeași.

Un ziarist îmi afirmă că Averescu, care se crede inviolabil după Constituție, pregătește Regelui un scandal politic.

*

Generalul Moșoiu mă asigură că n'a fost vorba de mobilizarea a două Divizii ardelenene, cu sau fără telegrama întărită și pocită, că nu s'a îndrăznit aceasta, că granița noastră e descoperită, că tot ce s'a luat din Ungaria s'a împărțit la favoriți, că abia în șase luni am putea avea o armată.

*

La Academie, Andrei Bârseanu, destituit pentru un discurs politic, comunică aflarea „Pravilei“ lui Coresi și a „Catechismului“ de pe la 1560.

12 Novembre.

La Regele. Audiență acordată fără să fi fost cerută și amânată de la șase la șapte, din cauza cursului meu la Universitate.

Regele mi-a declarat că împrejurări ulterioare i-au dovedit, după audiența mea din Iulie, că aveam dreptate în prevederile mele. Atunci nu putea să ieie o hotărâre, având imperioasa nevoie de a se odihni. Acum se ocupă de soluționarea crizei, care continuă, cu toate desmințirile pe care șeful Guvernului le dă pentru a-și liniști partizanii. Regele i-a spus-o lui Take Ionescu, adăugind că nu e bine

să se duca uzura așa de departe. Situația financiară e intolerabilă: Guvernul nu e vinovat, fără îndoială, nici de condițiile economice ale țării, nici de criza generală. Dar lui, Regelui, îi trebuie o politică economică — și aceasta nu există. A spus miniștrilor săi: „o caut cu lupa și n'o află“. Una rea chiar ar fi preferabilă acestor schimbări de pe o zi pe alta. Reputația țării e compromisă. La întoarcere i-a spus generalului Averescu ce se vorbește în străinătate despre venalitatea oficialității românești. Averescu a răspuns indignat că e o calomnie și că vinovați sunt cei cari oferă. — Da, însă, când oferi cuiva, trebuie să ai presunția că el primește. Regele recunoaște și reaua stare a armatei, și va convoca în curând Consiliul superior al ei.

O schimbare e neapărată. Nu se poate deschide sesiunea Parlamentului. El știe că la mine iubirea de țară e unită cu credința față de Coroană și-mi cere să-l ajut în grelele împrejurări: Guvernul însuși ar trebui să-l ajute la o schimbare devenită indispensabilă. Ii spun de demonstrația ce s'ar fi pregătind la Palat și adaug observația mea că în această privință regele Ferdinand nu este ca regele Carol. — Dacă vor s'o facă, în ziua aceea eu nu voi fi aici. Dar sunt liberi să se facă de răs.

Regele dorește guvernul de colaborare. Ii observ că un guvern pur liberal ar aduna contra lui toată opoziția și că nu s'ar putea opri nici alianța elementelor moderate cu cele extreme. Regele îmi spune că, vorbind de posibilitatea unui asemenea guvern, a vrut numai să exercite o presiune asupra lui Maniu, care zăbovește încheierea înțelegerii. De altfel nu-i place regionalismul și ține de rău pe Vaida pentru formula „Ardealul al Ardelenilor“, pe care el de sigur o înțelege altfel. Se ridică și împotriva deosebirilor confesionale, care se ascuțesc fără motiv: Bălan ar fi prea intransigent în chestia „unificării Bisericilor“. Nu se poate ca un

episcop din Ardeal să participe la alegerea celor de aici fără ca de aici să se exercite dreptul corespunzător de alegere în Ardeal. Revenind la Brătianu, Regele spune că acesta i-a părut gata de concesiuni și i-a spus chiar că mai târziu ar introduce și persoane în afară de partide în Ministeriul său.

Regele critică punctul de vedere de clasă la țărăniști. Nu avem încă stomahul destul de tare pentru a mistui așa ceva, Stere e un revoluționar înăscuț, care nu se poate stăpâni, dar a cărui inerție îl împiedecă de a organiza ceva. — Sunt revoluționari roșii, spun eu, și revoluționari negri: Stere aparține acestora. — Cei d'întăiu, complectează Regele, râzând, sunt preferabili, fiindcă măcar îi vezi.

Regele vorbește încântat de călătoria lui în Apus. În sate se striga: „Vive le Roi!“. O fetiță îl urmărea pentru a-i spune: „Le bonjour à Mr. le Roi“. A vizitat castelele de pe Loire și Orléans; a stat și la Veneția o zi. S'a întâlnit cu frațele în Elveția. A avut doar câteva lămuriri să-i deie. Între ei nimic n'a rămas nelămurit. N'a cumpărat un castel în această țară, ci a ajutat pe frate să menție vechea posesiune a familiei. Vorbește de nepoată, soția lui dom Manuel de Portugalia. Arăt că are greutăți în Paris. — E, au trecut altele și mai... Arhiducele Albrecht a fost câteva zile acolo și, câtva timp, arhiducesa Isabela.

Despre Carol de Habsburg afirmă, indignat, că Regina nu i-a scris nimic decât doar mângâieri: știrea contrară e „o infamie“. Carol a pripit cu câteva luni o întreprindere care putea reuși. Regele nu s'ar fi bucurat de această reușită; i se pare că un nou Suveran, de alt neam, ar măguli și mai mult șovinismul maghiar.

La plecare îmi spune încă odată că „se bizuie pe dorința mea de a-l ajuta“. Din parte-mi, îl rog să exercite o presiune și asupra liberalilor.

*

Maniu și Vaida vin, seara, după informații. N'aduc cu ei nimic nou. Sunt siguri că Regina i-a scris lui Carol de Habsburg; li se pare că Habsburgii restaurați, aceasta înseamnă chemarea la viață a unei caste întregi, foarte puternică, foarte periculoasă.

13 Novembre.

Aflu din ziare că, în lipsa mea, Consiliul Facultății de Litere a cerut dublarea catedrei mele, că ministrul va prezenta un proiect în Cameră. Avuseră cel puțin bunul simț de a rezerva aprobarea mea. Consider acest ca o nemerită ofensă.

*

Amicii miei caută să mă îndepărteze de înțelegerea cu liberalii, temându-se că aceștia „să nu-i mănânce“.

*

Spre seară, Vaida îmi arată că neînțelegerea cu liberalii continuă cu privire la locurile din Parlament. Ardelenii oferă și ei doar 16 liberalilor, cari cer de la 20 la 30. Gol-diș joacă un rol dubios, părând gata a înlocui pe tovarășii săi. Tinerii: Voicu Nițescu, Agârbiceanu, Sever Dan, care publică un interview în „Adevărul“, sunt de fapt țărăniști. Au anunțat în „Patria“ adunarea țărăniștilor și, când li s'a atras atenție, au cotizat pentru plata „anunțului“.

*

Tânărul Brătianu îmi anunță că tatăl său, sosit de la Floreica, dorește să-mi vorbească.

14 Novembre.

Maniu și Popovici vin la mine, încă nedumeriți asupra posibilității de înțelegere cu liberalii. Li declar că eu nu voi negocia cu liberalii decât dacă s'au înțeles prealabil cu Ardelenii. Dar aceștia sunt liberi să se înțeleagă și singuri, fiindcă eu nu mă supăr.

Popovici ar fi pentru cedare față de liberali în chestia mandatelor, singura care se discută. Maniu pare a se gândi și la posibilitatea înțelegerii cu țărăniștii, pe care eu o declar, în ce mă privește, imposibilă.

*

Intâlnirea lor cu Brătianu trebuie să aibă loc la cinci. După dânsa Popovici îmi trimete răspuns că ei „se lasă greu“. Și eu să fac tot așa.

*

Nistor mi-a declarat că el n'a spus cum că în orice caz e înțeles cu liberalii, ci numai că, dacă nu s'ar înțelege Ardelenii, o situație nouă s'ar deschide, pentru discuții ulterioare.

*

Al. Constantinescu, care trebuia să vie la mine, se declară bolnav pentru azi, nu și pentru mâine.

15 Novembre.

Al. Constantinescu a venit. E foarte inteligent, dibaciu și energic. A pus de la început, cu precauțiuni, chestia participării efective la Guvern înainte ca să pot cere pre-

fecturi și primării. A trebuit să recunosc că are dreptate. Detaliile rămâne să le fixeze cu Brătianu. Am obiectat și eu că, dacă nu pot refuza Regelui concursul meu pentru a scoate țara dintr'o situație imposibilă, am dreptul să știu **cu cine** aș împărți răspunderea de Guvern. Constantinescu spune că din capul locului a fost contra greșelii unui Ministeriu de partid și că luptă contra camarilei lui Brătianu, care ar voi aceasta din dorința de locuri în Ministeriu. A lăsat să se înțeleagă destul de clar că e în antagonism cu acești oameni.

Intre altele el arată cum, când s'a discutat dacă trebuie sau ba să mergem la Pesta, colegii lui, în lipsa lui Brătianu, se codiau. Prezan vorbea de cele douăsprezece divizii ungurești. El, Constantinescu, a cerut Regelui un Consiliu prezidat de Suveran și acolo, cu căldură, amenințând că se retrage din Cabinet, a pretins înaintarea. Altfel, Ungurii vor veni până la Carpați. Cât privește opunerea Aliatilor, am trecut peste ea de câte ori am făcut un pas către granițele asigurate prin tratate. Mai târziu, când reprezentantul militar al Italiei a apărut, cu un veto, la porțile Budapestei, comandantul român, obiectând că n'are ordine în acest sens, a trecut mai departe, începând defilarea.

16 Novembre.

Maniu mi se plânge că n'ajunge la niciun rezultat. I se cere o treime a mandatelor din Ardeal pentru liberali. I se refuză orice lămurire asupra împărțirii scaunelor de miniștri. Brătianu a tot zăbovit întâlnirea, pentru a duce mai departe negocierile; la oarele cinci ele au fost, în sfârșit, reluate.

*

Banu îmi cere o întâlnire.

17 Novembre.

Brătianu retrimete pe Maniu la Mârzescu și Constantinescu. Apoi are o nouă întrevvedere cu dânsul. Rezultatul este: ruptura. El nu consimte a discuta asupra mandatelor.

*

Brătianu vine la mine la șapte. (Banu e „bolnav“). Imi anunță ruptura. Se supără rău când îi spun că-l socotiam „prea sus“ pentru a rupe din asemenea motive. Imi face o adevărată scenă de ironie indignată. Tot așa când îi spun că „nu primește nimic de la vremuri și nici de la oameni“ și când îi explic că o face numai din „îndărătnicie“, convins că partidul său poate governa singur și că deci negociază cu alții numai din dorința de a nu se face nimic. La urmă își cere scuze. Nici noi n'ajungem, firește, la nimic. Brătianu nu știe dacă-l va chema Regele, dar, în acest caz, va primi. Il va susține puternicul curent de opinie publică. Apără pe ai lui din Ardeal și Banat, de și îi descriu trecutul lor și-i arăt valoarea lor actuală. I-am afirmat hotărât neputința mea de a discuta odată ce nu merge cu Ardelenii. Întâlnirea mă deșgustă.

Indată aflu că liberalii au și dat ziarelor un comunicat în care prezintă „regionalismul“ ardelean ca motivul rupeții negocierilor și asigură că „pactul“ cu Nistor și Incuț s'a iscălit. Maniu face a se desminți aceasta.

*

Maniu vine la mine. Tăgăduiește că Brătianu avea dreptul să spuie că el a oferit formal o fuziune cu liberalii. Imi

vorbește de ultima lui întâlnire cu Brătianu, despre care acesta nu-mi vorbise. Dorește să mă întâlnesc mâine din nou cu dânsul și cu Vaida. Ei sunt hotărâți la acțiune. Și Regele va fi înștiințat.

18 Novembre.

La Regele, căruia i-am cerut audiență.

Ii expun întrevvederea cu Brătianu. Regele se arată foarte afectat. Spune de două ori că speră în reluarea negocierilor. Lasă să se întrevadă că totuși ar chema pe liberali. Când îi vorbesc de caracterul incomod al relațiilor cu Brătianu, el întrerupe: „Mie îmi spui?“. Totuși n'ar vedea altă soluție decât aceasta, care vădit nu-i place. Ii pun în perspectivă alianța partidelor populare contra unui asemenea regim, care ar însemna răsbunare și prigonire. Vorbesc de puțința unui Ministeriu compus exclusiv din magistrați. Regele obiectează că ar trebui două alegeri, fiindcă este vorba de revizuirea Constituției. — Cele de-al doilea le-ar face Ministeriul parlamentar. Nu pare convins. La îngrijorările mele cu privire la Constituție, arată că s'a înțeles cu liberalii ca să se discute numai unele articole. E pentru această revizuire: astfel Ardelenii n'ar mai putea pretinde că este regim neconstituțional.

Grăbește, pentru întâia oară, ridicându-se, sfârșitul audienței. Singurul lucru pe care l-ar vrea în adevăr e desfacerea de Averscu. E decis a nu deschide acest „Rumpf-parlament“. Il va proroga.

*

Vaida vine spre seară. Vestea prorogării ar fi dat-o de mult „Viitorul“. El, Vaida, se gândește la o alianță cu ță-

răniștii, chiar cu averescanii. Ii spun că, în acest caz, ar întâmpina hotărâta noastră dușmănie.

*

Generalul Coandă, căruia, după îndemnul lui Bianu, îi prezintasem demisia din Comisia încoronării din cauza marilor cheltueli necontrolabile, îmi spune că Regele mă ceruse ca membru al ei. Cheltuielile, peste șaiszeci de milioane, sunt în mare parte pentru biserică și arcul de triumf, tot lucruri care vor rămânea. Mă asigură în privința controlului. Vorbind de politică, el îmi spune că nu e înscris la Averescu, că nu face politică de partid. Ar fi dispus să rămâie în Comisie și supt un nou Guvern.

*

Brătianu a plecat la Florica. Vorbesc Regelui de intenția lui de a-l umili. Florica nu-i doar capitala unui Stat independent, și Regele nu va capitula, el care n'a făcut-o înaintea lui Wilhelm II-lea, față de primul Jupiter român.

*

Comunicatul liberal a sosit. Se declară definitivă ruptura, dar Nistor și Inculeț apar ca aliați singuri. Și Nistor simula până în această clipă contrarul...

*

La Academie e primit pentru întâia oară episcopul Ciorogariu. După atentat are o mână cu proteză.

*

Ziaristul francez Georges Bienaimé vorbește la Fundația Carol, cu elocvență, despre Polonia. A cerut să-l prezint eu publicului, nu prea numeros.

20 Novembre.

Banu vine la mine. Se arată mirat de nereușita întrevederii cu Brătianu. El spusese partizanilor lui că fine la o înțelegere, chiar cu sacrificii din partea lui. Banu crede în puțința de a se relua negociațiile, Constantinescu rămâne în părerile lui, contra unui Guvern pur liberal.

*

Congresul țărăniștilor a început la „Transilvania“. Puțină lume. Stere conduce desbaterile. Lupu se închină înaintea „savantului“.

21 Novembre.

Serbare pentru Mihai Viteazul la Mihai-Vodă. Data aceasta, foarte multă lume. Vorbește Mitropolitul Pimen, care găsește, și în convorbire, frumoase cuvinte, ca acestea: „el, ca mucenic, ar putea mai curând să se roage pentru noi“, și Mitropolitul Bălan.

Pe drum, la întors, Bălan discută cu Mitropolitul Moldovei asupra menținerii organizației bisericești ardelene. Firește, eu sunt pentru punctul de vedere al celui d'întăiu.

*

După amiazi serbare la Teatrul Național a Societății luptătorilor. Piese naive. Mihai Popovici, care este de față, observă cu dreptate cât se fac la noi lucrurile „de formă“. Și Prințul e prezent.

Maniu mă asigură că nu poate fi vorba de o legătură a Ardelenilor cu țărăniștii. Vaida e bolnav.

*

Congresul țărănist e o mascaradă revoluționar-socialistă. La „Dacia“ o parte din public șuieră pe trădător și face manifestație pentru mine. Se face un cortegiu de vre-o sută de persoane care manifestă la Palat, unde se dă masă membrilor Ordinului Mihai Viteazul.

*

Seara, d-rul Anton Ionescu îmi aduce imbieri de la Vințilă Brătianu. Răspunsul meu e invariabil: întâiu cu Ardelenii.

*

Hamangiu, membru la Casație, îmi arată simpatii politice.

22 Novembre.

La Take Ionescu pentru niște tipărituri. Aflu că Regele a iscălit decretul pentru chemarea Camerei... Take Ionescu crede că se va putea merge. La Botoșani, unde i s'au organizat partizanii, prefectul Irimescu, fost naționalist, i-a spus că numai cu greu liberalii ar căpăta un loc.

Îmi povestește că Brătianu i-a cerut odată — și a căpătat — un act scris că el, Take Ionescu, nu va sta mai mult ca doi ani la putere!

*

Guvernul e în conflict cu Banca Națională, care nu-i dă o nouă emisiune. Titulescu ar fi reușit la Paris, și leul se urcă.

23 Novembre.

Vintilă Brătianu oferă să vie la mine. Il rog să aștepte trecerea momentului de depresiune în care mă găsesc din cauza împrejurărilor politice, și voi veni eu la dânsul.

24 Novembre.

Știrbei vine să-mi vorbească de situație. Imi cere numai sfatul. Recunoaște că Regele a făcut foarte rău călcându-și cuvântul pe care-l dase opoziției și, în același timp, stricându-se, prin declarațiile repetate pe care le-a făcut, cu Guvernul, pe care îl menține. Dar care ar fi ieșirea?

Ii spun că la Mesagiu el ar putea, ar trebui să ceară susținerea pasagiului în care se anunță schimbări constituționale, fiindcă el însuși a declarat că nu le admite decât printr'o Constituantă, și adăugirea altuia, în care ar declara că numai concursul tuturor oamenilor de samă ar fi o garanție pentru existența însăși a Parlamentului. Ori i s'ar refuza această, ori Regele ar avea, din nou, oricând ar voi, un motiv de dizolvare.

Aceasta la șarele cinci. La opt, Știrbei revine. Regele era decis să se ție de cuvânt, dar la Sinaia a chibzuit din nou situația. Influențe feminine? Poate. Regina ține cu Averescu. Altcineva, tot o femeie, i-o fi spus amenințările pe care le proferează oamenii de la putere. †

Acuma Știrbei adăuge ce l-a îndemnat la acest pas, a-fără de starea intolerabilă a țării, despre care vorbește mișcat. Cetește dintr'o scrisoare a Reginei, în care îi cere să susție pe Rege, care de sine n'are curagiul de a lua o

hotărâre. Nu înțeleg — Știrbei cetește englezește — ce spune legând numele lui Averescu de al lui Lupu și Negulescu.

Regele s'a plâns că opoziția n'a făcut ce-i promisese, puindu-l astfel în situația de azi, care trebuie ținută în samă. E informat că în casa unui ministru s'a spus: toate măsurile sunt luate pentru a se aresta membrii Guvernului care ar fi numit. Aceasta îl impresionează. Cum eu recomand un guvern Maniu pentru alegeri, Regele, dată fiind situația, n'ar admite decât un Guvern tare, capabil de a strivi asemenea comploturi.

Intrebat de credința garnizoanei, nu se arată sigur. Rășcanu, îmi spune Știrbei, continuă a fi suspect. El a refuzat primirea într'un loc de încredere a unui colonel Sârbu, invocând voința Prințului, care, cu prilejul unei convorbiri, aduce proba că nu e adevărat. În astfel de atmosferă trăiește Regele. Știrbei crede că el își pune în primejdie tronul. Amintește că regii cari au căzut erau regii cei buni cu soții ambițioase.

La urmă, Regele a spus că „se va gândi“. — Cu cine?, obiectez eu.

Știrbei păstrează considerație pentru Stere, de și îl crede neutilizabil.

*

Intâlnind pe Moșoiu, el asigură că ar fi în stare să se impue armatei, să zădărnicească orice complot și să re-
refacă puterea noastră militară. Liberalii însă ar fi voit tot pe Rășcanu, cu colonelul Rosetti ca secretar-general, ori pe Văitoianu, ba chiar pe Rudeanu.

*

Seara, frumosul festival Alecsandri la Teatrul Național. Lângă noi Șt. C. Pop se plânge de anarhizarea care crește. Supt Unguri deputatul era ceva, „Măria Sa“. Poporul vrea ca oamenii săi să fie respectați de dânsul. Ce săteni de ispravă avem! Acum toată iarna e numai o beție. Nu mai știe unde să stea. La București i-i groază, acasă i-i scârbă.

Vine Maniu. Și el știe de amenințări, își râde însă de dânsule. Contra unui guvern numit n'ar îndrăzni să meargă nimeni. Soldații s'ar opune. A avut el lucruri mai grele decât acestea...

Brătianu, chemat de Rege, a refuzat, pentru că Regele și-a călcat cuvântul. Maniu se va duce acasă, va convoca pe ai săi, ca să discute situația. E adânc desgustat. Ii vorbesc iarăși de fuziune: „Pentru trecut“, spune el, „împiedecau legăturile cu țărăniștii“; pentru prezent se derobează.

25 Novembre.

Prefectul poliției, Nicoleanu, recunoaște dezordinea în care ne aflăm. Regele ar trebui să cheme un Consiliu de Coroană cu șefii de partide. I-a și spus-o cândva.

26 Novembre.

Știrbei vine, seara, la mine. Regele a introdus formula mea în Mesagiul. Generalul era bolnav. Take Ionescu a protestat. Comunicând-o generalului, acesta a declarat-o inacceptabilă. Regele a persistat. — Atunci e o criză de Guvern? Regele a făcut gestul că aceasta nu l-ar deranja. — Aveți un Ministeriu? Niciun răspuns. Apoi Take Ionescu a propus o altă formulă, și Știrbei se teme că a fost acceptată. Take Ionescu a declarat însă că, dacă i s'ar lăsa

două-trei săptămâni, el ar lua asupra-și să facă un nou Ministeriu. Știrbei ar fi dorit ca eu să-l îndemn pe această cale.

Imi spunea că, la Iași, după pacea cu Nemții, Regele răspundea dârz și foarte frumos telegramei din București a lui Marghiloman. C. C. Ȃrion a protestat, aducând oarecare modificări. Telegrama a fost însă cu totul schimbată prin ...strămutarea unui punct. Știrbei păstrează originalul.

*

Dedublarea catedrei mele, contra voinții mele, a trecut și prin Senatul universitar.

27 Novembre.

Congresul liberal. Foarte mulți țărani, cu steaguri tricolore. Se masează lângă mine, la „Capul Podului“. Când trec, unii mă aclamă. Cutare strigă: „Cu noi, nu cu ceilalți“. Aud însă ordinele de „urale“ care se dau pe căprării, de agenții cari i-au adus. La întoarcerea de la Șeminariul meu îi văd adunați înaintea Băilor Eforiei, ascultând discursurile care li se țin de la ferești. Cei mai mulți caută mâncare prin cărciume.

*

Seara, Pelivan. E foarte pornit contra lui Stere. E sigur să-l poată birui la alegerile viitoare.

*

In cursul zilei, Nistor mi-a explicat de ce a făcut pactul cu liberalii. Altfel, aceștia și-ar fi format și acolo partid, ca

în Ardeal. Bodnărescu, care s'a înscris la țărăniști, și-a lăsat locul la Curtea de Apel pentru a încerca o carieră politică. Florea Lupu se oferia liberalilor.

28 Novembre.

Deschiderea Parlamentului. Trăsura regală foarte de aproape păzită, ca a unui prizonier. Pe stradă indiferență. În Mesagiu, fraza mea, modificată de Take Ionescu în acel sens că nu mai e vorba de o condiție de existență pentru Parlament. Seara, Averescu amenință pe parlamentarii „greviști” cu „greutatea mâinii sale” și anunță Coroana că va rezista față de „oricine”.

*

Vizita lui Adoșides, fost guvernator al Macedoniei. Vrea informații asupra chestiei agrare și asupra vieții noastre politice.

29 Novembre.

Știrbei vine de dimineață cu ziarele care cuprind discursul lui Averescu. E de părere că această provocare nu poate fi tolerată. Îi redactez, pentru a o arăta și lui Brătianu, o declarație prin care repetăm „imposibilitatea morală” de a lua parte la discuțiile Parlamentului și adăugim desprețul nostru pentru amenințări. Mai redactez o expunere prin care cer lui Brătianu să ne unim pentru o solidaritate în defensivă, indiferent de colaborare, și să arătăm Regelui printr'un memoriu comun situația noastră și a Coroanei înseși.

*

După amiazi Al. Constantinescu. Brătianu a primit declarația și a redactat, cum îi ceream, memoriul către Rege, — cam greoiu și stângaciu —, în care eu nu aduc nicio modificare.

Constantinescu revine, seara. El povestește cum s'a adresat Averescu Regelui. O doamnă a fost chemată la ceaiu de altă doamnă, care i-a trimes și automobilul, dar a fost condusă drept la Prezidenția Consiliului. Aici i s'a recomandat să-i spuie Regelui că, dacă îi trebuie revoluție, o va avea, că se răspinge fraza adausă la Mesagiu, președintele Consiliului consimțind numai să „trimeată“ pe Take Ionescu cu modificarea pe care a admis-o. Constantinescu îmi arată că s'a pus unui colonel întrebarea cum s'ar comporta el în cazul unui conflict între dânsul și Rege, iar colonelul i-a raportat Regelui însuși, care a vorbit despre aceasta lui Nicoleanu și lui Romul Voinescu. Liberalii au la îndemână pe Văitoianu și au sondat pe coloneli, Averescu ar trebui arestat îndată după constituirea noului Guvern.

*

Și Știrbei vine să se informeze. Baliff a fost rugat sa înștiințeze pe Rege de gravitatea situației. El spune că, dacă Regele nu reacționează, nu e siguranță pentru viața lui chiar. Regina continuă a rămânea impasibilă. Azi, la șapte, Argetoianu a avut o audiență la dânsa. Știrbei îl laudă: un om cult, spiritual, bine crescut. Anume atitudini ar fi la el o metodă, prin care a și reușit. Take Ionescu are o mare teamă de dânsul. El singur susține astăzi situația.

*

Constantinescu a combătut ideia unui guvern Take Ionescu, dar va vorbi acestuia.

*

Terăniștii au reintrat în Cameră cu un lung discurs, în

care se oferă întâiu, ca să atace pe urmă. Graur, de la „Adevărul“, înțelege aceasta: după părerea lui Lupu, e lovitura adusă „oligarhiei“; în trei luni guvernul va fi uzat, dar țărăniștii vor ieși cu legea electorală, cu convocarea Constituantei și cu alegeri libere supt un Guvern neutru. Dacă se încearcă a se călca aceste condiții, ei vor ieși cu scandal. — Și cu autoritate?, întreb eu.

30 Novembre.

Mihai Popovici la mine. Nu-i place că am iscălit, — cum am făcut azi — memoriul către Rege, pe care Brătianu îl va duce la Palat. Vine și Al. Constantinescu. Mi se expun fazele negociațiilor dintre dânșii și mi se cere a fi arbitru. — Cu atât mai bucurat, cu cât sunt sigur că nu mă voi înțelege cu liberalii.

Popovici crede că amenințările lui Averescu sunt o glumă proastă.

1-iu Decembre.

Brătianu ar fi fost astăzi la Rege cu memoriul.

2 Decembre.

Aflu că Brătianu n'a fost. Averescu a prezentat un text modificat al declarațiilor sale și a cerut scuze în Parlament, pentru ca apoi acesta, printr'o moțiune, să facă lecție Regelui.

*

Se pare că doi senatori ai miei au trecut la țărăniști, revenind în Parlament.

Se vorbește de un Ministeriu Take Ionescu.

5 Decembre.

Inculeț a sosit din Basarabia. El pretinde că, în acest moment, el însuși, și nu Halippa, e cel mai tare în provincie. Cu liberalii nu s'a aliat fără condiții. I s'au sacrificat toate organizațiile acestora în Basarabia. Pentru afaceri personale, Ciugureanu ar fi un om isprăvit. Clubul liberal e un tripou, unde oamenii se bat.

*

Senatorii naționaliști Atanasiu și al Ilincăi declară că n'au trecut la țărăniști; deputatul țăran Dumitraș se pare că a făcut-o.

*

Zvonurile despre Ministeriul Take Ionescu se întăresc. Argetoianu i-ar fi spus că „îl trimete la Jilava“. Popovici îmi vorbește de sondările ce i s'au făcut din partea lui Argetoianu; un emisar ar fi mers să caute pe Maniu în Ardeal. Popovici, care a văzut pe Constantinescu, pare a crede că ireductibilitatea liberalilor e absolută. Inculeț, din contra, socoate că, după eșecul lor recent, ei „s'ar fi muiat“.

6 Decembre.

Camera înfățișează un proiect de răspuns la Mesagiul, în care i se vorbește Regelui de nevoia legăturii lui cu „poporul“ ca o cheazășie pentru viitor.

*

Spre seară Vaida. Pare că a venit ca să aibă contact cu Take Ionescu. Se interesează de stadiul în care se află dispozițiile liberalilor. El prevede că ai săi se vor întoarce în Cameră.

*

Fiind Vaida încă la mine, Știrbei. A fost blocat de zăpadă la Buftea. Vrea informații. Nu le am. Imi spune că Prințul Carol ar fi pentru un Guvern militar și starea de asediu. Și Regele s'ar fi gândit iarăși la Guvernul de generali. Discutăm Guvernul Take Ionescu, pe care-l strigă vânzătorii de ziare pe stradă, dar însăși „Epoca“ îl combate. Dau lui Știrbei câteva formule prin care Regele ar putea răspunde la atacul din răspunsul la Mesagiu.

7 Decembre.

Bogdan-Duică face la Senat elogiul lui Stere, puindu-l în alăturare ca germanofil cu... N. Filipescu.

*

Vaida vine să-mi spuie că l-a văzut pe Take Ionescu. Ar fi dispus, în opoziția lui față de liberali, să meargă și alături de țărăniști. Stere i se pare acum ceva trecător la aceștia.

8 Decembre.

Dacă Take Ionescu anunță prin „Epoca“ hotărârea sa de a nu veni la Cameră din cauza pactului cu Stere, Titulescu se declară, într'un interview, gata să lucreze cu oricine l-ar chema. Generalul rămâne însă sigur de situație.

Becescu Silvan afirmă că, în Mart 1920, eu am declarat

că voiu presida Camera disolvată. Averescu subliniază și majoritatea certfică: „așa e“. Țărăniștii nu cred că au ceva de zis.

9 Decembre.

Lupu râde, în „Aurora“ lui Cocea, de „profesbrul de istorie medie și modernă“ care se laudă, ca încă patruzeci, de altminteri, că „l-a făcut ministru“.

*

Take Ionescu vine spre seară. Incepe prin a spune că „e nenorocit“. Va trebui să ieie locul lui Averescu, de și n'a vrut-o. Dar, cum i-a spus-o aceluiași Averescu, care nu admite aceasta și preferă orice umilinți demiterii lui, Regele nu-l mai vrea și cere o schimbare imediată. Take Ionescu știe că majoritatea îi este ostilă, dar crede că, în timpul prorogării, vechii lui prieteni s'ar întoarce la dânsul: între ei sunt și cei doi vice-președinți ai Camerei. În orice caz, el nu merge cu Șteru. I s'a obiectat că a trântit patru guverne: răspunde că a făcut-o în interesul țării.

Ii spun și lui că atitudinea mea față de Guvernul său n'ar fi dușmănoasă, căci îl cred momentan util, mai ales pentru continuitatea politicii noastre externe. Afară numai dacă ar face erorile de politică internă care l-au compromis altă dată. Aș reveni în Cameră, dacă, în răspunsul său la Adresă, Regele ar cere formal întoarcerea opoziției.

Schimbarea ar părea un lucru de pe o zi pe alta.

11 Decembre.

Stelian Popescu îmi spune că Take Ionescu a demisionat. Regele i-a cerut să formeze Guvernul. Averescu nu vrea

să demisioneze. El asigură că în trei-pătru zile aduce pe Ardeleni la Cameră. Maniu a venit fără a trece pe la mine.

*

Seara târziu, vine Vaida. Imi povestește lucruri necrezut de ridicole. Prin deputatul Pleșoianu Argetoianu îi cere o întâlnire, Averescu alta, prin colonelul Zăvoianu de la „Dacia”. Maniu îi spune că un fost prim-ministru trebuie să primească o asemenea cerere a unuia actual. Deci se întâlnesc Vaida cu Argetoianu la Sărățeanu. Argetoianu pune înainte pericolul demagogiei, de o parte, al liberalilor, vino-vați de starea țării, de altă parte. „Partidele conservatoare” să se unească. Ardelenii să vie în Cameră; dacă vrea, el chiamă pe general.

Acesta vine. Se plânge că pentru o vorbă Ardelenii au plecat. Ii imploră, moale, să revie. Li dă Externele, Justiția și tot ce mai vor. El a cedat odinioară cererii lui Vaida. — Atunci erați în plină popularitate, acum... La urmă, smulge lui Vaida promisiunea că acesta va face raport lui Maniu.

În tot acest timp cei doi șefi ai Guvernului spun că n’au dat nicio misiune mijlocitorilor. Cu aceștia, într’o scenă hazlie, are loc o explicație. Se constată că într’adevăr erau trimeși.

La Ardeleni, stăruie pentru o înțelegere, de frica Băncii Naționale, Bontescu.

Averescu a oferit Regelui o complectare a Ministeriului și ...cu Marghiloman.

12 Decembre.

La Senat, ieri, un majoritar aclama pe Ferdinand, „președintele pe viață al Republicii române”. Lungi aplause.

*

Demisia lui Take Ionescu turbează pe averescani. Violent, Goga insultă pe fostul său șef, în strigătele de: „Rușine!“ ale partizanilor săi. Petrovici se solidarizează și el cu Averescu. O atmosferă revoluționară.

13 Decembre.

Guvernul Averescu a căzut. Generalul a ținut o ședință cu majoritățile, explicându-se. I s'a prezentat Regelui o ciudată demisie, în care șeful Guvernului asigura că o poate duce înainte cu majoritățile sale și termina recomandând pe Coandă. Regele nu l-a primit pe acesta, care declarase public șefului său că se învoiește, și a dat sarcina de a forma noul guvern lui Take Ionescu.

Maniu vine la mine. Arată că Take Ionescu i-a cerut concursul. Sunt de părere că, dacă ni se dă prilejul, îi putem făgădui deocamdată întoarcerea în Parlament, dar colaborarea numai în caz de dizolvare. Maniu primește.

Aceleași lucruri i le spun lui Take Ionescu. El se teme că nu va izbuti și „se va face ridicol“. Il asigur că e datoria lui să încerce fără ca prin aceasta să fie un risc pentru reputația lui. Vorbim de miniștrii pe cari i-ar putea avea. Imi spune că Goga nu era de loc surprins, căci doar discutase chestia cu dânsul. Se așteaptă la concursul lui Matei Cantacuzino și lui Flondor. Vorbesc de dr. Babeș, de Cihodariu și Hamangiu, cari nu sunt cunoscuți ca aderenți ai miei, și chiar de Răducanu. Rămâne să încerce.

14 Decembre.

Sever Dan și preotul Man vine la mine să explice interview-ul celui d'intâiu în care mi se recunosc meritele de creator al țărănismului și, în puterea lor, de și sunt un

spirit „autocrat“, se cere pentru mine un loc în marele țărănișm de mâne. Tot odată ei regretă legăturile mele cu Take Ionescu și ar dori un Guvern neutru: Maniu, Maniu-Iorga, Iorga-Maniu.

Li declar că nu-mi retrag niciodată angajamentele și că a voi altceva decât Guvernul lui Take Ionescu înseamnă a găsi Guvernul Brătianu.

*

După amiazi vine Take Ionescu. Așteaptă pe Flondor și pe Mateiu Cantacuzino. Cercetăm lumea ministeriabililor (între alții dr. Babeș, care, la Universitate, peste un ceas, râde de trecătorul Ministeriu al lui Take Ionescu). Se teme de eventualitatea unei chemări a lui Coandă, și dau pentru ziare o declarație că nici Ardelenii nu cred că l-ar ajuta. Scriu și lui Maniu, îndemnându-l să-i deie lui Take Ionescu doi ministeriabili.

Îmi povestește cum, odată, Grigore Tocilescu îi cerea să fie între candidații oficiali pentru Parlament. Take Ionescu i-a spus că are calități, dar îi lipsește caracterul; tot îl va susține. Tocilescu a plecat zicând: „Mulțămesc, domnule ministru“. Era încântat.

*

Senatul Universitar renunță la a doua catedră de Istorie Universală, destinată lui Ursu, și răspinge cererea lui Filiti de a face lecții de istorie diplomatică românească.

15 Decembre.

Știrbei se miră că Take Ionescu nu se grăbește a face Guvernul și că Ardelenii nu înțeleg o situație cu care nu se vor mai întâlni niciodată.

17-18 Decembre.

Guvernul Take Ionescu s'a format, cu prieteni de-ai lui, în parte recomandați de mine, și cu inginerul Cihodariu. Camera e prorogată prin „Monitoriu“ încă de Sâmbătă.

*

Pamfil Șeicaru, venit în numele lui Flondor pentru a cere o împăcare, spune că acesta ar intra în Ministeriul cel mare cu Ardelenii și cu mine. El asigură că averescanii se vor ținea bine, votând contra Guvernului.

Averescu nu are de gând să plece de la Palatul Prezi- denției, fiind sigur că se va întoarce curând, așa încât nu face să deranjeze mobilele.

*

După amiazi, la Ateneu, judecata machetelor monumen- tului Unirii Bucovinei cu România. Prezidează Prințul Car- rol, foarte cochet în uniformă de amiral. Arată foarte ocupat de Fundația lui culturală.

19 Decembre.

De ziua mea, Regina îmi telegrafiază că „toate gându- rile ei sunt cu mine“.

*

Dimineața, vin Ardelenii la mine. Goldiș, îndemnat de Popovici, vorbește despre necesitatea unui singur partid naționalist-radical. — E ceia ce v'am spus de mult. Pop are rezerve: el se teme de primejdia Guvernelor fără autori- tate.

*

Seara, Maniu și Vaida. Regele li-a spus, la ceaiu, că nu dă disolvarea decât unui Guvern tare. Deci vor veni liberalii. Se va da lupta cu dâșșii. Maniu n'ar accepta o colaborare la guvern, după cele petrecute. E și el pentru unirea cu noi. Lupta s'o ducă în alegeri regionalist, iar în noile Camere să ne prezentăm ca partid unit.

20 Decembre.

Cămărășescu e numit ministru de Interne.

*

Printul Carol îmi urează muncă, „mai ales în cele culturale“. Li amintesc că scopul studiilor mele e însănătoșirea acestui popor și că mă silesc mai mult acolo unde mai mult se manifestă boala.

21 Decembre.

Cămărășescu îmi cere sfatul pentru numirile de prefecți, pe care zice că vrea să le facă în înțelegere cu mine. Are multe greutăți. Gr. Filipescu îi cere „situația“ la Putna. Prefecții ardeleni, dintre cari numai trei sunt răi, amenință cu demisia colectivă, dacă s'ar atinge măcar unul din ei.

*

Flondor face în ziare un zgomot infernal în jurul ideii unui Ministeriu prezidat de dânsul.

*

Unii ingineri intrighează contra lui Cihodariu.

22 Decembre.

Aflu că Bogos, poftit să fie ministru al Basarabiei, prezintă cereri inacceptabile. Urmează înscrierile de parlamentari la takiști.

*

Zvonul unui Guvern Flondor face loc aceluia al unei formațiuni Mateiu Cantacuzino.

23 Decembre.

Take Ionescu dă presei lămuriri satisfăcătoare. Averescu aruncă un manifest blânduț, contra liberalilor singuri. Cel d'întâiu, violent, de care îmi vorbia Cămărășescu, a fost escamotat. Duiliu Zamfirescu își atribuie meritul.

24 Decembre.

Același joc nebun de ipoteze.

Unii prefecți averescani vor trece la parchet.

25 Decembre.

La Mihai Popovici aflu pe Flondor, care îmi întinde mâna. Evită să răspundă la întrebarea mea despre vechea lui scrisoare de insulte. Imi face asigurări de prietenie.

*

După masă, Vaida și Maniu, cel d'întâiu aprins: se gândește la o nouă adunare de la Alba-Iulia. Maniu, liniștit, prevede insuccesul lui Take Ionescu. Ardelenii n'ar vota pentru dânsul. Se impune necesitatea unui Guvern pentru alegeri. Ar trebui s'o recomand Regelui.

Vaida îmi povestește cu câtă indiferență Brătianu a pri-

mit odată demisia lui Flondor, după conflictul cu Pherek-kyde: „Nu mă interesează“.

26 Decembre.

Hortopan, numit la subsecretariatul minorităților, îmi cere sfatul. Arată un om de bine, dispus să lucreze. Dar cât timp are înainte!

27 Decembre.

Gr. Filipescu mă asigură că doar cizeci de parlamentari dacă-i rămân lui Averescu. O sută sunt gata să iscălească și acum pentru Take Ionescu. Ei cer nu bani, ci numai continuarea afacerilor începute la Ministere, afaceri de milioane, și spun că e și în interesul partidului. Și la Ardeni s'ar fi produs o schimbare.

La Ilfov, popularitatea lui Averescu a dispărut total, dar se menține a lui Mihalache.

Unii dintre ai miei sunt numiți prefecti. Li îngăduiu a face parte numai din comisiile interimare.

28 Decembre.

Mă zbucliu pentru Eftimiu, pe care, fără nicio înștiințare, l-a înlocuit la Teatrul Național ministrul Artelor, Demetrescu-Brăila, bănuindu-l că a pus la cale o demonstrație în „chestia cortinei“. Este numit în loc Tăușanu, de la „Viitorul“. Merg pentru aceasta și la Take Ionescu.

*

Ștefan Ciobanu cere să nu se încredințeze Instrucția în Basarabia lui Erhan. Mă asigură că Regele va da puterea lui Brătianu, dacă Take Ionescu nu va avea majoritatea în Ca-

meră. Take Ionescu se interesează dacă Ardelenii ar intra în Guvernul lui Brătianu. Ii spun hotărât: nu.

*

Aflu că în Basarabia numărul refugiaților, cari se primesc pe bani, e de un milion.

29 Decembre.

Mihai Popovici îmi spune că Regele, primind pe Mateiu Cantacuzino, l-ar fi întâmpinat cu cuvintele: „Și dumneata vii cu prostia Guvernului neutru?”.

Popovici crede că Ardelenii vor veni la Parlament și vor vota cu Take Ionescu. Și el e pentru o îndârjită luptă contra liberalilor, uzând de toate armele legale, și o Adu-nare din nou la Alba-Iulia.

*

Vintilă Brătianu face să se proteste contra ideilor reac-
ționare pe care i le-am atribuit: oferă textul conferinței
lui de la Institutul Social.

30 Decembre.

Corteanu vine la mine să mă sondeze dacă aș accepta
ca persoană pe Marghiloman în Ministeriul de coaliție.
Ii spun ce cred despre partidul lui.

*

În presă apare ideia unui Guvern pe care l-aș prezida eu.

---

1 9 2 2

1-iu Ianuar.

La Craiova, pentru o conferință, despre regionalismul oltean; la două după amiazi întrunire publică: foarte mulți țărani, deosebit de înțelegători.

2 Ianuar.

A doua conferință la Craiova, despre Partea Olteniei în literatura noastră.

*

Mișu Pop și un grup al său se înscriu la noi.

3 Ianuar.

Ieri noaptea, în tren, Dinu Brătianu, care vine de la vânătoare. „Mulți vânează azi“, îi spun eu, „vorba e: cine împușcă“. Vorbește cu mine despre țărăniști. Mihalache și pe front făcea politică pentru dânsul, iar agitația lui politică a început-o acasă cu jandarmul neamț lângă dânsul. Dinu Brătianu e foarte hotărât și față de trădarea lui Stere. El ține neapărat la Guvernele de partid. — Cine ar veni după o coaliție a tuturor? — Alți oameni din aceleași partide.

*

Tânărul I. Pillat, care vine la mine pentru noua sa re-

vistă „Cugetul“, dezaprobă atitudinea exclusivistă a unchilor săi, pe cari-i acuză că nu cunosc lumea, ci stau în singurul cerc al lingușitorilor.

5 Ianuar.

Aflu pe Take Ionescu la Ministeriul de Externe. Mă asigură că nu are intenția de a demisiona. Oricum, se va prezenta Parlamentului. Poate să izbutească. Se miră și el de hotărârea Regelui. Și lui i-a spus Regina că, la intrarea lui Ion Brătianu în odaie, pare că simte o greutate ce i se adauge și nu e în stare să discute cu un om care vorbește singur.

*

Ministrul Italiei desminte alianța italo-ungară contra Iugoslaviei, de care s'a vorbit.

8 Ianuar.

Cihodariu îmi spune că din locomotivele, peste 4.000, pe care le avem, abia o treime sunt utilizabile. A cerut sumele necesare pentru repararea lor. I s'au acordat 500.000.000 și crede să i se dea un miliard.

9 Ianuar.

Brediceanu, ministrul Ardealului, e mulțămît de Take Ionescu, dar nu și de ai săi. Aceștia, pe de o parte, au atacat pe Take Ionescu, iar, pe de alta, i-a impus să schimbe administrația Ardealului în folosul partidul național. Acum îl strâng pentru patru prefecți cari au mai rămas.

*

Vaida adresează o violentă scrisoare lui Vintilă Brătianu.

10 Ianuar.

Sunt întrebat din mai multe părți dacă am reluat legăturile cu Marghiloman. Acesta stăruie din răspuțeri pentru Ministeriul Iorga, care l-ar putea reabilita.

Gr. Filipescu mă sondează în acest sens. Ii spun că, atâta timp cât durează situația actuală, nu-mi retrag cuvântul dat lui Take Ionescu.

11 Ianuar.

Aceiași situație, cu absoluta menținere a punctului meu de vedere.

*

„Tărăniștii“ cu „armonia socială“ și cu „Soarele“ vin să-mi prezinte ca preț de colaborare o listă de mandate pentru Parlament, după ce Take Ionescu i-a răspins.

12 Ianuar.

Docentul francez de la Cernăuți îmi spune că în manifestațiilor de acolo privitoare la teatru de fapt s'a manifestat contra României, și în chipul cel mai insolent.

13 Ianuar.

Take Ionescu mă caută pentru a-mi cere să primesc candidatura la Preziđenția Camerei în contra lui Averescu, pe care o demisie eventuală a lui Duiliu Zamfirescu ar căuta să-l scoată înainte. Cu altul nu crede că ar birui. Pun în legătură propunerea cu zvonul Ministeriului de coaliție prezidat de mine. Spun că nu pot sta în fruntea unei Camere

pe care am înfierat-o public. Aș putea cel mult să primesc pentru a demisiona imediat.

Take Ionescu îmi confirmă că, la Iași, Morțun a fost acela care a adus chestia reformei agrare, tocmai cum îmi spusese Brătianu că-l va însărcina.

Despre regele Alexandru al Serbiei, logodnicul princesei Mărioara, el se exprimă foarte bine. Când i-a vorbit de eventualitatea unui guvern Brătianu, regele s'a întunecat.

*

Știrbei vine seara. Vorbește de o posibilă colaborare a mea cu Marghiloman: îi păstrez și lui un loc în... „mosaic“. Marghilomanistul care i-a vorbit de Ministeriul prezidat de mine, i-a spus că nu poate fi serios. L-am rugat să-mi spuie argumentele lui față de acesta, ca ...să nu mă trudes eu a găsi altele.

*

După o lungă ignorare, Denize vine la mine. Imi aduce de la Regina câteva cuvinte jenate și o cutie din vremea lui Gheorghe al III-lea. Vorbim de declarațiile sălbatece ale lui Mihalache și Lupu. Cu privire la acesta din urmă, îi spun că voiu căuta și eu să fac bolșevism: poate să-mi aducă o invitație la ceai la Cotroceni.

Se vorbește și de totala neinițiere a Princesei Elena în lucrurile românești. Era vorba de a i se da ca profesoară soția lui Rădulescu-Pogoneanu.

S'a obiectat atitudinea politică a familiei.

Știrbei își arată prețuirea pentru Stere și Tzigara. A recunoscut însă că situația lui Marghiloman e mult mai ușoară decât a acestora.

15 Ianuar.

Admirabilă adunare a noastră la Dacia, cu delegații din provincie. După amiazi consfătuire.

Conferința mea la Ateneu despre „Criza morală mondială“.

16 Ianuar.

Fata lui Gherea scrie și stăruie pentru fratele ei, deputatul Dobrogeanu, întemnițat de opt luni pentru crimă politică. Încearcă a-l cuprinde în procesul atentatorilor de la Senat. Nu-și poate vedea familia decât odată cu ceilalți, la grații, în urletele tuturor. Mai bine a și renunțat.

Ministrul de Justiție îmi spune că nu poate face nimic. Peste câteva zile se judecă procesul. Există o scrisoare prin care Moscovici cere bani Sovietelor (dar partidele socialiste nu s'au ajutat public totdeauna cu bani?). Nu poate smulge procesul de la Curtea Marțială. De altfel, după dorința Regelui, care se teme, Bucureștii continuă a fi supt stare de asediu.

*

Un redactor sârb de la „Politica“. Laudă pe Regele Alexandru. Trimes la Paris pentru a cunoaște viața, îl găsi ai pe la librării, cumpărând cărți. Fratele lui, Gheorghe, pe care redactorul l-a cunoscut tot acolo, la Paris, e un om independent, care petrecea. Poate, spunea el, va sfârși cândva cu o căsătorie. Pașici e orator mediocru, dar om de autoritate și pricepere.

Zicea că Take Ionescu ar avea disolvarea. Se pare totuși că Regele i-ar fi pus ceva în perspectivă.

*

Majoritățile s'au adunat cu scandal.

Unii au fost dați afară. La patruzeci de Basarabeni li s'a interzis intrarea în sală. Argetoianu a strigat: „Afară

cei cu permisele!". Generalul a avut votul de blam. Unii au vrut să ceară explicații. Li s'a înăbușit glasul. Eusebiu Popovici și Sergiu Niță s'au declarat alături de șefii lor.

Gubernamentalii par foarte îngrijați. „Viitorul“ continuă a mă insulta grosolan.

*

Mitropolitul Primat a ținut la Anul Nou un discurs politic, prezintă țara dezorganizată, acuzând pe oamenii politici, recomandând pe omul providențial, al cărui nume e pe buzele tuturor, sau coaliția. (Vaida crede că Vintilă Brătianu i-a dat prima formulă). Regele a improvizat, cu mult tact, declarându-se pentru buna înțelegere a tuturor.

17 Ianuar.

Pe la 10 dimineața Take Ionescu a venit să-l susțin. Era prăpădit: îi tremurau mușchii bărbiei. Era sigur că nu va avea majoritatea. Avea de gând să mai facă o ultimă sforțare la opoziție. Preferă să se retragă fără luptă. Filipescu încearcă să-l remonteze. I-am explicat că, retrăgându-se cum dorește, s'ar sinucide politic. L-am sfătuit să nu ție un discurs, ci să dea o simplă lămurire, să facă așa ca **la tort** să fie din partea celorlalți. A plecat în altă dispoziție.

La Cameră iarăși oferte față de mine din partea stângii averescane, care s'a constituit în grup, cu iscălituri. Și Averescu m'ar susține. Li cer s'o puie în scris și li declar că formula cea mai bună e tot Take Ionescu.

Înainte ca M. Popovici (Maniu e absent; o soră bolnavă...) și eu — urmași apoi de Cuza, care „nu se amestecă“, de ridiculul „comunist“ Tănase, de socialistul Dunăreanu — să cetim declarațiile de întoarcere, Goga prezintă moțiunea de neîncredere; se cere Ministeriul din partidele ce s'au ales

prin sine... Se trimete la secțiuni. Duiliu Zamfirescu si-lește pe Take Ionescu să spuie că dorește urgența, și o traduc: chiar azi.

O singură secție e contra moțiunii. Țărăniștii aduc un amendament care e și contra lui Averescu. Vorbește, sfruntat, Cocea, atacând camarila Palatului. Arăt prin intrerupere că în dosul ei sunt fabricanții, liberalii. Camera aplaudă îndelung. Apoi Madgearu, facând în liniște un crud rechizitoriu fostului Guvern. (Lupu e în audiență la Rege, pe care l-a făcut Nicolae al II-lea, el fiind... Tolstoi; cadavrul lui Stere zace într'o bancă.) Intervine și arhi-rîdiculul Becescu Silvian, tolerat.

Totul se face cu bile după apel nominal. Dar partizanii lui Averescu arată bilele. Aproape nicio defecțiune. Ardelenii lui Maniu și ai miei votează contra. Tot așa Basarabeni cumpărați. Țărăniștii pentru: Lupu demonstrează cu bile și-și freacă mâinile: el a determinat curentul. Liniștit Take Ionescu trage concluziile marii majorități ce s'a declarat contra lui. Dintre țărăniști unii strigă să iasă din banca ministerială, îl intitulează fost ministru. Pe Averescu îl duc pe umeri ai lui, pe când Ardelenii strigă: „la Circ“.

E desgustător.

*

Mihalache-mi spune că așteaptă de la Basarabeni, pe cari i-a luat întregi, triumful democrației. Tăgăduiește că la Palat ar fi dezaprobat primirea lui Stere. Ii spun că poate în viață mă voiu mai întâlni cu el. Iar lui Răducanu că tot în corabia mea vor isprăvi, dar aș fi preferat să-i ieau la debarcader decât pe scândurile unui naufragiu.

*

Seara festivalul Molière. Actul meu e bine dat. Țin și un discurs comemorativ. Take Ionescu e de față și-mi mulțamește. N'a găsit pe Rege aseară; prezintă demisia dimineață.

18 Ianuar.

Azi, la 11 Regele a primit demisia lui Take Ionescu și i-a dat, ca... despăgubire, cel mai mare cordon.

Seara, Take Ionescu, venit să-mi mulțamească, arată că Regele i-a pus în perspectivă Guvernul Brătianu, pentru care e „aproape hotărât“. I s'a spus atunci că o asemenea hotărâre ar zgudui sentimentele mele pentru dânsul. Regele s'a făcut a nu crede. A fost vorba și de defectul meu de a fi „un om imposibil“. Am impresia — și aceasta e a multor altora — că Take Ionescu, pentru a se răsbuna, a fost pentru această succesiune.

*

I. N. Angelescu și Potârcă au fost la mine pentru a-mi oferi sprijinul majorităților în vederea formării unui nou Guvern parlamentar. Averescu n'ar fi contra. Argetoianu ar părăsi țara pe o lună și jumătate, fiind bolnav de inimă. Am spus că totul atârnă de Rege, care trebuie să consulte pe președinții Corpurilor Legiuitoare. Dar cred că hotărârea lui e luată în folosul lui Brătianu.

*

Seara, și Gr. Filipescu. Ii spun că, în cazul Guvernului Brătianu, trebuie o Ligă pentru apărarea libertăților publice. O aprobă. Atinge însă și chestia susținerii de noi a candidaturilor takiste.

*

La telefon Vaida spune că-mi trimete pe Sever Dan. Vaida nu crede încă în Guvernul Brătianu.

*

Sever Dan vine cu preotul Man. E contra înțelegerii cu liberalii și pentru Liga propusă de mine.

*

Maniu a sosit, dar n'a trecut pe la mine.

*

Cineva-mi spune că la Dorohoiu se va merge până la arestarea lui Buțureanu. Acolo se va face prefect poetul Pilat, nepotul lui Brătianu.

19 Ianuar.

Maniu vine spre amiazi și-mi comunică chemarea lui Brătianu la putere. Indată i-a cerut să se întâlnească. I-a spus, scurt, că nu oferă măcar ce oferise altă dată, ci numai două Ministere și unul pentru Ardeal. I-a fixat și ceasul de răspuns, fiind grăbit.

Răspunsul a fost firește, negativ. Maniu ceruse vreme ca să consulte pe ai săi.

*

Pe la 6 seara agenți electorali așteptau la poarta Palatului. M'au primit cu batjocuri: i-am trimes la ce va fi peste trei luni. La fereastă, Al. Constantinescu (cel care nu primia Ministeriul exclusiv liberal).

Lista e ridiculă: Ion și Vintilă Brătianu, Constantinescu, Mârzescu, Duca, Sasu și Banu, Florescu. Regele a impus pe Văitoianu la Interne, a propus pe Prezan, care a refuzat, pe Moșoiu — ca Ardelean... — care n'a fost întreat.

*

Sever Dan a și chemat la Clubul ardelean pe delegații partidelor (și ai lui Marghiloman: Teodorescu-Carada!). S'a adunat și presa. Se dă un comunicat de protestare. Takiștii, din cauza lui Marghiloman, nu-l iscălesc. Corteanu vine la mine pentru înțelegere.

*

Vaida și Popovici la mine (Maniu e la conferința de la Fundație a lui Grigorovici). Total dezorientați. Nu primesc ideia candidaturii mele la Săliște. Vaida e absolut regionalist.

*

Mai târziu Cihodariu. Oferă a lupta și a cheltui. Mă gândesc la reaua credință a țărăniștilor, la lipsa de valoare electorală a averescanilor. Imi licărește ideia **listelor cetățenești**.

*

Denize m'a întrebat dacă i-am răspuns Reginei. Profit de ocazie ca să-i arăt că nu voiu lua parte la botezul Prințului Mihai și că, ignorat, am dreptul să ignorez Coroana, ajunsă vasală Brătienilor.

El promite să vie a doua zi.

20 Ianuar.

Denize a venit la mine. Recunoaște atmosfera grea de la Curte. Contestă însă, hotărât, că Regele, Regina, Prinții s'ar fi exprimat vre-odată defavorabil la adresa mea. **Dar totdeauna, și acei cu cari colaboram, au prezentat tot binele de la ei, tot răul de la mine, pentru a încheia cu părerea că trebuiesc retrimis la ocupațiile mele științifice.**

Il rog să dea aceste scrisori:

Către Regina:

„Maiestate,

Credeam că închinarea micului meu voium poate fi un modest răspuns la amabilul dar al Maiestății Voastre.

Fiindcă Maiestatea Voastră îmi dă dreptul de a-i adresa în scris mulțămirea mea, profit de această ocazie pentru ca, împreună cu această nouă dovadă a unor vechi sentimente față de sufletul frumos al Maiestății Voastre, să adaug motive de plângeri, care mi se par îndreptățite.

E aproape un an de când n'am văzut pe M. V. și în tot acest timp M. V. a găsit sfaturi prețioase care făceau inutil cuvântul meu de informație, care a putut fi, în timpurile cele mai grele prin care a trecut dinastia, mai folositor decât al intriganților și lingușitorilor de astăzi.

Am crezut că sentimentele mele democratice, pe care M. V. nu le-ar împărtăși, au fost cauza pentru care M. V. n'a dorit să afle ce crede despre o situație dezastroasă omul pe care persoane foarte drepte și sincere în judecățile lor îl taxau, pe de-asupra, de incalculabil pentru că n'aveau în conștiința lor criteriile mele de îndreptare morală, și de „imposibil“, fiindcă nu e gata de transacțiile din care se formează viața lor. Atenția M. V. față de dr. Lupu, a cărui înlăturare i se părea, în Mart 1920, o condiție a Ministeriului susținut de mine, îmi arată însă că vina mea nu sunt părerile mele politice, pe care d. Lupu în tot ce spune și scrie, le duce până la absurd și până la ridicul.

Vina mea nu poate fi deci decât în caracterul meu drept, care jignește. Să-mi dea voie M. V. să-l retrag pentru totdeauna de la o Curte unde am căutat idealul întrupat în literatura de o așa de înaltă inspirație a M. V., și nu l-am găsit. Nu voiu căuta alianțe revoluționare, cum vreau unii, și nici nu voiu renunța la activitatea mea politică, precum alții îmi recomandă, dar, urmărind-o și mai departe pen-

tru a trezi conștiința acestui biet popor nenorocit, voiu îndrepta regrete acolo unde mult timp am îndreptat — de și acuzat de naivitate — speranțele mele de îndreptare a acestei țeri prin cultură, moralitate și legalitate.

Rog pe Maiestatea Voastră să primească omagiile unui devotament care, dacă nu mai poate servi pe Rege, se poate găsi, în capătul greșelilor politice ce se îngrămădesc, pentru om.

(ss) **N. Iorga.**

Apoi, către Prințul Carol:

„Alteță Regală,

Am primit și eu invitația la bucuria de familie a A. V. R. Ea se îndreaptă către fostul președinte al unei Camere „izgonite“, contra practicelor constituționale, către șeful unui partid ignorat și către consilierul, desconsiderat în fericire, al vremurilor rele de la Iași, când poate fără omul acuzat astăzi de a fi „imposibil“ și „incalculabil“, dinastia rămâne, în lumea politică, singură.

Așa fiind, să mi se îngăduie a înțelege în sfârșit, cu toată greoaia mea pricepere, provocată probabil și de sentimentele care astăzi nu mai au preț, că prezența mea la Curte e rău văzută și supărătoare. Cum această conștiință se întâlnește și cu judecata absolutismului ministerial în mânia căruia a abdicat Coroana pe care o doriaș glorioasă și o doriaș liberă, cu atât mai mult mă hotărâș să despart de azi înainte viața mea politică de legături pe care, prea mult timp poate, m'am îndărătnicit eu singur să le păstrez.

În ceasurile grele care pot veni pentru Alteța Voastră Regală ca și pentru părinții Alteței Voastre Regale ca oameni, O rog să nu uite că undeva, la o parte, este un om a

căruia inimă e capabilă — să-mi ierte cuvântul — de toate prostiile.

Rog pe Alteța Voastră Regală, căreia-i trimet datoritul omagiu, să mă creadă vechiul său învățător.

(ss) **N. Iorga.**

21 Ianuar.

Duminecă moartă, cu încă un viscol.

La Ateneu serbarea franceză pentru Molière. Actrițele noastre au o perfectă dicțiune literară, care uimește. Oficialitatea s'a abținut cu totul.

*

Comunic ideia listelor cetățenești la ai miei, cari aprobă. Takiștii pipăie încă terenul. Dintre Ardeleni n'a venit la mine nimeni.

Stelian Popescu-mi spune că despre mine Regele ar fi spus că sunt un om prea superior, și de aceea având defectul că nu se poate lucra cu mine.

Lui Duiliu Zamfirescu, care vorbea de sângele ce va curge, i-a răs în față. A adaus apoi că atâta timp n'a putut rupe ghița ce-l despărția de Averescu.

Unii liberali mai sperau o înțelegere cu mine și li-a părut rău de mojicia agenților lor.

Nistor a spus lui M. Popovici că trebuie alegeri cu armata, apoi bună administrație, și țara va fi mulțămită.

22 Ianuar.

Take Ionescu-mi povestește vizita lui Brătianu la dânsul. L-a inițiat în ce are de făcut: între altele și un tratat

de rectificare a hotarului cu Sârbii în Banat. Regele Alexandru spunea lui Take Ionescu că Brătianu, venind la Belgrad, n'a vorbit nimic despre Banat lui Protici, care ținea locul lui Pașici, dar a deschis vorba față de el, Regele. Acesta i-a spus că în Serbia e obiceiul de a se vorbi întâiu cu miniștrii. Brătianu i-a arătat avantajul graniței dunărene. În Dobrogea ne-au băgat Rușii, și iată supărări cu Bulgarii! Regele a obiectat că atâta timp Belgradul a stat supt tunurile de la Semlin; nu i s'ar acorda nici raza de apărare a Capitalei? Brătianu a refuzat.

Când a văzut pe d-na Take Ionescu, Brătianu și-a adus aminte că a mai întâlnit-o la Petrograd și a precizat că nu în data când a fost găzduit la Palatul de Iarnă. Felicitat de dânsa, a adaus că merita felicitat când a intrat alături de Rege în Bucureștii desrobiți. O picătură de venin în fiecare cuvânt!

Vorbim de listele cetățenești, și ne înțelegem.

Nimeni din Ardeleni nu mă vizitează. S'a dus și dragostea stângii averescane.

*

Seara, colonelul Rasoviceanu mă roagă în zădar să asist la botezul Prințului Mihai, pe care-l botează el și vânătorii de munte.

*

Tot seara vine Bogos, Basarabean din Partidul Poporului, de mult nemulțămît, cu Sergiu Niță și cu Chiorăscu. Vrea să facă, împreună cu ai săi, cari au votat cu guvernul căzut, un nou partid. Pare că venise ca să mi se ofere. Spune că Inculeț nu mai avea nimic; totul era la Halippa, care remorchează pe Stere.

23 Ianuar.

Maniu se anunță, dar nu vine. Take Ionescu-mi spune

că el s'a înțeles cu țărăniștii pentru a li lăsa anumite locuri din Ardeal. Deci țărăniștii n'ar mai ținea congresul de la Cluj și n'ar face politică separată.

Take Ionescu a luat parte la botez (unde colonelului Rasoviceanu, „nașul“ de formă, i s'a creat o situație ridiculă, stând numai lângă Rege, care ținea copilul în brațe). Stelian Popescu a refuzat să reia relațiile cu Vintilă Bratianu, care la Iași îl trimisese pe front, de la nu știu ce misiune judecătorească. E vorba cu Take Ionescu de generabilități privitoare la candidare.

Asistă și Gr. Filipescu. Impresia lui Take Ionescu e că Vintilă Brătianu n'are nicio concepție clară.

*

Ministrul Poloniei se informează la mine asupra situației politice. I-o expun fără nicio rezervă. La ei s'ar ridica și pietrele contra unui Guvern reacționar.

24 Ianuar.

Inscriem semnul pentru alegeri: secerea în steag.

*

Guvernul a decretat că viitoarele Camere vor fi Constituante. Aceasta provoacă o mare emoție.

*

Consfătuirea alor miei în vederea alegerilor.

*

Gusti-mi spune că Prințul se plânge că-l fac răspunzător de o situație care nu i se datorește lui. Datoria mea ar fi mai curând să ajut a se drege unele greșeli. Observă și aceia că n'aș fi răspuns Reginei.

Prințul se teme că Vintilă Brătianu vrea să-i suprimе societatea culturală, făcând o direcție cu agenți politiciani. Declară că primește lupta.

25 Ianuar.

Am depus semnul și a trebuit să trec printr'o contestație a țărăniștilor.

*

Vaida se prezintă la Senat în București alături de țărăniști într'o listă interpartidală. Imi cere să fac parte dintr'insa. Il refuz.

26 Ianuar.

Nastasievici, fostul însărcinat de afaceri al Serbiei, astăzi directorul Afacerilor Străine la Belgrad, mă vizitează. Se interesează de situație. Guvernul Brătianu-l îngrijorează. Imi arată că la Belgrad s'au construit 3.000 de case într'un an; anul acesta, se vor construi alte 2.000. Statul contribuie și culege o parte din venituri. În materie de politică, Guvernul Pașici are pe radicalul, rival al președintelui Consiliului, Protici, patru Croați și doi Turci; Musulmanii ceruseră chiar și un subsecretariat la Interne: după două săptămâni au fost convinși să renunțe. Radici, căruia nu i s'a acordat o legație în Polonia — mare greșală —, rămâne încă ireconciliabil cu cei treizeci de deputați ai lui. Protici negociază cu dâșii: ar fi vorba de un Ban pentru Croația.

*

Gusti-mi spune că liberalii vreau să supui cultura directorului Invățământului Primar.

27 Ianuar.

Prințul îmi scrie câteva rânduri de invitare la „Fundația“ lui, dojenindu-mă pentru păcatele politice pe care le-aș fi făcut.

*

La Academie, comemorația lui Molière, pe care o fac, eu, în cele mai modeste condiții. Apoi la adunarea Casei Culturii.

Miniștrii sunt de față. Caută a reînoi legăturile personale cu mine, afară, bine înțeles, de frații Brătianu. Se numește fără discuție Gusti ca director. Apoi Prințul, cu multă stăpânire de cuvânt, aduce chestia sprijinului de Stat. I. Brătianu spune că-i va da cât poate și cât merită instituția. Nu e prea amabil. Mai târziu, Vintilă Brătianu apără drepturile Ministeriului, „care e și el cultural“. Alții nu se amestecă. Adunarea stă să se împrăștie fără nicio precizare.

Spun Prințului această, adăugând că pentru o „treabă românească“ de acest fel nu făcea să mai venim. Banu rămăsese, și se reia discuția. Se fixează în principiu trecerea la Casa Culturii a tot ce e răspândit azi la deosebitele Ministerii (Instrucție, Culte, Muncă), Războiul a și făcut-o, dând un milion. Nu s'a încasat nici taxa de la cinematografe, al căror control l-ar voi Prințul. Antipa, care fumează ca la berărie, cetește o lungă expunere metafizică. Prințul ar vrea să o ascultăm atent. Se propune ca membrii Consiliului să-și ia câte o parte: ieau bibliotecile populare.

La urmă Prințul ni arată depozitele, pline și bine rânduite.

Lucrează pentru distribuție cu băncile populare.

*

Moșoiu mi-a spus că a luat Ministeriul din ordinul Regelui.

28 Ianuar.

La Galați ai noștri nu cred în oarecare succes fără țărâniști. Au luat cu ei „secerea“. Li opresc formal.

*

Mizerii și certe între ai miei pentru candidaturi.

29 Ianuar.

Întâlnesc pe generalul Prezan. Vine de la moșie și se întoarce acolo. N'a primit să intre în Ministeriu. Pentru el, care crease o armată, e dureros să vadă cum ea s'a desființat. Acolo trebuie stabilitate și autonomie. E singurul lucru care-l interesează.

30 Ianuar.

Discuții de candidaturi. Primesc a face o încercare în Basarabia.

1-iu Februar.

Mi se propune de M. Popovici să candidez cu sprijinul Partidului național la Brad. Dacă vreau, și la Săliște, unde ar renunța Lupaș, dar acolo Bucșan e încă tare. Refuz candidatura în Ardeal.

Popovici mă asigură că nu se face cartel cu țărâniștii.

S'ar putea admite doar un număr de persoane ca atare. Totuși se negociază, asupra acestui punct, bine înțeles.

Popovici, — fiind de față și dr. Toma Ionescu, venit să-mi ceară votul pentru Senat la Universitate, — stăruie să primesc lista comună pentru Senat. Altfel „servim pe liberali“.

*

Regele i-a spus lui Cihodariu că, pe lângă calitățile mele, am defectul de a fi aspru. Dar că toate vor trece.

*

Neînțelegeri între ai miei pentru candidaturi.

2 Februar.

Take Ionescu îmi arată că s'a înțeles în ce privește candidaturile pe care le adaugă la ale noastre pe lista cetățenească. El pare a conta, ca „șef al unui partid de guvern“, pe moștenirea, nu depărtată, a lui Brătianu. La Curte s'ar regreta măsura luată în folosul acestuia.

5 Februar.

La Iași. Discuții cu privire la colaborarea cu tachiștii, pe care ai miei n'o vreau.

Conferință populară la „Ateneul“ din Tătărești. Foarte multă lume.

6 Februar.

Entuziastă manifestație la Universitate, unde vorbesc despre progresele istoriei în ultimele decenii.

Adunare naționalistă la Circul Sidoli. Timide întreruperi ale țărăniștilor, cari vorbesc de „steagul de doliu“.

Seara, plecare spre Dorohoiu.

7 Februar.

Mare întrunire țărănească la Dorohoiu. Liberalii, al căror prefect, Timuș, farmacist, e un simplu agent electoral, nu îndrăznesc să oprească, precum se propusese, lumea la bariere.

*

Cu sănii spre Botoșani. Ne duce Burbure, mare proprietar pe care războiul l-a prins în Grecia, apoi în Belgia, unde doi fii i-au fost împușcați de Germani. Regele Constantin îi pare un om inteligent. Regele Albert e un „socialist“, foarte simplu. Intreabă despre „vărul“ său Ferdinand.

Imi spune cum ziarul „Libre Belgique“ era așa de dibaciu răspândit că nu știa un prieten de altul.

*

Seara, conferința la Botoșani, înaintea unui public redus, în mica sală Popovici. Lumea e la Tănase, care cântă cupletele lui la Teatrul Eminescu.

8 Februar.

Intrunire la Botoșani. Lumea multă se desghiață la urmă. Mi se pune, de asistență chiar, candidatura la Senat. Se cetește scandalosul manifest liberal din localitate, în care Regele e făcut să stăruie pentru Brătianu și să blăstăme pe cine nu l-o vota.

*

Seara, la Pașcani, unde țin o conferință muncitorilor. Muncitorii îmi arată simpatie.

9 Februar.

La Folticeni. Era vorba de huiduieli și șuierături la gară. Le am după întrunire, în cursul căreia eu singur am fost neconținut întrerupt cu strigăte de-ale agenților liberali. Țerării mă conduc la gară.

Este și candidatura lui Mihalachi și a lui Zelea.

11 Februar.

Depunerea candidaturilor. Tachiștii se declară legați de acum înainte de mine. Seara, Take Ionescu pentru candidaturi. El candidează Evreii la Iași. Nu i se opune contracandidat la Baia-Mare. Spune că Al. Constantinescu rămâne nemulțămît de politica Brătienilor.

12 Februar.

Conferință pentru studenți, la Casa Școalelor. Li vorbesc despre necesitatea culturii generale, naționale, active pentru a-și juca rolul în crearea vieții morale unitare a poporului românesc.

*

La 6 sunt chemat la ceaiu la Cotroceni, cu soția mea, de Regina. Oarecare jenă la început. În convorbirea următoare strecor motivele nemulțămirii mele. Regina — asistă și princessa Mărioara și d-ra Cantemir — pare să guste descripția lui Brătianu. Arată a fi neliniștită de șansele de succes ale țărăniștilor. Incolo, nefiind singuri, multe lucruri

nu se pot spune decât glumind. Regina dorește să vadă vestitul manifest din Botoșani.

Princesa Mărioara intervine, arătând albumuri de artă sârbească date de Regele Serbiei, pentru a spune că Ministeriul de coaliție ar fi ca acel sârbesc în care miniștrii vin unul după altul la Suveran pentru a se descrie în cele mai urâte colori.

13 Februar.

Un delegat al Uniunii evreiești, avocat, mă vizitează. Oferă sprijin în locurile unde Take Ionescu nu pune listă separată. Unde o pune, voturile merg la dânsul.

De pretutindenii vin știri favorabile țărăniștilor spune el.

14-16 Februar.

Scandaluri electorale. De la Pașcani sunt mutați cei bănuți că au simpatie pentru noi. Pe țărani din Suceava îi arestează și-i bat. La Oltenița au zdrobit pe purtătorul manifestelor noastre. În București chiar se închid sălile pentru întrunirile noastre.

Plângerile la autorități n'au niciun efect.

17 Februar.

Incep a veni din provincie știri despre crimele electorale ce se săvârșesc din ordin.

Încă o societate a fost disolvată pentru motive electorale.

*

Regina mi-a vorbit de sentimentele prințului Carol pentru mine.

19 Februar.

Drum electoral la Cămpina, unde foarte frumoasă întrunire. La Breaza un țeran strigă: „Nu ni trebuie boieri, ni trebuie țerani, Români“; peste zece minute iea două sute de lei și vine să sărute mâna. La Comarnic tot satul, cu femeile și copiii, vine să ne asculte. La Sinaia mic public strâns în pripă: lumea „suptire“ se abține.

20 Februar.

Pe de o parte Ianculescu îmi comunică mulțămirea profesorilor francezi că voiesc a vorbi la Sorbona, iar, pe de alta, decanul Brunot îmi arată că sunt autorizat a ținea câteva lecții în semestrul de vară.

*

Venirea Regelui Serbiei. Primire strict oficială.

21 Februar.

Conferință la Casa Școalelor, pentru Institutul sud-est-european, despre „Cele trei Serbii și cele trei Români“. Asistă multă lume. Și Nastasievici, cu un coleg sârb, scuzând pe Pașici, obosit. Și cu acest prilej spun lui Nastasievici ce rea impresie face decorarea cu Cordonul Sf. Sava a celor mai neînsemnați dintre miniștri, și chiar a polițiștilor.

*

Seara, concert la Palat. Vine și Marghiloman și Argețoianu. I. Brătianu, Duca apar mai târziu, foarte puțin

incunjuțați. Fac cunoștința ministrului Americii, om vioiu, care vorbește perfect limba franceză, dar care, după patru luni de ședere în țară, nu știe aproape nimic despre dânsa.

Regele mă caută pentru a mă prezenta regelui Serbiei, cu care vorbesc îndelung despre lucrurile lui de acasă. E un tânăr foarte simpatic și blând, cu ochi mari și buni. Vorbește de călătoria ce ar dori să facă prin țară. Regina vine pentru a-l lua de lângă mine.

Apare Pașici, foarte obosit, zdrobit. Ii amintesc de ce spunea în 1913 că eu voiu trăi să văd unitatea românească, el însă pe a neamului sârbesc nu; și iată că s'a întâmplat. O recunoaște cu emoție. Lângă el Nincici, unul dintre miniștri, care asigură că lucrurile „s'au așezat“ în Serbia.

Prințul Carol vorbește de planurile societății culturale, etc. Ii pomenesc de situația electorală defavorabilă guvernului, ceia ce pare a-l interesa și a-l bucura.

A încercat să scuze pe regele Constantin. N'a dat telegrama prin care felicita pe Wilhelm al II-lea pentru succesul din România; toate aceste telegrame le-au falsificat adversarii. Nu e nemulțămire la Atena contra Regelui; rămâne tot așa de popular. Dar Gunaris, om inteligent, e moale. Ar fi vorba de Metaxa, capabil, dar compromis cu Aliții.

Cât am vorbit cu Regele Serbiei, grupul liberal se impacienta. Un glas spunea: „dar serata e pentru Iorga?“. Altele spuneau că Regele a pregătit totul pentru a face plăcere opoziției.

22 Februar.

De dimineață, Brandsch la mine. E foarte nemulțămît că ai săi vreau legătura cu Brătianu, care nu li făgăduiește

nimic serios, ci se mărginește a li vorbi solemn de ceea ce are să facă. Caută a împiedeca (și nu va reuși).

La 4 și jum., concert la Take Ionescu pentru prinții logodiși... Cunosc pe Bulgarul Ficev, care aici tot mai află prilej de ceva discuție, pe Rubido-Zichy, ministrul unguresc, care se declară internațional, „austriac“ și purta aseară pe spate cheile de aur ale lui Franz-Joseph, pe un vioiu vice-consulul sârbesc, poet în țara lui, care vorbește perfect italianește. Ministrul Italiei lipsește: e de o lună acasă, nu fără intenție. Absența „Grecilor“ nu e, iarăși, fără semnificație.

Văd pe un domn sur, cu favorite, având un aier de „père noble“, care e intimul și sfătuitoarul regelui Alexandru.

23 Februar.

Vizitez Vălenii și tot șirul de sate până la Stari-Chiojd și la Bătrâni. Pe alocuri întezită propagandă liberală printre săteni, cari pun, viclean, întrebări capțioase. În schimb, foarte aprinși surtucari liberali nemulțămiiți. La Bătrâni, „primarul“, făcându-se a se certa cu preotul, care e între noi, ni dă cu „ho“ și ne înjură.

*

Seara, cea mai frumoasă întrunire ce am pomenit la Ploiești. Sunt 3.000 de oameni din toate partidele. Vorbește Take Ionescu, foarte emoționat. Sosesc de pe plaiu, și am o foarte călduroasă primire.

Take Ionescu pleacă la Baia-Mare. Un oficial i-a spus că în schimb pentru 350.000 de lei îl scapă de orice contracandidat...

*

La Inidoara se refuză înscrierea candidaturii lui Ștefănescu, naționalist. Așa li s'a făcut și candidaților străini, ca Josika.

26 Februar.

La Galați. Orașul cutreierat de patrule, comandate de comisari. In sala de întrunire bătași cari strigă: „La școală, la Văleni, la Ploiești“. Generalul Radian e împiedecat de a continua. Nu mi se lasă puțința de a vorbi. Trebuie să declar adunarea închisă pentru ca apoi, cu ușile închise, să-mi fac cuvântarea.

După amiazi, societatea „Ronetti Roman“, condusă de un simplu contabil inimos, Haimovici, îmi cere o conferință. Poate 3.000 de oameni, în mare parte Evrei, o ascultă cu atenție și inteligență.

27 Februar.

La Craiova. Prin sate. La Ghindeni un jandarm mă declară arestat pentru că „am atacat guvernul“. Abia prezintând o scrisoare a prințului Carol pot să conving bestia că trebuie să plecăm. Sătenii se ridicaseră furtunos contra lui. La Malul-Mare aflu doi prieteni arestați și cu greu îi pot scăpa.

Seara, conferință despre excursii, la Liceu.

28 Februar.

Alte drumuri electorale. La Segarcea, în urma unui ordin fără număr și neiscălit, pe care mi-l prezintă, cum ceream, suntem opriți. Mi se spune că ordinul dispune să fiu reținut cu însoțitorii miei. După o conversație la tele-

fon cu Craiova, ni se face grația de a putea intra în sat, dar fără a ținea întrunire. Și aici satul întreg alerga spre noi, strigând: „Trăiască coasa, Trăiască Iorga“. Merg la biserici, și jandarmii răsping cu puștile lumea, care apoi se strecoară prin poteci ca să ne salute.

La Goicea-Mică și Goicea-Mare și femeile demonstrează, cu o extraordinară căldură. Tot satul e în mișcare bucurăoasă. Jandarmii, cari se suie pe scara automobilului, mărturisesc și ei simpatie pentru noi. La Bârca, e șeful secției, care organizase huiduirea noastră (ni se strigă și: la oase). Acolo fiind locuința unuia din candidații noștri, dr. Baculescu, până ieri colonel, ni se interzice contactul cu lumea, și jandarmii se așează în chiar pragul sălii de mâncare a dr-ului.

Cei cu „crucea, „liberalii“ sunt primiți solemn și conduși la țărani.

La Băilești 3.000 de săteni au așteptat toată ziua. Venind spre seară, suntem întâmpinați cu o nespasă căldură. Poliția, care organizase mai ieri huiduirea generalului Coandă, mă păzește să nu fiu ...asasinat!

*

Seara, conferință la societatea feminista, despre rolul femeilor în literatura contemporană.

1-iu Mart.

Alegerile pentru Senat încep la Craiova. Sătenii par hotărâți. Cei din Apusul județului sunt pentru „roata“ țărănistă. La mulți liberali ură contra intrusului tiranic care e „șeful“ local. Astfel marele importator Titu Andreescu, vechiu parlamentar liberal.

*

Vizitez atelierul pictorului Stoenescu și lucrările de la biserica Sf. Gheorghe, curios văpsită în aur și colori tari de Costin Petrescu.

. 2 Mart.

Rezultatul alegerilor pentru Senat. Am luat ambele locuri din Dorohoiu, „averescanul“ Irimescu ambele din Botoșani; legătura noastră cu țărăniștii la Tecuciu, ambele locuri. Atâta opoziție s'a ales. Ai noștri au fost învinși la Suceava. Situația la Prahova e foarte rea. Averescanii ne-au întrecut la Ilfov și la Dolj.

*

Take Ionescu se gândește a corecta greșelile alegătorului nepregătit prin influența pe lângă Ferdinand I-ii, „cel mai mare alegător“.

3 Mart.

Conferință la Universitatea populară despre „Români și Unguri“. Același public foarte numeros și deosebit de prietenos. Indată după aceea întrunire la Dacia, foarte cercetată. Pe scenă mai mult aderenți ai lui Take Ionescu. Cuvântarea lui e foarte rezervată și fără ascuțituri față de Guvern.

4 Mart.

Au venit și știrile din Dolj. Opoziția a avut multe voturi, cea ce dă speranțe.

La Universitatea din București cade M. Dragomirescu și la Iași ambii candidați țărăniști, Bujor și Borcia.

5 Mart.

Telegrame și scrisori, ca și Dragoslav, sosit de la Fălțiceni, îmi spun că sălbătăcia oficială, care tocmește cete de pușcăriași, n'are margini. Se bat ai noștri (și Tempeanu...), li se atacă locuințele (și la Odobești, o bandă întreagă), li se amenință viața. Ștefan Ioan strigă că eu sunt profesor, și locul meu e la București, nu la Suceava.

Săraca nație, care nu te știi apăra!

6 Mart.

Toată ziua, din toate părțile, telegrame cu același cuprins. Și de la Dorohoiu, unde ai noștri par hotărâți să reziste.

Se descopere la București unul din birourile de distribuție a buletinelor false.

7 Mart.

Alegerile continuă supt aceeași groază. Prahova e pierdută. Acolo socialiștii votează pe țăraniști și ne majorizează.

8 Mart.

Sunt ales la Dorohoiu (luăm trei locuri din patru), la Galați, la Craiova și București, loc care ar reveni lui Take Ionescu, și el îl cedează lui Gr. Filipescu, care vine să mi-o spuie.

9 Mart.

Intr'un sat din Ilfov, țărani, împiedecați de a vota pe Averescu, au venit în număr de 800 și au declarat președintelui că ei îl votează, nu în cabină, ci pe masă, căci, dacă nu-i va lăsa, nu votează nimeni din tot satul.

De altfel în Putna, unde se caută prin case „portretele lui Iorga“, safe întregi n'au putut vota.

*

Take Ionescu pleacă în Italia și la Paris. Pare că ține să evite întâia întâlnire cu Parlamentul liberal, având scopurile sale.

Doljul îmi cere să optez pentru acest județ, unde Argețoianu n'a reușit.

*

Întâlnesc pe Rubido-Zichy, ministrul Ungariei. Cu sânge francez și spaniol. Diplomat austriac de carieră. Coleg cu Stârcea. Imi spune fără presiune că rău s'a făcut alegându-se la două milioane de Unguri numai un deputat: cu binele se pot câștiga Ungurii mai ușor.

A fost la el acasă, pe la Balaton: sătenii vor votul pe față.

11 Mart.

Adunare la societatea prințului Carol, pentru participarea la târgul de cărți.

*

După cererea Consultei — evident silită de oficialitatea noastră — „Messaggero“ nu va mai publica nicio scrisoare a mea. O spun atașatului comercial italian și Prințului, ca și opunerea lui Mișu ca eu să fiu decorat de Sârbi.

Prințul, căruia i-am trimis un delegat al nostru din Dolj, plutonier decorat cu Virtutea Militară, care a fost bătut, rănit (are urechea ruptă) și închis zece zile, spune, de față cu ministrul Angelescu, că e un exces de zel al

organelor inferioare. — Ba nu, instrucții formale. Altfel, aveau liberalii voturile pe care le au?

*

Preotul Dominic Ionescu, profesor la Seminariul din Argeș, pentru că a zâmbit când i se spunea că nu vor ieși ai noștri, a fost atacat de o bandă, zdrelit la degete, amenințat cu moartea. L-a scăpat armata.

*

În Basarabia liberalii s'au prezentat ca partidul țărănesc-liberal: mi se trimete afișul.

*

În Argeș, supt ochii magistratului, delegații liberali, „în-vățând“ cum să voteze țeranul, puneau ei stampila.

Magistratul nu voia să permită votul preotului Dominic Ionescu, căutând a-l intimida.

*

Maniu telegrafiază Regelui că partidul său nu recunoaște rezultatul alegerilor. E vorba, se pare, de neparticiparea la lucrări. Lupu aleargă la Maniu în Cluj.

12-13 Mart.

Aflu din Italia că stăruințele ca să nu mi se publice articolele au plecat, în adevăr, de la Legația noastră. Amicul Silvestri a izbutit să-mi facă loc însă la **II Mondo**. El privește măsura ca o jignire și pentru el. Acuză aspru reprezentanța României în străinătate.

*

Propunerea mea ca Parlamentul să voteze legile indispensabile pentru a se alege Constituanta în toamnă, supt un Guvern neutru, află răsunset.

*

Regele ar fi zis, spune „Indreptarea“, că preferă alegeri barbare care să salveze civilizația unor alegeri civilizate care să introneze barbaria.

*

Marghiloman e furios că eu și Take Ionescu am putea înlocui pe Brătianu.

15 Mart.

La mănăstirile din jurul Bucureștilor după cărți pentru expoziția din Florența. Căldărușanii sunt odios reparați în stil Curtea-de-Argeș. Reparația chiliilor cade. Călugării trăiesc la un loc cu Țigance chemate la lucru.

*

Seara, M. Popovici. Vrea ca partidul să traducă în limbi străine „Cartea Neagră“ pentru alegeri, să declare la Geneva că Brătianu nu vorbește în numele Ardealului, să se adune în ziua deschiderii Parlamentului „Parlamentul“ de opoziție din Alba-Iulia, unde să vin și eu ca să arăt că nu e vorba numai de o mișcare locală.

Răspund că asemenea acte sunt o faptă rea, că nu ne judecăm înaintea străinilor, că, nerecunoscând legalitatea Parlamentului, voi fi acolo ca s'o denunț.

Popovici e foarte aprins și trece peste orice considerație personală, când combate părerile mele. Li declar că n'am intenția de a-i da sfaturi, ci vreau numai să rostesc o părere care nu se poate schimba.

Declară că partidul național n'are niciun pact cu țărăniștii.

Îi scapă vorba că de mult era de părere ca partidul său să se întindă și aici. Eu, care-i vorbisem de o fusiune cu al meu, îndrept, și el pare a-și retrage formula.

La Brașov, el și Vaida au fost primiți împărătește, ca o protestare contra falsificațiilor lui Brătianu.

19 Mart.

La Brașov. Cetesc piesa „Contra Patriei“, pe care o las Teatrului de acolo. Seara, conferință despre Universitățile libere. Masă comună, la care vorbesc foarte frumos profesorul Fortunescu, preotul Ghia și alții. Cihodariu desfășură un program de organizare.

20 Mart.

În mijlocul sătenilor de la Băilești, cărora li explic rostul partidelor noastre. Fostul candidat țărănist își capătă lămuriri asupra motivelor care mă împiedecă de a colabora cu partidul lui Stere. Pare convins.

*

În tren, la întors, episcopul Puiu. Vorbește despre moartea fostului episcop Safirin, care s'a stâns ca un sfânt. La Argeș la el, n'are locuință decât odăițile lipite de grajd, unde este lumină electrică, iar la dânsul nu. Curtea a luat Palatul episcopal fără niciun act. De și Brătienii vreau să-l reție, el ar dori Buzăul sau Romanul.

A făcut vizitație oficială în județ. Pe valea Vâlsanului foarte buni învățători. Țărănismul lor era odată pe baza națională. Ar putea fi recâștigați.

*

Conductorul, fost candidat al nostru, mă inițiază în marea operă de corupție prin care liberalii câștigă personalul inferior al Căilor Ferate.

21 Mart.

„Viitorul“ se plânge că învățătorii și preoții din Covurluiu fac politică naționalistă...

*

Gh. Pop a fost la Ploiești și a propus lui Munteanu-Râmnic să fie șeful organizației partidului național ardelean acolo. S'a adresat și la alții.

*

Sever Dan îmi cere să particip, la Cluj, la întrunirea membrilor opoziției pentru a lua o hotărâre comună. Cinci țărăniști au plecat într'acolo. Eu refuz cu hotărâre.

22 Mart.

„Gazeta Transilvaniei“, unde colaborez, deschide atacul contra mea, „omul pașnic“.

Hotărârea partidului național exclude participarea la lucrările Parlamentului Brătianu. Țărăniștii, neputând participa la dânsa, declară că vor urma-o. „Românul“ de la Arad reproduce articolul lui Mehedinți prin care cere ca situația să fie dată partidului național, salvatorul.

23 Mart.

Filipescu-mi spune că nici ai lor nu participă la deschiderea Parlamentului.

*

După-amiazi Al. Constantinescu, care vine să mă ajute a-mi căpăta casa. E foarte nemulțămît. Zădărnîcirea înțelegerii cu Ardelenii și cu mine e datorită acelor cari n'ar mai fi fost miniștri ori, ca Duca și Mărzescu, ar fi avut un rol secundar. „In cușcă“, el se simte jenat în trista situație creată. Trage nădejdea unei îndreptări la toamnă.

*

Apoi M. Popovici, în aceeași stare de revoltă. Afirmă că ai lui n'au nicio înțelegere cu țărăniștii, și e dispus la o înțelegere cu noi. Nu vede altă puțință decît a împotrîvirii și altă perspectivă decît a unei revoluții, apropiată sau depărtată.

Seara, Buțureanu-mi spune că Take Ionescu înainte de pe autorul articolului din „Gazetă“.

24 Mart.

Conferința mea despre poetul V. Bumbac, la „Universitatea Populară“.

*

Paul Brătășanu-mi arată cu cîtă dragoste a fost primit, și de Unguri, în cercul său, Erneul-Mare, unde a dat cărți și clopote..Sașii fuseseră câștigați, dar a intervenit în ultimul moment un ordin de la conducerea lor.

*

Seara, Buțureanu-mi spune că Take Ionescu înainte de alegeri i-a dat asigurarea despre cuvîntul formal al Regelui că el, și nu altul, va lua moștenirea lui Brătianu.

26 Mart.

Brătășanu-mi spune că Regele a protestat contra ideii că ar fi vorbit rău de mine: va căuta să mă vadă. A repetat că nu doria nimic mai mult decât ceruse, că a rugat personal pe Ardeleni să ajute pe Take Ionescu, că spera să întru și eu în acel Ministeriu din Decembre. Neputându-se face, a fost silit să primească pe Brătianu. Pare a-i dezaproba procedeele electorale. Ar fi dispus să ceară anularea alegerilor pătate din Ardeal.

*

Se zice că Brătianu nu mai pleacă la Geneva, ci va trimete pe Duca.

*

Foile publică adresa către Conferință a celor 64 de parlamentari croați ai lui Radici, cari consideră domnia lui Alexandru I-iu ca un simplu provisorat, al cărui termin legal a expirat.

*

Induioșătoare imbarcare a rămășițelor copilului bucovinean Lascar Luția, căzut la Ștefănești, în Novembre 1914, apărând Bucureștii. Apare Nistor cu suita lui de deputați și senatori.

27 Mart.

Deschiderea Camerelor. Strada indiferentă la trecerea Regelui și a Reginei. Puțini salută, și rece. Mi se asigură că majoritatea, tot „coconași“, a căutat să acopere prin aclamații lipsa opoziției. Regina, îmi spune ministrul Ungariei, părea îngrijorată, de frica unei manifestații, apoi a trecut

Îa o vadita bucurie. Regele a cetit cu glas slab Mesagiul și s'a înecat la ultimele cuvinte. Părea plictisit. N'a vorbit de libertatea alegerilor, dar de Constituantă, da, de doua ori.

I. Bratianu arata obosit; Vintila își cauta în zadar o curte; Mârzescu evita pe Constantinescu.

*

Dupa-amiazi, președinte de vrâsta Orleanu. Nu ține macar discursul cu care Pherekyde a binecuvântat Senatul. Se trece în secții.

Madgearu e de fața; cauta a se lua cu binele. N'am cetit declarația pregătită.

*

La întoarcerea Regelui de la Camera, am salutat la încrușarea Căii Victoriei cu Bulevardul parechea regala. Regina a raspuns zâmbind, Regele mirat ca mă vede acolo. I-am dat explicația printr'un gest semnificativ.

28 Mart.

La Camera facem declarațiile noastre. A mea, de și vorbește de „o familie și intonii săi“ și declară pe deputați simpli „cetațeni“, e ascultată cu atenție și liniște. A averscanilor, pe care o cetește Dragomirescu de la Iași, e des întreruptă. Ardelenii guvernamentali urlă contra lui M. Popovici, care cetește declarația partidului național. Protestări și mai vehemente se ridica împotriva lui Mihalache (nu asistă Stere și Lupu, al cărui nume e totdeauna aclamat). Declarația takistă, cetită de Brătășanu, e luată în batjocura, dar aprobată când se spune că ei ramân în Parlament.

Em. Antonescu face un lung discurs contra Ardelenilor și

țerăniștilor. I. Brătianu-și modulează glasul într'o declarație impusă, în care, răspunzând „calomniei“, se proclamă președinte de Consiliu constituțional și indispensabil în mijlocul unor Camere cinstite alese. I se refuză cuvântul lui Popovici.

Validările merg cu răpeziune. Brătianu a promis cercetarea caz de caz pentru a se rosti „validările și invalidările“. Duca încearcă a mă convinge că n'au fost chiar așa de rele alegerile. Protestă că nu el a făcut intriga de la Roma.

*

Millerand, răspunzând lui Antonescu, îi spune că numirea lui e singura mângâiere pentru plecarea lui Ghica...

*

Gh. Pop tăgăduiește formal că a cercat a smomi pe Munteanu-Râmnic

*

C. Marinescu-mi scrie din Paris că în contra cursului meu de acolo s'ar fi ridicat obiecții de „un Guvern străin“, care totuși n'are ceva personal contra mea.

*

Orleanu prezidează rău. Dă cuvântul lui M. Popovici, care răspunde lui Brătianu. Mi-l refuză mie.

Validările merg fulgerător. Guvernul nu încearcă a influența majoritățile, care sunt la dispoziția câterva mameleci, mai proști decât ai lui Averescu.

30 Mart.

Același spectacol la Cameră. Dar, după cererea Regelui,

căruia i s'a plâns candidatul căzut, I. Panaitescu, se hotărăște anularea pentru Șuncuța-Mare.

Răspunde generalul Văitoianu, moale, dar nu fără răutate. E o dezolare pe banca ministerială. Insultele aduse Ardeleilor exasperează pe Popovici. Șt. C. Pop nu e lăsat a da explicații.

Mărzescu iea de talie pe Stere și completează împreună contra lui Inculeț!

*

Senatul universitar, cu toate sforțările desperate ale lui Dragomir Demetrescu, recomanda ca profesor de istoria Bisericii române pe preotul N. Popescu.

*

Zvonuri de moartea fostului Impărat și rege Carol și a lui Lenin.

31 Mart.

Conferință despre Gh. Baronzi la Universitatea populara.

*

La Camera foarte nobilă cuvântare a părintelui Agârbiceanu, adesea întreruptă de o majoritate stupidă.

1-iu April.

Lupaș cearcă să miște, printr'o expunere de cărturar, o

Camera ignorantă și patimașă. Măcărescu, ales la Piatra, acum ca țerănist, vorbește frumos, ca pe vremuri, dar adversarul său, dr. Costinescu, îi amintește că, odată, ca liberal, propunea el violarea urnei. În chestia alegerii de la Suceava intervin eu, arătând ce am pățit însumi și prietenii miei. Camera ascultă, cu aparentă simpatie. Ștefan Ioan neagă, în răspunsul lui. Cineva vorbește de darea pământului de către liberali; eu observ că l-a dat Regele. Vintilă Brătianu îndeamna pe Duca și acesta răspinge aserțiunile mele, care, de altfel, nu apar în publicitate întâia oară. E vorba și de „ipertrofia eului meu“. Nu mă pot opri să semnalez lipsa de recunoștință a acestor oameni. Duca a anunțat de două ori că I. C. Brătianu-mi va răspunde la expunerea „incompletă și tendențioasă“, cu scop de „mistificare“. În culoare ai lui spun că răspunsul va fi așa „de-mi vor merge petecile“. L-am înștiințat pe Brătianu să nu întindă coarda.

Seara, în lipsa mea, Mărzescu spune că n'am, și n'am avut, nicio popularitate în Iași.

2 April.

Brătianu n'a venit să „explice“.

*

Conferință despre dreptul român la Societatea studenților în drept.

3 April.

Duca încearcă să se scuze. Se plânge că i-am atacat, crud, de patru ori. El nu e intim al lui Brătianu, pe care l-a cunoscut târziu. Morțun, revenind de la țară, ar fi propus înaintea mea lui Brătianu să facă reformele, și tinerii din Ministeriu l-ar fi aprobat. Recunoaște însă că Brătianu s'a codit, crezând că nu e momentul oportun. Dar de aceasta era vorba.

Validările continuă. Totuși ieri s'a decis anchetă cu privire la alesul maramureșean Petru Mihali și azi cu privire la alegerea lui Mavrodi.

4 April.

Urâtă intervenție a ministrului Ardealului, Cosma, contra partidului național. Citează articolul lui Vaida în „Reichspost“, la care obiectez că scrisori particulare al lui Vaida îl arată iredentist ca și mine. Îi răspunde frumos M. Popovici.

*

În zădar au așteptat liberalii desmințirea față de mine a lui Brătianu (dar Lupu a fost aplaudat, ieri, de dâșii, când a negat meritul Regelui). El a venit ca să anunțe plecarea la Geneva. A vorbit, obosit și trist, și de „foștii aliați“. Cum cerea unanimitatea, am intervenit pentru a vorbi de „aliații din timpul războiului și după“ și a-i cere să păstreze vie amintirea legăturilor cu dâșii, garanție a României unite.

*

M. Popovici îmi spune că Mitropolitul Pimen li-a refuzat în 1917 Mitropolia pentru serbarea zilei de Trei Maiu, ca să nu se compromită.

*

O doamnă, moștenitoarea averii în aur a unui frate mort în războiul Franciei pe vaporul ce-l comanda, vrea să facă la biserica Zlătari un palat al lucrului de mână românesc. Îi se cere pentru mijlocire un bacșiș de **un milion**. Dr. Costinescu i-a recomandat să nu deie.

5 April.

Ardelenii se vor retrage și din Cameră.

*

În mijlocul unei încordate atenții — respectuoase! — Stere atacă pe Inculeț pentru demagogia anti-națională (!) a alegerilor din Basarabia...

*

Prințul Carol, viind la Teatrul Popular, a spus lui Livescu: — Nu știu pe cine găsesc: pe directorul Teatrului Popular ori pe sub-directorul Teatrului Național.

*

Princesa Elisabeta e bolnavă de tifos. De la Belgrad Regina aleargă la Atena.

6 April.

Se aduce chestia Basarabiei. Relevez meritele lui Vaida și lui Take Ionescu. Camera aplaudă în picioare.

Se alege președinte Orleanu. Dojenește opoziția. Observă răul gust al acestei ieșiri. El continuă a nu înțelege.

7 April.

Cu prilejul urgenței cerute la un proiect relativ la proprietatea în Cadrilater, se produce, după cererea deputaților de acolo, îngrijorați pentru popularitatea lor, râspingerea. Constantinescu demisionează. Eu intervenisem contra proiectului pentru a nu se crede de alogeni că voim să-i atingem în ceia ce cred că e dreptul lor.

*

Mi se contestă la Senatul universitar dreptul de a lua parte la debateri ca pro-decan. Aceasta pentru a strica recomandajia preotului Popescu. Și mi se comunică prin servitori că „am fost chemat din greșală“.

8 April.

Săveanu, în numele majorității, cere iertare lui Constantinescu. Legea i se discută în secțiuni. Deputații Cadrilaterului anunță însă că nu va mai fi votată decât în toamnă. Relevez neeleganța acestei Camere.

Se cetește răspunsul la Mesaj, redactat de Istrate Micescu. Președintele întreabă Guvernul când „fixează discuția“...

*

Intâlnesc pe preotul Man. Ii pare rău și lui că s'au retras din Parlament. Maniu ar fi mulțumit de cum îi susțin pe Ardeleni în Cameră.

9 April.

Vintilă Brătianu aduce suprimarea unei largi părți din reforma lui Titulescu. Observ că nu-i opune alt sistem. Răspunde printr'un lung discurs, foarte aplaudat.

La budget, unde subliniez nerealitatea lui, un al doilea discurs al lui V. Brătianu afirmă că partidul liberal e gata a face toate reformele de stânga și că alegerile au fost „libere“.

10 April.

Discuția la Mesajiu. Declarația takistă e primită în tăcere, apoi Duca atacă pe bătrânul Brătășanu. Bucovina, prin Marmeliuc, face o declarație prin care spune că ea „colaborează“ numai cu liberalii. Inculeț, invitat să facă și el o declarație,

spune că e mulțămît de aliații sai. Pistiner vorbește în numele întregii clase muncitoare. Cuvântarea mea e ascultată în liniște.

Seara, Iamandi, un transfug, e pus să-mi „răspundă“. Ardeleanul Mateiu ar fi vorbit plăcut contra partidului național.

11 April.

Toni răspunde frumos lui Iamandi.

*

Cuvântare a lui Istrati Micescu, raportor, foarte susținut de Cameră. El dovedește că, dacă e vorba de o nouă Constituție **întreagă**, apoi nu trebuie nicio formă. Voința Regelui ajunge. De altfel, o nouă Constituție e o împospătare a nației. Duca vorbește de politica de „demnitate“ a României, al cărei monopol îl are partidul liberal.

*

Seara, legea chiriilor. Leonte Moldovan, plus președintele Ligei chiriașilor din Iași, plus secretarul ministrului Sasu, striga contra lui J. Th. Florescu. Magură, de la Galați, aduce unele argumente de bun simț. Observ că nu e vorba de chiriași săraci și buni și de proprietari bogați și răi, ci de exploatatori și exploatați, din ambele părți. Cer a se lovi în ei, precum și în antreprenorii exploatărilor în massă, mai mult straini. Relevez suferința micului proprietar sărac. Florescu se explică foarte convenabil. Votarea luării în considerare, la ora 1, e dubioasă.

*

Martur la comuniști, dimineața. Lupu a vorbit trei oare cu patimă. Mie-mi pun întrebări. Cristescu, slăbit, pe care-l consider ca om incapabil de a face o revoluție, Dobrogeanu, foarte prăpădit, căruia i se atribuie insulte față de Rege și Regină, și un biet ideolog, Neagu. Mă întreabă apoi și Max Goldstein, cel cu bomba de la Senat, care o recunoaște și pretinde că i-am îndreptățit, la Cameră, actul. Ii spun de-a dreptul că ar trebui închis la casa de nebuni, tocmai fiindcă argumentația lui e logică până la crimă.

Injosit fizicește, bietul student basarabean, Timoteiu Marin, aleargă la ajutorul meu. O femeie l-a asamuit cu un aducător de explosive... Induioșează. Maiorul Cernat, om crud, rece și amabil, grămădește și asupra lui motive de condamnare.

12 April.

Discuție pe articole la legea chiriilor. Se primesc amendamentele mele. Verific și trecerea la Senat. Mi se comunică în particular exploatarea chestiei, cu anume scopuri revoluționare, îndemnând pe chiriași a nu plăti chiriile pentru a fi expulzați, de avocatul Socor.

*

Răspunsul Regelui la adresă vorbește de colaborarea tuturor la refacerea țerii și insistă de trei ori asupra părții avute de Coroană la reforma agrară.

Regele s'a făcut a întreba pe Maltezanu dacă e Basarabean. A răspuns că e din Ialomița. — Atunci ați mers în Basarabia ca să concurați cu Basarabenii...

*

Săveanu propune o telegramă de încredere către I. Brătianu și începe recomandând-o ca un act de „devotament“.

*

La Senat Pherekyde, palid ca un mort și aproape afon, prezidează o Adunare cu totul lipsită de resort. Am impresia că votul e o simplă formalitate.

15-16 April.

Un grup de profesori poloni vizitează țara. Oficialii se dezinteresează aproape total de dâșii. Oamenii o simt.

*

Ardelenii, prin „Lupta“, se declară nemulțămiiți cu atitudinea mea. Li răspund că toate Camerele până acum au fost tot așa de ilegal alese, dar că durerea și nevoile nației trebuie să aibă public un glas înaintea Guvernelor.

*

Generalul Mărdărescu acuză pe generalul Rășcanu, nu numai de haosul de la Ministeriu, dar și de catastrofa militară, căci el ar fi lucrat supt numele lui Iliescu, mai puțin vinovat deci.

*

La Văleni cu excursioniștii poloni, cari-și găsesc conaționali până și la fierăstrăul din Mâneciu. Pe drum cântă foarte puternicele lor imnuri naționale și interesante cântece populare.

19 April.

Vestea că Rușii s'au înțeles cu Germanii, iertându-și despăgubirile, cu condiția ca Sovietele să nu le dea nici altora. Mare indignare între Aliați. Tocmai atunci ziarele spun că I. Brătianu a stat de vorbă cu Rathenau și Wirth...

20 April.

Congresul la Craiova al partidului nostru. Numeroși delegați. Satele din Dolj sunt reprezentate. Se lucrează cu spor și competență în comisiuni.

Invățătorii, reținuți la un congres pe care-l onorează toată oficialitatea, vin, cerând a li se face o conferință. O fac despre misiunea lor culturală față de monumentele istorice și de artă populară. Fuseseră amenințați că, dacă vin, li se suprimă inamovibilitatea!

A doua zi se redactează programul și se votează statutul. Ifrim, din Iași, care adusese un memoriu cerând contopirea cu „naționali” din Ardeal, intră ca vice-președinte. Cihodariu e ales secretar-general, nu fără opoziție din partea celor mai vechi, cari nu puteau găsi însă un contracandidat.

22 April.

Prin satele Doljului până la Bistreț, Poiana și Calafat. Primire înduioșător de caldă din partea sătenilor. La Sergarcea mă primește preotul înaintea altarului, în odăjdii. La Calafat întrunirea e foarte cercetată.

23 April.

Intoarcerea la București cu automobilul. În județul Olt un

cârciumar țerănist laudă pe Al. Iliescu și pe Gr. Cantacuzino pentru binefacerile aduse județului. Spune că alegerile s'au făcut cu bâta. Ar vrea o înțelegere între noi și ai lui.

24 April.

Generalul Văitoianu, fratele primului-ministru ad-interim, vine la mine să-mi propuie... înscrierea în partidul meu.

25 April.

La Cernica, cu profesorul Focillon, din Lyon, om sincer și bun, cu mult interes pentru lucrurile de artă românești.

26 April.

La Ateneu vorbește despre statutul funcționarilor Demange, profesor din Paris, venit după chemarea lui Schina. Foarte multă lume. Expunere didactică, rece, fără răsunet. În loji mulți dorm.

27 April.

Găsesc în „Gazeta Transilvaniei“ oferta unor pribegi din Vechiul Regat către partidul național, în care văd un „astru“, noi fiind „o steluță fără atracție“.

30 April.

Drum spre Banat, unde sunt chemat pentru o conferință la Politehnică.

Aspectul gărilor e mai românesc cu mult decât acum câteva luni. Dealurile sunt acoperite de floarea, puțin întârziată, a prunilor.

1-iu Maiu.

Vorbesc la Timișoara dimineața, mai mult înaintea unui public de țerani, preoți și învățători. Asistă, dintre Șvabi, Muth, alți doi carturari și prelatul Blaszkovics. După-amiază mi se spune de un redactor evreu că s'a înțeles - și totuși vorbisem cu ei! — cum că am tratat pe Șvabi drept „unii cari trebuie izgoniți“...

Era de față și Chiroiu, membru al partidului național. Mă gasise în tren. I-am explicat atitudinea noastră contra „extensiunii“ partidului său în Vechiul Regat și a „descalcării“: ofer o trainică unire, păstrându-se organizările și alegându-se un comitet de conducere, liber a-și numi președintele și ceilalți membri ai comitetului de direcție. El spune că termenul desagreabil vine de la alții. Dar de ce-l adopta?

Am spus și la întrunire același lucru despre greșeala unei asemenea acțiuni.

*

Masă la generalul Găvănescu. Asistă — ca și la masa de seară, dată de profesorii școlii, și la care și vorbește — prefectul liberal. Generalul spune ca un comandant i-a strigat la Bârlad, în zilele grele, că iată unde a dus războiul voit de dânsul. Prințul Carol l-a sfatuit s'o comunice Regelui, care a fost indignat.

*

A doua conferință, în mijlocul unei serbări școlare, după amiază. Îmensă lume.

*

Seara, foarte bună reprezentatie de operă, cu o piesă a bătrânului Bobescu, fiul său fiind în primul rol. Se danțează admirabil Murășanca.

2 Maiu.

După cererea lui Vidu mă opresc la Lugoj. Zi de neuitat, care m'a înduioșat adânc. Cuvântări la gară, multe și calde. Copiii înșirați pe stradă aruncă atâtea flori de acopăr calea.

La protopopol Popovici, istoric, veche cunoștință. Mă lasă a înțelege câtă valoare poate avea „alipirea“ lui la liberali.

Aceiași afluență, de și e cu plată, pentru o bibliotecă, la conferință. Fac apelul la solidaritatea națională pe care l-am făcut și dincolo. Am venit odată, spun la masă, unde s'au adunat toate partidele, cu solia libertății, acupa pe aceea a frățietății o aduc.

Vizitez școlile, foarte bine ținute, unde pretutindeni aflu cuvinte bune, și filatura de mătasă în care, supt conducerea unui Italian, un Român din Ocna Moldovei, V. Popa, face să lucreze sute de fete românce la torturile de borangic, mai mult pentru export.

Petrecut de Vidu și câțiva prieteni până la Caransebeș, plec încărcat de daruri și de amintiri.

*

O foaie de muzică din Berlin publică cele mai urâte injurii la adresa noastră, „ciobanii“, de d-na Elena Burmaz și chiar de soțul ei. Korodi făgăduiește o rectificare și — o morală.

*

La Geneva s'a pus în programul memorandumului către Rusia și Basarabia și Tesaurul.

5 Maiu.

Spre Curtea-de-Argeș, pentru Congresul Ligei. Multă lume bucuroasă. Întâmpinare caldă. Orașul e frumos împodobit și plin de lume, de acolo și dintre ai noștri.

6 Maiu.

Deschiderea Congresului în ziua de Sf. Gheorghe. Dintre Sași au venit Korodi, G. Müller, archivarul din Sibiiu, Schullerus, Beddäus, Connert, Rudolf Spek, redactorul la „Deutsche Tagespost“, dintre Șvabi, Kräuter, pe care-l încredințez din nou că n'am căutat a jigni prin nimic pe ai lui. Korodi răspunde la salutările mele printr'un discurs pe care i l-am tradus românește. E foarte mișcat.

Episcopul Teutsch n'a putut veni. Bernady, deputatul ungur pe care-l invitasem, răspunde că numai boala-l reține, dar va căuta ca altă dată maghiarimea să fie reprezentată după cuviință.

La catedrală ne primește episcopul Puiu, bunul meu gazditor, cu un călduros și curajos cuvânt de întâmpinare.

După amiazi se vizitează Biserica Domnească.

7 Maiu.

A doua ședință a Congresului. Comisiunile numite pentru cercetarea deosebitelor puncte aduc referate interesante. Se ieau hotărârile.

Și azi vorbește Batzaria, foarte aplaudat.

La masa comună Kräuter ne surprinde printr'un admirabil

discurs românesc, în care asemănă Argeșul cu Weimar și influența mea cu a lui Goethe.

Ca reprezentant al Ministeriului de Instrucție, Valaori ni făgăduiește tot sprijinul și are cuvinte calde pentru mine.

8 Maiu.

Excursie la Cumpana în munte. Paduri sălbatice tăiate. Se plătește Statului, în loc de replantare, o amendă ridiculă, cu care nu se poate face nimic. Societatea e acum — românească. Intre supraveghetori un biet colonel rus nenorocit.

9 Maiu.

Spre Craiova cu automobilul.

10 Maiu.

Intaietele trei conferințe la Craiova, cu un public imens, care crește necontenit.

11 Maiu.

Alte două conferințe. Se reprezintă a doua oară — după Argeș — actul meu „Zidirea mănăstirii de la Argeș“.

12 Maiu.

Ultima conferința la Craiova și întors la București.

13 Maiu.

Ardelenii strecoară pretutindeni articole despre „descă-

lecare". Răspândesc zvonul că M. Popovici mi-a oferit cele mai bune condiții pentru fuziune și eu am refuzat!

14 Maiu.

La Iași fac o conferință la Societatea studenților în științe, una la Societatea pentru profilaxia tuberculozei, alta la A-teneul Popular.

Orașul e mai vioiu. Comerțul îmbogățește elementul e-vreiesc. Pe șoseaua Țuțorei carele se țin în șir. Se duce mai ales fierărie în Basarabia.

15 Maiu.

Spre București. În tren Șt. Ciobanu. Arată cum a scă-zut prestigiul nostru în Basarabia prin politica proastă. Revenirile guvernelor au distrus supunerea necondiționată de odinioară. Districtele de Sud își vând covoarele și-și trimet fetele la slujit în Chișinău și aiurea. Bani din afară susțin școlile particulare străine, care atrag populația de altă limbă. Angelescu, care a produs o bună impresie, evitând total politica, vrea examene la Stat. Limba românească se răspândește. Dar numărul refugiaților, până la un milion, ni face mult rău. Și el vede salvarea numai în consolidarea noastră militară, culturală și morală.

*

La București dureroasa veste a recăderii în tifos, cu pleu-rezie, a principesei Elisabeta. Regele și Regina au alergat la Atena.

16 Maiu

Starea principesei se menține foarte rea, în mijlocul sin-cerei dureri publice.

*

Academia și-a reînceput ieri ședințele, prezidată de D. Onciul, restabilit. Atmosferă de catacombe. Toate hotărârile sunt luate de'nainte.

17 Maiu.

Aceiași stare a principesei. Dr. Djuvara o îngrijește acum.

18 Maiu.

La Academie se discută asupra scurtării la zece zile a sesiunii generale și a trecerii ca onorari a membrilor activi cari refuză să ia parte la lucrări.

*

Știri mai bune despre principesa Elisabeta.

21 Maiu.

La Brăila, pentru o conferință despre trecutul orașului.

22 Maiu.

Intoarcere prin Văleni. Orașul a votat în majoritate în contra mea la ultimele alegeri. Plaiul tot așa, pentru că în sprijinul candidaturii „țerăniste“ a unui mic avocat din Ploiești era făgăduiala de a tăia pe nimic copacii din pădure.

*

Starea principesei Elisabeta s'a îmbunătățit.

23 Maiu.

Maniu-mi comunică dorința lui, care nu e perfect restabilit, de a ne vedea în trei. Călătoria făcându-se pe altă linie decât a Ardealului, trebuie să renunț la această plăcere. Cineva-mi spune că el s'a plâns de rămânerea mea în Parlament și de ...urările ce i-aș fi făcut, la plecare, lui I. Brătianu.

*

Starea principesei Elisabeta se menține mai bună. Regele și Regina se vor întoarce în țară. Nunta principesei Mărioara s'a zăbovit o săptămână.

25-29 Maiu.

Spre Paris, cu oprire la Veneția.

4 Iunie.

Incep lecțiile de bibliografie balcanică (trei la număr) la Hautes Études. Urmează la Sorbonne șase altele despre „forme bizantine și realități balcanice“ și cinci despre Istoria Românilor. Pușini dintre ai noștri: au examene. Un public francez care se menține, urcându-se și până la o sută de persoane, toate atente. La deschidere, decanul Brunot, „informant“ de anume Români, atinge manifestația de la „13 Mart“. Nu preget s'o explic, arătând că francomanii de la 1906 au fost germanofili de la 1922.

10 Iunie.

Vintilă Brătianu a plecat. I-ar fi reușit consolidarea bo-

nurilor de tezaur. S'ar fi purtat amabil și ar fi fost ascultat cu plăcere.

*

Prințul Nicolae în trecere spre Londra. Mi se asigură că principesa Elisabeta, despre care veniseră știri rele, e în plină convalescență. Serbările nunții de la Belgrad au fost mărețe. Ziarele pariziene vorbesc de princesa „Mariola“ și dau reproduceri de instantanee.

11 Iunie.

Vestea morții lui Duiliu Zamfirescu, pe care acum câteva zile l-am lăsat voinic la Academie. Nu e de crezut.

Apoi și aceia, uimitoare, a morții lui Take Ionescu. Mi se vorbise numai de o stare rea a lui.

Presa franceză, afară de articolele lui de Flers și Gauvain, trece cam răpede asupra celui mai statornic prieten al Franciei.

30 Iunie.

După injuriosul articol prin care Păltânea mă prezintă ca dușman al Franciei — cutare strigă că „trebuie să fiu împiedecat de a prinde rădăcini și în Paris —, mi se aduce o scrisoare a lui Montandon, vechiul informator al revistei „Mercure de France“ cu privire la „literele române“, care, chemat de mine, naiv, ca martur, declară, cu insulte, că am fost laudătorul Germaniei și batjocoritorul Francezilor „înainte și după războiu până la victorie“ și că e o nerușinare să fiu corespondent al Academiei de Inscipții și director al Școlii românești din Paris. Scriu lui St.-Aulaire pentru o mărturie.

*

Parastas pentru Take Ionescu la capela română. Aproape nimeni dintre Români. Oficialitatea franceză e bine reprezentată. Singură d-ra Văcărescu plânge.

1-iu Iulie.

Inaugurarea, mult zăbovita, din cauza deszicerilor ministrului Bérard (în războiul cu Universitatea), a Școlii noastre. Asistă Appell, care vorbește și caruia-i răspunde Antonescu (sunt silit să adaug câteva cuvinte despre valoarea politică a înființării școlii), Brunot, Diehl, de Martonne, Glotz, deputatul Lorin, profesorul Brunel. Mă bucură în deosebi venirea vechiului meu profesor Bémont, pe care l-am cercetat acum două zile în locuința-i înflorită de la Croissy-sur-Seine. Se recitează (d-ra Ventura emoționează adânc prin imnul d-nei de Noailles către Ile-de-France și comorile ei).

2 Iulie.

Serbare pentru populația din Fontenay. Ea cere și imnul național românesc.

3-4 Iulie.

Spre Veneția. Aici directorul Băncii englezești din București, rugat a plăti viza pașaportului în lire, nu în lei, aruncă în fața consulului insultă de bacșiș. E arestat și liberat numai după rugămintea consulului englez.

5-6 Iulie.

Spre Timișoara. În oraș advocații străini luptă și mai departe contra introducerii limbii românești în judecată. Și

unii Români se adaugă la ei pentru a face opoziție Guvernului.

8 Iulie.

La București. Căldură, murdărie, boală, insulte reciproce...

*

Gr. Filipescu vine la mine pentru a-mi oferi fusiunea cu amicii săi, supt conducerea mea și pe baza programului nostru. Spun că în principiu sunt foarte bucuros.

9 Iulie.

Inaugurarea Fundației Prințului Carol. Puțină lume. Prințul vorbește, improvizând cu talent și căldură. E des aplaudat. Mulțamește lui Marghiloman, care i-a închinat Filarmonica. Acesta speră să aibă, unit cu Averescu, moștenirea lui Brătianu.

Prințul caută a căpăta sprijinul lui Vintilă Brătianu, care-i opune organizația lui oficială de la Ministeriu. Intrebat de mine, Brătianu obiectează numai că Prințul nu trebuie să conducă școli. Gusti îmi explică lipsa de bună credință a obiectivilor, care au fost de mult înlăturate.

Principesa-mi spune că va călători prin țară și că a început să învețe românește. Sora ei Irena nu se amestecă în conversație.

*

După-amiază, Stelian Popescu și G. Mironescu la mine. Imi spun ca Take Ionescu a murit de ulcerație și ruperea aortei. S'a simțit cu o durere în piept dimineața. Apoi pu-

terile i-au scăzut. Peste vre-o două oare i-a perit vederea. Fața era total desfigurată.

Ingroparea a fost mai strălucită ca a regelui Carol. Lumea se îngrămădia cu sinceritate pentru ultimul omagiu.

11 Iulie.

Plecare prin Văleni spre Ardeal.

12 Iulie.

Conferință în Brașov despre mijloacele morale prin care se pot îndrepta tristele împrejurări de la noi. Aderenții partidului național, deosebit de înviersunați aici, o ieau asupra lor. Dr. Dobrescu vorbește în cancelaria liceului despre moravurile „fanariotice“. Un tânăr profesor declară la masă că generația lui nu se va putea înțelege niciodată cu cea din Vechiul Regat; doar copiii lor să poată...

*

Mi se vorbește de dorința lui Maniu de a ne întâlni la Cluj. Fixez Miercurea următoare.

13 Iulie.

La Sibiu. Vorbesc despre neînțelegerile factice dintre Români din Ardeal și cei din Vechiul Regat. Publicul e foarte numeros și arată multă căldură. Mitropolitul Bălan, la care sunt în gazdă, aprobă călduros inițiativa mea de apropiere și de împăciuire. Se arată însă dârz dușman al uniților și spune că nu se va lăsa până nu-și va căpăta turmă pierdută. Are, cu toată tinerețea lui, accente fanatice care impresionează.

În drum, la Făgăraș, mi s'a vorbit de antagonismul confesional. Clerici uniți mi se plâng că la sărbătorile naționale

protopopul ortodox Borzea nu suferă ca masa lor să stea lângă a lui. Orice altă religie e mai bine considerată. Mi s'au aratat nemulțămiri și față de ofițeri, fără respect pentru casa unde sunt găzduiți.

*

La Orăștie părintele Moța spune că în genere societatea românească a înaintat de la Unire și că singurii nemulțămii sunt oamenii politici. El e în luptă cu Aurel Vlad, care scoate o foaie de concurență, acuzându-l că a trădat partidul național.

14 Iulie.

La Saliște. Mi se cere o conferință pentru seară. Asistă și studenți basarabeni în excursie, cărora în zădar mă silesc a face să li între 'n minte frumuseța versurilor lui Eminescu. Pe ziduri „Trăiască Ioan Lupăș“.

15 Iulie.

Spre Caransebeș pe la Grădiște, unde ruinele sunt în cea mai deplină părăsire. Găzduire la bunul episcop Traian Bădescu.

Lumea mă privește cu cea mai mare bucurie. Regretă că s'a lăsat înșelată, dăunăzi, de literații evrei din Craiova. Primarul, un German, manifestă bune sentimente cetățenești; unii îl acuză de nesinceritate.

16 Iulie.

Prin Lugoj, unde s'a instalat cu pompă mare noul episcop unit Alexandru Nicolescu, și prin Timișoara, unde prin-

țul Carol și princesa au venit pentru serbări sportive, spre Arad. Minunate colecții de artă și istorie în Palatul Cultural. Un institutor ungur are cea mai frumoasă expoziție de obiecte pentru studiul intuitiv. Biblioteca mare rămasa de la Unguri. Noi prin noi, nimic. Conferința e bine primită.

Ungurii sunt foarte nemulțămiiți că nu s'a dat voie sa joace unei trupe din Pesta. Figurile actorilor, pretutindeni.

17 Iulie.

La Oradea-Mare. Locuiesc la episcopul Ciorogariu. Cu toată grozava rană de la brațul drept, scrie cu mâna lui; are greutate în a face cruce. A cumparat pentru episcopie pe nimic un splendid palat.

Noul episcop unit, Frențiu, s'a instalat fără a chema pe prefect, pe primar, pe fratele episcop. A dat un interview la o foaie maghiară, vorbind de solidaritatea catolică. Anunța că va aduce Iesuiți și calugări salesieni. Primii au venit, și cu ei s'a dus la Beiuș. Dintre uniți nimeni n'a venit la conferință. Spun protopopului Papp, care a lucrat cândva la foaia mea, sa arăte episcopului ca, daca urmeaza așa, mă va avea împotriva-i.

Episcopul Ciorogariu, din parte-i, scoate foaia de lupta contra uniților, „Legea Românească“.

Prefectul Peter e un Loren, adus de Bibescu și profesor aici. Și el învinuiește pe uniți ca au o atitudine rea. Școala o țin în mâinile lor și întrebuinteaza oameni nepregatiți, clerici cari pe lângă catedra vând vinuri, etc. „Academia de drepturi“ are și profesori de drept canonic. Ultimele examene (de doctorat) se trec la Cluj. Profesori buni sunt Ungurii, în frunte cu directorul.

Cu Peter la hotar. S'au falsificat pașapoarte. Multe speranțe merg spre Apus. Paza îmi pare bună.

17 Iulie.

La Cluj. Caut să văd pe Maniu. Ii vorbesc călduros, dar fără a părea că-l conving. Simte jenă a spune că ar lucra și cu Marghiloman, dar legătura cu țeraniștii e de sigur pusă la cale. Se plânge, cu amănunte insignifiante, de reaua administrație și cere să se răsbune legalitatea. La urmă îi spun că relațiile noastre le socot ca întrerupte: a-jungând la putere cum vrea, ele ar deveni imposibile. Dar pentru el păstrez aceleași sentimente.

Vaida, care strigă în redacția „Patriei“ că n'am mai niciun aderent în Ardeal, pleacă anume din oraș. Sever Dan e invizibil. Maniu asistă la conferința mea la Teatru, în care arăt ce e în adevăr Vechiul Regat și' cât de vechi sunt silințele de a-l purifica. Același public imens. Ofițerii ar fi având ordin să asiste.

18 Iulie.

Prin Dej și Șuncuta-Mare — pe aici țeranii sunt iritați contra „domnilor“ și-mi spun vorbe neplăcute pe cale — la Sătmar. Primire foarte bună în acest centru străin, unde am fost invitați cu stăruință. Se începe împărțirea pământurilor; țeranii sunt bucuroși de ele. Rămân curți domnești fără puțința de a continua vechea exploatare absolut modernă. Este pe aici un Teleki, născut dintr'o Româncă.

Și foaia ungurească „Szamos“ mă salută, cu multă înțelegere. După conferință masă împreună. Se absentează prefectul Dragoș, fugar de la „naționali“. Sala e plină de oaspeți.

19 Iulie.

Spre Bistrița. Automobilul, oprit de un car, mă aruncă

pe câmp: fac două căderi în cap, și e o minune că am rămas cu viață.

Primit la Bistrița de deputatul Moldovan, aflu la el și alți „naționali“ hotărârea de a nu ceda. În publicul foarte rece, mulți Sași, cari urmăresc cu greu. Am cercetat și satul Iadul și unul din Bârgaie.

20 Iulie.

Spre Târgul-Murășului. Mare oraș secuiesc. Superb palat cultural, câ tablouri, săli de conferință, etc. Bună primire la biblioteca Teleky: fiica amabilului director a revenit abia acum din Pesta, unde făcea studii de muzică.

Protopopul Câmpeanu (unit) și Rusu (neunit) par a trăi bine laolaltă. Este dorința de a face ceva românesc în fața operei mari a culturii străine. S'ar fi lucrat ceva la sate, de unde vin nobilii unguri cu patru cai înaintași, ignorând schimbările petrecute în țara „lor“.

*

Seara, la Sighișoara, unde pe a doua zi se așteapta mi-niștrii pentru împroprietărire. Administrația locală se da în vânt pentru pompă.

21 Iulie.

Spre Brașov. Seara suntem în București.

22-23 Iulie.

La București. Enormă căldură și murdărie nemaipomenită. Un consilier comunal, maiorul Ciorobea, se sinucide pentru falsificare de acte în legătură cu un export clandestin.

tin de vite. Un consilier comunal expulzat, N. N. Stoika, chiamă publicul la o întrunire contra primarului.

*

Fratele meu mă asigură că Vintilă Brătianu va reuși cu politica de economii.

*

Lipsă de carne și în genere de hrană în oraș. Lumea rabdă în tăcere.

*

Inmormântarea lui I. Scurtu, de mult bolnav de măduva spinării și luat acum de un paratifus. Abia câțiva cunoscuți lângă fratele lui. Groparii desculți țin făcliile. Cuvântarea e ținută frumos de profesorul Papacostea.

27 Iulie.

La Vălenii-de-Munte.

29 Iulie.

Doi profesori secui, cari doresc servicii de Stat, se prezintă la mine. Cunosc literatura noastră istorică. Unul se interesează de Sarmisegethusa și deploră halul în care, de mult, se află.

1-iu August.

Deschiderea cursurilor, cu mulți ascultători din afară.

2 August.

Inginerul Enacovici a făcut o foarte frumoasă conferință despre valută.

3 August.

Cineva, întors din Germania, îmi spune că lumea lucrează, dându-și samă fără a o spune, de imensa greșală făcută. Sunt furioși că mănâncă puțin și prost. Noua generație crește subredă. Văzându-l cum privia un grup de copii, unul din trecători i-a spus: „D-ta ești străin; ei bine la încercarea de a ne omorî, noi vom răspunde arătând că suntem în stare a ni hrăni copiii“.

6 August.

Batzaria povestește audiența lui de plecare la Mohammed-Reșid, când mergea la Londra pentru tratatul de pace. Sultanul s'a interesat de ghetele lui, pe care le-a găsit că nu sunt bune, i-a recomandat fabrica lui de bocanci, i-a oferit cafea și a stăruit să n'o ia cu zahăr, ci amară. Apoi, când a văzut harta, a spus însoțitorului turc al lui Batzaria că, de și om bătrân, n'are minte dacă-și închipuie că scoarța pământului poate să fie înfățișată în chip plan. „Și asta e o înșelătorie“... — Dregătorii lui îl tratau de „măgarul nostru“.

7 August.

Gh. Tașcă, profesor la Universitatea din București, care a făcut lecții aici, pleacă la Londra pentru acordul negustorilor români cu creditorii englezi (plata cu trate în cinci ani).

*

Poate pentru specula exportului de cereale, leul s'a suit la 12,50.

El va scădea peste câteva zile cu trei puncte.

11 August.

Excursie la Slănic. La saline se lucrează în plin. Lucrătorii țerani pretind că nu pot economisi nimic din leafă. Directorul, care-mi arată depozite de alimente, dispensarii, moară de porumb, crede că pentru folosul cârciumelor, unde merge ce s'ar putea capitaliza. Intre oaspeți domnește mojiția. O tânără doamnă mă dă jos de pe trotoar și când îi fac observație blândă, mă roagă să nu mă „șifonez“. La penitenciar păzesc rezerviștii în zdrențe, cu înfățișarea unor bandiți de operetă.

Ieau parte la excursie și profesori secuiei, Kadar și Fülöp, plus un avocat ungur-evreu din Sătmar. Sunt mulțamiți de saline. Fülöp, director la Târgul-Murășului, îmi spune că va cere și el la anul catedra de istoria Românilor. Românul care o avea în anul acesta nici nu știe, nici nu vrea să vie aici să învețe...

12 August.

St.-Aulaire îmi răspunde la rugămintea mea de a-mi da mărturie contra acuzatorilor de la „Mercure de France“. O nobilă scrisoare de dreptate, pe care o voiu tipări, în caz de recidivă, chiar la „Mercure de France“, unde a apărut un răspuns al meu și protestarea profesorilor și studenților români din Paris, ori, altfel, la „Figaro“.

*

„Adevărul“ ventilează, acuma, neconținut chestia celor patru comuniști grațiați și apoi împușcați pe drum, continuând a face responsabil pe generalul Popovici.

*

Profesorul Gentil de la Sorbonne și cercetătorul Albaniei, Bourcart, își anunță venirea în țară — și la cursuri. Tot odată și un Francez, din industrie, după cât se pare, cere a fi primit prietenește.

*

13 August.

N. Schina vine la Văleni să vorbească funcționarilor. Mișcarea lor e foarte serioasă. Au pus Guvernului termin până în a doua jumătate a lui Septembre.

*

M. Popovici a spus redactorului meu că... nu știe ce s'a scris în foaia lui contra mea și că ar dori să vie aici. Nu răspund nimic.

*

Mihalache, care a ținut o întrunire la Câmpulung, declară că e prea loial ca să săvârșească o „crimă“ ca aceia de a se despărți de Lupu și Stere.

Cererea unei mari părți a profesorilor Universității din Iași ca acesta din urmă să fie rechemat la catedră, cerere susținută de Matei Cantacuzino, care ceruse suspendarea aceluiași, e refuzată de ministru. Dar nicio dată nu se fixează pentru judecarea procesului.

15 August.

Pleacă trei dintre ascultătorii unguri, Fülöp, director la Petroșani, Kadar, profesor la Târgul-Murășului, cu doamna. Li serbătorim după cursul de seară și li ofer colorile naționale unite. Răspunde Fülöp, foarte frumos, în ungurește cu

o introducere românească, și Bathori de la Orade, geograf care a călătorit și în Laponia și a făcut studii la Paris, vorbește în românește, citând pe Kogalniceanu.

*

Princesa Elisabeta s'a întors. E cu totul slăbită. Abia se mișcă sprijinindu-se într'un baston. O duc pe sus de la un loc la altul. Va trece de la Sinaia, unde îndată a fost pusă în pat, la Bicz. O nesfârșită compătimire dureroasă o încunjură.

*

Arșița se menține, mai ales în Banat și de-a lungul Dunării. Ar fi lipsă de hrană.

16-17 August.

D-rul Lupu pleacă în America. Mihalache se instalează la „Aurora“ și, reprezentant al unui „curent de clasă“, de clară că va face România țeranilor.

*

În numele partidului național din Ardeal, care-și chiuma alegătorii pentru a trimite delegații la Alba-Iulia, apare în presa un manifest care face pe „regele Ferdinand“ responsabil pentru fiecare zi de durată a Ministeriului supt care nu-și va mai putea ascunde „absolutismul“. M. Popovici declară că actul nu vine de la conducerea partidului.

*

Ștefanescu-Goanga îmi spune că planul era, odată, ca,

alături de adunarea de la Alba-Iulia, țerăniștii să strângă la București zeci de mii de țerani pentru orice. Maniu ar fi mai puțin străin decât cum se crede de manifestațiile cele mai revoluționare. Ștefănescu ar dori o acțiune de partid în Țrdeal. Cred că forma unei „Acțiuni patriotice“ cu membri din toate partidele ar fi cea mai potrivită.

*

La Sinaia, princesa Elisabeta e tot în pat și nu primește. Regele pleacă la vânat spre Inidoara.

18 August.

Prăpăstioasă cădere a schimbului până la 7,50, după ce de la 6 se ridicase la 13.

19 August.

Ard atelierele Grivița din București.

*

Schimbul s'ar fi îndreptat puțin.

20 August.

Colonelul Rasoviceanu-mi spune că vine de la Sinaia cu o discretă misiune. Știrbei l-a chemat la Pelișor și i-a vorbit așa ca să-i dea impresia că vorbește în numele Reginei sau a Regelui. Se dorește o protestare contra mișeliei lui Marghiloman, care a vorbit — el pretinde că s'a vorbit contra voinței lui — în „Steagul“ de lucruri pe care le vântură oamenii fără ocupație. Cu acest prilej se atinge chestia Guvernului. N'ar fi vorba de a se înlocui cel de față, dar eu n'aș trebui să mă sustrag de la răspunderi administrative. Știrbei a mai adaus că Ardelenii, sfătuiți să se

înțeleaga cu mine, ar fi răspuns: „Cu Marghiloman de o mie de ori, cu Iorga niciodată“.

Arăt lui Rasoviceanu că o vizită a Reginei la Văleni-de-Munte, unde mă gândesc a întemeia o școală liberă de fete, ar permite o manifestare publică de simpatie pentru dânsa.

*

Și profesorul Panaitescu ma înștiințează de sentimentele Ardelenilor față de mine. M. Popovici l-a muștrat că m'a aplaudat la Sibiu. Supt aparența de loialitate, Maniu pune totul la cale.

*

Un funcționar superior îmi scrie că la o recepție ministerială în Ardeal s'a arborat tricolorul cu dungile în lat. La întrebarea lui s'a răspuns de sub-prefect că e al Ardealului. Valeriu Braniște explică lucrul: steagul Vechiului Regat nu se va primi, oricât se va impune oficial. E vorba de o unire între două țeri egal îndreptățite, ca odată Moldova și Muntenia. Trebuie creat un steag nou...

Și „Patria“ vorbește de suveranitatea reciprocă. Iscălitura Zaharia Boilă ascunde, de sigur, pe Maniu.

Aici am ajuns...

„Patria“ se laudă cu adeziuni din Vechiul Regat. Ea laudă ordinea ce domina în Ardeal supt străini.

*

Rasoviceanu spune că princessa Elisabeta nu e atât de zdrobită. La Constanța Regele s'a supărat că i se gătise recepție oficială, necruțând-o: prefectul s'ar fi... supărat și el și ar fi demisionat. Totuși princessa nu poate merge decât susținută.

21 August.

Moartea, în urma unei operații de cancer, a vechiului meu prieten Andrei Bârseanu, cel mai corect, mai bun și mai blând om din tot Ardealul.

24 August.

Sosirea profesorilor francezi Gentil și Bourcard. Cel d'întâiu vorbește despre opera lui de explorație și penetrație politică în Maroc, cel de-al doilea despre Albania.

Excursie până la Ogretin. Regiunea pare a-i impresiona.

25 August.

La Slănic cu oaspeții francezi.

La întoarcere aflu răspunsul la telegrama prin care-i uram Regelui, realizator al unității materiale a Românilor, să vadă mai ales unitatea lor morală cu însuși ajutorul lui. Regele scrie așa: „Să dea Domnul ca urările călduroase ce-mi aduceți și pe această cale, — pentru care mulțămesc din inimă — să se îplinească, cât mai degrabă. Profit de această ocazie pentru a vă aduce viile mele mulțămiri pentru cartea tot atât de frumoasă, pe cât de interesantă.

Ferdinand“.

*

Seara, plecarea oaspeților francezi. Slănicul li-a plăcut foarte mult. „Sunt lucruri pe care, ca să le crezi, trebuie să le fi văzut.“ Misiunea lor oficială a fost cerută și dobândită de rectorul Appell, care și cu acest prilej a dat dovadă de iubirea lui pentru noi.

*

Bogrea vine la cursuri. Ce schimbat! Niciodată sufletul lui n'a fost mai ordonat în bogăția lui și mai bucuros de a se comunica altora. Spune că după operația ce i s'a făcut și lunga-i zăcere se simte îpușinat.

26 August.

Foarte frumoasă lecție a lui Bogrea despre condițiile materiale ale elocvenței latine pe vremea lui Cicerone. Francis Lebrun și profesorul Charles rămân uimiți.

*

Incep a veni șefii organizațiilor noastre pentru adunarea comitetului executiv. Munteanu-Râmnic îmi comunică manifestări contra intrării la noi a lui Mituș Dimitrescu și a prietenilor lui: e absolut sistemul țerănist al „celulei“.

*

Matei Cantacuzino ieș din nou apărarea lui Stere.

*

Rasoviceanu mi-a spus acum două zile că Regina accepta propunerea mea. Va fi Marți, aici.

*

Zaharia Boilă, nepotul lui Maniu, publică în „Patria“ o serie de articole și în unul din ele mă învinuiește că am făcut o „gafă“, că mi-am atras un „blamaj“, luând prezența Camerei lui Goldiș, căruia i-aș fi promis și eu!

Retragerea, cu presintarea proiectului de lege agrară pe calea de inițiativă parlamentară, ar fi fost o mare greșală. Mai ales pentru că n'am consultat pe „șeful blocului“, Maniu.

Aceasta cere neapărat un răspuns. Oamenii n'au un dram de loialitate!

27-28 August.

Se dă un răspuns „Patriei“. Se decide înscrierea numai individuală a membrilor grupării lui Mituș Dimitrescu și, eventual, a tachiștilor. Ifrim dă asigurarea că Gr. Filipescu e decis, în orice caz, a veni la noi cu amicii lui personali.

29 August.

Regina sosește la 3, cu prințul Nicolae, cu princesa Ileana și cu sora Moștenitoarei, care e bolnavă. După dorința mea, n'a adus nicio damă de onoare. O întovărășește numai colonelul Rădescu și o însoțitoare engleză a princesei grecești.

Intre obișnuitele cuvinte de societate, am strecurat Reginei ce trebuie să se știe dacă se face politică (ea a protestat că nu; am adaus: ca informație). Nu sunt pentru a „schimba boii la vad“ acum; cu atât mai mult, cu cât e vorba de o discuție cu oamenii de afaceri străini și deci ni trebuie la guvern tot oameni de afaceri. Despre Lupu și Mihalache am spus, la curs, că noi reprezentăm democrația culturală, care, chiar dacă pare mai mică, va birui în opoziție pe cea neculturală, iar la guvern va distruge-o. În conversație am făcut teoria alegerilor care s'ar putea face fără primejdie, dar fără violențe, de un Guvern popular și activ, cu un șef care nu doarme (Regina râde).

După o colățiune la mine acasă, mergem la sala de cursuri.

Un cor tocmai atunci sosit de la Bârlad cântă „Trăiască Regele“. Cetesc cuvântarea, în care arăt ce a făcut Regina pentru îndeplinirea idealului românesc și ce nerecunoștința o răsplătește. E adânc mișcată: are lacrimile în ochi. Trec la „Școala misiunilor culturale“ pe care vreau s'o întemeiez aici. Banca Almășeanu ar fi dispusă a da localul ei, dacă-i construim altul.

Apoi fac o scurtă conferință despre estetica documentului românesc.

Regina pleacă prin Cheia către Sinaia. E bucuroasă că are în acele părți castelul Branului. Ar vrea să clădească pentru noile nevoi de familie o casă românească, și-i place coridorul meu.

Despre princessa Elisabeta spune că n'are plamânii atinși, dar rana nu i s'a închis încă. E slabă la mers și cuprinsă de o adâncă melancolie: plânge pentru un nimic ceasuri întregi. E foarte slabă, dar frumoasă. Speră că poate veni cândva din nou pe aici.

Administrația locală n'a luat notă — afară de jandarmi — de venirea Reginei. Nu s'a prezentat primarul, administratorul de plasă. Nu s'au curățit măcar străzile. Am măturat noi înaintea localului, frumos împodobit cu covoare.

Pentru întâia oară Regina a vorbit, biruind enorme greutatea de limbă. A amintit bunul sprijin ce a găsit la mine totdeauna și a mărturisit că, venită tânără în țară, a avut gândul României Mari și l-a păstrat la inima ei (arată cu gestul). Că va căuta să nu fie prea mică „pentru partea ce i se cere în greaua operă de după războiu, că va fi de acum mama unui întreg popor“. Aplause nesfârșite i-au întovărășit cuvintele.

Era obosită și tușia tare și des.

După plecare, îndată a fost o ploaie iute și deasă și două curcubeie s'au ridicat imense din apa Teleajenului.

31 August.

Impresionantă seară de închidere a cursului. Hovanyi, fiul rectorului Academiei de drept din Oradea, ține în buna românească pe care a învățat-o aici într'o lună o cuvântare matură de politică împăciuitoare între cele două națiuni.

*

Ziarele anunță, cu cele liberale în frunte, ca Regina a venit să viziteze... orfelinatul.

*

Gr. Filipescu spune lui Cihodariu că, dacă e vorba de înscrieri individuale, i-ar fi greu să aducă pe tachiști la noi, jignindu-i. Va veni el aici.

*

Comunicatul prin care răspingem insultele „Patriei“ e atacat cu amărăciune de... Fagure în **Lupta**. E curioasa unitatea de atitudine cu dușmanul ei, „Adevărul“.

*

La Ocna Sibiiului, I. Bratianu a reînnoit declarația-i obișnuită ca nu ascultă pe nimeni, nu cetește nimic, ci merge drept pe calea lui, după sistemul preconcept.

Se pare că în adevăr se iau măsuri pentru încoronarea Regelui în Octombrie. Un Consiliu la I. Bratianu acasa ar fi decis.

—

2 Septembrie.

„Gazeta Transilvaniei“ lasă în sama lui Zaharia Boilă insultele din „Patria“ și declară că în Ardeal nu e nevoie de o propagandă de solidaritate, supt care s'ar ascunde pătrunderea acolo a partidului meu.

În „Dimineața“, C. C. Bacalbașa constată izolarea partidului național, în care pare a vedea opera Reginei ori măcar a Dinastiei.

3 Septembrie.

Excursie la Crasna, cu Bourcart și cu d-na și d-ra Gentil.

4 Septembrie.

Excursie la Opăriți. Primarul, care și-a făcut singur casa întreagă, a fost prizonier la Nemți. Li se da, în Württemberg, o pâne la cinci, apoi la șapte oameni. Plata pe zece ceasuri de muncă la câmp treizeci de pfenigi; pentru fiecare ceas în plus, alți cinci.

Pe drum, un sătean îmi spune că se miră de venirea mea, de oare ce li se spune că eu am plecat de mult din țară.

5 Septembrie.

Excursie la Olteni și la Teișani.

*

Și „Patria“ are cel mai blând ton în judecarea comunicatului nostru.

6 Septembrie.

Călătoria spre Brașov cu Gentil, Bourcart și doamnele.

7 Septembre.

Prin Făgăraș la Sibiiu. Găzduiesc la Mitropolitul Bălan. Noaptea, se stinge bătrânul episcop Pușcariu. Vizitez frumosul Muzeu bisericesc nou al Sașilor.

8 Septembre.

La Săliște, în casa primitoare a protopopului Borcia.

,9 Septembre.

La Alba-Iulia. Lucrările sunt foarte satisfăcătoare. Episcopul Majlath apare une ori ca să le viziteze. Și acum era în apropierea lor.

10 Septembre.

La Cluj. Vizităm Institutul de speologie. Ne primește asociatul francez al lui Racoviță. Institutul e în cel de fiziologie al lui Apathy. Clădire cu totul nepractică, potrivita ca pentru Neapole. Zeci de mii de lei se dau pe an pentru reparații.

Intoarcere la Săliște, seara.

*

Aflu catastrofa Grecilor goniți din Asia Mică. Francezii se bucură, din ură contra lui Constantin și a Angliei. N'au dreptate.

11 Septembre.

Spre vechea graniță de la Olt. Vizităm mănăstirea Cornetul, trecem pe la Râmnicul-Vâlcei și petrecem noaptea la Craiova.

12 Septembre.

La Argeș. S'a găsit o inscripție de pe la 1837 la ușa Bisericii Domnești, în cadru. Deci intrarea e cu totul nouă. Cea veche era pe lature.

13 Septembre.

Peste dealuri la Câmpulung. Cercetăm frumoasa clădire făcută pentru orfani de dr. Cădere. Prin ț Târgoviște. La Dealu, mormântul lui Mihai e copleșit de coroane proaste; candela militarilor e de cel mai rău gust. Școala nouă arată puțin solidă: începe a se fărâmița.

14 Septembre.

La Vălenii-de-Munte, pentru o clipă de odihnă. De la Legația Poloniei sunt rugat să merg la Sinaia pentru o întrevedere cu Pilsudzki.

15 Septembre.

La Sinaia. Pentru oara 3 și jumătate mi se anunță audiența la președintele polon.

Intr'un mare salon al Palatului german, plin de sculpturi și aurării, vine întru întâmpinarea mea mareșalul, în ținută simplă, frumoasă, cu câteva decorații. Ii ofer „Istoria Artei Românești“. Imi vorbește de influențe slave, de caracter polon, pe care l-ar fi observat la noi în popor chiar. Ii arăt că nu poate fi vorba decât de o îndrumare a Slavilor de Vest, Sârbo-Croați. Mareșalul vorbește de situația unică a țărilor noastre: mare misiune, puține mijloace. Se impune legătura între noi. Și în trecut au fost dese relațiile, spune el. — „Une ori bune“, adaug, „dar acum interesele ne șteagă așa de strâns...“ Treceam la primejdiile comune. E vorba de Germani. Arăt ce grozav ne-au umilit, singurul

ucru — nu jaful — pe care nu li-l putem uita. El înțelege, aprobă. Asemenea jigniri nu se pot uita. E, spune el, în Germani, ceva de parvenit care nu înțelege suflatul altora și nevoile lui. Când fac bine ceva, e pentru că așa cere norma, saltarul, **die Schublade**. Povestește cum, venind din Magdeburg la Varșovia, pentru a lua puterea, a aflat un soviet de soldați germani al cărui șef, un Silesian, a depus armele imediat. Aspiranții de ofițeri din două batalioane au refuzat. El li-a oferit să-i lase cu arme — dar fără mitraliere — până la hotar. Au primit. El a dat ordin să fie oprită pentru aceasta la capătul drumului prin Polonia. Armata s-a format: mai mult grupe secrete, răzlețe. La granița erau vre-o douăzeci. Nemții au depus totuși armele. Cavalerism mecanic.

La urmă îmi dă cordonul Ordinului **Poloniei Restituta**. Secretarul Smutny îmi spune, emoționat, că s'a mai dat numai lui I. Brătianu și Duca. Mai târziu îl văd la toți miniștrii și generalii principali. Unii l-au cerut, s'au certat pentru el, spre desgustul lui Pilsudski. Cutare, necăpătând clasa I-ii, n'a vrut să-l poarte și a stat jos toată seara!

*

La 10 seara audiție muzicală. De față, cu mareșalul, Regele, Regina, cei doi prinți (princesa Ileana e, cu părechea regală sârbească, la Paris), principesele Elena și Irena, care nu par impresionate de situația familiei lor după înfrângerea din Asia Mică. Multă, prea multa lume. Se cântă de Enescu, apoi, în polonește și rusește, de o Rusoaică angajată la Opera noastră și de un Ardelean cu mască nemțească, lieder-uri de Schumann și o bucată din „Parsifal“. Nimic românesc sau latin, afară de bucata instrumentală a lui Koreni la început.

Inculeș e foarte vesel. Asigură că pentru el nu e distincție între partide. „D-ta însuși n'ai nicio culoare“, îi spun eu. Lui Cosma, și el ministru, care mă întreabă dacă am și eu cordonul polon: „Il au toate celebritățile“.

Ministrul Olandei îmi zice: „l'homme de l'histoire et de l'avenir“.

Regina pleacă iute. Regele se prinde în vorbă cu niște doamne. Li recomand pe însoțitorii francezi. Se informează de Albania. Recunoaște că prințul de Wied n'avea tact. Prințul Carol rămâne mai mult în conversație cu Gentil și Bourcart. Se ocupă de vânătorii de munte: un accident, explozia unei ghiulele îngropate în pământ, a făcut victime între dâșii și aceasta-l mișcă adânc.

16 Septembre.

La 11 audiență la Regina. Mai plină de vervă ca oricând. Vorbește despre „adevărurile“ ce i se spun din atâtea părți: i-ar rămânea să desfacă din ele „adevărul“; dar este oare un „adevăr?“ Doamnelor de onoare li-a spus să-i conducă gospodăria, dar nu, la patruzeci și șase de ani, și persoana. Prinsă de războiu, își pierde toată vremea acum cu preocupările izvorâte dintr'insul. Abia de-i rămâne timp pentru ea însăși. Lumea e mai rea ca înainte: generația veche a dispărut, cu moravuri sociale superioare. Poate că lucrurile să le îndrepte cu vremea.

Laudă pe regele Alexandru al Serbiei, modest, discret. A cerut cu mult tact mâna Domniței Maria.

Rămânând singur cu Regina, îi arăt ce situație-mi face mie, care mă simt adânc obligat a susține pe Rege, atitudinea lui de prea deplină absorbire de către liberali. Ca de obicei pare să aprobe critica pe care o fac Guvernului, observând că nu e momentul de a-l schimba până nu-și

încearcă sistemul, dar nu adaugă nimic la cele spuse de mine.

Francezilor li-a spus cum, la Roman, sfătuită în 1917 să nu meargă din cauza revoluției în armata rusească, a declarat că în țara ei n'o poate opri nimeni. La plecare a oferit țigări: primul a luat fără a saluta, al doilea a salutat; la urmă toți strigau „ura!”. Unii o doriau „Impărăteasă”

În odaie crăițe și „ochiul bouului”. Li spune pe nume românește.

Întoarsă de la Văleni, era foarte mândră că a vorbit în public și în limba țerii.

*

Întoarcere la Văleni.

17 Septembrie.

Aflu continuarea în „Mercure de France” a insultelor lui Păltănea și Montandon. Atâta desgust, atâta desgust..

*

Aflu moartea lui Hepites, subit, la Brăila.

*

Ca și Bathori, profesorul ungar Kadar scrie cu laude despre cursurile noastre.

*

Smirna a ars toată, afară de urâtul cartier musulman. Chemal cere Englezilor să iasă cu binele din Constantino-

pol. S'au spart geamurile Legației românești de acolo. Au fost multe excese.

18 Septembrie.

In tren spre Iași, cu profesorii francezi.

La gara Focșani se vând fructe înfășurate în resturile arhivei starostiei de Putna.

19 Septembrie.

La Iași. Masă oferită de societatea Lutetia; cea de sară o oferă Primăria. Vizită la Școala Normală, cu o admirabilă instalație. In schimb Palatul administrativ e un grajd neisprăvit. Străzile sunt îngrozitoare ca murdărie.

*

Uzina de electricitate din București a ars: o rachetă a pus focul.

20 Septembrie.

Spre Dorohoiu prin Botoșani. In acest din urmă județ splendide șosele. Orașul Botoșani e mult mai curat ca Iașul.

21 Septembrie.

De la Dorohoiu spre Putna, unde Biserica ardeleană a Clujului face un pelerinagiu. Drum lung și greu cu automobilul pe un frig strașnic (a nins pe toată linia Carpaților). La mănăstire slujba s'a isprăvit: se întorc prea frumoase femei în port de princese. Masa e împărțită în două: poporul stă de o parte. Ministrul de Culte e în fața păr. Ivan. In vederea prezenței mele s'au contramandat toasturile, afară de acela pentru Rege, pe care-l ține episcopul de Cluj. Mitropolitul

Moldovei, episcopul de Argeș, paralizatul episcop de Roman (care-mi vorbește de fundația ce vrea să facă la Târgul-Ocnei). Ieau parte la festivitate. Foarte mulți preoți de pretutindeni, dar și femei și țerani. A vorbit și I. Lupaș, lămurind rostul Vadului.

Se cercetează bogatele odoare, care impresionează adânc pe oaspeții miei francezi.

22 Septembrie.

La București. Ieau măsuri pentru tipărirea cărților despre Rege și Regină.

*

Lumea e preocupată de conflictul cu Turcii. Chemal vrea să intre în Constantinopol. Francezii și Italienii i-o îngăduie; Anglia se opune.

*

Doi ofițeri comandori din Marină vin să-mi arăte cum au fost dați pe mâna a doi Englezi, a căror întreținere costă cât a întregului corp al ofițerilor noștri. Cer să intervin pe lângă prințul Carol. Englezii n'au lucrat nimic.

23 Septembrie.

Spre Văleni. Cineva care a vorbit cu familia Denize spune că princessa Elisabeta, acum la Constanța, e slabă de tot; abia i s'a închis rana. Plânge într'una. Regina a alergat din nou la dânsa.

*

Aflu că „Gazeta Transilvaniei“ publică un articol-prim

în care se spune că numai alături de mine, a cărui prezență de Consiliu ar fi primită cu plăcere, s'ar putea lucra în chip folositor...

*

Gr. Filipescu ar fi la Paris. Pregătește un mare ziar. Continuă a voi fuziunea cu noi. Stelian Popescu — acum bolnav — ar fi contra.

*

Neconținute adesiuni la partidul nostru, în credința, înrădăcinată, că mâne pot veni la putere.

*

Regele n'ar fi voit încoronarea. El ar dori să-i aducă pe recalitrânți. Cum?

24 Septembrie.

Aflu că, la Cernăuți, Primăria a înlăturat din Piața Teatrului, acum „naționalizat“, statuia lui Schiller.

25 Septembrie.

Colonelul Rasoviceanu vine să-mi spuie din partea Regelui că Goga i-a propus să fiu ales eu președinte al Asociației, care să se contopească apoi cu Liga. Răspund că pentru înlăturarea adâncilor rivalități provinciale de astăzi n'as fi împotrivă, dar nu sunt șanse de reușită, din cauza intereselor și vanităților de la „Asociație“. Oricum, aceasta n'ar însemna, cum poate dorește Regele pentru Guvernul viitor, o apropiere de averescani, conservatori și autoritari.

Știrbei a spus că Regele apreciază pe Brătianu ca om de guvern, dar nu-l iubește.

Princesa Elisabeta ar fi mai bine, de și drenajul răniilor continuă. Prințul Nicolae a venit cu doi Englezi, dintre cari unul, cu puțină creștere, injură în dreapta și în stânga. Și-a atras observațiile colonelului Rădescu. „Și concluzia?” — „Să nu mai injurați.” A promis că n'o mai face.

26 Septembrie.

Conferința de la Paris dă Turcilor Adrianopolul și linia Mării. Mustafà-Chemal nu se grăbește a primi.

*

La Craiova naționaliștii olteni se unesc cu cei din Banat într'o Federație, alegând ca președinte pe Batzaria.

27 Septembrie.

Karachan, în numele Sovietelor, amenință Iugoslavia și România, dacă s'ar mișca în conflictul greco-turc.

29 Septembrie.

La București. Murdărie nespasă și haos complet.

Dimineața slujbă pentru Domnii de la 1822. Absolut impunătoare. Oficiază Mitropolitul, foarte demn, și episcopul Visarion. Cuvântare a preotului N. Popescu. Au asistat școlile, cu drapelele.

Apoi pelerinajul la Tei, unde se pune lângă mormântul lui Grigore-Vodă Ghica placa de comemorație a Ligii Culturale. Totul e ținut curat. Văd în biserică tuiurile turcești

de acum un veac. În casele domnești un azil de copii orbi, — în mare parte din războiu.

*

După amiazi, conferința mea la Academie. Tribunele sunt pline.

*

Regele Constantin a abdicat. Se pare că mișcarea se îndreaptă și contra noului rege Gheorghe.

*

Ciudățeniile ale zilei. Din partea lui Vaida, care nu vrea nimic cu averescanii, dar „se închină înaintea mea“, profesorul Marin Ștefănescu de la Cluj îmi aduce oferte de înțelegere. Dau același răspuns ca și lui Stelian Popescu. Dar redactorul „Patriei“ Dragnea afirmă că partidul național se unește cu tachiștii și are de gând a-mi propune o acțiune separată în Ardeal!

30 Septembrie.

7 Octombrie.

Săptămâna de oboseli și boală, întrebuițată cu redactarea „Istoriei Artei“.

*

Batzaria-mi aduce asigurările de prietenie ale lui Gr. Filipescu. Se vorbește tot mai mult de tratativele partidului său cu „naționali“ din Ardeal.

*

Imprejurările din Orient s'au „potolit“. Complectă capitulare a Alianților față de trufia lui Mustafă-Chemal. Ar

fi gata să-l ajute contra Grecilor, dacă aceștia nu vor să dea Tracia.

*

La Cluj, I. Brătianu a vorbit mai dârz decât oricând, denunțând și nu știu ce relații, „dovedite“, ale lui Lupu cu Sovietele.

*

Parlamentul e convocat pentru 12 Octombree.

*

D-na Marta Bibescu vine cu vărul ei Anton, ministru la Washington, și cu un prinț de Faucigny-Lucinges, coborâtor din Vodă-Bibescu. Iși arată teama unui atentat la încoronare.

5 Octombree.

N. Buțureanu vine de la Dorohoiu. Legea agrara nu se aplică. Regulamentul scutește de exproprierea totala pe cine și-a căutat moșiile singur. Un satrap liberal de acolo inventează acum acte pentru aceasta — și i se primesc.

12 Octombree.

La București pentru serbările încoronării. Peste obicei, orașul curat, se prezintă bine.

Unii cred că totuși partidul național din Ardeal va asista la serbări.

14 Octombree.

Spre Alba-Iulia, în al doilea tren ministerial. Lume a-

mestecată. Intr'un capăt al vagonului Tăzlăuanu, evitat de toți, dar vesel. Ceva mai departe Bădărău, neschimbat. Se zice că și-a refăcut averea. Privit la început cu oarecare jenă, își găsește prieteni.

Dintre aderenții lui Take Ionescu, Cămărășescu, dr. Dimitrescu-Brăila, Stelian Popescu, Derussi. Par aplecați să meargă cu mine. Ar vrea însă alianța în trei, cu partidul național. Li explic „ipocrizia onestă“ a lui Maniu. Par a fi convinși. Dar nu a sosit la ei ceasul hotărîrii. Gr. Filipescu e în străinătate, la Paris: ar fi pregătind o mărire a „E-pocei“.

Se trece cu îngrijorare podul de la Valea Largă, pe care, după catastrofa de acum câteva săptămâni, erău să-l ieie apele Prahovei, crescute de marile, neconținutele ploi.

*

La Alba-Iulia. Lungă oprire în gară. În față trenuri obișnuite, pline de lume străină care se uită furios, păzită în vagoane de poliție și soldați. Sate, din împrejurimi — puține — se strecoară în desordine. Noua gară — în locul celei arse dăunăzi — e plină de oficialii cari așteaptă pe Regele și Regina.

Un larg drum nou duce la cetate. E mărgenit de steaguri pe care le-a muiat neîncetata mărunță ploaie rece. Totuși fac impresie. Mulțimea oaspeților se îmbulzește printre vardiști și oaste.

În biserica încoronării, la nouă ceasuri, cei mai mulți și-au luat locurile. Averescu — invitat special al Regelui, prin mareșal, mi se spune, și prin scrisoare a Reginei —, în uniformă de general de cavalerie, e lângă Marghiloman, la stînga în față, unde mi se fixase și mie locul. Indată, sunt acoperiți însă de altă lume. Mai jos în fața diplomaților, pot privi mai bine ce se petrece.

Pe când Duca, sprinten, are înfățișarea cui ar conduce ceremonia, Brătianu, izolat și sumbru, așteaptă lângă dvera cea mare. Nu pare de loc bolnav, cu tot zvonul apropiatei operații la Paris. Are, ca și Pherekyde, colanul Ordinului Carol I-iu.

Princesa Elisabeta — acum Regina Greciei — și sora ei Regina Serbiei apar, împreună cu Princesa Moștenitoare, singuratecă, distantă, părând a nu cunoaște pe nimeni. Fiica mai mare a Regelui ține în mână — din cauza bolii genunchiului, înțepenit, — un baston pe care nu se razima. Slabă, palidă, e foarte frumoasă. După câțva timp, e silită să se așeze. Se va ridica numai la momente solemne. Sora ei, după cura de la Marienbad, e simțitor mai slabă. Toată lumea o găsește mult mai bine.

Mândră intrare a Regelui și Reginei, cu Prințul Carol.

Slujba ar fi mai impozantă cu o mai bună grupare a Vlădicilor. Coroanele, mantiile se binecuvântează în biserică, unde lipsesc uniții ca și catolicii. Lumea iese spre baldachinul din curte, meschin prin materialul ieftin și supțirimea bețișoarelor tricolore.

Punerea coroanelor emoționează. E ceva mișcător de familiar în sărutarea pe care Regele o dă Reginei. Discursul lui Pherekyde e sec și demn; al lui Orleanu cearcă să ajungă la gingășii poetice care nu-l prind. În loc de căldurosul „Trăiască“ al mulțimilor, care n'a venit ori au fost îndepărtate, răsună militărescul, oficialul „ura“ banal pe care-l auzi la toate pompele de la noi.

Sunt mai multe aclamații când, cu coroanele pe cap, soții regali apar în balconul reședinței gătite pentru ei. Ambii mulțămesc voioși. Se crede, un moment, că Regele va vorbi din nou, data aceasta poporului.

Nu se face recepția anunțată. Ceasul mesei grăbește.

Sunt la masa regală după Marghiloman, Averescu și Coandă, înaintea lui Mișu, cu care se sfârșește șirul.

Până a începe dejunul, Goga se apropie de mine, cerând sa reluăm relațiile ca pentru încoronare. Li spun că personal contra lui n'am nimic. Critică prostia partidului național. Ar dori să avem aceeași atitudine. — Prin presa noastră, îi răspund. El reia „Țara Noastră“, cu o colorată descriere a Adunării de Unire aici, la Alba-Iulia, de fratele lui, Eugeniu, altfel om de talent. Imi spune cum cutare, la schimbul coroanelor, și-ar fi făcut o avere de un milion de lei.

Brătianu-mi prinde mâna în treacăt, cu banale vorbe de recunoaștere a sufletului meu. E așa de greu să-i răspund....

Trebuie sa vorbesc cu Mișu. N'ar părea a fi înfeodat liberalilor. Regretă că nu s'a putut evita venirea lor, că lipsește unirea partidelor de opoziție. Ține de rău pe prințul Carol pentru prea vastele-i proiecte culturale.

Indată strălucita defilare a trupelor.

Fac cunoștința ministrului Japoniei, a trimesului Olandei, tânăr general doritor de a ni cunoaște țara, a nunciului. Acesta, cu pălăria scoasă, face protestări de iubire pentru Români și se arată gata a-și da ajutorul literar, dacă voim să facem ceva. Peste puțin văd pe Mitropolitul din Blaj. Il întreb de e adevărat că n'a fost în biserica. — Da. — E îngrozitor. Și mă îndepărtez de dânsul. Tânărul episcop Hossu dă vina pe Roma, care a telegrafiat în acest sens. În zădar s'au rugat ei o noapte întreagă de nunciu, care a fost inexorabil. Promite explicații. Eu îi spun că așa fi fost în stare să li suprim orice subvenție de Stat. Episcopii uniți sunt priviți cu o deosebită răceală de toată lumea.

Regina e aclamată cu un entuziasm extraordinar. Pare să aibă douăzeci de ani mai puțin și e de cea mai comunicativă

veselie. La sfârșit, ministrul Poloniei zice: „Eu reprezint un Stat republican, dar aș dori ca la Varșovia să se poată vedea așa ceva“.

Ministrul Americii se minunează de inteligența fețelor țerănești. O spune și lui Argetoianu, care afirmă că puterea de rezistență a formațiunilor de săteni e incomparabila cu a orășenilor cari, într'un ceas, rămân pe jumătate în drum.

Meteș e în public; Onișor între invitați. Totuși sunt și membri ai partidului național, care, acesta, e foarte jenat sa concilieze absența lui cu sentimentele dinastice pe care le profesează.

La plecare Regele vorbește mult lui Averescu. Lucrul se observă. Se fac prognosticuri. De altfel partidul asigură că el va veni la Guvern.

15 Octombree-

16 Octombree.

Invitații sunt lăsați în câmp la Mogoșoaia și defilează cu bagajele în camioane stricate înaintea celor 10.000 de primari înșirați la Șosea supt steagurile ce flutură. În-tâmplarea mă pune și de data aceasta cu Tăzlăuanu.

Văd de la Academie trecerea Regelui și a suitei sale. Regina și fiicele, foarte aclamate, urmează în trăsură închisă. Cortegiul istoric, rânduie de Costin Petrescu, e foarte frumos. Dar cade o ploaie sălbatecă. Scumpele costume se strică Femeile din grupurile alegorice au rochiile lipite de trup.

Seara, masă la Palat. Sunt lângă trimesul Danemarcei, care nu știe mai nimic despre noi. După masă, membrii Misiunilor extraordinare nu au prilej să cunoască pe nimeni. Mulți caută pe Foch, care nu mai pare așa de voinic

și marșial ca pe calul de paradă. Vorbește Reginei cu gesturi foarte iuți. Regele, în acest timp, face fericirea lui Marghiloman. Regina-și cheltuiește toată grațioasa artă pentru a mulțami pe Averescu. Mă abordează apoi întrebându-mă dacă în adevăr mi-a plăcut aspectul ei la defilare. Ii spun că generalului i-a plăcut mai mult atenția deosebită pe care i-a dat-o. Prințul îmi vorbește de misiunea engleză, pentru care mi-a și scris, scuzând-o: acuzațiile sunt doi ofițeri superiori incapabili și întriganți, cari vor trebui să plece; o știu și-și răzbună. Țără pe regele Constantin și-mi spune că atitudinea mea față de dănsul a plăcut princesei. O seară masacrantă.

17 Octombrie.

Reprezentare la Teatru. După un bun act de Wagner, „Rapsodia“ lui Enescu răsărind din fundul orchestrei și o ridiculă parodie istorică de fabricantul Mircea Rădulescu.

